

• Legionari
și comuniști

• Hrușciov
despre români

magazin istoric

SERIE NOUĂ - IANUARIE 1997

Dracula Vladis Príncipe de
Wallachia Transilvania
1406

Director – redactor șef
CRISTIAN POPIȘTEANU

Revistă de cultură istorică
Anul XXXI – nr. 1 (358)
ianuarie 1997

București, Piața Valter Mărăcineanu,
nr. 1-3, sau prin Intrarea Victor
Eftimiu nr. 2 (fostă Dr. Marcovici),
etaj III, camerele 281, 285, 287,
Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1,
Căsuța poștală 1-702, Cod 70711,
Telefon: 615.09.91.

ECHIPA REDACȚIONALĂ

Secretar general de redacție: Ioana Ursu
Redactori: Florentina Dolghin, Ioan Lăcustă,
Dorin Matei (responsabil de număr), Doina Pascu,
Marian Ștefan
Secretar de redacție: Theodor Lianos
Macheta artistică: arh. Marian Oproiu
Corectura: Georgeta Apreotesei,
Constanța Avram
Dactilo: Floarea Dragne, Tudora Petre
Consilier onorific: Radu Ion Popescu
Editor: Fundația Culturală Magazin Istoric.
Revistă tipărită la R.A.I. – IMPRIMERIA
„CORESI” – București, director general Dumitru
Constantinescu; director economic M. Vlădeanu;
director M. Soare

SUMAR

Lupta pentru neam și țară: Vasile Stroescu	2
P.C.R. și legionarii: P.P. Panătescu, Petre Otu, Ioan Scurtu	3
Dracula într-un tablou necunoscut: Raymond McNally, Benjamin le Blanc	12
Un episod uitat din procesul de creștinare a Americii: Virgil Căndea	15
Mitropolitul Vasile Mangra – pasiunea vechilor manuscrise: Gabriel Ștrempel	17
Immanuel Wallerstein – „Cu toții trăim într-o perioadă foarte neagră”: Dorin Matei	22
Cum vedea N.S. Hrușciov România	27
Stalin: vizionare în miez de noapte	31
Guvernatorii B.N.R.: Cristian Păunescu, Marian Ștefan, Ion Mamina	33
Rhône-Poulenc. Pentru o lume mai curată: Dorin Matei	36
Sindromul „cârței”: Cristian Popișteanu, Dorin Matei	39
1940-1944. În sprijinul celor ugișiți: Șlomo Leibovici Laiș	43
1944-1946. Mișcarea Națională de Rezistență anticomunistă: Cristian Troncotă	45
Centenar Vespasian V. Pella – un mare european: Constantin I. Turcu	50
Pentru prima oară, Constantin Brâncuși în Parlament	54
1 octombrie 1996. România la Maison de l'Europe: Cristian Popișteanu	55
Stephan Ludwig Roth – „Nici un cuvânt despre emigrare”: Camil Mureșanu	56
1834-1836. Casa de comerț Bell & Anderson: Paul Cernovodeanu	59
Din trecutul osanalelor la români: Mirela-Luminița Murgescu	65
„Mica Orhidee” a marelui imperiu Qing: Anna Eva Budura	69
Khe Sanh – 11 săptămâni de asediu	73
În Bagdadul lui Harun al-Rașid	77
1940-1942. „Atlantis” cutreieră oceanele	81
Din file de cronică – ciocolata	86
În București, acum 50 ani: Ioan Lăcustă	88
• Cărți sosite... 11, 14 • Rebus istoric... 92 • Istoria și școala... 93	
• Dialog... 95	

**Cartea dumneavoastră de istorie
în fiecare lună**

VASILE STROESCU

Lupta pentru neam și țară

Astăzi, pentru prima dată, s-au adunat aici delegații din toate părțile locuite de români, în vechile lor hotare, între Dunăre, Tisa și Nistru.

Aceea ce nici în vis n-am putut vedea, s-a împlinit în realitate: adică uniunea tuturor provinciilor românești într-un singur stat; uniunea tuturor românilor într-o singură naționalitate...

Cel dintâi factor care a lucrat la unirea românilor a fost însuși poporul românesc. În lupta lui pentru neam și țară a arătat cea mai mare bravură (după aprecierea chiar a străinilor); a suferit cele mai mari, chiar supraumane suferințe, în lipsurile ce le-a îndurat în tot timpul războiului: rău îmbrăcați, și mai rău hrăniți, rău înarmați, au căutat să ție piept la un dușman îndestulat, chiar cu prisosință de toate și înarmat cu armele și uneltele războinice cele mai perfecționate.

Ei bine, domnilor, în lupta cu acești dușmani, soldații noștri goi și flămânzi au mirat toată lumea cu vitejia și îndurarea lor. Soldatului și țăranului român le datorăm numele bun ce-l avem în lumea asta. Slavă celor vii și veșnică pomenire și veșnică recunoștință a neamului românesc la toți cari au luptat pe apa Jiului, la Mărăști, la Mărășești, în Valea Oituzului și în alte localități pe unde a curs sânge românesc în grea și neegală luptă cu dușmanii țării noastre. Slavă celor vii și veșnică pomenire și mulțumire celor morți...

Și bunul Dumnezeu a văzut că ceea ce a dat peste români a trecut de astădată peste orice putere omenească și a salvat țara și

neamul nostru prin biruința dăruită aliaților noștri.

Acestora le datorăm veșnica recunoștință a neamului nostru. În primul rând suntem datori să aducem mulțumirea și recunoștința noastră nobilului și mărinimosului popor francez, care totdeauna a fost binevoitorul nostru... Popoarele Marii Britanii cu ajutorul dat cauzei națiunilor au salvat lumea de soarta grozavă ce i se pregătea. Pentru faptele lor valoroase, umane și dezinteresate li se cuvine cea mai mare mulțumire și recunoștința poporului român. Trăiască și strălucească în veci toate popoarele marii țări.

La rândul său, Italia a stat de partea dreaptă a cauzei, i-a dat tot sprijinul său și mult a contribuit la învingerea dușmanilor. În veci fie recunoștința noastră nobilei Italii...

Aducem urările și mulțumirile noastre poporului care în masa lui a suferit mai mult și a cărui țară a fost mai mult devastată decât toate – poporului belgian și țării lui... Vine rândul Statelor Unite, fiii cărora, ca vechii cavaleri, au trecut Oceanul ca să lupte pentru drepturile și salvarea naționalităților și să facă să dispară nedreptatea și siluirea de pe fața pământului...

Asta a fost o luptă a popoarelor! Deci, trăiască toate popoarele care au participat la luptă pentru salvarea lumii. Întru mulți ani, trăiască! ■

(Discurs rostit, ca președinte de vârstă, la deschiderea lucrărilor Adunării Deputaților în urma primelor alegeri de după Marea Unire; 20 noiembrie 1919; fragmente)

P.P. PANAITESCU

„Cea mai cumplită lovitură dată burgheziei“

Petre P. Panaiteșcu, unul dintre cei mai reprezentativi istorici români din perioada interbelică, a cărui operă s-a impus prin noutatea investigației, dar și prin aria tematică abordată, a fost unul dintre intelectualii de frunte care, în deceniul patru, au aderat la mișcarea legionară, fapt plin de consecințe pentru activitatea sa ulterioară.

În timpul guvernării legionaro-antonesciene din perioada septembrie 1940 - ianuarie 1941, P.P. Panaiteșcu a fost rectorul Universității București (octombrie 1940 - ianuarie 1941). În noaptea de 21/22 ianuarie 1941, o delegație de legionari având în frunte pe P.P. Panaiteșcu și V. Chirnoagă a fost primită în două rânduri de către generalul Ion Antonescu, conducătorul statului. Între altele, legionarii cereau formarea unui guvern compus exclusiv din legionari și numirea ca prim-ministru a lui Horia Sima.

După reprimarea rebeliunii Gărzii de fier din ianuarie 1941, cariera universitară a istoricului a luat sfârșit, el fiind suspendat de la catedră, începând cu 1 martie 1941. De la 1 iunie 1943, deși suspendarea din învățământ fusese anulată,

istoricul a fost chemat să lucreze în cadrul Biroului Păcii, organism creat de către Mihai Antonescu pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri cu scopul de a pregăti documentele necesare susținerii drepturilor românești la viitoarea conferință de pace (Magazin istoric, nr. 6/1993).

Trecutul legionar al istoricului i-a adus neplăceri și după 23 august 1944, când a petrecut mai multe perioade de reclusiune în închisori și lagăre. Apoi, în perioada 1 iunie 1946 - 1 ianuarie 1949 a fost angajat în postul de consilier tehnic la Muzeul româno-rus, iar de la 1 iunie 1948 și ca director de secție la Institutul de studii și cercetări balcanice. La 15 august 1948, acesta a fost integrat Institutului de istorie al Academiei R.P.R.; aici a lucrat până la pensionarea sa (1965).

Dintr-o perioadă de detenție ulterioară lui 23 august 1944, respectiv din primăvara anului 1945, pe care autorii ce au studiat viața și activitatea lui P.P. Panaiteșcu nu o menționează în studiile lor¹, datează și documentul reprodus în cele ce urmează și în care savantul analizează posibilitățile

reconcilierii dintre legionari și comuniști. Este de fapt un document de natură istorică teoretică și el proiectează pentru prima oară din sorginte românească o lumină pe cât de neașteptată pe atât de importantă asupra fundamentelor extremismului politic, atât cel de dreapta cât și cel de stânga.

Câteva precizări legate de contextul elaborării acestui document sunt absolut necesare. Cele scrise de P.P. Panaiteșcu fac parte dintr-un dosar provenind de la lagărul de deținuți politici Caracal. Într-un raport, datat 9 iulie 1945, adresat eşaloanelor superioare, Constantin Săndulescu, secretarul lagărului, arăta că acolo fuseseră internați până în luna martie 1945 doar elemente „reacionare“ locale. Din luna martie 1945, deci după instaurarea guvernului condus de dr. Petru Groza, la 6 martie, lagărul devenise

¹ Ștefan Sorin Gorovei, Petre P. Panaiteșcu. *Coordonate ale unei evoluții în Anuarul Institutului de istorie și arheologie „A.D. Xenopol”*, XIX, Iași, 1982, pp. 499-523; Constantin Rezachevici, *P.P. Panaiteșcu - o operă de renume, o viață mai puțin cunoscută*, în *Revista istorică*, serie nouă, tom III, nr. 11-12, noiembrie-decembrie 1992, pp. 1183-1194; Șerban Papacostea, postfața la lucrarea lui P.P. Panaiteșcu *Interpretări românești*, Editura Enciclopedică, București, 1994.

suprapopulat, acolo fiind aduși deținuți de toate categoriile și din toată țara. În raport se specifica că, ținând cont de noua ordine instituită la 6 martie 1945, în lagăr se găseau următoarele grupuri de internați: legionar, german, maghiar, polonez, al lucrătorilor de la Malaxa, al țăranilor agricultori, al reacționarilor și al polițiștilor. Grupul legionarilor era împărțit în două tabere – simiști și codreniști. Primii, conduși de inginerul Radian, se dovedeau mai intransigenți, refuzând orice contact cu noile autorități. Codreniștii în schimb adoptau o atitudine mai conciliantă, fiind de acord cu o

anumită apropiere și colaborare cu partidul comunist. „Este neîndoios și cert – scria Constantin Săndulescu – că printre legionarii din lagăr sunt elemente care trebuie privite cu interes, încredere și îngăduință, dar trebuie o foarte atentă verificare“.

Între cei dispuși la o colaborare cu noile autorități era menționat și istoricul P.P. Panaitelescu, lista cuprinzând însă și alte nume, precum Decebal Florescu, Ioan Uică, Șerban Inănceanu ș.a. Toți aceștia avansaseră, de altfel, propuneri scrise de dialog, de cooperare sau alianță.

Documentele cercetate de noi nu precizează data venirii

lui P.P. Panaitelescu în lagărul de la Caracal și nici durata șederii lui aici, dar atât internarea sa, cât mai ales „sugestiile“ făcute cu acest prilej le considerăm aparținând biografiei savantului și merită, în spiritul obiectivității istorice, să fie cunoscute de publicul cititor.

Iată acum textul propriu-zis al documentului, pe care îl reproducem integral, respectând particularitățile stilistice și cele ortografice ale originalului aflat în Arhivele Naționale, Fondul Ministerul de interne – Diverse. Sublunierea aparțin originalului, iar titlul autorului acestei prezentări.

Petre OTU

PARTIDUL COMUNIST ROMÂN

ȘI LEGIONARII (1946-1952)

O problemă controversată din istoria României este activitatea politică a mișcării legionare. Apărută în 1927, ea a reprezentat un „unicum“ în peisajul vieții politice din România. Mișcarea legionară își propunea să transforme din temelii societatea românească, nu prin mijloacele politice obișnuite, ci prin schimbarea modului de existență a cetățenilor, prin crearea „omului nou, un om cu calități de erou“. Corneliu Zelea Codreanu scria: „Acest erou, acest legendar al vitejiei, al muncii, al dreptății, cu puterile lui Dumnezeu înfipte în suflet, va duce neamul nostru pe căile mării lui“. În 1930, Legiunea Arhanghelul Mihail și-a creat o secție politică numită Garda de fier, nume ce va deveni sinonim cu mișcarea legionară însăși.

Dacă în primii ani Legiunea a avut o aderență scăzută în rândul populației, treptat ea s-a impus pe scena politică, devenind, în 1937, a treia forță politică din România (după cele

două partide „istorice“ – Partidul Național Liberal și Partidul Național-Tărănesc). Legionarii aveau în rândurile lor mai ales tineri provenind din mediile elevilor și studenților, dar și dintre țărani și muncitori, funcționari.

Prin ideologia și activitatea sa politică – în cadrul căreia lichidarea fizică a adversarului era principala armă – Legiunea a avut de înfruntat adesea reacția guvernanților. De-a lungul istoriei sale, Legiunea a fost dizolvată în mai multe rânduri: în 1931 (de guvernul național-tărănesc Gh. Gh. Mironescu), în 1932 (de guvernul de „uniune națională“ condus de N. Iorga), în 1933 (de guvernul liberal I. G. Duca), în 1938 (de un guvern al regimului personal al lui Carol II) și în 1941 (de regimul generalului Ion Antonescu). La rândul său, Legiunea a realizat „performanța“ unică în istoria Europei, de a fi ucis patru prim-ministri sau foști prim-ministri: I.G. Duca, Armand Călinescu, Nicolae Iorga și

„Sugestii” pentru o apropiere între partidul comunist și membrii mișcării legionare

Prezint sugestiile de mai jos ca opinii cu caracter *absolut personal* și nu în numele fostei mișcări legionare, care, prin forța lucrurilor este azi lichidată. De aceea, ne gândim că energiile curate liberate din fosta mișcare trebuie să găsească o întrebuințare folositoare pentru țară. Dorința personală a autorului acestor rânduri este înfăptuirea sugestiilor de mai jos și știu că și alți prieteni trăiesc în aceeași convingere și sunt capabili de a-și însuși un nou crez, folosindu-se puterea lor de luptă idealistă.

În împrejurările politice de azi și mai ales în cele ce se pot prevedea pentru mâine este o *necesitate națională românească*

Aceeași ecuație lideri-mase în viziunea extremismului românesc. Corneliu Codreanu trece în revistă o formațiune din Garda de fier...

crearea unui *organism politic puternic*, care să poată ține în frâu poftele nestăpânite ale bugheziei capitaliste. Timp de decenii marii proprietari de pământ, bancherii, marii industriași și oamenii de afaceri de tot felul au condus această țară. Partidele politice burgheze n-au fost decât instrumentele lor pentru acapara-

rea bugetului statului, pentru a ține în stare de supunere țărâna și pe muncitori. Pentru a-și păstra situația privilegiată un grup de oameni relativ restrâns, care a început să se ridice înainte de primul război mondial, prin protecția acordată de stat industriei românești, apoi tot mai puternic după război, când s-au creat cele mai multe bănci și marile întreprinderi industriale de astăzi, n-a șovăit să recurgă la dictatură, la prigoana cumplită cu ucideri, temnițe, lagăre, trimeri cu ordine speciale pe front, pentru a reduce pe adversari. Acestei prigoane i-au căzut victimă o generație întreagă a tineretului românesc, muncitori și intelectual, fie că se afla în rândurile comunistilor, fie ale legionarilor.

Ne-am întâlnit în închisori, la curțile marțiale, în batalioanele de sacrificiu, pentru ca burghezia să-și poată rumega în liniște avantajele. Aceiași magistrați militari ce se află azi în fața

Gheorghe Argeșeanu. Pe de altă parte, peste 500 de legionari au căzut victimă represiviilor diferitelor guverne ale epocii.

După 23 august 1944, mișcarea legionară – organizație totalitară, antidemocratică – nu-și putea relua, oficial, activitatea. Unii oameni politici considerau însă că energiile legionarilor trebuiau folosite prin încadrarea lor în partidele democratice. Astfel de păreri s-au făcut cunoscute în diverse formațiuni politice. Semnificativ este, de pildă, răspunsul pe care Iuliu Maniu l-a dat în urma apelului pe care fruntașul legionar Horațiu Comănicu l-a lansat la sfârșitul lunii august 1944, cerând legionarilor să sprijine acțiunea politică a P.N.T. și a șefului acestuia. Fără a fi prea tranșant, menținându-se la nivelul unor principii generale, liderul național-țărănist arăta, între altele: „Nereușita încercare de guvernare a lui Horia Sima a creat o atmosferă politică în jurul partidului dumneavoastră, care-l face imposibil să-și ia zborul cu avântul cerut de vremurile de astăzi. Pentru aceste motive cred că multe energii valoroase, care sunt strânse în jurul mișcării dumneavoastră fac bine dacă își caută așezarea în alte grupări politice, așa cum conștiința și convingerile lor le dictează aceasta. Am toate motivele să cred că porțile partidelor angajate

în Blocul Național-Democrat sunt deschise pentru toți acei care nu sunt vinovați de crime și de acte dezonorante”.

Fără a recunoaște public interesul propriu față de legionari, mai mult, desfășurând o campanie zgomotoasă prin care încerca să acrediteze ideea că mișcarea legionară reprezenta principalul pericol la adresa democrației românești, partidul comunist și-a deschis porțile pentru numeroși membri ai acesteia și a acuzat partidele „istorice” că nu se delimitează categoric de legionari, sau chiar caută să-i atragă în rândurile lor.

Dincolo de „fațada” propagandistică și afirmațiile cuprinse în discursurile oficiale, s-au petrecut evenimente ce confirmă preocuparea comunistilor pentru a folosi ei înșiși „energiile valoroase” ale legionarilor.

Problema continuă să fie controversată, mergându-se de la aprecierea că legionarii au fost primiți în corpore în partidul comunist, până la negarea categorică a faptului că aceștia au putut pătrunde în acest partid. Din dorința de a contribui la clarificarea acestei probleme, publicăm în premieră extrase din câteva documente provenind din Arhiva Comitetului Central al Partidului Comunist Român.

Prof. univ. dr. Ioan SCURTU

Tribunalului poporului, au condamnat din ordin pe legionari și pe comuniști, la moarte sau ocnă, pentru că aveau o credință, pe când ei nu aveau nici una.

Sunt oameni care stau ascunși și tac, lansând zvonuri pe șoptite, învrăjbind, împărțind bani, ca mâine, pe temeiul rezultatului nădărdit de ei al alegerilor generale, al sprijinului unor elemente din funcționărie și poliție, să reîncapeașă prigoanele, să reia puterea în mână.

Nimic nu a zdruncinat până acum optimismul burgheziei române și creșterea cursurilor la bursă, elanul afacerilor, surăsul inamical al „inițiaților” o dovedește. Vor încerca din nou să manevreze tineretul studios,

muncitorii doritori de o viață mai bună, țărănimea neștiutoare, pentru a putea zdrobi forțele ce guvernează azi. Ora aceasta și-au fixat-o și o socotesc sigură, chiar

de s-ar prăbuși iar țara în sânge și în nenorocire.

În împăcarea între tânăra mișcare comunistă română și grupe importante de foști luptători legionari vedem cea mai cumplită surpriză și lovitură de grație dată burgheziei capitaliste române, care s-a ascuns în spatele adversității dintre legionari și comuniști, ca să-și poată continua în liniște afacerile fructuoase și a-și păstra nezdruccinată poziția economică dominantă.

Temeiurile unei împăcări. Între programul de luptă comunist și cel

legionar există puncte de apropiere mai mari ca oricare dintre grupările politice din țară. Legionari izolați, care azi vor să continue lupta pe temeiul unui

Septembrie 1940: legionarii, pe străzile Capitalei

Între nu și da

Alexandru Drăghici: Cum procedăm atunci când vin să se înscrie în partid oportuniști, legionari și alții, de frica de a nu fi atrași de maniști sau de celelalte partide, ce facem cu ei? Să-i înscriem sau nu? Tovarășii, aici dacă e vorba de astfel de calificative de oportuniști sau legionari, partidul nostru n-are de-a face nici cu oportuniștii, nici cu legionarii. A înscrie astfel de elemente în partid nu face altceva decât tocmai să creăm condițiuni prielnice pentru aceste curente nesănătoase... Prin firea lor, aceste elemente știu să vorbească și noi, chemându-i în partid, dându-le carnetul de m[embru de] p[artid], prin aceasta creăm condițiuni ca ei să-și facă o bază de masă, să-și creeze o autoritate în masă, venind din partea partidului nostru, prin faptul că membrii noștri de partid sunt slabi din punct de vedere ideologic, și aceștia cunoscând un fel de harababură din toate chestiunile noastre pot să capete influență asupra membrilor de partid mai slabi... Prin felul lor sunt și carieristi, va veni timpul și o să-i găsim secretari de celulă, de organizație, secretari de județe, prin faptul că ei știu să explice mai bine problemele, să despice mai bine firul în patru. Astfel de elemente constituie un pericol pentru partid și n-au ce căuta în partid. Desigur, trebuie să le găsim locul acolo unde condițiunile, starea însăși a organizației duce la aceasta... Noi, legionari nu primim în partid, însă și aici judecăm de la caz la caz... O serie de elemente cinstite, elemente dinamice, sin-

cere, au fost captate de mișcarea legionară și antrenate pe linia aceasta... Acei oameni au crezut într-adevăr așa, că legiunea va rezolva problema muncitorească și de aceea desigur nu e tocmai întâmplător faptul că o serie de elemente bune din întreprinderi, care ulterior și-au dat seama de falsitatea și de înșelăciunea doctrinei și caracterul legionar, s-au rupt de ea cu timpul și după ce s-a pus chestiunea, după ieșirea partidului nostru din ilegalitate, avem cazuri când elemente foste legionare au colaborat ici-colo chiar cu toții noștri la anumite acțiuni împotriva nemților, chiar înainte de 23 august. Avem astfel de cazuri la Hunedoara, Bărlad, unde elemente foste legionare și-au dat seama de înșelăciunea legionarilor și s-au antrenat pe linia patriotică, de luptă împotriva nemților, cot la cot cu toții noștri. Desigur, astfel de elemente nu mai sunt legionare, ele trebuie încadrate în partidul nostru... Însă totuși trebuie să avem mare băgare de seamă, să fim foarte vigilenți cu aceste încadrări, să nu fie un balast, să nu fie elemente care tocmai vor lovi în partidul nostru...

(Din Procesul verbal al Resortului Organizatoric și Organizației de Masă, 18 martie 1946).

Năvala pentru mălai

Gheorghe Gheorghiu-Dej: Mi se pare că una din cele mai grosolane greșeli pe care le-am făcut este aceea pe care tov. Moghioroș a adus-o în discuție și

crez nou, au păstrat *spiritul luptei pentru dreptate*, prin care înțelegem dreptatea socială încălcată de marea burghezie. Pentru aceasta s-a recurs la luptă, nu numai la simpla propagandă și la formarea unor luptători încercați, adică la *formarea caracterelor*.

Caracterul de luptător pentru dreptate nu se află în partidele burgheze, care urmăresc hipocrit nu mai avantajele personale pentru membrii și mai ales pentru conducătorii lor. Numai legionarii și comuniștii au dat martiri pentru credința lor. Cine a auzit vreodată de martiri liberali, de eroism țărănist, de

O fotografie-document (de la stânga la dreapta): Al. Moghioros, Iosif Chișinevski, ambasadorul sovietic S.I. Kavtaradze, Gh. Gheorghiu-Dej, Vasile Luca, dr. C.I. Parhon, dr. Petru Groza, Ana Pauker și Teohari Georgescu în Piața Aviatorilor...

suferință conservatoare? Singurii care au suferit sunt comuniștii și legionarii și ei singuri sunt luptători căliți în luptă. Reforma agrară, lupta pentru ridicarea țărănimii se află și în programul

nia, numindu-i „*unelte ale comunismului*”.

Împotriva legionarilor s-a constituit dictatura regelui Carol al II-lea și dictatura lui Antonescu, care au prigonit la fel pe

anume felul cum am recrutat membrii de partid. Nu este vorba de a nu deschide porțile partidului. A fost just că s-au deschis porțile partidului? Da, dar cum? Cine a venit în partid? Cum s-a procedat că am ajuns la întrecere? Că au fost înscrși oameni în partid care s-au dus să se înscrie pentru mlaia etc.

Sunt mulți muncitori, membri ai fostei Gărzi de fier, am spus că nu-i punem pe toți într-o oală, ci îi îndepărtăm pe acei care au fost în conducere, în poliția legionară, care au luat parte la jefuire, dar masa membrilor de rând să [o] ajutăm să scape de influența propagandei legionare, însă n-am fost destul de hotărâți în ce privește primirea sau neprimirea în partid, așa se face că au rămas multe elemente legionare în partid.

Tov. Teohari [Georgescu]: Am fixat și unele categorii care pot rămâne în partid.

Tov. [Vasile] Luca: De exemplu, cei de la S.T.B., Hunedoara. Toată lumea a fost acolo legionar sau szalașist [fascist ungar].

Tov. Gheorghiu [-Dej]: În partid a pătruns o masă importantă de asemenea elemente. Trebuie să mărturisesc, chiar după verificare, prezența în rândurile partidului nostru a elementelor care au făcut parte din Garda de fier, au trecut printr-un proces de transformare, s-a muncit cu dânsii, au dat dovezi, dar cine poate să ne dea dovadă că nu pot servi ca canal spre furișare în partidul nostru? Deci este o problemă pe care fără îndoială nu o vom trata în acest material,

o să ne ocupăm într-un material despre rezultatele verificărilor, pentru a sublinia devierea făcută, pentru a sublinia această grosolană deviere de la principiul fundamental care stă la baza partidului de tip nou și anume cine poate să fie membru de partid...

(Din *Procesul verbal al ședinței Secretariatului Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român*, 17 ianuarie 1950).

Verificarea

...Plenara C.C. al P.M.R. luând în discuție raportul cu privire la rezultatele verificării membrilor de partid, apreciază că verificarea efectuată în perioada noiembrie 1948 - mai 1950 a constituit unul din cele mai de seamă evenimente din viața partidului nostru, confirmând pe deplin justetea Hotărârii Congresului P.M.R. din februarie 1948 asupra necesității de a trece la curățirea rândurilor partidului de elementele oportuniste, străine și dușmane...

La chemarea partidului, clasa muncitoare, cele mai largi mase muncitorești de la orașe și sate, au răspuns prin sprijinirea muncii de curățire și de întărire a partidului și au trimis peste 200 000 de oameni ai muncii - reprezentând un activ fără de partid - pentru a participa în mod efectiv la verificarea...

comuniști. E poate vorba, dacă nu de o luptă comună, de o luptă paralelă împotriva aceluiași adversari. Acestea sunt temeiurile trecutului. Viitorul impune o colaborare și o împăcare sinceră. Mai întâi o cere țara. Ea nu mai poate să rămână divizată, nici nu mai poate rămâne obiectul exploatarei clasei capitaliste burgheze. Un organism puternic care să se opue și după terminarea războiului, burgheziei românești a cărei putere nu trebuie subes-

... cu prilejul demonstrației organizată în cinstea zilei de 7 noiembrie 1948

timată, nu poate fi decât rezultatul împăcării între comuniști și elementele legionare curate.

Comuniștii nu se pot adresa masei politice amorfe, zestrei

și de primejdie.

Dacă înlăturăm de la împăcare elementele legionare care au profitat materialicește de pe urma dictaturilor, rămân un

Principalul rezultat îl constituie descoperirea și eliminarea din rândurile partidului a circa 192 000 de elemente exploatare, dușmane și străine de clasă, necinstite, descompuse sau necorespunzătoare – adică peste 20% din numărul total al membrilor pe care îi număra partidul înainte de verificare...

Multe organizații de partid au călcat în mod grosolan prevederile statutului partidului nostru cu privire la primirea strict individuală în partid, practicând metoda cu totul greșită a primirii în grupuri și pe bază de liste, în locul examinării individuale a celor care voiau să intre în partid. Munca de primire în partid se transformase într-o campanie, prin care organizațiile de partid urmăreau creșterea numărului de membri, în loc să fie preocupate în primul rând de calitatea lor... Astfel, partidul s-a umflat atingând spre sfârșitul anului 1947 un număr de peste 700 000 membri, din care numai 40% erau elemente muncitorești...

(Din Rezoluția Plenarei C.C. al P.M.R. cu privire la rezultatele verificării membrilor de partid și la primirea noilor membri de partid, 18 iulie 1952)

Vinovații

O asemenea situație nu putea să treacă fără nici un fel de urmărire. După verificări, partidul „a ieșit

mai puternic”. Și cum niciodată partidul nu este vinovat, el, prin reprezentanții săi cei mai calificați, va face și efortul de a-i găsi pe vinovați și a-i demasca. Să-i dăm din nou cuvântul lui Gheorghiu-Dej:

Tov. Gheorghiu-Dej: La ordinea de zi avem să ne pronunțăm asupra unor propuneri făcute de Ministerul de interne privind șefii de cuib legionari din țară.

Este aici un referat și alăturat un tabel. Tabelul este semnificativ. Referatul nu poate să cuprindă dosarele voluminoase care se găsesc la Ministerul de interne în legătură cu toți acești șefi de cuib, peste 12 mii de oameni din toată țara. Sunt puși pe regiuni, pe categorii sociale, profesioni...

Ministerul de interne a întocmit această lucrare la indicațiile date de mine mai demult pentru a avea o evidență asupra rețelei fostei mișcări legionare, a șefilor de cuib, un studiu asupra însăși a acestei organizații, cu scopul de a antrena aparatul Ministerului de interne în a se preocupa de această problemă și a o studia pentru a putea combate mai bine elementele contrarevoluționare care își desfășoară activitatea, care n-au încetat activitatea lor; în ultimul timp se simte o înțepire; la aceasta se mai adaugă și acțiunea claselor izgonite de la putere, activiști ai partidelor burgheze „democrate” Maniu, Brătianu, în principal național-fărăniști, tot ce este contrarevoluționar în țara noastră. Ei se mișcă, fac câte ceva, unii mai mult, alții mai puțin... O parte din aceștia, probabil, care sunt

număr de muncitori și intelectuali de cea mai bună calitate politică.

Pentru legionari, o asemenea împăcare ar fi binevenită; ei nu mai au o bază politică externă, fiind înșelați de nemți, cari i-au sacrificat lui Antonescu, iar în interior sunt dezgustați de partidele politice cari caută să-i folosească drept masă de manevră. Ei sunt în situația sufletească de a primi cu bucurie o împăcare sinceră. Oboseala de clandestinism și de acțiuni subversive sunt argumente în plus pentru această apropiere.

Ce ne desparte? Într-o cercetare care are drept scop să ajungă la soluții practice, trebuie să înfățișăm în chip sincer toate dificultățile care se pun în calea scopului urmărit și să nu le ocolim.

O tristă experiență ne-a așteptat pe cei de bună credință dintre noi de la greseliile trecutului. Astfel, nu socotim ca

deosebiri reale cele ce ar fi împotriva comuniștilor și au fost temei de luptă a legionarilor împotriva lor, cum că cei dintâi ar fi împotriva naționalismului și religiei. Asemenea atacuri cari s-au făcut pe aceeași bază și împotriva comunismului rusesc s-au dovedit prin fapte ca neadevărate. Ca să ne referim numai la țara noastră, formarea unui grup important al preoților de extremă stânga și politica Frontului Democrat în favoarea recuperării Ardealului de Nord au deschis ochii celor înșelați de propaganda tendențioasă.

Rămâne însă de partea legionarilor o problemă politică de care depinde puțină încadrării lor, ca elemente active, în statul românesc de mâine: *atitudinea față de Germania hiteristă*.

Nu trebuie să ne ascundem și să nu recunoaștem că o mare parte dintre legionari, deși au fost

și serioase rezerve la alții, au văzut în Germania hiteristă un sprijin pentru acțiunea lor. Aceste legături sunt de domeniul trecutului, nu de azi de la înfrângerea Germaniei, ci chiar din momentele culminante ale puterii național-socialiste. Într-adevăr, în ianuarie 1941 legionarii au fost sacrificați de Germania în favoarea dictaturii lui Ion Antonescu. Motivul acestei acțiuni germane este limpede, deși n-a fost spus niciodată cu sinceritate. Hitler n-a avut încredere în legionari și nu era sigur că-l vor urma în războiul împotriva Rusiei Sovietice pe care tocmai atunci îl punea la cale și și-a găsit omul potrivit pentru aceasta în Ion Antonescu. De atunci ruptura dintre legionari și Germania, contrar unor aparențe trecătoare, a fost completă. Legionarii refugiați politici în Germania au fost băgați în lagăr, cei rămași în țară, prizonieri de regimul Antonescu,

puși aici [pe liste], o fi desfășurând ceva activitate, o fi având material documentar Securitatea, material privitor la activitatea acestor elemente, o parte nu se pronunță... Se știe cine a fost legionar, când a depus jurământul, oricând se poate prezenta la ei și le amintește, îl întreabă ce face, mai ales că crește tensiunea internațională și îl reactivează. Sigur că subofițerul este permanent împreună cu trupa, șeful de cuib este un cui în sat, în localitate, are posibilitatea să desfășoare activitate în măsura în care partidul nostru îi permite aceasta și nu întâmpină pe dușman activ, combativ, deschis, pe plan politic să demaște, să combată. A rămas mai mult pe seama Securității, a organelor de stat această treabă și lipsa unei activități politice în legătură cu elementele fostei Găzdi de fier.

În timpul ilegalității începuse fascismul la noi să devină mai obraznic, mai violent, să-și întindă antenele spre clasa muncitoare, spre țărănime, cu propaganda lui demagogică a reușit să otrăvească atmosfera generală a țării, a tineretului în principal, dar a reușit să otrăvească și o parte din clasa muncitoare, noi avem o situație foarte neplăcută, nu mai vorbesc că țărănimea este partea cea mai înapoiată. La timpul său, partidul și-a luat poziția față de Garda de fier și alte organizații fasciste, să le combată, să lămurească clasa muncitoare de la această molimă, a împiedica pătrunderea fascismului în rândurile clasei muncitoare. Totuși a reușit să pătrundă.

Șefii de cuib: aproape 2 divizii

După 23 august, partidul nostru era în plină ofensivă pe toate fronturile, a luat poziție de la bun început față de organizațiile fasciste, de Garda de fier, a avertizat clasa muncitoare, membrii de partid cinstiți, devotați, a dat orientarea, a dat lozinci corespunzătoare. Ulterior – după cum știți – au fost aceste lozinci părăsite, s-au dat alte lozinci, s-au deschis porțile partidului, au năvălit în partid. Aceste stări de lucruri, create ca urmare a politicii lichidatoriste a lui Ana și lui Luca și Teohari, a deformat într-o măsură destul de serioasă însuși procesul de cristalizare a pozițiilor. Legionarii sunt și la național-țărăniști și aici, parcă o să se bată legionar cu legionar? Unul lucrează pe un front, celălalt care a intrat la noi a intrat pe frontul descompunerii partidului și a slăbit vigilența partidului, combativitatea partidului, a abătut partidul de la această datorie a sa de a combate permanent pericolul redeșteptării, a reorganizării în condiții noi a acestor forțe dușmănoase...

Ce este de făcut? Sunt aproape 12 600. Aproape două divizii, o armată. Însă între aceștia sunt țărani săraci, țărani mijlocași, muncitori și tehnicieni. Și pe atunci partidul punea chestiunea nu numai a combaterii legionarismului, dar chiar de lămurire a muncitorilor,

n-au fost apărați în nici un chip de germani, atotputernici în țară. Cine cunoaște părerea continuă a multor legionari în această vreme știe bine că în sufletul lor urau Germania și dovada cea mai bună pentru aceasta este că, după 23 august, nemții au făcut cu mare lux de propagandă un mare apel la legionari, socotii ca masă de manevră și totuși nici unul dintre cei rămași în țară și liberi pe acțiunile lor n-a răspuns apelului.

Sentimentul general față de apelul german a fost dezgustul și legionarii n-au vrut să lupte alături de resturile armatei germane din țară, așa cum li se ceruse.

Metodele practice ale apropierei. Am văzut mai sus motivele pentru care credem în necesitatea națională a unei apropieri între comuniști și foștii legionari ai, de asemenea, și dificultățile care ar

sta în cale, care după părerea noastră nu sunt hotărâtoare.

Rămâne să vedem care sunt mijloacele practice prin care să se poată ajunge la această apropiere și în ce formă s-ar putea ea îndeplini.

Imediat după 23 august, deși se făcuseră unele încercări de apropiere și cu comuniștii, a apărut în presă scrisoarea avocatului Horațiu Comănicu și răspunsul d-lui Iuliu Maniu, prin care se înfeuda mișcarea legionară la Partidul Național-Tărănesc. Această procedură a fost greșită, și illogic și practic. Domnul Comănicu nu era șeful legiunii și nu avea în mișcare o suprafață prea mare, fiind mai mult un necunoscut, deci nu avea autoritate să atragă după sine pe toți vechii luptători încercați. Pe de altă parte, în schimb de scrisori amintit nu se specifica nici o asemănare

între idealurile luptătorilor legionari și programul sau acțiunea reală a Partidului Național-Tărănesc ceea ce nici nu se putea face, era un simplu apel de oportunism politic. De aceea adevăratele elemente de valoare ale foștilor legionari, fie dintre muncitori, fie dintre intelectuali, n-au răspuns la apel. Credem că nu pe această cale trebuie făcută apropierea între legionari și comuniști.

În mișcarea legionară se aflau oameni pe care adevărații legionarii îi resping și chiar în cazul unei izbânde totale i-ar fi voit în afara mișcării. Sunt tocmai aceia care au adus un oprobriu asupra mișcării și l-au atras pe nedrept asupra elementelor curate.

Trebuie deci făcută o distincție: nu toți legionarii vor lua parte la apropierea dorită de noi. Urmează, ca să precizăm, să fie

țărănilor care au intrat în Garda de fier, să iasă, era o politică justă. Nu scria niciieri să-i bage neapărat în partid pe aceștia, dar să duci o muncă de reeducare, de dezintoxicare a acestora...

Va trebui să luăm curs de a ne ocupa de oamenii care au fost în mișcarea legionară, elemente de jos, de a sta de vorbă cu ei, de a-i dezintoxica, de a-i apropia de regimul nostru de democrație populară, în sensul de a lucra cinstit. La cei care avem dovezi că desfășoară activitate, sunt dușmani, cu toate că s-a discutat cu ei și li se spune, știm ce trebuie făcut. Noi știm, am stat cu ei în închisoare la Jilava și în alte părți, am reușit chiar să rupem de la ei, să provocăm între dânsii păruială. Sigur, încredere nu poți avea în ei. Mi se pare că ei ar fi mai just așa. Față de elementele active, la care avem dovezi că desfășoară activitate, nici vorbă nu poate fi, îi pui bine. De judecat și după poziția lui socială. Dacă e țărăn sărac, numai pentru că a fost șef de cuib, însă n-a desfășurat activitate și nu ai dovezi, la fel cu mijloacele, e altceva. Noi putem să mergem și să-i luăm pe toți, îi punem în țarc – la fiecare dintre aceștia mai trebuie să numărăm încă 3 suflete în medie și să mai adăugăm aici rubedenii. Este o problemă foarte serioasă. Este sigur o măsură radicală, însă nu știu dacă va da și rezultatul dorit, dacă n-ar fi mai oportun partidul să ia curs în sensul arătat, pe baza unui plan de activitate, cunoscând acele elemente unde au fost, apropiindu-le în sensul de a discuta cu ei deschis și a le determina poziția, ca ei înșiși să ia

atitudine publică față de legionari în comună, regiune, în orașul respectiv.

(Din *Stenograma ședinței Biroului Politic al C.C. al P.M.R.*, septembrie 1952).

Și, totuși, ce soluție a fost adoptată în final? Răspunsul îl aflăm din Procesul verbal al aceleiași ședințe, la care au participat Gheorghiu-Dej, I. Chișinevschi, Al. Moghioroș, Gh. Apostol, Miron Constantinescu, Emil Bodnăraș și Chivu Stoica. „Biroul Politic – citim în document –”, în urma discuțiilor, a luat în unanimitate următoarele hotărâri:

1. Cu privire la unele măsuri în legătură cu foștii șefi de cuib legionari.

1. Vor fi ridicați:

a) toți foștii șefi de cuib legionari despre care sunt dovezi că desfășoară activitate dușmănoasă, indiferent de categoria lor socială;

b) toți foștii șefi de cuib legionari, chiaburi sau aparținând fostelor clase exploatare, chiar dacă nu sunt dovezi că desfășoară activitate dușmănoasă;

c) toți foștii șefi de garnizoană (comandanți legionari).

2. Foștii șefi de cuib legionari muncitori, țărani săraci sau mijlocași, tehnicieni, ingineri, nu vor fi ridicați dacă nu sunt dovezi că desfășoară vreo activitate dușmănoasă.

Organizațiile de partid vor duce cu aceste elemente o muncă de reeducare, determinându-i prin discuții să ia poziție față de activitatea lor legionară din trecut". ■

excluzi: în primul rând *profitorii*, toți cei care au făcut afaceri și au tras profit material de pe urma guvernării legionare din 1940-1941, cei care au acaparat pe nedrept industrii, întreprinderi comerciale, situații bine remunerate. În al doilea rând trebuiesc excluși *oportuniștii*, acei care au fost și legionari dar au rămas în legături avantajoase pentru ei și regimul antonescian, s-au înfruptat din câștigurile și fărâdelegile acestui regim. În sfârșit, *teroriștii* care au socotit că rezolvarea problemelor politice se face cu pistolul. Pe aceștia îi disprețuim și nu-i socotim demni de a figura într-un organism politic pe baze comuniste, care va sta la temelia României de mâine.

Rămânând însă un număr de oameni idealști, muncitori și intelectuali, acești idealști sunt partea cea mai bună a legionarilor, oameni de mare inte-

gritate morală, ce pot forma fala oricărei lupte politice. Insensibili la anume interese materiale, au rămas curăț și constituie un element necesar reclădirii României de mâine.

Numai cu aceștia se poate face apropierea, pentru ca ea să dea rezultat. Deci nu e vorba de un pact de la partid la partid, ci de alegerea forțelor foste legionare mai curate care, individual, să ia o înțelegere cu conducerea partidului comunist.

Cine va face această alegere?

Este necesar să se capete încrederea câtorva din foștii șefi legionari recunoscuți și cu autoritate morală. Mișcarea legionară a fost o mișcare de disciplină și de autoritate; dacă oameni necunoscuți sau pătați vor porni la această acțiune ea este sortită unui eşec. Dimpotrivă, câțiva oameni ale căror intenții curate nu vor putea fi bănuite de nimeni, întrucât nu au

căutat niciodată profituri, vor putea antrena masa legionară și o vor convinge de sinceritatea scopurilor lor.

Alegerea elementelor bune s-ar face pe mici grupuri, de care ar garanta luptătorii încercați, care n-ar intra în categoriile de excluși indicate mai sus. Există în fosta mișcare oameni de mare autoritate morală și aceștia trebuie mai întâi convinși și apoi să ia contact cu conducătorii comuniști. Pentru completarea acestor sugestii practice ar trebui să putem da o listă de câteva nume, dar din nefericire, autorul acestor rânduri, neavând posibilitatea unor consultări politice, este nevoit să amâne prezentarea acestei laturi pentru mai târziu, în cazul, bineînțeles, când aceste sugestii ar fi bine primite.

P.P. Panaitescu

Aprilie 1945 ■

CĂRȚI SOSITE LA REDACȚIE

• Ioan Scurtu – CRIZA DINASTICĂ DIN ROMÂNIA (1925-1930).

Editura Enciclopedică, București, 1996, 298 pp.: lucrarea, apărută în colecția „Biblioteca de istorie contemporană a României”, este o analiză a unui moment cu profunde consecințe în istoria contemporană a României, ce a premers și pregătit instaurarea regimului personal al regelui Carol II.

• Dan A. Lăzărescu – INTRODUCERE ÎN ISTORIA LIBERALISMULUI EUROPEAN ȘI ISTORIA PARTIDULUI NAȚIONAL-LIBERAL DIN ROMÂNIA.

Editura Viitorul Românesc, 1996, 160 pp. cu ilustr.: originile liberalismului european și ale partidului liberal la noi, într-o atât de necesară restituire în România post-decembristă, scrisă de un fin cunoscător al problemei.

• Georges Castellan, Antonia Bernard – LA SLOVÉNIE

Presses Universitaires de France, Paris, 1996, 128 pp.: o nouă carte scrisă, în colaborare, de cunoscutul istoric francez, care a mai consacrat micromonografiile în colecția „Que sais-je?” și României, Albaniei și Ungariei.

• Alexandru Roz – ARĂDENI – CORIFEII AI MARII UNIRI.

Editura Mirtol, Timișoara, 1995, 26 pp.: medalioane consacrate câtorva dintre cei care au realizat România Mare.

• Stelios Kuloglu – SE ÎNTORC ROȘII? (Prefață de Alexandru Paleologu, traducere de Alexandru Sianou).

Editura Cavallioti, 1996, 8 + 180 pp.: o viziune asupra evoluției post-comuniste a țărilor din estul Europei.

• Corneliu Leu – FIIL RISIPI-TORII AI EUROPEI.

Editura Realitatea, București, 1996, 92 pp.: având ca subtitlu „Probleme ale tranziției în reforma din România sau spovedania unui «european central și de est»”, cartea, editată cu sprijinul Fundației „Haniel” din Germania, decurge „poate ca un fenomen moral” dintr-o dezbateră mai largă girată de Fundația „Episcopul Grigorie Leu”.

• Nicolae Delpérée – PROTECTIA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR PERSOANELOR VÂRSTNICE (traducere: Dragoș Stoescu).

București, 1995, 238 pp.: volumul, apărut sub egida Institutului român pentru drepturile omului, tratează problema vulnerabilității persoanelor vârstnice, prezentând sistemele de protecție pentru această categorie din țările Comunității Europene.

DRACULA ÎNTR-UN TABLOU NECUNOSCUT

RAYMOND MCNALLY
(Boston College, S.U.A.),
BENJAMIN LE BLANC

(Universitatea Montréal, Canada)

În anul 1969, Magazin istoric a fost prima revistă care a publicat un articol al profesorilor Radu Florescu și Raymond McNally intitulat *În căutarea lui Dracula* (nr. 12/1969). Ulterior, a apărut o carte cu același titlu, care a devenit un best seller și a concentrat din nou atenția lumii asupra voievodului român, care-și spunea Vlad Draculea, dar care este cunoscut în România cu porecla peiorativă Tepeș, dată de otomani, dușmanii săi din epocă.

Ni se pare potrivit deci ca Magazin istoric să fie din nou primul care să anunțe existența unei picturi necunoscute până acum, reprezentându-l pe Dracula în mărime naturală. Ea a fost descoperită de domnul Benjamin Le Blanc la Forchtenstein Burg, o fortăreață situată la aproximativ 7 km de Wiener Neustadt, în Austria, care a fost odată în stăpânirea familiei Esterhazy. Savanții germani, recunoscuți în general pentru scrupulozitatea lor, nici măcar nu amintesc această pictură, deși o menționează pe cea care îl înfățișează pe Attila, într-o monumentală lucrare apărută în 1993 și consacrată fortăreței.

G stranie asemenea

Importanța portretului este dublă: *este singura pictură cunoscută a lui Vlad Tepeș în mărime naturală și personajul este desemnat în mod clar Dracula și nu Tepeș*. Avem astfel o dovadă în plus că Vlad era cunoscut mai ales ca Dracula și nu ca Tepeș (Kazıklı Voyvoda sau Kazıklı Beg). Pe tablou apare scris, în limba latină, „Dracula, voievod și principe al Valahiei Transilpine, cel mai înverșunat dușman al turcilor” și anul 1466. Chipul seamănă în mod inconfundabil cu alte portrete cunoscute ale lui Dracula, precum pictura în ulei de la Ambras, în care Dracula este înfățișat cu același acoperământ de cap brodat cu perle; pictura Martiriului Sf. Andrei, din Palatul Belvedere din Viena, în care o controversată

figură seamănă izbitor cu cea a lui Dracula de la Forchtenstein, și care a fost realizată de un pictor austriac necunoscut; medalionul de la Ochsenbach, aflat în biblioteca landului Württemberg, la Stuttgart, pe care apar cuvintele, în latină, „Vladislav Dracula, voievodul Valahiei”. În pictura de la Forchtenstein apare boneta brodată cu perle, fără steaua din mijloc, ca în celelalte picturi. În plus, în mâna dreaptă Dracula poartă un sceptru, simbolul puterii sale princiere.

Portretul se potrivește cu singura descriere contemporană a conducătorului român, făcută de legatul papal la curtea lui Matiaș Corvin, Niccolò Modrussa, care în mod sigur l-a întâlnit pe Dracula, pe când se afla în captivitate în Ungaria. Modrussa nota: „Nu era foarte înalt, mai curând îndesat și puternic, cu o înfățișare rece și grozavă, un nas acvilin, nări

umflate, o față subțire și roșcată, pe care gene foarte lungi conturau ochii verzi, larg deschiși, sprâncenele stufoase și negre îi făceau să pară amenințători. Fața îi era rasă, doar cu o mustață. Tâmpilele proeminente sporeau volumul capului. Avea un gât ca de taur, pe care-i curgeau buclele negre ondulate, până pe umerii largi”.

Ce caută pictura lui Dracula în acest castel austriac? El a fost ridicat după cel de la Mattersdorf (redenumit, din 1926, Mattersburg) în secolul XIII. Mai târziu a devenit sediul stăpânului din acea zonă, partea comitatului de Sopron (Ödenburg) din Ungaria. Cum negțul desfășurat pe acolo era înfloritor, regii au hotărât să colonizeze granița vestică. Zona a fost divizată în unități administrate de noi stăpâni. Cum era evident că aceste teritorii, atât de apropiate de frontieră, se aflau în

pericol de a fi invadate, au fost crotite mai mari decât cele aflate mai la est și s-au ridicat fortărețe puternice pentru a le proteja. Forchtenstein, aflată pe versantul sudic, supraveghind Poștile Sopronului, este una dintre cele mai frumoase și mai bine păstrate de Austria de astăzi.

Spre sfârșitul secolului XV, puterea regatului ungar s-a redus încet-încet, mai ales după sfârșitul „Vârstei de aur a culturii ungare”, marcat de moartea regelui Matiaș Corvin, în 1490. Comitatul Sopron a devenit teatrul confruntărilor dintre imperiile habsburg și otoman. În 1526, în bătălia de la Mohacs, forțele sultanului otoman Süleyman le-au spulberat pe cele ale urmașului lui Matiaș, Ludovic II, și floarea nobilimii ungare a pierit. Cea mai mare parte a Ungariei a intrat sub stăpânirea otomană.

Care este conexiunea dintre Ungaria și Vlad Dracula? Potrivit narațiunii rusești despre Dracula, pe când s-a aflat între 1462 și 1476 în Ungaria, Vlad s-a căsătorit cu o „soră” a regelui ungar, Matiaș Corvin. Dar cum acesta nu avea vreo soră, cei mai mulți istorici consideră că este vorba de o rudă a regelui ungar. Este sigur că unii dintre descendenții unguri ai lui

Dracula au provenit și din căsătoria fiului său mai mare, Vlad, crescut la curtea ungară, cu o doamnă din Transilvania care avea proprietăți în zona Sintesti, din Banat. Doi copii ai acestui Vlad au cerut coroanei recunoașterea patentei lor de nobilitate. La 20 ianuarie 1535, la Viena, împăratul Ferdinand recunoaștea în mod oficial patentă pentru Ladislav Dracula și fratele său Ion, ca fii ai băiatului cel mare al lui Dracula, Vlad.

Crainic al reconcilierii

Curând după ce au primit recunoașterea patentei, Ladislav și Ion Dracula s-au mutat din Banat spre interiorul Transilvaniei. Apoi, Ladislav s-a căsătorit cu o nobilă unguroaică, Anna Vass de Czege, care avea proprietăți în Transilvania. Cel mai vestit membru al familiei lui Dracula a fost, desigur, renumitul învățat al Renașterii, Nicolaus Olahus, care se lauda că era „ex sanguine Draculae”. Olahus a fost secretarul ultimului rege al Ungariei, nefericitul Ludovic II, și sfetnic apropiat al soției acestuia, Maria, sora împăratului Carol V. Olahus avea

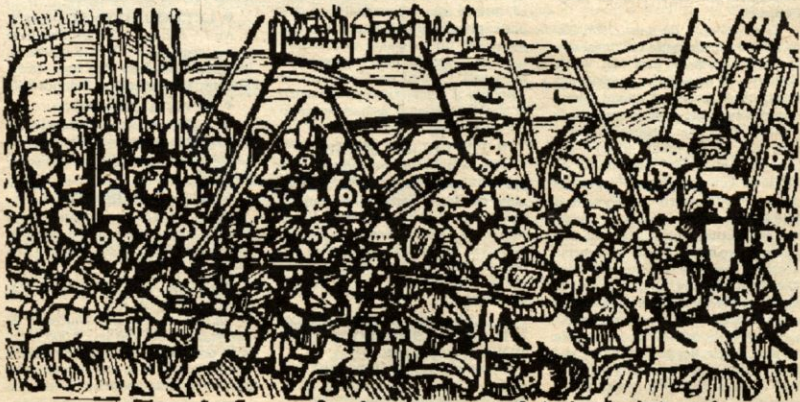
să devină un învățat umanist de renume mondial, ajungând primul și regent al Ungariei. Cel de al doilea soț al strănepoatei nepotului lui Olahus a fost Nicolae Esterhazy.

În anul 1622, împăratul Ferdinand II a vândut castelul Forchtenstein contelui ungar Nicolae Esterhazy, în vârstă de 40 ani, care stăpânea la Eisenstadt, în apropiere, pentru suma de 400 000 guldeni. În secolul XVII, castelul a fost reconstruit după planurile unui arhitect italian, numit Brabant, pentru a fi un adevărat bastion în calea asalturilor otomane. Într-adevăr, în cursul faimoasei campanii din 1683, Forchtenstein a servit ca adăpost pentru cei ce fugeau din calea otomanilor. Dar în secolul XVIII, când familia Esterhazy și-a instalat definitiv reședința la Eisenstadt, Forchtenstein și-a pierdut importanța politică.

Nicolae Esterhazy (1582-1645) este considerat drept întemeietorul ramurii Frakno (sau Forchtenstein) a familiei Esterhazy. În 1611, el s-a căsătorit cu Ursula Dersffy, văduvă (fără copii) a unui fruntaș militar ungar, Franz Magoscy. Genealogia familiei Esterhazy admite că Ursula Dersffy a fost una dintre nepoatele faimosului Nicolaus

În p. 12: obiceiul tragerii în țepă era răspândit în Europa secolului XV. Scrierile germane l-au făcut însă celebru pe Vlad Tepeș. Iată o gravură ce însoțește o asemenea carte și care înfățișă pădurea de țepi ridicată lângă Târgoviște

Lupta pentru reînălțarea lui Tepeș, în 1476, pe tronul Țării Românești; reproducere din Chronica Hungarorum, a lui I. Thurocz

Olahus și de aici credința că Estherazy se trag din istoricul Dracula. Nicolae, înălțat palatin al regelui ungar din 1625, cea mai înaltă onoare, era în mod clar interesat să justifice ascensiunea meteorică a familiei în politica austriacă. Prezența unor strămoși importanți, în special a unor războinici, în arborele familiei oferea justificarea politică pentru noul statut al Estherazyilor. Dar nu este adevărat că el a fost cel care – așa cum s-a afirmat uneori – ar fi comandat portretele din Galeria Strămoșilor, de la castelul Forchtenstein, precum Matiaș Corvin, Attila și Dracula. De fapt, al doilea fiu al său, Paul Estherazy (1635-1713) – a cărui statuie ecvestră tronează în curtea principală a castelului – a fost cel care le-a comandat. Paul a fost ales palatin în 1681 și ridicat la rangul de prinț al Sfântului Imperiu în 1687. În plus, el a cerut să se alcătuiască o genealogie a strămoșilor. A fost publicată în 1700, la Viena.

Proiectul includea o genealogie a familiei Estherazy, împreună cu portretele a 171 persoane. Potrivit unui studiu recent, „portretele, ce merg până la Attila, erau în cea mai mare parte rodul fanteziei; ele au fost realizate de pictorul de curte al familiei Estherazy Petrus (Christalluz?); în puține cazuri, picturile au coincis cu tablourile în ulei din Galeria Strămoșilor, încât se poate deduce o legătură indubitabilă între gravurile vieneze și picturile de la curtea princiară”.

Familia Estherazy a pretins că se trăgea în mod direct din Attila. Nu trebuie să judecăm cu mintea omului din secolul XX asemenea genealogii. Era un fenomen tipic al acelor vremuri inventarea unor strămoși. Asemenea picturii ce îl reprezenta pe „regele hunilor, Attila”, cea a lui Dracula nu era considerată un portret istoric exact.

Totuși, prezența tabloului în Galeria Strămoșilor – atât de populară printre aristocrații

Europei secolelor XVII-XVIII – dovedește că personajul istoric Dracula trebuie să fi avut o conotație pozitivă în rândul nobilimii ungare, asemenea chipului eroic al lui Matiaș Corvin, a cărui mamă era în realitate nu unguroaică, ci româncă. Probabil că Dracula era prezent acolo din cauza calităților sale războinice, fiind cunoscut ca un dușman înverșunat al otomanilor din secolul XV.

Acest fapt aduce în discuție dubioasa teorie naționalistă care spune că Vlad Tepeș a fost victima unui „complot” unguresc, pentru a-i calomnia numele. O asemenea teorie proiectează în mod prostesc ura naționalistă înapoi în istorie, chiar și în zone în care în mod evident nu are ce căuta. Dimpotrivă, personajul istoric Dracula ar trebui să fie privit ca unul ce transcede liniile naționaliste, o figură inter-națională de mare renume. Dracula ar trebui să fie considerat un crainic al reconcilierii de azi dintre unguri și români. ■

CĂRȚI SOSITE LA REDACȚIE

● **OCTAVIAN TĂSLĂUANU – OBESIA EUROPEANĂ. STUDII POLITICE** (ediție îngrijită de Gelu Voican Voiculescu; postfață de prof. dr. Vasile Secăreș).

Editura Scripta, București, 1996, 207 pp., 6 500 lei: motivația volumului este astfel rezumată de prof. dr. Vasile Secăreș: „Pe de o parte, problematica asupra căreia se apleacă autorul – cea a integrării europene – este de o actualitate evidentă. Pe de alta... datorită felului în care este ea abordată, cititorii vor descoperi în O.C. Tăslăuanu un nebanuit contemporan... în problematica modernizării și dezvoltării României nu există nici cale de mijloc, nici mentalitate și nici posibilitatea de a rămâne la vechile și bunele instrumente «neaoșe» menite să ne apere «sărăcia și nevoile și neamul». Oricâtă impietate față de istorie sau față de cultura noastră ar părea să cuprindă această afirmație – și nu este vorba de așa ceva – ea descrie un prag al discuției pe care trebuie să-l trecem. În plus, nici nu cred că mai avem mult timp la dispoziție pentru a face acest pas și a prinde ultimul tren care va

trece prin gara asta”; iar îngrijitorul ediției argumenta: „Aceste scrieri ale lui Tăslăuanu, alături de cele ale lui C. Rădulescu-Motru și ale altora, dovedesc că, încă de atunci și românii au avut o participare la problematica politică mondială, fiind capabili să abordeze teme de ansamblu, dintr-o perspectivă universală. Cititorii vor fi surprinși de vastitatea și complexitatea informației, la nivelul superior al analizei pe care o practica autorul în anii '20”.

● THE GOLDEN BOUGH.

Fundația Culturală Română, 132 pp.: supliment al revistei Arc. Magazinul artelor și literelor, ce reunește versuri de Nichita Stănescu, Virgil Mazilescu, Leonid Dimov, însoțite de prezentări semnate de Alexandru Condeescu, Valentin F. Mihăescu și Florin Bican, ilustrate cu picturi de Ion Gheorghe.

● **ANUARUL MUZEULUI DE ISTORIE ȘI ARHEOLOGIE PRAHOVA. II (10) SERIE NOUĂ.**

Editura Museion, 1995, 222 pp.: pagini de istorie prahoveană, din epoca modernă și contemporană.

● **BULETINUL CASA ROMANA.** Anul XIX, nr.1/1996, 82 pp.: un număr al publicației scoasă de comunitatea română din California.

● **LETTRE INTERNATIONALE.** Nr. 17, 132 pp., 1 500 lei: Excelente, pagini semnate de Tom Engelhardt, Magdalena Boiangiu, Zoe Petre, Milan Kundera, Mircea Ciobanu, Heinrich Böll.

● **REVISTA „ERASMUS”.** Nr. 6, 1996, 64 pp.: publicația scoasă de Societatea de studii istorice Erasmus, a studenților Facultății de istorie din București.

● **ROMANIAN REVIEW.** Nr.1/1996, 116 pp.: lucrările simpozionului consacrat lui Lucian Blaga de către Universitatea Mării Negre și alte studii.

● **STUDII ȘI CERCETĂRI SOCIOUMANE NR. 1.**

Editura Institutului Național de Informații, 1996, 146 pp., 5 000 lei: o nouă publicație academică, pe care o salutăm colegial și în care cititorul poate găsi interesante abordări pe teme de istorie, psiho-sociologie și geostrategie.

Din Țările Române până în Alaska

Una dintre mesele rotunde ale celui de al XVIII-lea Congres internațional de științe istorice, ce și-a desfășurat lucrările la Montréal, în 1995, a avut ca temă „Creștinarea Americii și descreștinarea Europei în secolele XIX și XX”. Imaginea unei Europe descreștinate în secolul XIX – cel puțin în totalitatea ei – ni se pare exagerată. În mod cert, o asemenea viziune ignoră un fenomen spiritual de maximă importanță, ce își are originea la sfârșitul secolului XVIII: renașterea isihastă sau filocalică. Izvorât în Țările Române, curentul paisian s-a extins până în Alaska.

UN EPISOD UITAT

DIN PROCESUL DE CREȘTINARE A AMERICII

Renașterea isihastă reprezintă reacția Orîodoxiei prin intermediul depozitarului riguros al doctrinei și practicii sale – monahismul – la fenomenele de modernizare ce se anunțau periculoase pentru tradiția păstrată cu rigurozitate de creștinismul oriental. Se adăugau reformele antireligioase ale țarului Petru I, dezvoltate după 1764 de Ecaterina II. Deja, modernizarea nu mai era doar o tentație, ci devenea singura cale prin care puteau fi recuperate „rămănerile în urmă” ce erau înfățișate ca un reproș culturii și civilizației est-europene. Prin modernizare se puteau realiza aspirațiile la o viață mai bună.

Lumină pentru Răsărit

Științele naturale, aflate în plină dezvoltare în secolul XVIII, încercau să facă din creștinism o simplă filosofie, o viziune anacronică asupra lumii. Teologii creștini le-au opus idealul suprem al deificării (*theōsis*). Omul trebuia să se elibereze de sub dominația pasiunilor concentrându-se pe numele lui Iisus, repetat într-o rugă nesfârșită, ritmată prin respirație, în liniște (în greacă: *hēsychia*, de unde isihasm). O asemenea cale a contemplării era practică în Orientul creștin de sute de ani, sub îndrumarea unor oameni calificați potrivit anumitor scrieri ce aveau ca temă „rugăciunea lui Iisus”, sau „rugăciunea inimii”. Asemenea scrieri au

circulat în manuscris, reunite în miscelane și numite, din secolul XVIII, *Filocalia*, după numele unei celebre antologii de texte din Origen, redactată de sfinții părinți Vasile cel Mare și Grigore din Nazianz.

Componenta românească a renașterii isihaste a fost, cel mai adesea, ignorată. Curentul i-a fost atribuit în exclusivitate lui Paisie Veličkovskij, starețul mănăstirilor românești de la Dragomirna, Secu și Neamțu. Dar opera sa spirituală decisivă a fost posibilă prin ambianța oferită de Țările Române, care ocupă un loc privilegiat în Tradiția creștină, și este activă până în zilele noastre.

Pătrunderea isihasmului în monahismul românesc la jumătatea secolului XIV a fost de mult atestată documentar de Emil Turdeanu. Legătura între tradiția isihastă de la noi și curentul paisian a fost sesizată de părintele Dumitru Stăniloae încă de acum câțiva ani. El a fost urmat și de alți cercetători, care au adus noi dovezi documentare despre aportul călugărilor români la geneza și dezvoltarea unui curent ce a jucat un rol atât de important în Ortodoxie.

În urma interdicției promulgate în 1682 dată în Rusia de a se înființa noi așezăminte monastice, agravată de măsurile anticlericale luate de Petru cel Mare și Ecaterina II, a avut loc o adevărată imigrație a călugărilor ruso-ucraineni spre Țările Române. Nu la

Muntele Athos, unde a rămas 17 ani, a intrat Paisie Veličkovskij în tradiția isihastă. Modelul de viață isihastă l-a descoperit în Țările Române. Este un adevăr împărtășit astăzi de tot mai

Acad. VIRGIL CÂNDEA

În imagine: mănăstirea Secu, unul dintre leagănele renașterii isihaste.

mulți cercetători străini ai fenomenului. În mănăstirile românești i-a cunoscut pe călugării Macarie, Ilarion, Grigore și pe alții, excelenți cunosători ai limbii grecești folosite de bizantini, acolo a citit versiunile românești ale textelor *Filocaliei*, de la care a împrumutat și criteriile pentru traducerea lor în slavonă.

Paisie părăsise Ucraina pentru Muntele Athos. Dar nu acolo a găsit ceea ce căuta. S-a așezat deci în noua lui patrie, Moldova. Încă de când se afla la Sfântul Munte, și-a format comunitatea de la sihăstria Kaparis cu călugări români, slujba făcându-se în românește. După stabilirea în Moldova, mănăstirile pe care le-a condus (Dragomirna, Secu și Neamțu) au reprezentat adevărați poli de atracție pentru alți călugări din Răsărit. Cum fenomenul invers nu s-a produs – migrarea călugărilor români spre Ucraina și Rusia –, sensul răspândirii curentului paisian este evident. El avea să marcheze profund nu numai viața spirituală, dar și gândirea filosofică și literatura rusă din epoca modernă. Regenerarea vieții monastice rusești, după loviturile date de Petru I și Ecaterina II, s-a făcut sub influența ideilor lui Paisie. Gândirea idealistă rusă din secolele XIX-XX a suferit influența paisianismului prin filosofii P.J. Ceaudaev, V.S. Soloviev, sau prin scriitorii N.V. Gogol, F.M. Dostoievski, L.N. Tolstoi. Iar în diaspora rusă din Occident, de după 1917, sunt asociate acestui curent nume ca N. Berdiaev, S. Bulgakov, L. Uspenski.

De la Dragomirna la New York

Dar ideile lui Paisie au iradiat departe, spre Răsărit, în Asia rusească și dincolo de ea. Spre deosebire de alte patriarhate ortodoxe, cel al Moscovei a desfășurat o importantă activitate misionară din secolul XVI până în XIX. În dezvoltarea istorică a statului rus trebuie căutată explicația misionarismului rusesc. Prin cuceririle Imperiului țarist, erau aduse între granițele sale populații necreștinate. Călugării – spre deosebire de clerul secular – erau mult mai potriviți pentru o asemenea misiune. Ei erau necăsătoriti, nelegai de o parohie fixă, obișnuiți cu rigorile vieții aspre.

Filiara americană a acestui curent a fost Alaska, prin Insulele Aleutine, apoi California și astăzi comunitățile ortodoxe din S.U.A. și Canada, care păstrează conștiința tradiției filocalice, în primul rând mănăstirile.

Apostolii curentului filocalic s-au îndreptat spre America din trei centre rusești: mănăstirile Valaam (situată pe o insulă din lacul Ladoga, la granița Finlandei, pe atunci sub ocupație rusă), Sf. Tihon și sihăstria Optina (ultimele două în gubernia Kaluga). Erau așezăminte reorganizate după modelul lui Paisie și noii misionari erau instruiți de discipolii săi veniți din Moldova.

Primul călugăr care a traversat nordul Oceanului Pacific a fost Gherman, canonizat de Biserica rusă ca Sfântul Gherman, apostol și patron ortodox al Americii. El plecase de la mănăstirea Valaam. Insulele exotice în care călugărul Gherman a purtat mesajul *Filocaliei*, transmis de la Muntele Sinai și Athos, prin Țările Române, Rusia și Siberia, fuseseră descoperite de exploratorul danez Vitus Bering, în 1741. Toate dicționarele ignoră adevărata etimologie a Insulelor Aleutine, considerând că ar fi vorba de un vechi cuvânt asiatic. De fapt, numele vine de la Sfânta Valentina (în rusă, Alevtina), martiră din anul 308, din vremea persecuțiilor contra creștinilor ale împăratului Maximian. Marinarii ruși de pe vasul lui Bering au zărit insulele la 17 iulie sau poate chiar la 16 iulie, ziua Sfintei Valentina. La fel munții, zăriți de echipajul lui Bering în Alaska, au fost numiți Sfântul Ilie, căci descoperirea a fost făcută în jurul datei de 20 iulie, prapnicul Profetului.

Pentru cuceritorii ruși, insulele prezentau mai ales un interes economic, căci ofereau mari resurse de vânat și pește. Ideea de a trimite în Alaska zece călugări de la Valaam nu a fost a egumenului lăcașului. A fost vorba de o poruncă a Sfântului Sinod și a mitropolitului Moscovei Gabriel, fără îndoială sub presiunea autorităților. Sosit în Insulele Aleutine, călugărul Gherman a ales, potrivit idealului său ascetic, un loc retras. Lăcașul său auster era un bordei pe jumătate îngropat în pământ. Trăia în pace cu localnicii și cu animalele pădurii. Ridicase o mică școală, unde îi instrua pe copiii băștinașilor.

Despre locuitorii Insulelor Aleutine, călătorii povestesc că erau oameni cât se poate de pașnici. Amiralul James Cook, vestitul explorator, care i-a vizitat în 1778, considera că „puteau servi de model națiunii celei mai civilizate de pe glob”. Călătorii mai constatau și că „atâta vreme cât au fost liberi, aleutini erau un popor vesel; dar după aservirea pe care le-au impus-o rușii, ei au devenit triști”.

Părintele Gherman a fost unul dintre puținii oameni care le-au adus un pic de lumină acestor oameni năpăstuiți. După moartea lui, cel care a încercat să reia tradiția vieții monastice în Insulele Aleutine a fost arhimandritul Gherasim (1888-1968), dar s-a izbit de obtuzitatea prelaților din Alaska. Alți doi reprezentanți ai tradiției paisiene în America de Nord au fost Ioasaf, arhiepiscopul de Canada și Argentina (1888-1955) și Averkie (1906-1976), arhiepiscop de Jordanville (New York) și superior al mănăstirii Sfintei Treimi din acel oraș.

Misiunea părintelui Gherman și a succesorilor săi ar putea părea – judecată mai ales sub raport statistic – lipsită de consecințe majore. Dar în domeniul spiritual nu cu statistici trebuie operat. Important este că renașterea petrecută în creștinismul ortodox al secolului XVIII – și în care Țările Române au jucat un rol decisiv – a atins și continentul american, după ce a parcurs Asia în întregime. Avem astfel o altă imagine despre circulația ideilor, ca și despre rostul nostru în Ortodoxie. ■

Pagini de istorie academică

MITROPOLITUL VASILE MANGRA –

PASIUNEA VECHILOR MANUSCRISE

GABRIEL ȘTREMPEL, membru de onoare al Academiei Române

- Între memorandiști ● Pasiunea unei vieți ● „Și era răutate mare în țară“
- Din Moldova și Muntenia, cărți pentru Ardeal ● Șoareci ca frunza și iarba
- „Cel de neagră memorie“

În 1986, terminasem de parcurs întregul fond de manuscrise românești din colecțiile Bibliotecii Academiei Române și isprăvisem redactarea volumului patru, și ultimul, din Catalog¹... Ajunsesem la manuscrisul 5 897. Mă grăbeam să depun volumul la Editura Științifică și Enciclopedică, pentru obişnuitul stagiului dinaintea imprimării.

Pe neașteptate am fost vizitat de o doamnă, Ana Manolescu, ce-mi ofereea spre achiziționare nu mai puțin de 23 de manuscrise vechi, ce aparținuseră mitropolitului Vasile Mangra, membru al Academiei Române, din 1909.

Bucuria a fost imensă și mi s-a părut întâmplarea ca o cunună meritată pentru efortul pe care îl depusesem în

Vasile Mangra (stânga) împreună cu Roman Ciorogariu la Budapesta, la Congresul naționalităților asuprite din Austro-Ungaria (10 august 1895)

catalogarea contra cronometru a întregului fond de la Academia. Fără să pierd vremea, m-am apucat să le cercetez pe îndelete, volum cu volum, filă cu filă.

Au fost achiziționate la 30 aprilie 1986 și constituie astăzi cotele 5 898-5 920, ultimele, ale tomului patru din Catalog.

Vasile Mangra mai donase, pe la sfârșitul veacului trecut, un număr de manuscrise românești, pe care le adunase din satele din jurul Oradiei, precum și din județele Arad, Hunedoara și Alba. Nu pot realiza de ce n-a dăruit atunci și acest lot de manuscrise, odată cu celelalte.

De asemenea, nu am avut răgazul să

cercetez dacă Mangra s-a referit în vreun articol la conținutul celor 23 de manuscrise și, mai ales, la mulțimea însemnărilor de tot felul lăsate de dieci sau de posesorii acestor prețioase mărturii de veche cultură românească.

Dar cine fusese Vasile Mangra?

¹ Catalogul manuscriselor românești, Editura Științifică și Enciclopedică, București, vol. I – 1978, vol. II – 1983, vol. III – 1987, vol. IV – 1992.

Cunoștințele mele despre Vasile Mangra, acumulări de istorie ecleziastică de acum 40 și mai bine de ani, nu mai aveau limpezimea necesară la data când m-am încumetat să creionez aceste însemnări. N-am găsit nici o carte anume scrisă despre el în colecțiile Academiei. Știam că a fost un personaj contradictoriu, că a început-o entuziast în lupta pentru drepturile românilor din Transilvania și că a încheiat-o capitulând, lamentabil, atât de pulpana hainei lui Tisza Istvan. Dar voiam să am o confirmare plastică și fără echivoc și unde anume o puteam găsi mai bine decât în acele culegeri sublimе de evocări, scrise lapidar de N. Iorga și intitulate *Oameni cari au fost*.

Am răsfoit toate patru volume o dată și încă o dată și n-am găsit nici un cuvânt adresat lui Vasile Mangra, nici laudativ nici difamant. Și atunci am priceput că opoziția marelui istoric era atât de adânc, încât depășea limitele iertării postume. O singură frază inserată în necrologul din 1918, la moartea lui Tisza Istvan, unde referindu-se la politica monstruoasă a acestuia, conchidea: „Câte unul ca Mangra cel de neagră memorie s-a și prins, pentru ca încetul pe încetul, dintr-o concesie în alta, să fie târât la cele mai mizerabile renegări“.

Și totuși Vasile Mangra a fost un luptător remarcabil pentru drepturile românilor din Transilvania în tinerețea sa și un om de vastă cultură. În 1892, a făcut parte din delegația română care a prezentat *Memorandumul* la Viena. Era în legături strânse cu fruntașii politici din România, inclusiv cu Dimitrie Sturdza. A organizat diferite manifestații românești atât în Transilvania, cât și în Vechiul Regat. El a fost sufletul adunării românești de la Sibiu din 1894, care a protestat împotriva hotărârii guvernului maghiar de a desființa Partidul Național Român. A fost unul dintre organizatorii Congresului naționalităților (români, slovaci, sârbi) ce s-a ținut la Budapesta

în 10 august 1895. Aceste acțiuni profund patriotice au determinat măsuri din partea guvernanților maghiari, concretizate, printre altele, prin eliminarea lui Mangra de la catedra Institutului teologic din Arad în 1893, unde era profesor încă din anul 1875, și prin refuzul guvernului de a recunoaște alegerea sa ca episcop de Arad în 1902.

Aceste lovituri au descumpănit pe înflăcăratul luptător din tinerețe, devorat, se pare, și de ambiții deșarte de mărire. El va aluneca încet spre polul opus, devenind un vajnic apărător al guvernului de la Budapesta, un susținător înfocat al Partidului Muncii, prezidat de contele Tisza Istvan, în rândurile căruia va candida ca deputat în Parlamentul unguresc. Degradarea conștiinței sale naționale se reflectă pe deplin în cuvântul pe care l-a rostit în fața alegătorilor din Ceica, sat situat la vreo 30 km de Oradea, la 6 mai 1910 stil nou, cuvânt tipărit într-o broșură, în care declară că este membru al națiunii ungare unice și indivizibile. Este adevărat – zice el – că aparține naționalității române, că este român și preot al bisericii greco-ortodoxe și protestează cu toată hotărârea „în contra înșinuărilor răutăcioase că m-aș fi renegat și deslipit de neamul meu“, dar în situații grave, când se arată vreo primedie pentru țară, el socotește că fiii patriei, de orice naționalitate, trebuie să-și dea mâna pentru salvarea ei. Adoptă programul Partidului Muncii, organizat de „marele bărbat de stat, contele Stefan Tisza“, cu a cărei politică de apropiere a românilor de unguri și a creării unui front anti-slav este de acord.

Pentru asigurarea intereselor culturale ale românilor din Ardeal, zice Mangra, căci de schimbări de frontieră politice nu poate fi vorba, aceștia trebuie să se apropie de stăpânire, să țină cu stăpânirea, să cersească, cu alte cuvinte, mila ungurească. Aceasta a fost profesiunea de

credință a lui Mangra și lepădarea de aspirațiile neamului său.

Fecior de popă, născut în 1850 la Săldăbagiu lângă Oradea, a făcut studii liceale la Beiuș și seminaria la Arad. Inteligent și înzestrat cu o mare putere de muncă, s-a manifestat ca un excelent cercetător al istoriei bisericii românești din Ardeal și ca un investigator în vechea noastră literatură, pe baza cărților de demult și mai ales a manuscriselor pe care le-a descoperit în Bihor. Datorită acestei munci a intrat în rândurile membrilor Academiei Române. De la 1900 până la 1916 a fost vicar și apoi președinte al Consistoriului din Oradea. Din 1916 până în 1918 a fost jalic mitropolit al Transilvaniei. Iată în câteva cuvinte cursul vieții sale.

Menționăm că Vasile Mangra a fost un autentic cercetător al istoriei noastre bisericești din Ardeal și nu numai, lui datorându-i-se investigații în lumea manuscriselor bihorene, care pentru vremea aceea erau încercări relativ noi atât ca subiect, cât și ca metodă de studiu. În afara lucrării *Ierarhia și Mitropolia bisericii române din Transilvania și Ungaria*, Sibiu 1908, retipărire din *Telegraful Român*, o excelentă incursiune în istoria începuturilor noastre bisericești, a unor *Contribuțiuni la istoria bisericii române*, apărută în 1917, pe vremea când era mitropolit, polemică la adresa bisericii sârbești, Mangra a elaborat cea mai completă monografie până astăzi închinată mitropolitului Sava Brancovici, carte apărută la Arad în anul 1906. Alte studii și articole au fost publicate în revistele vremii. Toate au trădat un autentic istoric, bine informat și tăios în polemică, în special cu învâțatul dr. Augustin Bunea din Blaj.

Studiul vechilor manuscrise a fost însă adevărata pasiune a lui Vasile Mangra. Trăitor în două județe cu vechi tradiții culturale, Aradul și mai ales Bihorul, unde

vestigiile scrise erau întâlnite în toate satele, el nu a putut trece cu indiferență pe lângă ele. Le-a colecționat, le-a cercetat și le-a depus pe cele mai multe la Academie, ofrandă înaltului for ce-l acceptase în rândurile sale. Două mai ales, dintre studiile sale închinat vechii literaturi, mi-au fost mai la îndemână: *Cercetări literare istorice*, tipărite la București în anul 1896, și *Slujba sfîntirei biserice*, după două manuscrise din anul 1674 și 1757, Arad, 1905. În cel dintâi sunt incluse două articole: unul consacrat *Psalirii* coresiene din 1570 de la Brașov, iar cel de al doilea, *Rolul dieilor din Moldova în cultura românilor din Transilvania în secolul al XVII-lea*, a rămas până astăzi fundamental în cercetările bibliologice de specialitate.

Vasile Mangra mărturisește singur că în timpul vizitelor pe care le-a făcut în diferite sate ca membru al Consistoriului a găsit pe la biserici numeroase manuscrise rău conservate, de mult scoase din uzul liturgic, pe care le-a luat cu sine, trăgând și el clopotul de alarmă pentru adunarea și protejarea acestor vestigii ale culturii noastre scrise, asemeni lui Al. Odobescu, ale cărui strădanii pentru conservarea acestor „suveniruri ale trecutului” le-am prezentat în *Magazin istoric*, nr. 4/1996. Pe baza manuscriselor găsite și-a scris Mangra articolele amin-

Desene din copii manuscrise ale Cazaniei lui Varlaam care au circulat în Transilvania

tite mai sus, după care le-a donat Academiei Române. Nu mai puțin decât 19 volume din sec. XVII-XVIII și XIX au fost depuse acolo între anii 1894-1907. Nu puțin a cântărit în alegerea sa la Academie și acest act de generozitate, marea instituție de cultură fiind foarte sensibilă la asemenea daruri, în mod deosebit Ioan Bianu și D.A. Sturdza, adevărații conducători ai înaltului for. Cele mai multe manuscrise, 17 la număr, au fost incluse în ediția de catalog a lui Ioan Bianu, cu precădere în vol. II și III.

Cum era de așteptat, interesul lui Mangra se îndreaptă spre manuscrisele liturgice, acestea fiind produsul muncii copistilor moldoveni pe care el cel dintâi i-a cercetat. Compară texte, stabilește filiații, trage concluzii lingvistice pertinente, împinge vechimea unor codice dincolo de textele rotacizante, supuse pe acea vreme lupei filologilor. Dar nu-l interesează literatura populară. Trece cu indiferență, spre pildă, pe lângă manuscrisul 274, pe care l-a depus la Academie în ianuarie 1894, un miscelaneu de la mijlocul sec. XVIII, ce cuprinde *Povestea lui Archir și Anadan*, altă poveste din *Halima*, o orăție lungă de nuntă și un treptnic de semne omenești. Se oprește cu interes asupra activității de copiere desfășurată de Vasile Sturdza și Ioan Muncăcianu, des întâlniți la finele sec. XVII și începutul celui următor, scriitori de cărți liturgice, dar nu se oprește asupra unei Alexandrii și asupra

unui fragment din *Divanul* lui Cantemir incluse în mss. 3 170, dăruit Academiei în anul 1906.

Cel mai vechi manuscris, dintre cele intrate în 1986 în colecțiile Academiei cu cota 5 917, datează din anul 1687 și cuprinde fragmente de *Molitvenic*, *Služba patimilor din Vinerea Mare*, *Paraclisul Maicii Domnului*. A aparținut satului Spinuș din Bihor, apoi preotului Vasile Popovici din Chișlaz, același județ. N-are însemnări istorice, dar demonstrează, o dată în plus, lipsa teribilă de cărți de cult în Ardeal, de vreme ce acestea se copiază de mână ca pe vremea cruciadelor. De la sfârșitul aceluiași secol, datează o copie după *Palia de la Orăștie*, ce se afla în satul Chiraleu între anii 1731-1903. Probabil că după această ultimă dată a ajuns în posesia lui Vasile Mangra. În sfârșit din anul 1700 datează un *Prăzniciar*, sau *Anthologhion* cum era numit în Vechiul Regat, adică un *Mineiu* prescurtat, ce cuprinde slujbele la sărbătorile împărătești, scris de popa Ivan în satul Telna din jud. Alba, pentru preotul Pătru din Ighiul Unguresc. S-a plătit popii Ivan pentru copiere 16 zloti și 2 horgoși, o sumă însemnată pentru acea vreme. Mai târziu, cartea va ajunge la biserica din Ponorel, nu departe de Câmpeni, apoi la Gurani, în comitatul Bihorului și, în sfârșit, la biserica din Crișcior, sat cu rezonanță în Revoluția lui Horea.

Dar nu pentru aceste detalii strict codicologice m-am oprit asupra manuscrisului, ci pentru unele însemnări de istorie ecleziastică, nu lipsite de valoare. Este vorba de alunecarea spre unirea cu Roma a unei părți a românilor de sub Vlădicia lui Athanasie Anghel. Iată cum este reflectată ideea aceasta în însemnarea copistului, popa Ivan, care, după ce arată stăruința vlădicii și a notarășului, popa Gheorghe, pentru racolarea credincioșilor și a clerului, conchide: „Mare nevoie și dajde

și târhat [= greutate] au ușurat de pre umărul preoților cu tot săborul svânt, de supt mâna mili svînților lor, scriind cărți de pace cum să fie una Roma Veche cu Roma Noăă, precum au avut legătură și mai demult amândouă beserecile, legătură într-o uniune, precum vei afla și în cântările lui Pătru și Pavel... c-au avut și svînțiile sale a propovedui cum în Roma Veche, așe și în cea Noăă. Fost-au îndemnătoriu și cu milă slujitoriu și dătătoriu mai marelui savant și svetnic părinților noștri părintele nostru pater Boronis. 1 700 meseța mai, 13 zile...”. Există, așadar, și un călăuzitor pe drumul uniției, reprezentant al Curiei romane, probabil iezuit, sub a cărui îndrumare s-a petrecut acceptarea unirii.

Printre manuscrise se află unele ce copiază cărți tipărite: *Cazania lui Varlaam*, scrisă de popa Simion din Pianul Rumânesc, jud. Alba, după anul 1700, alte copii după cartea de predici cunoscută sub numele de *Chiriacăodromion* și imprimată la Bălgrad în 1699 (manuscrisele 5 909 și 5 920), sau un fragment masiv din *Mărgăritarul Sf. Ioan Zlataust*, imprimat la București în 1691. Lipsea literatura omiletică în Ardeal, literatura de predici și parafrazări ale pericopelor evanghelice, căci asemenea copii nu sunt o noutate în istoria scrisului românesc. Unele manuscrise din prima jumătate a sec. XVIII, cele mai numeroase, de altfel, sunt cărți liturgice: molitvenice, octoihuri, ceasloave, evangheliare, paraclise, minee prescurtate. În grupul de manuscrise de care ne ocupăm se află și cronica lui Mihail Cantacuzino, banul, *Istoria Țării Românești*, o lucrare mai rar întâlnită între manuscrisele de la Academie. În sfârșit, nu lipsesc nici manuscrisele de literatură populară: *Legende private* ale *Vechiul Testament*, *Legenda Duminecii*, *Gromovnic al lui*

Irachie împărat, ba chiar și o *Alexandrie*.

Manuscrisele transilvănene cuprind, de obicei, multe însemnări lăsate fie de copisti, fie de posesori sau cititori. Nu fac excepție de la regulă nici copiile la care ne referim. Iată-l pe cunoscutul dascăl Vasile Sturdze relatănd, la început de secol XVIII, fuga de teama armatelor lui Francis Rákóczi, în mss. 5 903¹: „Scris-am această Liturghie când s-au rădicat Racofiți pe nimeți la Ardeal. Și era răutate mare în țară. Și am scris în sat în Luca Telec la popa Vasilie, lângă Temișvara”. Și mai jos: „Scris-am eu dascălul Vasilie Sturdze Badiul din Moldova, când am fugit de curuții lui Racofiți Frenț. De la Beiuș am venit și am ședzut în Țara Turcească în sat în Luca Telec, lângă Temișvara, la popa Vasilie din Ardeal di la Ormeniș [jud. Turda]... De la Nașterea Domnului 1705, octomvrie 4 zile”. Un preot, Nicolae Popovici din satul Beinșele din Bihor, precizează răscoala lui Horea: „Cându am făcutu Horea vărdoală în Țara Ardealului au fostu ani de la Domnul Hristos 1785 și au omorātu domni mulți în Țara Ardealului”. În sfârșit, ecouri ale campaniilor napoleoneene: „În anul 1811 mare zarvă au fost în Ardeal și mare frică în tăta țara”. Însemnarea aparține lui Vasile Popovici din satul Bochia [Bihor].

Multe însemnări se referă la necazuri și calamități căzute pe

¹ Răscoala antihabsburgică din Ungaria și Transilvania, din 1703-1711, condusă de Francisc Rákóczi II; curut derivă de la latinescul crut (cruce) și a fost folosit pentru desemnarea răscuțărilor din 1514, de sub conducerea lui Gh. Doja, care luptau sub semnul Crucii. „Până în ziua de azi – scrie *Enciclopedia română*, Sibiu 1900 – se înțeleg sub numirea de curuți reprezentanții ideii ultranaționale, secesioniste pe terenul politic contra uniunii reale a Ungariei cu Austria”.

capul oamenilor: zăpezi în vreme nepotrivite și distrugeri de recolte, ani de secetă și de foamete, invazii de rozătoare, prețuri peste putință la grâne și la nutrețuri, epidemie de ciumă. Reținem o însemnare din manuscrisul 5 909, pentru savoare de limbă în care este redată: „În anul 1813, în Vidacu Belului [Bihor] au lăsat Dumnezeu lăcuste de șoareci. Că era șoareci ca frunza și ca iarba. Și au tăt mîncat roada de pre fața pămîntului. Grâu n-au rămas în Bochia nici un spic, nici un pai în sus, ce tătu l-au mîncat. Și cucuruza, care era cumu-i brîncă [mîna], tătu-l rumpe și-l mîncă, fără grăunță. Și mare foamete au fost în tăta lumē atunci, și în cîmpie și la pădure, cît murē oameni de foamē”.

Remarcabile sunt și numeroasele însemnări de contribuții bănești pentru cumpărarea unor manuscrite. Aș zice că sunt cele mai impresionante dintre toate, căci reflectă starea grea materială a bieților români iobagi, precum și profunda lor religiozitate. Pe filele liminare și în interiorul

scoarțelor unde sunt așezate de obicei aceste însemnări este redat apoi pomelnicul celor cu obolul cărora a putut fi cumpărată cartea și dăruită bisericii.

Nu stăruim mai mult asupra valorii și interesului pe care acest adevărat tezaur, deținut de Vasile Mangra, îl stărnește în rândul cunoscătorilor de veche slovă românească. O descriere, completă, sper, este făcută în vol. patru din *Catalogul* nostru.

Ne-am referit la începutul acestei evocări la activitatea lui Vasile Mangra și l-am urmărit până la înscăunarea ca mitropolit, dar n-am relatat încheierea zilelor vieții sale, care au fost pline de amărăciune și de remușcări.

Vasile Mangra a fost impus mitropolit în vara anului 1916, cu puțin înainte ca trupele noastre să treacă Carpații. Primul ministru Tisza Istvan, știind că românii vor denunța alianța cu Puterile Centrale și vor intra în război, avea nevoie de un om al său în fruntea bisericii românești din Ardeal și a luat măsuri de

măsluire a alegerilor, căci în condiții normale Mangra n-ar fi obținut sufragiul Congresului național bisericesc electoral.

Înscăunarea s-a făcut la Oradea la 29 octombrie 1916, unde se refugiase Mitropolia de la Sibiu din fața armatelor române. Mangra n-a păstorit decât doi ani, privit cu neîncredere și dispreț de colaboratorii apropiați și chiar și de enoriași. Sute de preoți socotiți suspecti au fost arestați și deportați în pusta maghiară, în jud. Sopron. Zeci de școli confesionale au fost etatizate, cu precădere cele aflate în vecinătatea graniței cu România.

Zadarnice toate acestea, căci destinul Casei de Habsburg era unul singur și catastrofal. Cu puțin înainte de declararea Marii Uniri, la 14 octombrie 1918, Vasile Mangra murea la Budapesta într-un hotel, sinucigaș zic unii. Cine ar putea să spună ce a fost în sufletul său înaintea intrării în întinericul veșnic? Un singur lucru e sigur: remușcările și rușinea n-au lipsit. ■

BRAȘOV 1900

Editura Schei, în colaborare cu Arhivele Naționale ale României, Filiala județului Brașov, a publicat un album consacrat orașului de la poalele Tâmpiei, așa cum arăta el la hotarul dintre veacul trecut și secolul nostru.

Editorii (Elisabeta Marin, Mihail Iacomir, Puiu Asmarandei, Gernot Nussbächer) au apelat atât la memoria cuvintelor (texte de Sextil Pușcariu, Octav Șuluțiu, Candid S. Mușlea, Silvestru Moldovan și din publicații ale vremii), cât și la aceea a peliculei fotografice (colecțiile de fotografii Albert Eichorn, Friedrich Stenner, Gheorghe Corcodei, Eugen Purcărea, precum și cele ale Muzeului Primei Școli Românești, Bibliotecii județene „George Barițiu”, Muzeului de Artă Brașov).

Rezultatul – o pasionantă incursiune în viața Brașovului și brașovenilor de la cumpănă de veacuri.

„Când vorbim la trecut de Brașov – se menționează în cuvântul de deschidere a cărții – nu putem să o facem decât cu nostalgie și respect”.

Sentimente cu care cititorul este invitat să parcurgă acest album, realizat în condiții grafice deosebite.

În paginile sale, prin intermediul imaginilor, sunt evocate căi și mijloace de comunicație de odinioară, hoteluri, servicii sanitare, institutele de bancă, biserici, școli, reuniuni de muzică și teatru, gazete, stabilimente de industrie, prăvălii, turnuri, viața brașovenilor din cetate, din Orașul nou, din Schei, locurile de „preumblări și excursiuni” ș.a.

Un tabel cronologic prezintă principalele momente din viața orașului, din 1235, de la prima mențiune documentară (sub numele de Corona), și până la 7 decembrie 1918, când trupele române au intrat în Brașov, ca urmare a Unirii Transilvaniei cu România.

IMMANUEL WALLERSTEIN:

„Cu toții trăim

într-o perioadă foarte neagră“

DORIN MATEI

„Marea diferență între Immanuel [Wallerstein] și mine vă va interesa desigur. El urmează lecțiile lui Marx și pretinde că începuturile biografiei capitalului sunt în secolul XVI, adică în dependența unei regiuni periferice – cu sclavi, mine, plantații – în beneficiul unei Europe care se va îmbogăți în detrimentul altora“.

Cuvintele de mai sus au fost rostite de istoricul francez Fernand Braudel (Magazin istoric, nr. 5/1982, 1-12/1988, 10/1995), în cadrul „Zilelor Fernand Braudel“ organizate la 18, 19 și 20 octombrie 1985 de Centre de Rencontres de Châteauevallon. Dar cine este Immanuel Wallerstein?

Sociologul și istoricul american s-a născut la 28 septembrie 1930. Primele studii le-a consacrat istoriei Africii în perioada câștigării independenței. Însă lucrarea care l-a consacrat este Sistemul mondial modern. A predat sociologie și istorie la universitățile Columbia din New York, McGill din Montréal și a fost visiting-profesor la universitățile din Alicante (Columbia Britanică), Universitatea Chineză (Hong Kong), Dar-es-Salaam (Tanzania), Illinois și Texas (S.U.A.), Montpellier (Franța), Montréal și Ottawa (Canada), Napoli (Italia). A fost, în mai multe rânduri, director asociat de studii la Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales din Paris. În prezent, este profesor la Universitatea statului New York din Binghamton și director al Centrului „Fernand Braudel“ pentru studiul economiilor, sistemelor istorice și civilizațiilor. Din 1994 a fost ales președinte al Asociației internaționale de sociologie. Este, de asemenea, membru într-un număr impre-

sionant de organisme științifice internaționale, a primit numeroase premii și distincții și face parte din comitetul de redacție al mai multor reviste.

Profesorul Wallerstein este un susținător al primatului cadrului economic mondial asupra celui național sau local. Este evident că o asemenea viziune, un pic rigidă, exagerează o latură în detrimentul celeilalte. Potrivit profesorului, factori foarte diverși determină polarizarea spațială a diverselor activități economice, rezultatul fiind dezvoltarea divergentă a centrului și a periferiei (idei similare a enunțat în perioada interbelică și Mihail Manolescu). Dezvoltarea unei țări sau regiuni nu depinde atât de creșterea economică în termeni absoluți, cât de schimbarea sau menținerea statutului ei în cadrul economiei-univers. Schimbarea statutului unei țări sau regiuni poate avea loc numai în cadrul unui proces complex și relativ îndelungat, dependent de variațiile conjuncturii sistemului în ansamblul său; totodată, fiecare „promovare“ atrage în contrapartidă „retrogradarea“ unei țări sau regiuni, astfel încât inegalitatea se menține la scara întregului sistem. Reformarea radicală a sistemului nu s-ar produce – potrivit lui Wallerstein – decât prin înlocuirea statelor naționale cu o administrație mondială, care să poată impune predominarea acțiunilor de cooperare coordonată asupra mecanismelor concurențiale.

Poți să nu fii de acord cu o asemenea concepție, dar, după cum o dovedește fama mondială de care se bucură Immanuel Wallerstein, nu o poți ignora.

Citiseam cu mare interes câteva dintre studiile profesorului și cartea sa, Sistemul mondial modern, din care au apărut și în versiune românească primele două volume. Firesc deci ca atunci când am aflat, acum doi ani, că îl voi însoți pe domnul Cristian Popișteanu într-o călătorie științifică a Magazinului istoric peste Ocean (vezi Magazin istoric, nr. 1-8/1996), să îmi propun să îl întâlnesc pe celebrul istoric.

Știam de la Bogdan Murgescu că în luna septembrie puteam să îl găsec la Universitatea statului New York din Binghamton. Eram înarmat și cu o scrisoare din partea colegului și prietenului meu.

Profesorul Wallerstein a fost extrem de amabil, atunci când l-am sunat, și a acceptat să mă primească chiar a doua zi, deși avea deja planificată o altă vizită, a unui profesor din Portugalia, ce urma să conferențeze despre evoluția economică a enclavelor portugheze din China.

Orașul Binghamton se afla la patru ore de drum, cu autocarul „Ogarului cenușiu“, față de New York, într-o zonă deluroasă și

împădurită. Am găsit repede campusul universitar și clădirea Departamentului de inginerie în care este adăpostit Centrul „Fernand Braudel“, ce ține totuși de Departamentul de sociologie. Probabil și din cauza aceasta mi-a luat ceva timp până am reușit să nimeresc încăperile Centrului. Nici numele lui Braudel, nici cel puțin al lui Wallerstein nu le erau tocmai familiare celor de la inginerie.

Întâlnirea cu profesorul Immanuel Wallerstein și cu soția lui a fost una dintre cele mai agreabile pe care le-am avut vreodată. Este un om înalt, cu o autoritate profesorală ce îți impune imediat, dar foarte atent și foarte deschis cu interlocutorul său, are aparența savantului distrat, fiind însă perfect concentrat pe ceea ce este esențial.

Interviul pe care profesorul Immanuel Wallerstein l-a acordat revistei Magazin istoric poate părea șocant, mai ales în partea de analiză a lumii în care trăim și a perspectivelor. Dar, așa cum am mai spus, opinia sa nu poate și nu trebuie să fie ignorată.

Să fie oare discrepanțele dintre lumea bogată și cea săracă de nerecuperat?

– Domnule profesor, ați fost un apropiat al lui Fernand Braudel. Ce fel de om era? Ce ne puteți spune despre moștenirea lui istoriografică?

– L-am cunoscut pe Fernand Braudel când aveam 40 ani. Nu i-am fost deci student și lucrul acesta a avut o mare importanță pentru relația noastră. Ca om, Fernand Braudel era o persoană remarcabilă, o personalitate impunătoare, uriașă. Știa cu claritate care îi erau obiectivele intelectuale și interesele. A jucat un rol esențial în istoria Școlii de la *Annales*. Și aceasta în primul rând datorită foarte puternicului său simț organizatoric. El este autorul, în cea mai mare măsură, al dezvoltării Școlii de înalte studii sociale (Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales). Sigur, Lucien Febvre a creat celebra secție a VI-a a Școlii practice de înalte studii (Ecole Pratique des Hautes Etudes), transformată apoi în Școala de înalte studii sociale dar extinderea și dezvoltarea ei s-a produs în anii '60, sub conducerea lui Fernand Braudel. La fel ca și Casa științelor omului (Maison des Sciences de l'Homme), a cărei creare se datorește, în cea mai mare măsură, tot lui Fernand Braudel. Talentul de foarte bun organizator a fost – după opinia mea – una dintre trăsăturile care a contribuit în mare parte la impunerea staturii lui dominante în istoriografia franceză și în cea universală.

Știți, se discută la Paris despre generația întâi, a doua, a treia, a patra. Generația întâi este cea a lui Lucien Febvre și Marc Bloch; cea de a doua a lui Braudel și Labrousse; cea de a treia a lui, să spunem, Le Roy Ladurie și cea de a patra a celor care vin astăzi, având în jur de 30-40 ani. Prima generație a fost cea a unui număr redus de intelectuali, care au purtat o luptă împotriva *esta-*

blishment-ului de atunci al istoriografiei franceze și universale. Febvre și Bloch erau personaje oarecum diferite. Astăzi, unii pun mai ales pe seama lui Febvre crearea școlii de la *Annales*, alții pe seama lui Bloch. Important este însă faptul că acei oameni, care nu-și găseau locul în sistemul universitar francez, au reușit să înlăture istoria pozitivistă dominantă. Braudel a fost un student al lui Lucien Febvre, dar prin preocupări se situa mai aproape de Bloch. Braudel a realizat două lucruri importante. A scris o lucrare clasică, *Mediterranean and the Mediterranean World in the Time of Philip II*. A fost o încercare originală de a scrie o istorie totală, prima tentativă de a realiza o astfel de lucrare, cum nu mai făcuse nimeni până atunci. Și un model pe care foarte puțini l-au continuat, spre deosebire de conceptul *économie-monde*, economie-univers, utilizat apoi și de alți cercetători. Al doilea lucru important ține de talentul lui de organizator: a adus sociologia între științele istorice, stabilind astfel o agendă a restructurării în toată lumea.

Există un lucru pe care foarte puțini îl spun cu voce tare – eu l-am scris – și care explică oarecum atitudinea generației a treia față de Braudel. Ceea ce a făcut ca Școala de la *Annales* să ia locul *establishment*-ului a fost conjunctura, războiul rece. În multe privințe, Braudel a simbolizat o poziție gaullistă: anticomunist, dar nu pro-american. Era pretenția Franței la o prezență universală. Astfel, Fernand Braudel a dezvoltat legături cu oameni din Europa de Est. În ciuda faptului că partidul comunist francez îl ataca, Braudel a insistat să se păstreze ușa deschisă către marxism. A avut o poziție cât se poate de independentă, care i-a atras pe mulți. Braudel a întreținut o relație îndelungată și complicată cu marxismul, dar nu

a fost un marxist. A împărtășit unele dintre conceptele lui Marx. Și el considera că variabilele economice și sociale erau mai puternice decât cele politice. Năzuia către o istorie totală, integratoare, manifesta ostilitate față de pozitivism cu accentul său pe faptele politice și descrierea bătăliilor, fără a se fi transformat într-o idiosincrazie.

Cea de a treia generație de care vă vorbeam numără în rândurile ei mulți foști membri ai partidului comunist francez, care au devenit ulterior conservatori. Oricum anticomuniști. În ochii lor, Braudel s-a transformat într-un istoric prea marxist. În general, s-au ferit să afirme așa ceva în public, dar s-au manifestat ca anti-braudelieni, refuzând accentul pus pe istoria economică. Au inițiat o reîntoarcere la Lucien Febvre, care puna accentul pe mentalități, încercând astfel să îl răstoarne pe Braudel. Au încercat să demonstreze, în anii '70, că Braudel ar fi devenit el însuși istoric, că nu mai contează în peisajul viu al istoriografiei. Spre surprinderea lor însă, în 1979, Braudel publică *Civilisation matérielle, économie et capitalisme* (Civilizarea materială, economie și capitalism). Lucrarea a fost foarte bine primită și s-a vândut foarte bine. Braudel a fost ales membru al Academiei franceze, impunându-se ca o figură culturală majoră în Franța. Și atunci ei au fost obligați să se adapteze, adică l-au ignorat și câte zile a mai avut și după moartea lui.

La rândul său, Braudel a fost foarte critic față de direcția pe care reprezentanții celei de a treia generații au imprimat-o revistei *Annales*.

Cea de a patra generație o reprezintă grupul celor care încearcă să redeschidă discuția, oferind propriul lor punct de vedere. Nu se rup total de cei din generația a treia, dar nici nu mai

manifestă ostilitate față de Braudel. Rămâne ca timpul să ne arate cum vor evolua.

Dincolo de talentul său, de pledoaria pentru o istorie totală, contribuția majoră a lui Braudel a constat în lărgirea sferei de cuprindere a cunoașterii istorice și depășirea simplei descrieri. El a reușit să înțeleagă esența capitalismului de o manieră excepțională. Așa cum am scris într-un articol, el se deosebea complet de Adam Smith și Marx.

Este adevărat, astăzi Fernand Braudel este mai onorat în afara Franței decât în Franța. Dar influența lui se va reîntoarce și acasă la el în 10-15 ani, pentru că el a avut, în mod fundamental, dreptate.

– La cel de al XVIII-lea Congres Internațional de

Științe Istoricе s-a discutat mult despre viitorul istoriei economice. Au fost istorici sceptici în privința viitorului acestei discipline istorice (argumentau cu faptul că mulți studenți și o parte a opiniei publice o considerau un subiect prea plictisitor) și au fost și voci încrezătoare. În România, în alte țări din fostul bloc sovietic au fost istorici care au afirmat că istoria economică reprezintă o abordare mult prea marxistă pentru a mai avea o semnificație majoră.

– Respingerea de care vorbeai se datorează faptului că vreme de peste 40 ani comunismul a asociat istoria economică cu determinismul eco-

„Lumea capitalistă... a intrat în criză nu pentru că a eșuat, ci pentru că a reușit...”

nom, cu marxismul. Dar nu erau ideile lui Marx, ci marxismul creat de Comintern și impus de partidul comunist. Istoria economică se reducea doar la forma ei cantitativă, statistică. Rațiunile politice pentru care se respinge acum istoria economică sunt similare cu cele din Franța în anii '80. Este o reacție a unor foști membri de partid, care nu va rezista pe termen lung. Istoria economică este esențială pentru analizarea procesului istoric. Cunoașteți dictonul: să nu arunci și copilul odată cu apa din copaie. Se va reveni în mod sigur. Știți că s-a încercat și înlocuirea cuvântului capitalism, asociat la sfârșitul secolului XIX cu critica pe care partidele socialiste o făceau capitalismului.

S-a căutat o altă formulă, societate de piață, altele. Dar capitalismul este antipiață, esența lui o constituie monopolul. Capitalism, la fel ca marxism, este un cuvânt pe care îl dai afară pe ușă și îți intră pe geam. Nu așa se rezolvă problema. Acum oamenii sunt prea pasionați. La fel este în tot Estul Europei. În Rusia, cei care îl laudau pe Lenin pe pagina întâi înfierează azi comunismul. Am un prieten francez, profund anticomunist, care a fost în Rusia. La întoarcere, mi-a spus că a trebuit să țină piept atacurilor anticomuniste ale rușilor care depășeau limita raționalului. Fenomenul începe să se manifeste și în China.

– În Centrul și Estul Europei, după prăbușirea comunismului, s-a declanșat o goană pentru a ajunge din urmă societatea occidentală (pe care mulți o mai numesc încă societatea capitalistă). Eu personal am îndoieli că prin simpla adoptare a principiilor din societatea occidentală, lucrurile vor funcționa la fel ca acolo. Aș vrea să știu care este opinia dumneavoastră despre viitorul societății capitaliste (o mai putem numi astfel?). Și care sunt – potrivit dumneavoastră – șansele ca fostele țări aflate sub dominația Moscovei să reușescă să depășească imensul decalaj care le separă de societatea occidentală?

– Mai întâi, trebuie să vă spun că eu evit cuvântul societate. Trăim într-o economie-univers

capitalistă încă în mare măsură. Dar care cunoaște o profundă criză, determinată de rațiuni pe care le-am expus în lucrările mele. Eu cred că ea se va dezintegra în următorii 50 ani. Cu toții trăim într-o perioadă foarte neagră și s-ar putea să urmeze o Bosnie la nivel mondial. Ceva va înlocui actuala ordine, dar nu știm ce anume. Eu știu ce ar fi mai bine sau mai rău, dar nu pot face nici un fel de previziune. Lucrurile pot evolua și într-o direcție și în alta, fără ca noi să le putem influența prea mult. Dar, repet, la nivel global, trăim încă în lumea capitalistă, bazată pe principii capitaliste. Paradoxal este că ea a intrat în criză nu pentru că a eșuat, ci pentru că a reușit; succesul capitalismului este cel care îl subminează. Îi subminează la rădăcină abilitatea de a acumula capital și de a contracara clasele periculoase. Mulți vor fi poate surprinși, dar să știți că unul dintre cele mai mari dezastre îl constituie colapsul U.R.S.S. Fosta Uniune Sovietică a fost unul dintre stâlpii de susținere ai capitalismului. Prin dispariția ei, s-a dus și ultima bucată de credibilitate pentru reformele graduale.

Eu nu am să merg până la a spune că Lenin a fost plătit de Wall Street. Dar omenirii i-au trebuit 60-70 ani pentru a realiza că tot ce a spus Lenin despre social-democrația germană s-a aplicat bolșevicilor sovietici. Optimismul nu a dispărut numai din România, ci de peste tot din Lumea a treia. Nimeni nu mai crede în posibilitatea unei reforme graduale, în faptul că dacă vom face cutare sau cutare lucru, o să se schimbe ceva, chiar vom ajunge să trăim toți ca la Hollywood. Oamenii nu mai cred și sunt înclinați să întreprindă acțiuni violente.

Comunismul a fost contrarevoluționar, U.R.S.S. s-a distrus singură, nu au distrus-o Statele

Unite. Europa de Est a format o parte specială a Lumii a treia. Guvernele de aici au crezut că pot transforma situația aceasta printr-o politică de stat; nu era decât o formă extremă a ceea ce cred toate guvernele țărilor din Lumea a treia. Prin dispariția regimurilor comuniste, țările Europei de Est au redevenit simple țări ale Lumii a treia. Unele își pot îmbunătăți situația, altele dimpotrivă, o vor duce mai rău. Ca să vă dau un exemplu din altă zonă, în 1945, Argentina era o țară foarte bogată, unul dintre principalii furnizori ai Italiei. Astăzi, are nevoie de asistență din partea Italiei. Deci, în 20-30 ani Cehia, alte țări își vor putea îmbunătăți situația. Dar în general, eu cred că lucrurile vor merge mai rău. În economia mondială se vor accentua polarizările, distanța între nivelurile de trai se va mări. Și aceasta independent de politica guvernului dumneavoastră. Pentru toată lumea urmează vremuri grele. Problema dumneavoastră constă că încă vă mai considerați altceva decât restul țărilor din Lumea a treia. Credeți că nu puteți aparține acesteia pentru că sunteți europeni. Credeți că dacă îi veți copia pe danezi veți ajunge la fel ca ei. Dar ignorați faptul că în economia mondială nu este loc pentru mai multe Danemarce. Unii o duc mai bine și alții mai rău. Dacă intră altcineva la masa bogăției, Danemarca trebuie să plece și nu sunt șanse să se întâmple așa ceva. În secolul XVI, Danemarca, asemenea Ungariei, trăia din exportul vitelor spre zone mai dezvoltate. Ambele țări periferice. Danemarca era atunci o țară agricolă, foarte asemănătoare cu țări est-europene. Și, deodată, în secolul XIX, a devenit foarte bogată. Sigur, a fost vorba și de o politică guvernamentală inteligentă, dar a fost și o conjunctură norocoasă combinată cu o

așezare geografică fericită. Și britanicii și germanii erau în căutare de mai mult spațiu și i-au tras în sus pe danezi.

Vedeți, oamenii nu au o viziune reală asupra geopoliticii. Domină încă o concepție de secol XIX, având în centru Rusia. Țările din Est s-au aflat între Rusia și Germania și au fost prinse la mijloc. Acum, când au scăpat din îmbrățișarea ursului, vor să intre în NATO. Dar azi nu mai există problema geopolitică a Rusiei opusă Germaniei. Astăzi se pune problema prin prisma relațiilor S.U.A. cu Europa de Vest și Japonia. Probabil că Statele Unite și Japonia vor trebui să ajungă la o înțelegere pentru a putea câștiga. Așa se întâmplă întotdeauna într-o confruntare în trei. Vor căuta să atragă și China. Europa de Vest va fi îngrozită și se va uni cu Rusia, care dispune de forță de muncă, oferă o piață imensă, are un imperiu militar. În acest joc, Europa de Est nu contează. Doar Rusia contează.

NATO constituie elementul cel mai puțin relevant. Europa de Est caută să trezească în Germania și Franța sentimente antirusiști. Nu va reuși, pentru că occidentalii sunt prea realiști și cinici. Pentru ei nu contează faptul că românii afirmă că sunt antirusi, că iubesc libertatea. Ei vor să lupte împotriva puterii economice a S.U.A. Aceasta este geopolitica de astăzi. Nu poți construi o politică inteligentă cu concepții greșite. Este adevărat, în S.U.A. și în Canada există comunități etnice care au legături emoționale cu Europa de Est, apar lobby-uri antirusi, dar asemenea fenomene nu au o semnificație majoră. Trebuie să înțelegi că determină politica mondială pe termen lung. În nici un caz nu este vorba despre cuvinte frumoase din predica de duminică, despre iubește-ți aproapele, despre drepturile omului ori despre libertate. ■

CUM VEDEA N.S. HRUȘCIOV ROMÂNIA

În Rusia epoca lui Hrușciov pare înconjurată de un fel de conspirație a tăcerii. În aprilie 1994, la 100 de ani de la nașterea sa, în Olimpul politicii rusești s-a preferat să nu se marcheze data. În schimb, în Occident interesul pentru persoană nu s-a atenuat în ultimii 30 de ani. Este de ajuns să aducem în discuție istoria amintirilor sale, rostite de el pe bandă de magnetofon și confiscate la indicația lui Andropov și Brejnev. După cum se știe, în 1971, copii ale înregistrării „au răbufnit” în Occident – se pare cu contribuția publicistului sovietic Victor Louis – și au fost publicate acolo, cu comentarii cel puțin ciudate, susțin specialiștii.

Amintirile sale – autentificate de Serghei Hrușciov, fiul său – au apărut în revista lunară rusească Voprosi istorii, dintre anii 1990 și 1995, iar în editura „Moștenirea istorică” se pregătesc trei mici volume de amintiri, dar din versiunea „occidentală”, pe baza copiilor descifrate acolo. În numărul de revistă în care s-a publicat ultimul episod al memoriilor (5, 6/1995), în loc de postfață, redactorul-șef, istoricul A.A. Iskenderov, membru corespondent al Academiei de Științe a Rusiei, analizează în ce măsură aceste memorii pot servi ca izvor istoric. Nu înainte de a sublinia că acele peste 100 coli de autor pe care le-a avut la dispoziție redacția, de la fiul lui Hrușciov, sunt singurul text complet al memoriilor. Iskenderov își amintește cum, cu ani în urmă, Institutul de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S., speriat de critica aspră făcută de Hrușciov totalitarismului ca regim, s-a împotrivit publicării lor, cerând, eventual, o „redactare de partid”.

Notele lui Hrușciov conțin însă un imens material factual și sunt bogate în informație istorică din viața societății sovietice. Ele deschid „bucătăria politică” a elaborării unor decizii foarte importante, astfel că istoricii fac

apel la ele ca la o sursă plină de conținut. Există însă o oarecare doză de ambiguitate a acestei informații, pentru că, înregistrând pe magnetofon, Hrușciov nu a putut apela la materiale auxiliare, nici măcar la ziare, ca să nu mai vorbim de documente. Locuia atunci, ca exilat, într-o vilă departe de Moscova, deci condițiile nu i-ar fi permis să consulte alte surse documentare.

„Va trece nu prea mult timp și se va uita de cucuruz, de pantoful de la O.N.U. (Magazin istoric, nr. 2, 3/1996) scria cunoscutul regizor de film Mihail Romm (1901-1971). Dar oamenii vor trăi mult și bine în casele făcute în timpul lui. Oamenii eliberați de el. Nimeni, nici mâine, nici poimăine nu va nutri ostilitate față de el. Abia după mulți ani o să înțelegem adevărata importanță a acestui om pentru noi toți... Istoria noastră are mulți ticăloși – convingători și puternici. Hrușciov este persoana aceea rară, care, deși contradictorie, personifică nu numai binele, ci și curajul personal disperat, de la care se cuvine să învățăm cu toții”.

Nu întâmplător într-o primă perioadă, „perestroika” lui Gorbaciov a fost asociată cu „dezghețul” lui Hrușciov. Numele omului care a condus zece ani U.R.S.S., care a deschis lagărele staliniste, în timpul căruia a început marșul omului în cosmos, omul care a provocat criza Caraibelor (Magazin istoric, nr. 2, 3/1995) dar a știut să mențină pacea, nu poate fi omis din istorie. În nr. 3/1994 al revistei Voprosi istorii (din care am mai reproduș în Magazin istoric, nr. 6/1995), Hrușciov face portretul vecinului român. Este un portret lipsit de precizări și impregnat de tezele propagandei istorice bolșevice. Totuși, fostul lider de la Kremlin aduce multe amănunte și puncte de vedere edificatoare asupra felului cum era privită România socialistă în sferele înalte ale puterii sovietice.

Euforia porumbului, în timpul unei călătorii în Statele Unite

În p. 27: o mare pasiune – fotovânătoarea

Perseverența antisovietică a României

Până la al doilea război mondial, relațiile U.R.S.S. cu România au fost proaste. În primul rând, noi am avut pretenții față de România relativ la Basarabia, pe care ea a anexat-o după Revoluția din octombrie, când noi nu aveam încă o armată nouă¹. Mai târziu, relațiile s-au complicat și mai mult, pentru că ea a devenit adăpost al bandelor alb-gardiste. Apoi oamenii lui Mahno² au trecut granița românească și au rămas în România, iar el personal a plecat prin România, Polonia și Germania, pentru a se stabili în Franța, unde a și murit.

Mi-e greu să explic perseverența antisovietică a României. Când am fost secretar al C.C. al

P.C. din Ucraina (din 1938 până în 1949), am cunoscut situația dificilă de la granița românească și personal am fost de multe ori acolo. Ea trecea pe Nistru. Am fost avertizat că se întâmpla deseori să se tragă asupra grănicerilor noștri, astfel încât nu trebuia să mă apropii de graniță. În 1940, când am ocupat noi Basarabia și Bucovina de Nord și am ajuns pe vechea graniță a Rusiei țariste, pe râul Prut, mi se întâmpla destul de des să merg de la Cernăuți la Stanislav (mai târziu, Ivano-Frankovsk), de-a lungul râului de graniță Ceremîșul Negru. De la noi se vedea o tabără de soldați români. Odată, dinspre ea s-a deschis focul, chiar dacă nu asupra mașinii mele, dar în direcția mea. Mașina s-a oprit și cât timp ne-am învârtit în jurul ei, ofițerul lor s-a gândit probabil că supravegheam o zonă străină și, ca avertisment, a ordonat să se deschidă focul. Pur și simplu a vrut să ne sperie, ca să plecăm cât mai repede.

N-am răspuns niciodată la provocări³ și în ce ne privește n-am permis niciodată ceva asemănător. Am dorit relații bune cu vecinul român, ca și cu toate celelalte state. Dar, după ocuparea de către noi a Basarabiei și Bucovinei de Nord, adică cu un an înainte de începerea Marelui Război pentru apărarea patriei, din partea guvernului profascist a apărut o anumită dezlănțuire.

¹ Adevărul este exact invers: niciodată, dată fiind disproporția de forțe dintre cele două state, guvernul român n-a practicat o politică ostilă Rusiei (Uniunii Sovietice). În schimb, nerecunoscând unirea Basarabiei cu România, statul sovietic a adoptat tactica „incidentelor de frontieră” spre a menține o stare permanentă de nesiguranță și amenințare la frontiera românească (vezi în acest sens evenimentele prezentate în articolele publicate de *Magazin istoric*, nr. 1, 7 și 8/1995). În alte cazuri, cum s-a întâmplat în 1924 la Tatar Bunar, grupuri masive infiltrate de autorități politice și de serviciile secrete sovietice în interiorul teritoriului românesc au pus la cale grave provocări înarmate pentru destabilizarea statului român.

Conducătorul României, generalul Antonescu, era prieten cu Hitler. Conform celor două tratate sovieto-germane din 1939, Basarabia, Bucovina, Letonia, Lituania, Estonia și Finlanda intrau în zona noastră de interes, în sfera politicii noastre. Dacă ar trebui să calificăm acest pas în limbaj politic, atunci s-a produs o implicare a Uniunii Sovietice într-o provocare. Hitler dorea să-l înșele pe Stalin, oferindu-i promisiuni și permițând chiar și ocuparea teritoriilor amintite. Iar el se pregătea de înfrângerea U.R.S.S. De aceea ne-a cedat nouă Basarabia⁴, pentru a se asigura de sprijinul României, care ar fi început războiul de partea lui. Când noi am ocupat Basarabia, R.S.S. Autonomă Moldovenească a intrat în componența R.S.S. Ucrainene. Capitala ei era Tiraspolul, un orașel frumos, curat, chiar pe malul Nistrului. Acum se pune problema ca autonoma Moldovă să devină republică unională. Mi-a venit ideea asta, i-am raportat-o lui Stalin, și i-am propus să creăm o republică unională Moldova cu capitala la Chișinău. Hotărârea a fost adoptată. R.S.S.-Moldovenească este astăzi una dintre republicile unionale ale U.R.S.S., economia și cultura ei se dezvoltă cu succes. Nu o dată am fost în Moldova și întotdeauna am admirat succesele poporului moldovenesc, foarte muncitor, lucrând minunat pe câmpuri și în întreprinderi.

Așa cum presupusese Hitler, România a devenit aliata lui și a luptat din 1941 împotriva noastră. În timpul războiului fiind membru al Consiliului Militar al Direcției Sud-Vest (fronturile sud-vest și sud), m-am întâlnit de mai multe ori cu români căzuți prizonieri la noi în sud și chiar le-am luat interogatorii. În 1942 acolo luptau

⁴ Ciudată logică: Hrușciov își amintește de cele două tratate sovieto-germane, dar uită complet cele două ultimatumuri sovietice din 26-28 iunie 1940, prin care guvernul român era somat să cedeze Basarabia și nordul Bucovinei.

¹ Utilizând termenul de anexare, Hrușciov se face partizanul tezei istoriografiei sovietice și a celei din alte state revizioniste care, negând caracterul istoric românesc al provinciilor ce s-au unit cu Regatul român în 1918, prezintă România Mare ca pe un rezultat al politicii imperialiste anexioniste a României.

² Nestor Iv. Mahno (1889-1934), anarhist rus, unul dintre conducătorii contrarevoluției din Ucraina de Sud în timpul războiului civil; după înfrângerea sa, a trecut în România pentru o perioadă de timp.

trupe germane, italiene și române. Cel mai mare punct de contact al trupelor frontului de la Stalingrad era cu românii, care ocupau poziții pe flancul drept al grupării trupelor hiteriste de la Stalingrad, adică pe flancul nostru stâng, în zona lacului Tața. În acea zonă mai târziu s-a desfășurat cu succes operația de încercuire dinspre sud a grupării trupelor germane de la Stalingrad. Supraviețuitorii au fost luați prizonieri, în frunte cu feldmareșalul Paulus. Au fost acolo și mulți români, pentru că principala lovitură a ofensivei noastre a trecut chiar prin dispozițiivul trupelor române. Au luptat prost și rezistența lor a fost repede înfrântă. Și cred că acest lucru nu s-a întâmplat din cauza unor anume trăsături naționale ale soldatului român, ci pentru că românii nu știau sensul, nu știau de ce participă la acest război, pentru ce luptă. Nu aveau de ce să lupte. Cu toate astea, acolo au murit mulți soldați de-ai lor și mulți au fost luați prizonieri.

Mihai I dorea relații amicale cu noi

În anul 1944, când ne-am apropiat noi de Basarabia și am angajat lupte pe teritoriul acesteia și apoi ne-am apropiat masiv de România, devenise evident că balanța victoriei înclinase brusc spre noi. Acest lucru a slăbit și mai mult rezistența trupelor române. În România s-a produs o lovitură de stat. A participat la ea tânărul rege Mihai. Gheorghiu-Dej își amintea că încă pe când stătea în închi-

soare, împreună cu tovarășii săi, fusese dus într-o zi la Palatul din București¹, la tratativele privind constituirea unui nou guvern cu participarea comunistilor.

Deci în România s-a creat o astfel de situație încât simpatia poporului a alunecat spre stânga, autoritatea partidului comunist a crescut, iar regele a considerat că în noul guvern constituît trebuie să participe și comunistii. Vă povestesc aici ceea ce mai târziu am auzit nu o dată de la Dej. Hitleriștii au început să bombardeze Bucureștii, când pe teritoriul României au intrat trupele noastre și ea s-a întors împotriva Germaniei, luptând alături de noi².

Problema dacă România avea să meargă pe calea socialismului nu se punea atunci. În ea existau norme de stat burgheze. Curând, șef al guvernului a devenit Petru

² Formulare doar aparent neglijentă. O astfel de motivare a bombardamentelor germane asupra Bucureștilor este la fel de falsă ca și multe alte teze lansate de istoriografia sovietică cu scopul de a diminua valoarea loviturii de stat de la 23 august 1944. Se știe precis că primul bombardament asupra capitalei României a fost efectuat de germani în ziua de 24 august, la orele 10.50, ca represalii în urma arestării mareșalului Antonescu și reorientarea politicii externe a țării de către guvernul format în seara de 23 august 1944.

Groza, un om foarte bogat, dar cu idei progresiste. El a început să desfășoare o politică de apropiere față de Uniunea Sovietică, apoi a devenit prietenul nostru. Războiul s-a terminat. Guvernul rămânea deocamdată regal. Uniunea Sovietică l-a decorat pe regele Mihai cu Ordinul „Victoria”.

Decorația era o recunoaștere a schimbării din politică. În orice caz, Mihai dorea relații amicale cu noi. Aflasem aceasta din rapoartele ce mi se aduceau la cunoștință. Comandant militar al Bucureștilui din partea noastră era atunci generalul Jeltov. L-am văzut nu de mult la televizor. Era un vechi lucrător politic al armatei sovietice. A povestit despre discuțiile lui cu Mihai, în principal la vânătoare. Jeltov chiar se împrietenise cu regele și participa la distracțiile lui. Mai departe evenimentele au evoluat sub conducerea partidului comunist. El a căpătat o tot mai mare influență asupra poporului. Regele a plecat din România, în liniște, chiar dacă în pofida dorinței lui, cu permisiunea noii conduceri. Dej își amintea: „I-am spus că poate lua cu el tot ce consideră necesar și poate trece frontierele statului său”. Cu asta autoritatea regală în România s-a sfârșit. Apoi România s-a declarat țară ce va construi socialismul.

Departa de putere, la apusul vieții, în poiana din fața vilei sale, împreună cu prietenii (1968)

¹ Nu este exclus ca Gheorghiu Gheorghiu-Dej, conform tipicului comunist, să-i fi relatat o astfel de întâmplare, menită să-i atașeze numele de actul de la 23 august 1944. Realitatea este însă alta: internat în lagărul de la Târgu Jiu, el nu a putut fi implicat în nici una din acțiunile practice care au pregătit lovitura de stat și, deci, nu putea fi prezent la Palatul regal, din moment ce el a ajuns în Capitală după arestarea lui Antonescu!

O vreme Dej a fost ministru al comunicațiilor în noul guvern. Secretar al C.C. al partidului comunist era Ana Pauker¹. Nu am întâlnit-o niciodată personal, dar am auzit multe lucruri bune despre ea de la Manuilești, care o știa de la Comintern și o aprecia ca pe un om bine pregătit. El considera de altfel că între comuniștii României era cea mai bine pregătită în plan teoretic și că pe ea te puteai baza ca pe un om ferm, situat pe pozițiile marxist-leniniste. În componența conducerii P.C.R. intra și Luca. Eu îl întâlnisem, înainte, când lucrase în ilegalitate la Cernăuți, devenise cetățean de-al nostru în 1940 și îl însărcinasem să se ocupe cu munca de partid acolo. Când, după un an, ne-am retras, Luca s-a retras și el împreună cu trupele noastre. Când am eliberat din nou acest teritoriu, Luca a lucrat iar o vreme la Cernăuți, apoi, când s-a format conducerea comunistă, el a fost invitat la București, ca membru al P.C.R. care stătuse în închisoare împreună cu alți tovarăși importanți.

Stalin îl răsfăță pe Groza

Încă pe când trăia Stalin, l-am întâlnit pe Petru Groza. Îi făcuse o impresie bună lui Stalin, care îl simpatiza. Era un om între două vârste și destul de original. Nu era comunist, dar era un lider progresist. După război, renunțase singur la proprietățile sale în

folosul statului și își împărțise pământul țăranilor. În 1951 Groza hotărâse să se odihnească la Soci. Vreau să povestesc despre asta aici. Pe vremea aceea, la Soci se odihnea Stalin. Eu nu vroiam să merg acolo, dar Stalin literalmente mă trăgea după el. Vorosilov se afla și el tot acolo. Dar la timpul acela el nu exercita o influență specială asupra lui Stalin, nici măcar nu se bucura de un respect deosebit din partea lui. Venea acolo dintr-o nostalgie. Avea o vilă de pe vremea când fusese comisar al poporului pentru apărare. El și-o construise. Se numea „Răușorul rece” și fusese construită cu mari pretenții, sugerând vag ca arhitectura palatului țarilor de la Livadia.

Aflasem dinainte că Groza va sosi acolo. Pentru Stalin era un lucru plăcut, ceea ce a și subliniat de mai multe ori la masa de prânz. Mie nu prea îmi ardea de Groza. Dar toți îl așteptau. Eu ocupam o vilă destul de modestă la vremea aceea. Lângă mine locuia Vorosilov. Pentru sosirea lui Groza, Stalin se mutase la Gagra într-o vilă bună: nu o singură clădire, ci mai multe. Acum este o casă de odihnă acolo. Pe neașteptate m-a sunat la telefon Stalin: „Unde te-ai stabilit?”. I-am spus: „Dar este o vilă mizerabilă” a replicat Stalin. I-am răspuns: „Nici vorbă, este foarte bună și îmi convine perfect. Îmi place că este așezată chiar la mare. Și suntem numai noi doi, cu soția” (moștenitorii îmi rămăseseră la Moscova). „Eu îți propun să te muți acum, cu geamantane cu tot, la vila mea nr. 1, la Soci. E mult mai bună” (o știam pentru că fusesem de mai multe ori la Stalin și înnoptasem acolo, iar uneori locuisem chiar mai multe zile la rând). I-am mulțumit și l-am refuzat: „La ce îmi trebuie vila asta? Și e și departe de mare” (era în munți). „O să poți merge când vrei la mare, cu mașina. Eu îți propun să te muți. De ce să locuiești în dărăpănata aia de vilă?” Cu asta am încheiat discuția. I-am relatat-o Ninei Petrovna. Nici ea, nici eu nu vroiam cu nici un chip să ne

mutăm. Ne simțeam foarte bine acolo. O căsuță confortabilă, care ne convenea de minune. Am început să mă gândesc de ce îmi propunea Stalin atât de insistent vila lui, care, desigur, nu suferea comparație cu a mea. Dacă nu mă mutam, gestul putea fi prost interpretat: unei amabilități îi răspundeam cu un refuz. Apoi îmi era greu să am o explicație cu Stalin. Omeneste nu vroia cu nici un chip să mă înțeleagă. A trebuit deci să-i spun soției: „Haide să ne facem geamantanele, ne mutăm acolo”.

Așa am și făcut, am chemat mașina, ne-am luat geamantanele și am plecat. În vreo 30 de minute am rezolvat. Ne-am mutat într-o vilă nouă. Se numea „Vila lui Stalin nr. 1”. Totuși eu am refuzat casa în care locuia Stalin, m-am stabilit alături, într-o casă de oaspeți, tot spațioasă și luxoasă.

Ne-am desăcut lucrurile. Am petrecut o noapte. Dimineața a sunat Vorosilov. „Unde ești?” „La vila nr. 1”. „Eu m-am mutat în a ta. Ce mizerie de vilă mai e și asta? Și furnici și dracu’ știe ce mai are, astea-s condiții?” „Dar de ce te-ai mutat la mine dintr-o vilă bună?” „M-a sunat Stalin și mi-a recomandat să o ocup imediat pe a ta”. Abia atunci am înțeles de ce insistase atâtă Stalin. Trebuia să elibereze vila luxoasă a lui Vorosilov pentru Groza. Am priceput în fine combinația lui Stalin. Vroia să-l impresioneze pe Groza și să-i creeze cele mai bune condiții de odihnă. Desigur, ar fi fost mai simplu să-i propună lui Vorosilov să se mute direct în vila lui Stalin. Cu siguranță Vorosilov ar fi fost în extaz. Dar pe atunci el era deja în dizgrația lui Stalin și asta ar fi însemnat un fel de revenire la amabilități. Mai târziu m-am întâlnit din nou cu Groza. După moartea lui Stalin, în China, la un jubileu. Groza conducea delegația română. Am avut acolo o întrevedere relativ scurtă. ■

Adaptare de
Florentina DOLGHIN
(Va urma)

¹ Într-adevăr, din noiembrie 1944 și până în decembrie 1947, Gheorghe Gheorghiu-Dej a ocupat postul de ministru al comunicațiilor. Conferința națională a partidului comunist din octombrie 1945 a stabilit deja o primă ierarhie valorică a cadrelor de conducere. Gh. Gheorghiu-Dej fiind ales în Biroul Politic al Comitetului Central cu titulatura de „secretar general al P.C.R.”, în timp ce Ana Pauker, Vasile Luca și Teohari Georgescu erau doar „secretari ai P.C.R.”, iar Chivu Stoica, Gheorghe Vasilechi și Miron Constantinescu doar simpli membri ai Biroului Politic.

La Expoziția Universală de la Paris, inaugurată la 24 mai 1937, pavilionul sovietic a fost dominat de grupul statuar „Muncitorul și colhoznica” (48 tone și 23,5 m înălțime), devenit ulterior celebru și având ca autoare pe sculptorița Vera Ignatieva Muhina, născută în 1889. În U.R.S.S. anul 1937 are sinistra faimă a represuniilor și epurărilor staliniste, ceea ce a marcat deopotrivă istoria acestei statui și a autoarei ei.

Când a participat la concursul premergător turnărilor grupului statuar, V.I. Muhina avea 47 ani, scrie revista *Sputnik*. După studii de pictură în țară, în 1912, plecase la Paris, la Academia de arte frumoase. Se întorsese în Rusia la începutul primului război mondial, pentru a lucra într-un spital militar din Moscova, ca soră medicală. Moștenitoare a unei mari averi, Muhina a pierdut totul la Revoluția din octombrie 1917, anii războiului civil și următorii supunând-o la o viață plină de privațiuni. Și, atunci când se aștepta mai puțin, ea a primit invitația de a participa la acest concurs, proiectul fiindu-i acceptat.

Știa ea oare ce se petrecea în țară, în acel an, 1937? Categorie, da! Soțul ei, doctorul Aleksei Zamkov, medicul curant al lui Gorki, Clara Zetkin, V. Kuibșev, era unul dintre „protagoniștii” cunoscutelor procese de la Moscova: stătuse multă vreme în temnița de la Butîrski, apoi fusese exilat împreună cu familia, pentru trei ani, cu confiscarea averii.

În linia mari, aceasta este povestea Muhinei. Ea avea să se resimtă și în timpul creării statuii. Grație relatărilor unor martori oculari, acum se cunosc toate avaturile „Muncitorului și colhoznice”. Pe la sfârșitul lui martie 1937, aleile unei uzine experimentale din Moscova erau

înțesate de tineri zdraveni, purtând uniforma N.K.V.D. Urma o vizită importantă pentru vizionarea „Muncitorului și colhoznice”, un fel de „cal troian”, cum îi spusese directorul uzinei, nemulțumit că sub patronajul său uzina se ocupa cu operații străine de profilul ei. Mai știa că „Muncitorul și colhoznica” avea să fie

la Moscova circula zvonuri că muncitorul ar avea profilul „dușmanului poporului” Troțki.

După Molotov și Voroșilov, a urmat Stalin. El a sosit în miez de noapte. Șoferul „Packardului” său negru a fixat farurile mari pe statuie, pe care „conducătorul popoarelor” a privit-o, îndelung, fără să scoată o vorbă, potrivit obiceiului său. Oricum, pe lângă acest grup statuar, pavilionul sovietic de la Paris avea să fie suprasaturat de picturi, sculpturi, grafică, tipice „epocii”. Locțiitorul comisarului delegației sovietice la expoziție va semnala în raportul său trimis acasă că numeroși vizitatori, după ce privesc o pânză înfățișându-l pe Stalin alături de comandanții săi militari, notează în cartea de onoare: „Unde este Tuhacevski în tablou?” sau „Multe portrete, dar pe Tuhacevski nu l-am văzut printre ele”, „Statuia lui Tuhacevski n-am văzut-o”. Și, comentariul locțiitorului de comisar: „Susținători ai spionilor diversioniști uciși – fasciști, troțkiști, alb-gardiști – încearcă să lovească cu copita în U.R.S.S. Se opresc la tablouri, îl caută atent între comandanți pe Tuhacevski și pe alți spioni fasciști”.

Muhina însă nu l-a pictat niciodată pe Stalin. Suprasaturată de pânzele pe această temă, spusese într-un cerc de prieteni despre un tablou înfățișându-l pe Stalin, înconjurat de copii: „Destul cu siropul ăsta de trandafiri. A devenit insuportabil. Și mulți gândesc ca mine, dar nimeni nu se hotărăște să o spună cu voce tare”. Momentul este relatat de scriitorul Aleksandr Bek (1902-1972) și datat tot de el: 27 decembrie 1939. Muhina a trăit până în 1953, anul în care a murit și I.V. Stalin. ■

F. D.

STALIN:

vizionare

în

miez

de

noapte

urmat de o sculptură din oțel înaltă de 100 m, reprezentându-l pe Lenin.

Primii au sosit Voroșilov și Molotov. Voroșilov a avut două obiecții: de ce ține muncitorul ciocanul în mâna stângă (Molotov l-a asigurat însă că există și muncitori stângaci) și i-a ordonat Muhinei să estompeze pungile de sub ochii colhoznice. Sculptorița s-a supus. Nu și mai târziu, în timpul expoziției, când i s-a recomandat (observație venită „de sus”) să schimbe orientarea grupului, pentru că îl deranjează pe Albert Speer, arhitectul-șef al lui Hitler, la Paris pavilionul german fiind vecin cu cel sovietic. Sau, când i s-a spus că

UN GÂND PE LUNĂ

„Adevărul unui om înseamnă mai întâi ceea ce el ascunde“.

André Malraux

COPERTELE

① ④ În luna ianuarie, creștinii sărbătoresc Boboteaza, momentul când Iisus Hristos a primit taina botezului de la Sf. Ioan Botezătorul, a cărui viață a inspirat mulți artiști. Pictorul italian Tintoretto și-a imaginat scena nașterii Sf. Ioan Botezătorul transpusă în atmosfera Veneției secolului XVI (**Coperta ①**). Sfârșitul Sf. Ioan Botezătorul este unul dintre subiectele Tripticului pictat între 1474-1479 de Hans Memling și păstrat azi la Bruges (**Coperta ④**)

② Publicăm, pentru prima oară în România, acest portret necunoscut al lui Vlad Țepeș, aflat în galeria strămoșilor familiei Esterhazy, din castelul Forchtenstein Burg, Austria (**Dracula într-un tablou necunoscut**, p. 12)

PLANȘELE

În perioada interbelică, orașul București era considerat Micul Paris. Și nu numai datorită asemănărilor urbanistice. Se desfășura aici o viață mondenă ce încerca să copieze modelul din capitala Franței. Instaurarea regimului autoritar al lui Carol II, apoi anii războiului au afectat și acest aspect al vieții, fără a-l elimina complet. În 1944-1945, așa cum cititorii revistei noastre au putut afla din pasajele cărții doamnei Elizabeth Hazard (**Magazin istoric**, nr. 5-9/1996), ofițerii americani erau impresionați de abundența de produse pe care le găseau și de viața publică. Pentru scurtă vreme doar, căci regimul comunist a adus cartelele pentru alimente și proletcultismul.

Viața mondenă de acum peste 50 ani nu este doar un subiect frivol, ci și o sursă iconografică de primă importanță. Mai ales că fotografiile multora dintre personajele surprinse la cele două nunți, pe care le vom prezenta în continuare nu au putut fi reproduse prea des în **Magazin istoric**, înainte de decembrie 1989. Am făcut apel, din nou, la revista **Je sais tout de Bucarest** (vezi și **Magazin istoric**, nr. 10/1996), din care am preluat instantanee apărute în numărul din luna februarie 1942. Este vorba, mai întâi (foto 1-4) de nunta domnișoarei Boxhall (din familia Știrbey) cu Teddy Negropontes (**Magazin istoric**, nr. 10/1996). Cea de a doua nuntă este cea a Tandeii Caragea (mama ei era din familia Crețulescu) cu Mitu Bragadiru, patronul celebrei fabrici de bere (vezi tot **Magazin istoric**, nr. 10/1996). Și acum, iată fotografiile, cu explicațiile lor:

- 1) prințul Barbu Știrbey, domnul și doamna Negropontes, prințesa Știrbey
- 2) între participanții la eveniment, Alexandru Cretzianu, Gheorghe Tattarescu, Nicolae Racoviceanu
- 3) mireasa, împreună cu doamna Argetoianu...
- 4) ...și soțul acesteia
- 5) Tandra Caragea și Mitu Bragadiru
- 6) soacra mică, Lucian Greceanu și René de Weck, ministrul Elveției la București
- 7) prințesa Caragea și Micaela Catargi
- 8) Barbu Catargi și prințul Cantacuzino

①

Album istoric

②

3

4

5

6

7

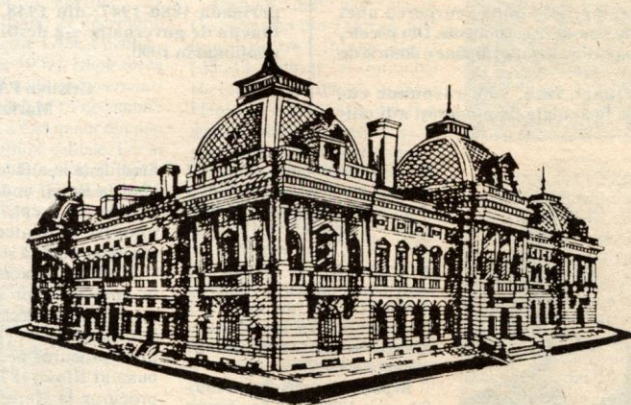

8

**Istoria
bancare**

**civilizației
românești**

GUVERNATORII

„Vă scrie cu mult respect și deosebită stimă un abonat al revistei, de la 1 aprilie 1967 până în prezent. Sunt un om bătrân, spre 76 de ani. În ultimele numere din Magazin istoric ați scris multe lucruri bune despre Banca Națională, dar în numărul din luna aprilie [nr. 4/1996] ați rememorat fapte foarte bune în legătură cu eroii acestei importante instituții din primul război 1916-1918 și așteptăm cu încredere numerele următoare ale revistei, deoarece sunt sigur că nu-i veți da uitării pe eroii din cadrul B.N.R. din cel de-al doilea război, cel mai dureros, 1941-1945 Est-Vest, rugându-vă, dacă veți avea posibilitatea, să menționați la toți eroii și gradul și unitatea.

Ar fi o cât de mică recunoștință din partea celor care au supraviețuit urgiei războiului și tiraniei bolșevice care a urmat după pierderea războiului.

De asemenea, o altă dovadă de recunoștință și respect pentru urmașii eroilor din anii

1941-1945 ar fi și reînființarea Fondului «Eroii neamului» care în mod sigur în «epoca de aur» comunistă a fost desființat și vărsat în anumite fonduri care se pot afla din cercetarea evidențelor financiar-contabile. Din acest fond, reactualizat, se vor putea acorda anumite ajutoare urmașilor eroilor cu ocazia zilei de 22 iunie, 9 mai sau 1 decembrie...”

Scrisoarea aceasta, datată 19.04.1996, ne-a fost trimisă de domnul Miron D. PAVEL din Iași. Ne cerem scuze pentru întârzierea cu care îi răspundem, dar îl rugăm să ne creadă că din momentul în care am citit-o serialul nostru s-a străduit, pe cât a fost posibil, să răspundă și solicitărilor pe care domnia sa ni le-a adresat. Nu neapărat în mod direct, ci aducând în fața cititorilor noi momente și personaje memorabile din istoria B.N.R.

Elaborarea unui articol special despre „eroii B.N.R.” în al doilea război mondial cere o investigație extrem de riguroasă a arhivelor

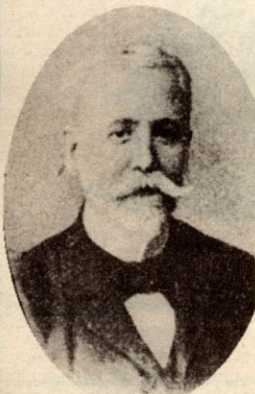

civile și militare, operațiune ce necesită un timp destul de îndelungat. Trebuie avut în vedere și faptul, esențial, că instituția însăși, după război, a avut parte de un tratament nu tocmai favorabil unor astfel de preocupări. A urmări destinele câtorva sute de funcționari ai B.N.R. în timpul războiului nu este o treabă chiar așa de simplă, mai ales după scurgerea unei jumătăți de veac de la evenimente. Din păcate, această amplă investigație rămâne o datorie de viitor.

Până atunci, însă, vom răspunde rugămintilor formulate de numeroși alți citi-

tori ai noștri care ne-au cerut cât mai multe date biografice despre guvernatorii Băncii Naționale. În funcție de spațiul pe care îl avem la dispoziție și pe baza investigațiilor realizate de colaboratorul nostru dr. Ion MAMINA, am realizat aceste compacte „fișe biografice” ale celor 15 guvernatori ai B.N.R. din perioada 1880-1947; din 1948, de altfel, funcția de guvernator s-a desființat și s-a reînființat în 1990.

**Cristian PĂUNESCU,
Marian ȘTEFAN**

Ion I. Câmpineanu a devenit primul guvernator al Băncii Naționale a României (15 iulie 1880 - 1 decembrie 1882). A fost din nou membru al guvernului, ca titular la agricultură, industrie, comerț și domenii (14 ianuarie - 1 februarie 1885) și apoi titular la afacerile străine (2 februarie - 27 octombrie 1885).

În perioada noiembrie 1886 - februarie 1888, I.I. Câmpineanu a fost ales primar al Capitalei, după care a ocupat iarăși fotoliul de guvernator al B.N.R. (27 februarie - 10 noiembrie 1888).

S-a stins, prematur, din viață, la 13 noiembrie 1888, în București.

ION I. CÂMPINEANU. S-a născut la 10 octombrie 1841, ca fiu al colonelului Ion Câmpineanu. Și-a luat licența în drept la Paris (1866), după care a practicat, cu mult succes, avocatura.

S-a remarcat ca unul dintre fondatorii (1875) și liderii Partidului Național Liberal. Foarte apropiat, prin ideile politice, de Ion C. Brătianu, I.I. Câmpineanu a făcut parte, ca ministru, din mai multe cabinete conduse de acesta: ministru de justiție (27 ianuarie - 22 septembrie 1877) și finanțe (22 septembrie - 24 noiembrie 1877), ministru al afacerilor străine (25 noiembrie 1878 - 10 iulie 1879), ministru de finanțe (25 februarie - 14 iulie 1880).

ANTON CARP. S-a născut la 17 ianuarie 1849, la Buzău.

Studiile și le-a făcut în țară și apoi la Paris, unde și-a luat licența în drept, efectuând totodată temeinice studii de economie politică și finanțe.

În 1872, s-a întors în țară, iar în anul următor a intrat în magistratură: judecător supleant la Tribunalul Ilfov (1873-1875), prim-procuror pe lângă Tribunalul Ilfov (1876-1878) și procuror la Curtea de Apel București (august 1878), dar după câteva luni a demisionat și s-a întors în barou.

Anton Carp s-a lansat în politică, afirmându-se ca fruntaș al Partidului Național Liberal. A fost deputat (din 1899) și senator. Apropiat al lui Ion C. Brătianu, Anton Carp a fost numit secretar general al Ministerului de finanțe (noiembrie 1879), director al B.N.R. (februarie 1881) și guvernator al B.N.R. (1 decembrie 1882 - 27 februarie 1888; 10 noiembrie 1888 - 18 noiembrie 1890; 21 noiembrie 1895 - 17 noiembrie 1899). La 1 ianuarie 1905 a fost desemnat din nou guvernator al B.N.R. Deoarece de la 12 martie 1907 a devenit ministru, în perioada 12 martie 1907 - 1 noiembrie 1909, postul său de guvernator a fost susținut (prin delegație) de viceguvernatorul Theodor Ștefănescu.

Anton Carp a fost promovat în guverne conduse de Ion I. C. Brătianu în calitate de ministru al agriculturii, industriei, comerțului și domeniilor (12 martie 1907 - 1 aprilie 1908), ministru al agriculturii și domeniilor (1 aprilie - 27 decembrie 1908; 27 decembrie 1908 - 4 martie 1909; 4 martie - 1 noiembrie 1909). După aceea și-a reluat funcția de *guvernator al B.N.R.* până la 15 decembrie 1910, când a fost numit din nou în această ultimă calitate. Era în funcție când a încetat din viață, la București, în ziua de 21 februarie 1914.

THEODOR ROSETTI. S-a născut în vechea familie boierească a postelnicului George Rosetti și a Catrinei Sturda, fiind botezat la 5 mai 1837. A învățat în casă cu dascăli germani, apoi a urmat cursurile liceale la Lemberg și Viena. Studiile juridice la Viena, încheiate în 1859, au fost completate cu licența obținută la Paris. În timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, care era cumnatul său, a îndeplinit funcții în magistratură și administrație, dobândind și dreptul de a practica avocatura: membru al

Curții de Apel Iași (1861-1863), prefect al județului Vaslui (martie 1864 - 11 februarie 1866).

Theodor Rosetti a fost ales în Constituanta din 1866. A fost unul dintre întemeietorii (dându-i chiar și numele) societății „Junimea”, a cărei ideologie a susținut-o printr-o suită de eseuri, precum și al grupării politice cu același nume; a fost deputat și senator. În perioada mai 1872 - decembrie 1873, a fost agent diplomatic al României la Berlin, apoi consilier la Înalta Curte de Casație și Justiție (până în ianuarie 1875), ministru al lucrărilor publice (7 ianuarie - 30 martie 1876), apoi din nou la Curtea de Casație, unde a ajuns președinte de secție (până în 1888).

A acționat cu stăruință pentru afirmarea grupării junimiste în sânul conservatorilor, ceea ce a făcut ca în 1891 să se constituie Partidul Constituțional (junimist), care se va întoarce definitiv la matca conservatoare abia în 1907. În mai multe rânduri, Th. Rosetti a fost președinte al Consiliului de Miniștri (23 martie - 11 noiembrie 1888; 12 noiembrie 1888 - 22 martie 1889), ministru de justiție (5 noiembrie 1889 - 15 noiembrie 1890), *guvernator al B.N.R.* (19 noiembrie 1890 - 21 noiembrie 1895), ministru de finanțe (28 martie - 14 octombrie 1912), membru al Curții permanente de arbitraj internațional de la Haga (din octombrie 1912). Din 26 martie 1891 a devenit membru de onoare al Academiei Române.

S-a stins din viață la 17 iulie 1923, în București.

MIHAIL C. SUTZU. Fiu al lui Constantin Sutz, s-a născut la 15 februarie 1841, la București. Studiile superioare și le-a făcut în Franța, în 1859 fiind printre laureații în istorie și geografie ai clasei de retorică a Liceului „Bonaparte”, iar în 1864 a obținut diploma de inginer a Școlii Centrale de Arte și Manufacturi din Paris.

Pasionat colecționar de monede și antichități, în 1870 a plecat în Egipt, studiind muzeele din Cairo.

După întoarcerea sa în țară, M.C. Sutz a lucrat un timp în cadrul Ministerului domeniilor, iar mai apoi a fost numit director general al Poștei și Telegrafului (30 martie 1888 - 25 aprilie 1889; 28 noiembrie 1889 - 26 februarie 1891). Pentru scurtă vreme a fost consilier la Curtea de Conturi, iar apoi director la B.N.R. (3 septembrie 1892 - 4 aprilie 1894). În perioada 18 noiembrie 1899 - 31 decembrie 1904 a fost *guvernator al B.N.R.*

Președinte al Societății Numismatice Române de la înființarea acesteia (28 decembrie 1903), Mihail C. Sutz s-a făcut cunoscut prin cercetări sistematice în domeniul numismatice. Membru al Academiei Române (27 mai 1909).

A încetat din viață la București, în ziua de 3 iulie 1933.

Dr. Ion MAMINA
(Va urma)

Mediul ambiant – condiție istorică sine qua non

Deseori auzim că omenirea este amenințată de război, de foamete, de crize. Dar o amenințare mult mai persistentă și de proporții o reprezintă în ultimele decenii deteriorarea gravă a mediului înconjurător, fără de care nu poate exista nici o istorie.

O pasăre care nu își mai poate întinde aripile să zboare sau o focă ce trage să moară, din cauza straturii gros de petrol ce a invadat o plajă ori a acoperit apa mării. Imagini pe care le-am zărit cu toții, nu o dată, la televizor. Sau, mai aproape de noi, cazul orașului Copșa Mică. Forța de șoc a acestor imagini este mare. Dar se pare că nu atât de mare încât să determine un efort suficient și susținut pentru combaterea poluării. Ea a ajuns să poată fi „văzută” cu ochiul liber tot mai des în marile orașe, mai ales în asfințit. Ea se vede foarte grav în orașe cu o poziție geografică în până, cum este de pildă Atena. Poluarea, care îmbracă multiple forme, afectează deja mari supra-

PENTRU O LUME MAI CURATĂ

poluante condiții pentru mediul înconjurător. O legislație foarte riguroasă și aspră este susținută în ultimii ani în toate acele țări de un curent de opinie puternic. Nici o întreprindere nu își mai poate permite să ignore factorul ecologic fără a fi sever sancționată.

fețe ale globului, nu numai zona marilor orașe.

Insuficienta reacție a statelor se explică și prin lipsa fondurilor. Dar și printr-o anume mentalitate. Se pare că lumea noastră s-a obișnuit în prea mare măsură cu poluarea ca să o mai deranjeze sau să o determine să creeze acel curent de opinie suficient de puternic pentru a-i obliga pe cei responsabili să ia în calcul factorul ecologic. Așa stau lucrurile la noi și într-o mare parte a țărilor foste socialiste, ca și în numeroase state în curs de dezvoltare.

Cu totul altfel se prezintă lucrurile în țările dezvoltate, deși acolo concentrarea industrială și avansul economic au creat și cele mai

Ecologie și economie

Cititorii revistei noastre sunt deja familiarizați cu activitatea grupului **RHÔNE-POULENC** (*Magazin istoric*, nr. 1-12/1993; 1-6/1994). Prezent în România și înainte de decembrie 1989, **RHÔNE-POULENC** și-a extins însă puternic activitatea începând cu anul 1990, odată cu apariția societății **RHÔNE-POULENC ROMÂNIA**.

Oferta sa cuprinde nu numai produse și servicii din cele cinci mari domenii ale activității, ci și o politică foarte coerentă în domeniul protecției mediului și depoluării.

Trebuie să facem o precizare: în țările puternic industrializate există o distincție tot mai netă între protecția mediului și depoluare. Prima privește utilizarea acelor tehnologii puțin sau deloc poluante și economisirea resurselor energetice, a materiilor prime greu reînlocuibile. Problema depoluării se pune în mai mică măsură, doar în cazul unor accidente majore sau a unor zone poluate cu mulți ani în urmă și pentru care nu existau în acel moment tehnologiile cele mai potrivite de depoluare.

Semnificativă pentru mentalitatea care predomină în Occident este și știrea de presă care anunța, în toamna anului 1996, că opt societăți chimice care operează în Franța (între care și **RHÔNE-POULENC**) și-au reunit forțele, creând, împreună cu Uniunea Industriei Chimice și Gruparea Industriei Chimice pentru Studii și Cercetare, Colegiul Național al Experților în Mediu și Industrie Chimică. Scopul acestuia este să formeze experți din industria chimică în domeniul protecției mediului ambiant, să dezvolte

metodologii și coduri de comportament.

Dar care sunt atuările Grupului **RHÔNE-POULENC** în domeniul protecției mediului? În primul rând, oricât de paradoxal ar putea să pară, primul avantaj îl dă tocmai faptul că principalele sale întreprinderi sunt – teoretic – extrem de poluante. Ceea ce a determinat Grupul **RHÔNE-POULENC** să dezvolte un sector special de cercetare și să pună la punct o serie de tehnologii apte să asigure protecția mediului și, unde a fost cazul, chiar depoluarea. Alături de o politică coerentă în acest domeniu, Grupul **RHÔNE-POULENC** a elaborat și principii teoretice directoare. Ele sunt în număr de cinci. Iată-le:

Mai întâi, este luată în considerare protecția mediului în toate stadiile de existență ale produsului, începând cu activitatea de cercetare și până la distrugerea lui.

În al doilea rând: dezvoltarea unor tehnologii curate. Scopul este să se consume mai puține materii prime, mai puțină energie, să se genereze minimum de reziduuri. Rezultatul astfel obținut nu este doar unul ecologic, ci și economic mai bun.

Gestionarea cu rigoare a procesului de eliminare a reziduurilor și emisiunilor nocive, iată cel de al treilea principiu. Ideea de bază este ca deșeurile, să fie tratate direct la

sursa de producere. În cazul în care distrugerea lor nu este posibilă cu tehnologiile actuale, ele trebuie tratate în condiții de securitate totală. În cazul în care procesul este executat de societăți dinafara Grupului, acesta se consideră în continuare responsabil, supraveghind condițiile de transport și asigurându-se că operațiunea se desfășoară cu respectarea protecției mediului.

Stăpânirea riscurilor tehnologice și a poluărilor accidentale; pentru respectarea acestui al patrulea principiu, se execută studii privind căile de prevenire a accidentelor și se acordă o atenție deosebită formării cadrelor. Dacă, în ciuda acestor precauții, survine totuși un accident, trebuie prevăzută totuși pentru a reduce la minimum consecințele asupra mediului.

În sfârșit, ultimul principiu este cel al dezvoltării comunicării. Populației ce locuiește în vecinătatea întreprinderilor și centrelor de cercetare ale Grupului i se prezintă, regulat, informări asupra activităților desfășurate, a eventualelor riscuri și a comportamentului ce trebuie adoptat în caz de accident. Dacă acesta se produce, circumstanțele și evoluția sa sunt permanent făcute publice.

Încă din 1993, în cadrul Grupului **RHÔNE-POULENC** s-a creat un

sector *Servicii pentru mediul ambiant*, care are drept scop să ofere specialiștilor, dar și colectivităților locale soluțiile cele mai potrivite pentru protecție.

Serviciile și produsele oferite de Grupul **RHÔNE-POULENC** sunt multiple. Nu putem decât să le enumerăm succint.

Vopsele realizate pe bază de Rhodopas, pe lângă ușurința în folosire, prezintă și avantajul reducerii poluării prin eliminarea solvenților

Lider european în strategia antipoluantă

Pe lângă limitarea deșeurilor la maximum ca și a emisiunilor de nave, Grupul **RHÔNE-POULENC** oferă competența și metodele sale de tratament și altor beneficiari, prin intermediul societății Teris, creată în parteneriat cu Sita. Obiectivul Grupului **RHÔNE-POULENC** este ca, până în anul 2000, să reducă reziduurile și emisiunile de noxe cu 65% față de nivelul existent în 1990.

Totodată, s-a creat un program intern pentru sensibilizarea personalului propriu (PRISE) și un altul pentru personalul întreprinderilor din afara Grupului (MISE). De asemenea, a devenit operațional în Franța – și urmează să fie exportat și în alte țări – un sistem de gestionare prin calculator a reziduurilor.

RHÔNE-POULENC a pus la punct o tehnologie pentru utilizarea pământurilor rare la fabricarea lămpilor fluorescente tricromatice. Utilizând o cantitate redusă de energie, acestea oferă o lumină asemănătoare cu cea naturală. Tot pământurile rare se află la baza creării unei baterii reîncărcabile, din care este eliminat cadmiul, substanță cu un efect poluant important asupra mediului.

Ambalajele – aruncate la noi pe stradă cu atâtă nepăsare – sunt și devin mai ales un factor serios de poluare a mediului. **RHÔNE-POULENC** a venit, în vremea din urmă, cu două noutăți în domeniu. Prima este Bioceta, un material biodegradabil, pentru confecționarea recipientilor și a sticlelor. Este reciclabil, biodegradabil (se descompune cu o viteză

Stăția de epurare a apelor, de la Besançon

similară cu cea a frunzei de stejar) sau incinerabil (nu degajă fum sau noxe). Al doilea produs este o peliculă poliesterică fără clor.

Rhodiasolv RPDE este un solvent biodegradabil care înlocuiește solvenții toxici folosiți până acum. În același domeniu, **RHÔNE-POULENC** a creat lianții Rhodopas, care vor permite, treptat, înlocuirea vopselelor pe bază de solvenți. De asemenea, s-a pus la punct o nouă familie de pigmenți pentru vopsele, bazați pe pământuri rare, care îi înlocuiesc pe cei obținuți din metale grele (cadmiu, crom, plumb, mercur).

Produsele fitosanitare pentru tratarea terenurilor și a culturilor agricole au început să fie livrate în saci hidrosolubili, dinainte dozați pentru o anumită suprafață. Ca atare, utilizatorul nu mai intră în contact cu substanța activă și nu mai apar probleme privind depozitarea ambalajelor și distrugerea lor.

Una dintre contribuțiile cele mai importante aduse de **RHÔNE-POULENC** la protecția mediului o constituie produsul Nabion, care intră în compunerea detergentilor. De origine exclusiv minerală, fără vreun aditiv organic, el prezintă numeroase avantaje. Foarte solubil în apă, se dizolvă în întregime și nu

necesită tratamente speciale în stațiile de epurare.

Grupul **RHÔNE-POULENC** produce și utilizează, prin filiala Procatalyse, catalizatori pentru reducerea emisiunilor de noxe rezultate fie prin procesele de producție, fie de la motoarele Diesel sau cu benzină. Iar prin Teris, oferă unități de incinerare a deșeurilor. De asemenea, a obținut rezultate spectaculoase în domeniul reciclării acidului sulfuric (o tonă de acid sulfuric cu puritatea 98% dintr-o

tonă de acid sulfuric uzat), ca și a deșeurilor textile.

Împreună cu grupul finlandez Kemira, **RHÔNE-POULENC** a creat filiala Kemrhone, specializată în tratarea apelor reziduale orășenești și industriale. Costurile foarte mici ale procedurilor sunt avantajoase și pentru comunitățile mici, situând Kemrhone în postura de lider european în domeniu.

Pentru cazul unei poluări accidentale, **RHÔNE-POULENC** oferă o serie de produse și tehnologii de absorbție, dintre care menționăm Rhodia-Sorb (hidrocarburi și lichide organice) și Rhon'sec (neinflamabil, inert chimic și netoxic, care absoarbe instantaneu uleiuri, hidrocarburi, solvenți, cerneluri, vopsele, acizi, baze).

Gama serviciilor oferite de Grupul **RHÔNE-POULENC** este completată de sisteme, tehnologii și aparaturi de detectare și diagnosticare a factorilor de contaminare.

Prezentarea noastră a fost cât se poate de succintă. Dar ea constituie o carte de vizită elocventă a resurselor, cunoștințelor și capacităților Grupului **RHÔNE-POULENC** în domeniul protecției mediului. ■

Dorin MATEI
(Va urma)

SIS – vedere din interior –

MACLEAN

BURGESS

CAIRNCROSS

BUNT

PHILBY

Cuvinte frumoase, de apreciere față de dispărut, a avut și Dick White, fostul patron al contraspionajului britanic (MI 5), ulterior numit în fruntea Serviciului de spionaj și contraspionaj extern. Nici o oficialitate britanică nu i-a reproșat, direct sau indirect, lui Stewart Graham Menzies afacerea „rețelei de la Cambridge”, cel mai mare scandal de spionaj din Marea Britanie până astăzi. Mai mult, așa cum am văzut atunci când porneam la drum în incursiunea noastră prin lumea spionajului britanic, Menzies a fost primul „C” căruia ziarul The Times i-a consacrat un necrolog.

Poți fi tentat să pui toate acestea pe seama tradițiilor societății britanice și a fair-play-ului. Serviciile secrete se bucură acolo de un cu totul alt tratament și au jucat un cu totul alt rol decât în regimul sovietic, în alte regimuri totalitariste, sau la noi în țară. Șefii acestora nu au fost arestați, judecați sau executați (este la fel de adevărat că în regimurile totalitare șefii serviciilor secrete își depășesc misiunea de apărare a siguranței și intereselor naționale, devenind instrumente ale dictaturii). Și totuși...

Nedumerit și intrigat s-a arătat și biograful său american Anthony Cave Brown. În cartea „C”. The Secret Life of Sir Stewart Graham Menzies. Spymaster to Winston Churchill („C”. Viața secretă a lui Sir Stewart Graham Menzies. Maestru într-ale spionajului pentru Winston Churchill), el avansează o tulburătoare teorie, pe care o vom prezenta și noi.

Cu ce preț?

Ținând cont de diferențele existente între politica britanică față de sovietici și cea americană (Roosevelt era mult mai încredzător într-o posibilă cooperare cu Moscova, după încheierea războiului), este evident că interesul lui „C” era ca Serviciul său să nu fie penetrat de sovietici. Se naște, în mod firesc, întrebarea: a știut Menzies despre simpatiile comuniste ale lui Philby? Dacă nu, cum a fost posibil; dacă da, de ce l-a păstrat totuși?

Este sigur faptul că, încă din iulie 1943, „C” era conștient că Serviciul fusese penetrat de sovietici. El i-a cerut adjunctului său

„Serviciul meu, și în mod deosebit Dick Helms, a primit cu tristețe vestea morții lui Stewart Menzies. Dick scria într-o telegramă pe care mi-a trimis-o: „acea dintre noi care am cunoscut această figură legendară deplângem dispariția sa”. Judecând după tonul afectuos cu care îl pomeneau subordonații săi de-a lungul anilor, cred că va ocupa un loc proeminent și de cinstă în acea Walthalla – de există vreuna – a ofițerilor de informații”.

Bronson Tweedy, reprezentantul C.I.A. la Londra, în numele directorului său, Richard Helms

SINDROMUL „CÂRTIȚEI”

Vivian, care răspundea de problemele de contraspionaj, să declanșeze o anchetă. La jumătatea lunii august, 1943, acesta i-a confirmat existența unor comuniști în interiorul Serviciului. După cum remarcă Anthony Cave Brown, exact în acea perioadă „C” începe să se intereseze îndeaproape de soarta lui Philby. În continuare, el l-a format și apoi prezentat ca un posibil viitor șef al SIS. Mutarea lui la Istanbul putea fi, la fel de bine, și o etapă pregătitoare, ca om de teren. Să fi fost acesta un joc atât de subtil al lui „C”, menit să sporească încrederea patronilor de la Moscova și implicit credibilitatea informațiilor

furnizate? A meritat prețul? Un răspuns s-ar putea da la această întrebare doar fiind în posesia informațiilor transmise de Philby la Moscova și comparându-le cu situația reală. Abia atunci s-ar putea separa eventuala dezinformare de datele reale pe care, pentru credibilitate, britanicii erau obligați să i le strecoare. Chiar dacă, de dragul credibilității, ar fi murit câteva zeci de oameni. În fond, pentru a proteja secretul Enigmei, Churchill sacrificase un oraș întreg, Coventry.

O mărturie venită de la ginerele lui Menzies, căpitanul Brian Bell, atestă și ea că „C” era obsedat de penetrarea sovietică. Povestea datează din 1953. Căpitanul Bell a descoperit – plafoanele erau subțiri și el dormea deasupra dormitorului lui Menzies – că socrul său avea noaptea coșmaruri legate de Philby. O temă recurentă a coșmarurilor o constituia povestea unui trădător din SIS, dus cu elicopterul deasupra Canalului Mânecii. Acolo i se oferea fie să vorbească despre Philby, fie să fie aruncat fără parașută. Până la

urmă îl aruncau. Atunci când l-a abordat pe Menzies, singurul răspuns a fost că „omul era un nenorocit de trădător!”

După fuga lui Philby din Beirut, Stewart Menzies i-a declarat unui vizitator: „Sf. Petru l-a trădat pe Cristos de trei ori. Eu am fost norocos. Am fost trădat doar o dată”. Pe durata scandalului provocat de întreaga afacere în Marea Britanie, fostul șef al SIS nu a părăsit atitudinea rezervată, sfătuindu-și colaboratorii, care doreau să răspundă acuzațiilor aduse în presă, să se abțină.

Atunci când Anthony Cave Brown l-a abordat direct pe Stewart Graham Menzies în problema Philby, prima reacție a fost una de mânie. Dar impresia autorului american a fost că dincolo de mânie nu exista nici un sentiment de culpabilitate din partea celui care condusese SIS. Și aceasta i-a întărit convingerea că exista ceva nespus încă. Același sentiment l-a încercat și căpitanul Bell, care mărturisea că „am început să mă întreb dacă nu cumva Stewart Graham Menzies – și nu Philby – a fost cel care a

avut ultimul cuvânt. Dar nu am reușit niciodată să afl, pentru că Stewart Graham Menzies nu a acceptat să discute această problemă cu mine”.

James Jesus Angleton, șeful contraspi-onajului din CIA, omul care, la sfârșitul carierei, se izolase în biroul său pentru a studia dosarele angajaților, în speranța că va putea descoperi „cărțile” sovieticilor, caracteriza cazul Philby drept o „puzderie de oglinzi”. Și secretarul particular al lui Winston Churchill, Anthony Montagne Browne, declara: „Există un aspect secret al cazului Philby, dar nu îl voi discuta”. Iar Easton, adjunctul lui Menzies, era de părere că „lucrul cel mai bun pe care îl poți face este să prezinți argumentele pro și contra că Philby a fost un caz de manipulare; apoi lasă-l pe cititor să își formeze propria impresie”.

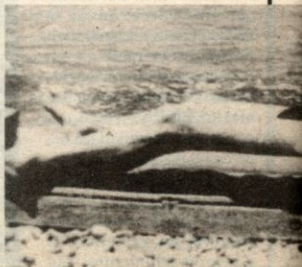
Kim Philby, Rufina, George Blake și soția acestuia, în curtea dacei lui Philby, de lângă Moscova

Iuri Modin, lângă mormântul lui Kim Philby

Guy Burgess, în Crimeea

„Poștașul“ Graham Greene

Însuși Mo-
din povestește
că a examinat
o asemenea va-
riantă cu Kim
Philby, pe
când acesta se
afla la Mos-
cova. În cazul
fugii lui Mac-
lean, opinia lor
era că im-
plicarea ame-
ricană inter-
zicea even-
tuala încercare
a britanicilor
de a-l lăsa să
scape pentru a
evita un scan-

dal. În cazul lui Philby, amândoi
erau de acord că MI 5 îl lăsase să
dispară pentru a evita conse-
cunțele neplăcute ale unui proces.
Dar refuzau – explicabil – să
accepte că fuseseră victimele
unui joc al anglo-americanilor.

Singurul care a vorbit în mod
explicit despre așa ceva a fost
colonelul William R. Corson,
ofițer american de informații.
Într-o istorie a comunității in-
formative americane, acesta a
afirmat că pe baza colaborării cu
serviciile secrete israeliene,
americanii i-au identificat pe

Maclean, Burgess și Philby ca
agenți ai sovieticilor, manipu-
lându-i apoi într-un joc de
dezinformare a sovieticilor. În
cursul respectivului proces – în
care au folosit slăbiciunile lor
fizice și morale, ca și vanitățile
lor – au fost descoperiți și alți
agenți ai Moscovei. Afirmările
lui Corson par a fi întărite și de
remarca strecurată de Sir Maurice
Oldfield – cel care i-a succedat
lui Philby la Washington, ajun-
gând ulterior în fruntea SIS –
într-un interviu cu un ziarist de
la *Sunday Times*, având ca
subiect memoriile lui Philby. El
aprecia că relatarea lui Philby era
corectă, atât cât era el dispus să
spună.

Anthony Cave Brown pove-
tește și o experiență personală.
Întâlnindu-se cu William Colby,
fostul director al CIA, în 1984,
acesta l-a întrebat dacă a mai aflat
ceva nou despre Philby. Cu doi
ani înainte, CIA îi refuzase
accesul la dosarele privind
operațiunile sale în Albania lui
Nicholas Bethell, autor și parla-
mentar britanic. Atunci când
acesta a dat în judecată CIA,
consilierul juridic al agenției a
argumentat că permițând accesul

la respectivele documente,
guvernul sovietic putea evalua cât
de adevărate fuseseră informațiile
furnizate de Philby.

Tot lui Anthony Cave Brown,
James Jesus Angleton i-a mărtu-
risit că americanii au avut dubii
în privința lui Philby încă din
1947. El i-a confirmat că Philby
a încetat, brusc, să mai bea im-
ediat după ce a ajuns la Moscova
și a afirmat că avea posibilitatea
să facă să îi parvină un mesaj
oricând dorea.

Într-o altă discuție, cu Wilfred
Dunderdale, un apropiat al lui
Stewart Menzies, Anthony Cave
Brown a ridicat din nou ipoteza
lui Philby, canal de dezinformare.
În clipa respectivă, Dunderdale
a redevenit o persoană oficială, a
spus că nu poate să discute o
asemenea problemă și i-a cerut
să-i arate lui Menzies orice ma-
terial ar fi cules pe respectiva
temă.

Sir Patrick Reilly, asistentul
personal al lui Menzies, apoi
președintele Comitetului reunit
pentru informații, a negat
posibilitatea ca Menzies să fi
acceptat un joc dublu, de dragul
americanilor, în condițiile în care
Philby putea aduce, prin poziția

Stewart Graham Menzies, cu puțin înainte de a muri

sa, grave prejudicii SIS. Cu o singură condiție putea Sir Patrick accepta o asemenea variantă: „doar dacă «C» se vârase în așa ceva cu multă vreme înainte, și nu se mai putea desprinde dintr-o asemenea afacere“.

Într-un interviu publicat în *Sunday Telegraph*, în 1987, scriitorul Graham Greene – el însuși fost angajat al Serviciului – a recunoscut că a păstrat legătura cu Philby, admitând că dacă ar fi fost ceva de natură politică în scrisorile pe care le primea de la Moscova, Philby știa că el, Greene, le-ar fi transmis lui Maurice Oldfield, cel care era în acel moment „C“. În lumea serviciilor secrete practica unor asemenea canale neortodoxe de comunicare este curentă. Iar „C“ fusese un adevărat maestru în domeniu.

În 1987, Chapman Pincher, ziarist, care cunoștea îndeaproape lumea contraspionajului britanic din anii '40, '50 și '60, a publicat o carte intitulată *Trădătorii. Labirintul trădării*, în care arată că încă înainte de fuga lui Maclean și Burgess, cei doi împreună cu Philby și încă alți șase spioni sovietici erau supravegheați îndeaproape de MI 5. Trimiterea lui Burgess la post, la Washington, nu mai poate fi concepută, în asemenea condiții, decât ca parte a unui joc de dezinformare.

A meritat?

Așadar, au fost păcăliți englezii și rețeaua de la Cambridge a fost un succes formidabil al sovieticilor? A știut din vreme „C“ pentru cine lucra Philby și, acceptând un preț urias, l-a folosit pentru „intoxicarea“ adversarului în probleme de maximă importanță? I-au descoperit abia americanii, într-un târziu, pe

agenții infiltrați ai Moscovei și i-au utilizat ca surse de dezinformare în timpul războiului din Coreea? A fost inventată toată povestea cu dezinformarea abia după fuga lui Maclean și Burgess, pentru a arunca sămânța neîncrederii la Moscova? O puzderie de oglinzi...

Sir Stewart Graham Menzies a murit la 28 mai 1968. Și-a petrecut ultimii ani la proprietatea sa, mergând la vânătoare, pasiunea vieții lui. Lângă poarta grădinii se aciuase o vulpe cu puii ei, pe care îi hrănea aruncându-le oase. Nu le-a povestit niciodată nimic tovarășilor de vânătoare despre acele vulpi.

Trei dintre membrii rețelei de la Cambridge și-au sfârșit zilele la Moscova. Primul care s-a dus a fost Guy Burgess, la 19 august 1963. Nu a reușit să se adapteze condițiilor din U.R.S.S. și suferea îngrozitor din cauza depărtării de casă. La ceremonie de incinerare au asistat câțiva ofițeri KGB (între care și Modin) și câțiva prieteni homosexuali. Cenușa i-a fost trimisă în Marea Britanie. Kim Philby a refuzat să îl vadă în spital sau să vină la înmormântare, neiertându-l pentru că își încălcase promisiunea de a nu fugi cu Maclean.

Maclean a fost singurul care a învățat, într-adevăr, limba rusă. În septembrie 1953 i s-au alăturat și soția și copiii. A întreținut scurtă vreme o corespondență cu istoricul și filosoful Arnold Toynbee, dar acesta a încetat să îi mai scrie în clipa în care Maclean a apărut intervenția sovietică în Ungaria. Din 1961 a lucrat la Institutul de economie mondială și relații internaționale. În 1964 s-a separat de Melinda, atunci când și-a dat seama că ea trăia cu Kim Philby. În 1966, Melinda s-a reîntors la el, până în 1979, când a plecat definitiv în S.U.A. A murit la 9 martie 1984. Și

cenușa lui a fost trimisă în Anglia.

Anthony Blunt, care refuzase să părăsească Marea Britanie, a obținut imunitatea în schimbul unor confesiuni făcute organelor de anchetă. Abia în 1979 implicarea lui în rețeaua de la Cambridge a devenit publică. Și-a continuat cariera științifică. A murit în aprilie 1983, aproximativ o lună după dispariția lui Maclean.

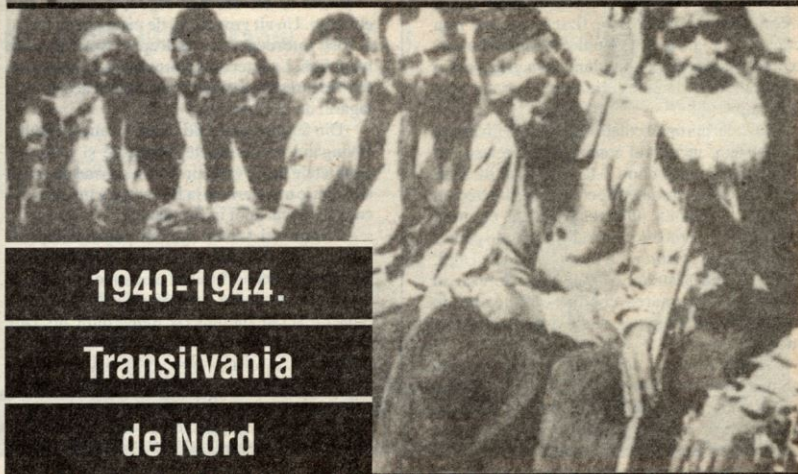
Cairncross, ultimul nume făcut public, și-a continuat existența, lucrând o vreme ca funcționar FAO la Roma. S-a retras apoi în Franța unde s-a consacrat studierii literaturii franceze. A murit anul trecut (vezi și *Magazin istoric*, nr. 8/1996).

Kim Philby a colaborat – poate nu atât cât ar fi putut el să dea, spunea cu părere de rău Modin – cu KGB-ul și în timpul sederii la Moscova. Le arăta vizitorilor veniți din Marea Britanie borcanele cu gem englezesc, caselele cu înregistrările meciurilor de cricket și presa engleză, lăudându-se că nu-i lipsea nimic. Din punct de vedere material avea, în mod sigur, tot ce își dorea. După aventura cu Melinda, s-a căsătorit cu o rusoaică cu 20 ani mai tânără, Rufina. Îi primeau la dacea lor pe George Blake și pe soția acestuia. Kim Philby a murit la 1 mai 1988. A fost și el îngropat cu onoruri militare. A trăit suficient ca să apuce începutul perestroikăi. Considera că Gorbaciov nu era un comunist. Ideea comunistă nu putea să moară, susținea el. „Chiar dacă a fost pusă în practică într-o manieră greșită, ea nu este discreditată doar pentru atât“.

Nici măcar Iuri Modin nu era sigur că a reușit să îl descifreze pe Kim Philby. ■

**Cristian POPIȘTEANU,
Dorin MATEI**

În exclusivitate pentru Magazin istoric

1940-1944.

Transilvania

de Nord

ÎN SPRIJINUL CELOR URGISIȚI

În urma dictatului de la Viena, din 30 august 1940, partea de nord-vest a Transilvaniei, cu populație majoritară românească a intrat în componența Ungariei horthyste (*Magazin istoric*, nr. 9/1996). Autoritățile de ocupație au dezlănțuit o campanie de persecuție și oprimare a românilor care rămăseseră la casele lor și nu luaseră calea refugului la frații de peste munți. La aceleași persecuții au fost supuși și cetățenii români de origine evreiască din localitățile cedate prin dictat.

Împotriva nedreptăților și samavolniciei lor s-a ridicat solidaritatea umană, care a folosit cele mai felurite căi de ajutorare a celor loviți de nedreptate. În nr. 6/1973, *Magazin istoric* a prezentat unele acțiuni de salvare a evreilor de sub teroarea horthystă și hitleristă din Ardealul ocupat. Iată acum alte fapte semnificative din acei ani tragici.

Pentru evreei din localitățile intrate în componența Ungariei horthyste salvarea o constituia refugiu în România. Aceasta nu se

putea realiza însă pe căi legale, dat fiind faptul că regimul antonescian luase o serie de măsuri cu caracter antisemit. Totuși, cu acordul tacit al autorităților românești, cu sprijinul populației, s-a reușit constituirea unei rețele care asigura trecerea evreilor din Ardealul ocupat în România. De aici, mulți dintre ei plecau în Palestina (Erlț Israel).

Astfel, la Turda, oraș rămas în România, funcționa un comitet de salvare a evreilor din teritoriul ocupat. În localitate, populația evreiască nu fusese numeroasă. Dar în urma unui decret semnat de Ion Antonescu prin care se dispunea evacuarea evreilor din mediul rural, mulți dintre aceștia din satele din jur au venit în Turda, unii dintre ei fiind găzduiți de coreligionarii lor, alții fiind internați într-un ghetou din fabrica de cărămizi de la marginea orașului. Se refugiau aici, de asemenea, evrei polonezi, veniți prin Ungaria.

De problemele refugiaților se ocupau câțiva tineri sioniști care formaseră un comitet de salvare, condus de Arie Hirsch (în prezent colaborator al Asociației Culturale Mondiale a Evreilor Originari din România – A.C.M.E.O.R. –

În imagine: evreei din comuna maramureșeană Poenii de Munte așteptând ordinul jandarmilor horthyști pentru a fi deportați în ghetou.

de la Tel Aviv). Referindu-se la acțiunile organizate atunci, în anii războiului pentru salvarea evreilor din Ardealul ocupat, el mărturisea: „Starea mea fizică precară m-a convins că n-am avut ce pierde; viitorul meu este trecut; ceea ce era important – era grija pentru cei din Ungaria, care trebuiau salvați prin România”.

Cel mai apropiat colaborator al lui Hirsch era Finkelstein, secretarul comunității evreiești din Turda, tată a cinci copii. Mai era ajutat de frații Moscovici, care procurau actele necesare trecerii graniței. D. Glantz, un evreu în vârstă, cu mulți copii, a oferit una din camerele casei sale pentru găzduirea refugiaților. La fel au procedat și alții. Israel Fodor, păstrător al tradiției, a refuzat să primească returnarea cheltuielilor legate de cazarea refugiaților, deși situația sa materială nu era deloc ușoară.

În acțiunile lor de salvare a evreilor erau ghidați de un singur principiu: „Nu vom face nici o diferență între membrii unei mișcări de cei ai alteia; între sioniști și nesioniști, sau chiar antisioniști; fiecare evreu trebuia salvat”.

Membrii comitetului de salvare au fost ajutați și de unii polițiști din localitate, sau de țărani care își aveau ogoarele lângă graniță și care, în schimbul unei recompense, se îngrijeau de trecerea refugiaților.

În acei ani, prin Turda au fost salvați cca 2 000 evrei.

În Arad, comitetul de salvare acționa conform directivelor comitetului similar din București. În fruntea centrului din Arad era Rafael Rozenberg (Rejő), reprezentant al mișcării sioniste de tineret, de centru, „Hanoor Haționi”. Îl ajutau delegați ai tuturor mișcărilor sioniste de tineret, iar cele care nu aveau filiale locale erau reprezentate de tineri veniți din București. Comitetul de salvare arădean a colaborat de asemenea, îndeaproape, cu comunitatea evreiască religioasă din oraș. Membri din conducerea comunității, ca Scharfstein, Feig și alții i-au ajutat pe refugiați în diferite moduri, ușurându-le drumul spre București.

Cea mai grea sarcină era aceea privind asigurarea transportului spre București, în condițiile în care evreilor le era interzisă călătoria cu trenul, iar cei refugiați din Ungaria nu cunoșteau limba română.

În aceste misiuni au acționat Mordechai Rössel, din mișcarea tineretului sionist religios „Bnei Akiva”, precum și Ticu Abramovici, Haim Wurzel, Sara Frisch, Nissel Sabtai ș.a.

Au fost și acțiuni eșuate. Astfel, 18 refugiați din Cluj au fost prinși și, cu toate demersurile comisiei de salvare din Turda, n-au mai fost eliberați. Un alt grup de 50 de persoane din Arad a fost interceptat și îndreptat spre granița maghiară. La intervenția promptă a Comitetului din București s-a reușit transferarea acestora în lagărul de la Târgu Jiu.

Din ferice, astfel de căderi nu au fost multe. Învingând numeroasele obstacole și pericole, comitetele de salvare din Turda și Arad au reușit să asigure transferarea la București a mii de evrei care au plecat apoi în Eret Israel.

Printre cei salvați erau și personalități ale lumii evreiești, care n-au uitat ce a însemnat pentru ei România, în acele momente cruciale ale vieților lor. Amintim dintre aceștia: dr. E. Marton, redactor șef al ziarului *UJ Kelet*, din Cluj, care și-a continuat apariția și în Israel; profesorul M.Z. Kadari, din Slovacia, devenit rectorul Universității Bar-Ilan din Ramat-Gan, Israel; marele rabin din Vijnia, care avea mii de adepți ș.a.

Din comitetul de salvare din București au făcut parte avocatul Jean Cohen, Israel Leivandman, Leon Ițcar (toți cunoscuți conducători sioniști), împreună cu delegați ai mișcărilor sioniste de tineret. În fruntea comitetului se afla A.L. Zissu, președintele executiv sioniste în ilegalitate.

În momente deosebit de grele pentru evreii din România, A.L. Zissu s-a arătat un om de un curaj deosebit. El i-a avertizat pe mareșalul I. Antonescu și pe M. Antonescu, ca și pe alți oameni politici, că poziția față de evrei în acei ani de la sfârșitul războiului va fi cartea lor de vizită după război. La intervenția lui Zissu, decretul de condamnare la moarte a refugiaților evrei – majoritatea fiind din Ardealul de Nord – a fost oprit, aceștia fiind internați în lagăre, salvându-se astfel viețile acestora. Argumentul lui Zissu a fost convingător: condamnarea lor la moarte ca străini ar însemna, implicit, recunoașterea faptului că Ardealul de Nord aparține, de fapt, ocupantului horthyst.

Este greu de stabilit numărul evreilor salvați în acei tragici ani. Este infim, desigur, față de cei care și-au găsit sfârșitul în lagărele de exterminare.

Rămân neșterse însă faptele celor care au contribuit la salvarea acestor vieți. Și, să nu uităm, *Talmudul* spune: „Cine salvează un suflet, pare că salvează întreaga lume”. ■

Șlomo LEIBOVICI LAIȘ,
Președintele A.C.M.E.O.R. – Tel Aviv

Un violent protest adresat primului ministru de d-nii Iuliu Maniu și C. I. C. Brătianu

1944-
1946

În textul protestului înaintat în ziua de 25 Iulie a c. de d-nii Iuliu Maniu și C. I. C. Brătianu, președ. Comitetului de Interne, pri. elor la recenziile comunicat al Ministerului de Interne.

Copii după arest protest au fost înaintate reprezentanților celor trei mari puteri aliate în țara noastră.

Domnule Președinte,

În zilele de ieri, a apărut un comunicat oficial al Ministerului de Interne, prin care conducerea partidelor Național Țărănesc și Național Liberal sunt învinovățite de a fi acordat sprijinul lor unor organizații subversive, care ar fi intenționate să provoace un război civil, punând în pericol siguranța Statului.

Se afirmă textual, în comunicat:

„Aceste două partide, prin activitatea directă și indirectă, au

„Partidele istorice le-au acordat întotdeauna sprijin material și încurajare în acțiunile lor criminale...”

În urma acestui comunicat, în presa guvernamentală a deslășit o violentă campanie în contra celor două mari partide democratice, ai căror reprezentanți se găsesc în guvern, în virtutea Acordului de la Moscova.

De altă parte, cenzura împiedică sistematic presa noastră să răspundă la aceste acuzațiuni.

Prin aceste metode, guvernul încercă sămenen acuzațiuni în contra partidelor Național Țărănesc și Național Liberal. Însușite de a fi servit micșor organele judecătorești, în dublul scop de a compromite partidele noastre — fără a le da micșor posibilitate să răspundă la acuzațiuni atât de grave — și în același timp de a influența

deună de Ministerul Afacerilor Interne.

Considerăm această învinuire una din cele înțepetate periodice, 1945 până astăzi, prezintă marilor și naționale care urmează de seama României, dem de a facea parte dintr-o naștere nouă, care se sprijină în forțele naționale și organizării terroare din categoria administrativă.

Tura și opinia războiului înău, mișcarea națională.

Am înțeles prin acest înțeles în guvern și altele convocarea a Ministerii în acest așezământ din în a

Pagini dintr-o istorie nescrisă

MIȘCAREA NAȚIONALĂ DE REZISTENȚĂ

CRISTIAN TRONCOTĂ

În noiembrie 1946 se desfășura procesul Mișcării Naționale de Rezistență. El s-a derulat potrivit metodelor comuniste, care permiteau folosirea legii pentru a transforma pe oricine într-un „dușman al poporului”. Planul inițial, de a implica puternic partidele istorice în proces, pentru a le putea apoi interzice, nu s-a putut realiza. Semnalul a fost

însă receptat ca atare. Doar că era deja prea târziu.

Continuăm să prezentăm organizațiile care au făcut parte din Mișcarea Națională de Rezistență și activitatea organelor de siguranță. Introducem astfel în circuit o serie de documente care văd acum, pentru prima oară, lumina tiparului.

Generalii se implică

Grupul Înarmat Sinaia a luat ființă din inițiativa căpitanului (r.) Popa Dumitru. Organele de anchetă țineau să sublinieze faptul că acesta făcuse parte din mișcarea legionară, corpul răzleți. Fusese concentrat în Batalionul 1, din Divizia 1 vânători de munte, până la 26 noiembrie 1944, apoi dat în urmărire de

Ministerul Afacerilor Interne. Ideea organizării unei mișcări de rezistență i-a venit imediat după 23 august 1944. A pus-o în aplicare în noiembrie 1944, împreună cu încă patru ofițeri. Din organizație făceau parte mai ales ofițeri și subofițeri. Potrivit unui document elaborat de S.S.I., în iunie 1946, majoritatea ofițerilor din Batalionul 1 vânători de munte erau membrii acesteia, de asemenea foarte mulți ofițeri din Divizia 1 vânători de munte (știa inclusiv comandantul acesteia,

generalul Marinescu). Se stabiliseră legături cu Batalionul de gardă de la Palatul regal din Sinaia, Divizia 2 vânători de munte, Regimentele 4 Roșiori, 6 Mihai Viteazul și 9 Roșiori. Complotiștii contau și pe un detașament de civili, buni cunosători ai muntelui. Efectivele erau estimate la 3 000 persoane.

Potrivit celor constatate de organele de anchetă, pe baza depozițiilor participanților, aceștia „au înjghebat o organizație

În imagini: pagină din ziarul Dreptatea și Constantin Bebe Brătianu.

tipic militară, studiind posibilitățile tehnice și tactice din regiunea respectivă". Teritoriul era împărțit pe zone de acțiune, cu parole și semne de recunoaștere. Speranța inițiatorilor era că, la un anumit moment, între sovietici, respectiv americani și englezi se va ivi un conflict, eventual încheindu-se un armistițiu între aceștia din urmă și germani, pentru a lupta contra Moscovei. Până atunci, principala preocupare a constituit-o sustragerea unei cantități cât mai mari de armament și muniție și adăpostirea ei în munți. Încă din august 1944, prin dezarmarea a două trenuri germane între Posada și Azuga, o mare cantitate de arme, muniții, explozibil și fitil a fost pusă deoparte. La fel, din armamentul Diviziei I vânători de munte care trebuia predat sovieticilor în baza ordinului de dezarmare din martie 1945 au fost sustrate mari cantități. Și acțiuni de acest gen au continuat până la arestarea participanților. Principalele depozite au fost făcute pe Muntele Vânturișul de lângă Sinaia, la marginea Buștenilor pe Muntele Clăbucet și în punctul Teșila, la nord de Comarnic. Inițial, depozitele au fost simple gropi acoperite cu pământ și mușchi. Cum unele dintre ele au fost descoperite de ciobani, care au sustras o parte din conținut, s-a trecut la construirea unor bordeie din bușteni, acoperite cu carton asfaltat. În cursul a două aplicații, în decembrie 1944 și mai 1945, soldații au fost puși să sape gropi adânci în interiorul bordeiilor. După plecarea trupei, ofițeri și subofițeri au adăpostit în respectivele lăcașuri armamentul, bine uns și învelit în pânză. Oficial, bordeiele serveau ca punct de sprijin pentru unitățile ce făceau instrucție. Au fost sustrate și ascunse câteva sute de arme diferite, inclusiv mitraliere, o cantitate importantă de muniții și explozibili.

În paralel, organizația și-a format propriul aparat pentru culegerea informațiilor privind starea de spirit a muncitorilor și despre trupele sovietice aflate în zonă, asupra depozitelor de combustibil. Se executau misiuni de recunoaștere pentru identificarea terenurilor de aterizare sau desantare. Se pregăteau și acte de sabotaj, între care tăierea cablului de alimentare pentru postul de radio Bod.

O preocupare majoră a conducerii Grupului Înarmat Sinaia a fost să stabilească legături cu celelalte organizații de rezistență, cât și cu personalități civile și militare. Potrivit Referatului introductiv, „inițiatorii au reușit să intre în legătură cu M[îșcarea] N[ățională de] R[ezistență], care știa de existența lor, se căutau reciproc și Grupul Înarmat Sinaia s-a afiliat în M.N.R., care i-a rezervat zona D, ... având ca șef pe legionarul prof. Gheorghe Manu". Cu Haiducii lui Avram Iancu stabiliseră și un contact direct, coordonându-și apoi acțiunile prin intermediul Mișcării Naționale de Rezistență. De asemenea, căpitanul Mircea Criveanu îl vizitase pe Iuliu Maniu. Căpitanul (r.) Dumitru Popa se întâlnește, în două rânduri, cu generalul Gheorghe Mihail, despre care, în Referatul S.S.I. din iunie 1946, se spune: „În prezent, șeful acestui centru și al întregii regiuni din Valea Prahovei se pare că ar fi generalul Mihail Gheorghe". De asemenea, căpitanul (r.) Popa se întâlnește și cu generalul Ion Dumitrache, care avea în acel moment domiciliu forțat la Brașov, în comandamentul Corpului 5 armată. Generalul Dumitrache condiționase – potrivit surselor S.S.I. – adeziunea sa de sprijinul efectiv al englezilor.

Sovieticii mai eficienți decât germanii

Vrem să mai menționăm două nume ce apar în documentele

anchetei. Primul este cel al lui I.V. Săndulescu, cel care l-a adăpostit pe căpitanul Mircea Criveanu, după ce acesta, aflând că este dat în urmărire, dezertase. Al doilea nume este cel al Julietei Rășcanu, fata generalului Constantin Vasiliu Rășcanu, care s-a deplasat la Sinaia, însoțită de doi ofițeri, pentru a interveni în favoarea căpitanului Criveanu. Anterior, generalul Marinescu, comandantul Diviziei I vânători de munte, apelasă la tatăl Julietei cu același scop. Nu întâmplător fata era considerată o problemă pentru dosarul de cadre al generalului Vasiliu Rășcanu (vezi *Magazin istoric*, nr. 9/1996).

Organizația Graiul Săngelui a fost întemeiată de Ion Vulcănescu. Membrii ei se recrutau mai ales din rândul militarilor deblocați, celor activi și funcționarilor publici. Una dintre personalitățile care se arătasera entuziasmate de ideile promovate de mișcare – declara Ion Vulcănescu la anchetă – fusese matematicianul Dimitrie Pompeiu. Ion Vulcănescu își expusese programul politic într-o serie de manifeste: „Cuvânt înainte”, „Naționalismul”, „Națiunea și statul”. Autorul lor considera naționalismul ca un fenomen natural și necesar, opus organizării politice pe criterii etnice a minorităților naționale din România. Era propusă o amplă reformă administrativă a țării, iar în politica externă se cerea menținerea relațiilor cu puterile occidentale, revenirea Basarabiei și a Bucovinei la România și retragerea trupelor sovietice. Accentul pus pe rasă și pe necesitatea primatului elementului etnic românesc au permis autorităților să acuze organizația de rasism și fascism.

Îndrumătorul organizației era considerat generalul Nicolae Rădescu, cel care îi asigura și legăturile cu diverse partide politice și cu Mișcarea Națională de Rezistență. Cât privește activi-

tatea efectivă a organizației Graiul Sângelui, anchetatorii nu i-au putut reține ca acuzație decât „tipărirea de manifeste și lucrări antidemocratice, tipărite clandestin, răspândite subversiv” și „adunări conspirative în care se pune la cale activitatea de viitor a organizației”.

Mișcarea Națională de Rezistență (M.N.R.) a luat ființă, potrivit chiar declarației inițiatorului ei, generalul Aurel Aldea, (*Magazin istoric*, nr. 8/1996) – de care s-a ocupat, în ziarul *Timpu*, și domnul Mihai Pelin –, în septembrie 1945. Atunci, îngrijorat de manifestările antimonarhice ale comuniștilor, susținători de sovietici (ca reacție la refuzul regelui de a participa la serbările prilejuite de aniversarea zilei de 23 august), generalul Aldea, împreună cu Horia Măcellariu, (*Magazin istoric*, nr. 7/1996), generalul de brigadă Constantin Eftimiu și locotenent-colonelul Eugen Plesnilă au pus bazele mișcării. Documentele de anchetă surprindeau, cu îngrijorare, că era pentru prima oară când apărea ideea unificării mișcării de rezistență din întreaga țară.

Organizarea M.N.R. s-a făcut în consecință, cu un comandament central și divizarea teritoriului în opt zone de acțiune, cu comandanți de zonă. Organizarea în teritoriu s-a realizat după principii militare, în așteptarea momentului când forțele sale urmau să intre în acțiune. Iar momentul era mult așteptatul conflict între foștii aliați.

Obiectivele organizației erau astfel definite în Observațiuni pentru un studiu asupra rezistenței „realizat de generalul Aldea”, necolaborarea cu inamicul (U.R.S.S.), distrugerea căilor ferate, a podurilor, a recoltei, hărțuirea trupelor inamice izolate, atacuri asupra transporturilor de muniții izolate, crearea unui front în spatele inamicului, transmiterea de

informații aliaților (anglo-americanilor), protejarea regelui și a personalităților vieții publice. În Referatul introductiv se făcea și următoarea precizare: „Neprezentarea la mobilizare o socotesc oportună fiindcă supravegherea rusească este mai eficace decât cea germană la 23 august 1944”.

Ce îi interesa pe americani

Și în cazul Mișcării Naționale de Rezistență, documentele anchetei insistau asupra participării legionarilor și a reprezentanților partidelor istorice (dar și a organizațiilor de tineret ale P.N.L. și P.N.T.) la activitatea desfășurată. Să mai menționăm și numele generalului Nicolae Șova, destinat să fie comandant de zonă.

Activitatea Mișcării Naționale de Rezistență a fost mai ales una de propagandă și organizare în vederea confruntării finale. Prin manifeste și alte formule propagandistice erau criticate acțiunile guvernului Groza. S-au organizat acțiuni de recunoaștere a obiectivelor ce urmau să fie atacate (lucrări de artă, sedii de instituții centrale, depozite de armament ale armatei, dar și ale comuniștilor), s-au stabilit zonele pentru aterizarea avioanelor venite din Occident și pentru desantare. Elemente din mișcare au asigurat protecția coloanelor de manifestanți ai P.N.L. și P.N.T. la demonstrația din 8 noiembrie 1945. Mișcarea de Rezistență Națională și-a subsumat toate celelalte organizații de rezistență, coordonându-le activitatea.

Mișcarea Națională de Rezistență a fost prima care și-a format un serviciu de informații. Acesta îl avea în frunte pe Horia Măcellariu și ca locțiitor al acestuia, pe Gh. Kintescu, un personaj misterios. Francmason, apropiat de Jean Pangal în

perioada interbelică, se învățase și în jurul lui Mihail Moruzov. După 23 august 1944, lucrase în S.S.I., în perioada când N.D. Stănescu, devenise, cu ajutorul lui Bodnăraș, șeful serviciului (*Magazin istoric*, nr. 1-6/1991). În stadiul actual al documentării putem avansa doar ca o ipoteză ideea că Gh. Kintescu a fost una dintre „cărțile” infiltrate în mișcare. Informațiile erau culese pe baza unui plan general de căutare și erau vizate mai ales starea de spirit a populației și din armată, efortul de război real al României. A fost sustrasă lucrarea oficială elaborată în cadrul Marelui Stat Major (*Magazin istoric*, nr. 5, 6/1980) și verificate cifrele, pentru a nu se prezenta versiunea convenabilă sovieticilor. Serviciul de informații al M.N.R. dispunea de surse de informare la Președinția Consiliului de Miniștri, la Ministerul de interne (între alții, colonelul Cristea, rudă cu Brătienii), la Marele Stat Major și la Comisia română de aplicare a armistițiului (au obținut notele lui Mihail Ghelmegeanu privind aplicarea Convenției de armistițiu). De asemenea, a stabilit o legătură cu rezidentul român al unei rețele de spionaj german rămasă în Transilvania, care trebuia să organizeze o stație de emisie-recepție.

Așa cum am văzut deja, una dintre acuzațiile aduse mișcării de rezistență era colaborarea cu... aliații oficiali ai U.R.S.S.! Cele mai multe mențiuni privesc relațiile cu misiunea americană. Ca de obicei, britanicii au fost mult mai precauți. În schimb, americanii s-au interesat de activitatea Mișcării Naționale de Rezistență fără a-și lua prea multe măsuri de protecție. Maiorul Bishop îi acuza chiar pe succesorii săi Ira Hamilton și maiorul Hall (*Magazin istoric*, nr. 10/1996) de lipsă de profesionalism. Hamilton și cu Manicaticide

(translator în cadrul misiunii americane) au mers până în Transilvania, pentru a se informa la fața locului în privința organizației Haiducii lui Avram Iancu. Ei doreau să urmărească mai ales starea de spirit a populației. La rândul său, maiorul Hall era interesat în planurile lucrărilor de artă și amplasamentele poienilor din Munții Apuseni. Membri ai Grupului Înarmat Sinaia au luat legătura cu un plutonier Nemeth, ce locuia în căminul american din Sinaia, căruia i-au cerut sprijin în alimente, muniții și mijloace de transmisiuni. Și englezii țineau legătura cu G.I.S. prin căpitanul Mețianu. Americanii, prin căpitanul aviator Matei Ghica, au stabilit o legătură și cu organizația căpitanului Mihail Tanțu, din Argeș, căruia i-au cerut să aștepte semnalul lor pentru a intra în acțiune. Nepoata lui Gavrilă Olteanu, Elvira Olteanu, lucra la misiunea americană și asigura și ea o serie de contacte.

Indicativul „A. Roman“

În ceea ce îi privește pe englezi, aceștia cereau desfășurarea cât mai multor acțiuni „teroriste“ (cum le caracterizau documentele de anchetă) care să permită postului de radio Londra să vorbească despre rezistența românilor față de regimul dr. Groza. Ei erau preocupați, în primul rând, să asigure un secret cât mai mare legăturilor pe care le întrețineau cu mișcarea de rezistență.

Dacă vom compara obiectivele anglo-americanilor cu cele erumtate de Sudoplatov (*Magazin istoric*, nr. 9-12/1994; 1-3/1995) vom constata o identitate perfectă. Și anglo-americanii și sovieticii erau preocupați în acei ani să implanteze fiecare în spatele liniilor inamicului cât mai multe rețele de spionaj și sabotaj, pe care să le poată activa în momentul confruntării decisive.

Moment pe care vârfurile politice din ambele tabere s-au străduit – și au reușit – să îl evite, uneori apelând la compromisiuri ce au derutat pe oamenii lor din teren, au semănat confuzie și au provocat drame în rândul celor ce așteptau eliberarea.

Documentele anchetei arată în mod clar că autoritățile au știut de existența acestor organizații de rezistență încă de la începutul anului 1945, și-au infiltrat informatori și le-au ținut sub control, lichidându-le în momentul care l-au dorit. Ușurința cu care le-au putut veni de hac se explică și prin prezența armatei sovietice, dar și prin greșeli de conspirare, chiar printr-o anumită doză de naivitate de care au dat dovadă complotiștii. Și când sounem acest lucru, nu ne referim numai la cantitatea de documente capturate de autorități în clipa când au trecut la lichidarea respectivelor organizații. Astfel, numai de la Haiducii lui Avram Iancu au fost recuperate chitanțiere ce aveau pe cotor numele cotizanților, planul de acțiune și altele. Iar în februarie 1946, Dumitru Șteanță îl vizitase la Craiova pe generalul Moculski, căruia i-a predat adresa-apel a organizației, însă acesta a înaintat-o Biroului 2, organul de contrainformații militare.

A existat cel puțin o situație în care complotiștii au identificat un informator, i l-au filtrat la nivel înalt, tot în organizația Haiducii lui Avram Iancu, dar i-au promis să acționeze în continuare, crezând că vor putea astfel dezinforma autoritățile. Este vorba de căpitanul Nicolae Dumitrescu, comandantul Legiunii de jandarmi Năsăud. Acesta a pătruns – se pare din propria inițiativă – în preajma lui Gavrilă Olteanu și Dumitru Șteanță. El a redactat o serie de note informative, ceea ce permitea Siguranței să vorbească, într-un material din iulie 1946, de

penetrarea adâncă pe care o realizase la nivelul conducerii organizației Haiducii lui Avram Iancu. Sub numele conspirativ „dr. Gherman“, l-a însoțit pe Dumitru Șteanță la întâlnirea cu Radu Vălsănescu, membru al P.N.L. Episodul cel mai controversat este cel al manierei în care a fost descoperit. Potrivit versiunii date de căpitan, el însuși le-ar fi arătat lui Șteanță și Paliacu dictafonul cu ajutorul căruia erau înregistrate, pe plăci de patefon, discuțiile din biroul său. Potrivit declarațiilor celor doi, ei i-ar fi spart biroul și au găsit note, rapoarte și dictafonul. Pare sigur că din acel moment, Nicolae Dumitrescu a făcut joc dublu, avertizându-l pe generalul Aldea să nu meargă la întâlniri cu reprezentanții H.A.I., care erau sub urmărire. Tot conform declarațiilor sale, la 3 mai 1946 ar fi spus autorităților tot ceea ce știa despre Mișcarea Națională de Rezistență, contribuind la arestarea unor lideri. În orice caz, el a fost una dintre cele mai importante surse infiltrate în mișcare. Inițial, S.S.I. dispuse de alți doi informatori, „Sorescu I“ și „Sorescu II“ dar ei fuseseră desconspirați de doamna Penescu, gazda casei în care se întâlneau cu reprezentanții mișcării de rezistență. Atunci când a apărut Nicolae Dumitrescu, S.S.I. a cerut și primit aprobarea de a-l folosi ca agent informator, cu indicativul „A. Roman“.

A fost prea târziu

S.S.I. reușise să penetreze, cu mai mult succes, Grupul Înarmat Sinaia, după cum arată un Referat din 17 iunie 1946.

Inițial, identificarea membrilor grupărilor de rezistență revenise Biroului 2 din Marele Stat Major. Apoi, a fost implicat și S.S.I. La sfârșitul lunii aprilie 1946, s-a

hotărât crearea unui organ central alcătuit din reprezentanți ai S.S.I., Direcției Generale a Poliției de Siguranță și Prefecturii Poliției Capitalei.

La sfârșitul lunii mai 1946 – 27 și 28 mai – s-a trecut la un prim val de arestări, mai ales în rândul organizațiilor Haiducii lui Avram Iancu, Graiul Sângelui și gruparea Elena Basarabeanu. Organizația din urmă, condusă de o fostă „funcționară de încredere a lui Ion Antonescu”, nu prezenta vreo importanță, „deoarece niciodată nu s-a depărtat de simpla discuție teoretică”.

La sfârșitul lunii iunie 1946 a venit și rândul Grupului Înarmat Sinaia. La 24 iunie s-a elaborat un plan de operații, care prevedea acțiunea a două grupe. Una dintre grupe, condusă de Manole Bodnăraș, fratele lui Emil Bodnăraș, urma să acționeze la cabana Voievodul Mihai, unde se refugiase o parte dintre ofițeri ce conduceau mișcarea. Cealaltă grupă trebuia să efectueze arestările în Sinaia. Doi agenți din prima grupă urmau să urce la cabană și să îi antreneze pe cei prezenți la un chef. La miezul nopții, restul membrilor grupei interveneau pentru capturarea celor dinăuntru.

Conducătorii au fost internați la penitenciarul Pitești, iar membrii mai puțin marcați au fost aduși la închisoarea M.A.I. și la sediul S.S.I. S-au format două comisii de anchetă, una la Pitești și alta la București. Procesul s-a judecat la Curtea de Casare și Justiție, Instanța de Fond, care, prin sentința nr. 2 din 18 noiembrie 1946, a pronunțat pedepse pe diferite termene. Să mai semnalam doar faptul că în timpul anchetei, printr-o Notă din 19 iunie 1946, S.S.I. atrăgea atenția asupra pericolului pe care îl prezenta intenția generalului Aldea de a face publică relația „ce susține că a avut-o cu Palatul”.

Și continuăm: „Deși i-am arătat că punerea în discuție – în cadrul unui proces – a M.S. Regelui este un act dușmănos M.S. și că guvernul dorește ca numele M.S. Regelui, M.S. Reginei și anturajului de la Palat să nu fie pomenite în proces, generalul Aldea declară textual: «... în sprijinul apărării mele, în cazul unui viitor proces politic, nu voi renunța la aceste declarații...»”. Este clar deci că în noiembrie 1946 erau vizate doar partidele istorice. Dar nici măcar acest obiectiv nu a putut fi atins, căci nu s-a putut demonstra altceva decât implicarea, cu titlu personal, a unor membri ai acestor partide.

Eșecul primei tentative de organizare a mișcării de rezistență anticomunistă și antisovietică ne arată că doar entuziasmul nu este suficient într-o asemenea întreprindere. S-a vorbit mult la noi de „trădarea Occidentului”. Este, am mai spus-o, un punct de vedere simplificador și simplist. El ignoră –

asa cum au făcut-o și liderii politici de atunci – adevăratele coordonate ale geopoliticii ce guverna evoluția evenimentelor. Este clar că în perioada 1944-1946, ambele tabere (anglo-americani și sovietici) și-au aranjat pionii pe tabla de șah. Noi însă am confundat dorința noastră de a izbucni un conflict între ei cu o certitudine. Toată acțiunea opoziției anticomuniste a fost dirijată doar în această direcție, fără alte alternative, fără planuri de rezervă, fără măcar un plan de salvare. Când era evident că lucrurile nu mergeau spre o confruntare armată ci spre un război rece, s-au încercat operațiuni individuale de salvare, unele reușite (Niculescu-Buzești, Vișoianu, de exemplu), altele eșuate (cazul Tămădău). A fost prea târziu. România a plătit cu mult mai scump lipsa informațiilor privind planurile reale ale celor mari și lipsa unei analize serioase asupra opțiunilor ce îi rămăneau. ■

JACQUES DE LAUNAY DOCTOR HONORIS CAUSA

În ziua de 31 mai 1996, Senatul Universității din Oradea a conferit istoricului Jacques de Launay titlul de doctor honoris causa. Totodată, la Editura Anotimp din același oraș i-a apărut volumul *De Sarajevo à Sarajevo* (De la Saraievo la Saraievo), o carte de memorii. Este a 50-a oarte semnată de Jacques de Launay și, potrivit spuselor sale, 500 000 exemplare din tomurile apărute până acum s-au vândut numai în România.

Pentru cititorii revistei *Magazin istoric*, Jacques de Launay este un nume bine cunoscut. Reamintim dintre articolele sale apărute în decursul anilor: *Înfrângerea de la Arnheim putea fi evitată* (nr. 1/1975); *Duelul Pușkin – Dantès și mărturiile urmașilor lor* (nr. 1/1976); *Nicolae Titulescu – Omul* (nr. 1/1981); *Contraamiralul Vanstabel* (nr. 3/1991), *Misterul celei de a cincea valize a lui Nicolae Titulescu* (nr. 4/1993).

Centenar Vespasian V. Pella

„Toată lumea cunoaște juristul, profesorul, autorul de opere juridice reputeate și apreciate pe bună dreptate, diplomatul eminent... Pella este bunătatea personificată, este omul care se preocupă tot timpul să fie de folos aproapelui său, să aducă servicii, să fie agreabil, să facă bine și le face întotdeauna cu o putere de a uita extraordinară, cu un dezinteres absolut, pentru că Vespasian uita întotdeauna serviciile pe care le face Pella...”

Pella și-a consacrat viața operei de unificare a dreptului penal, care v-a fost descris de mai multe ori astăzi, pentru că el a înțeles că unificarea dreptului este cel mai important mijloc de a asigura opera de pace. El a înțeles că unificarea dreptului în toate disciplinele permite popoarelor să se înțeleagă mai bine, să se cunoască mai bine, în consecință de a se apropia mai bine și se poate spune că înfăptuind opera de unificare a dreptului penal, domnul Pella a meritat să adauge la

toate titlurile, pe care le avea deja, pe acela de mare european”.

Aceste cuvinte au fost roștite în sala de ceremonii a Facultății de drept din Paris, în ziua de 28 decembrie 1938, cu ocazia sărbătoririi celei de a X-a

aniversări a Biroului Internațional pentru Unificarea Dreptului Penal, ocazie cu care a fost adus și un omagiu particular fondatorului acestei prestigioase instituții internaționale, românul Vespasian V. Pella. Cu același prilej, juristului și diplomatului român i-a fost remisă o medalie jubiliară cu propria efigie.

Elogiind personalitatea și opera lui Vespasian V. Pella în fața reprezentanților diplomatici ai celor 45 de state membre ale Biroului Internațional pentru Unificarea Dreptului Penal, a reprezentanților Societății Națiunilor, Institutul Internațional de Cooperare Intelectuală și ai altor numeroase organizații franceze și internaționale, Simon Sasserath – vicepreședinte al Biroului – exprima nu numai un omagiu operei unei personalități de renume internațională, realizând în același timp și o măgulitoare schiță de portret, vizând dimensiunea umană a celui mai de seamă exponent al școlii juridice din diplomația românească a vremii.

UN MARE EUROPEAN

În misiune pentru țara sa

Figură fascinantă a lumii politice și diplomatice interbelice, Vespasian V. Pella s-a născut la București în ziua de 17 ianuarie 1897 și a încetat din viață la New York, la 24 august 1952.

Încă de la începutul destinului său hărăzit o strălucită carieră academică, juridică și diplomatică. Doctor în drept și diplomat în științe penale al Facultății de drept din Paris, V.V. Pella este numit, la numai 23 de ani, dar după trecerea unui exigent concurs, profesor universitar la Facultatea de drept din Iași și, ulterior, în aceeași calitate, la Universitatea din București. Și-a onorat cariera de profesor prin cursuri de înaltă ținută profesională în țară și străinătate (Academia de Drept Internațional de la Haga, Institutul Universitar de Înalte

Studii Internaționale din Geneva, Universitatea Franceză din New York etc.). Numeroase societăți științifice din Anglia, Franța, Italia ș.a. îl aleg printre membrii lor. Ca membru asociat al Academiei Diplomatice Internaționale de la Paris, a colaborat la Dicționarul diplomatic elaborat sub egida acestei prestigioase instituții.

În 1922 a intrat în viața politică, fiind ales deputat în Adunarea Constituantă a României și apoi reales, în aceeași calitate, cu prilejul scrutinului parlamentar din 1927. În Camera Deputaților s-a remarcat nu doar ca un mare orator, ci mai ales ca un remarcabil expert, contribuind nemijlocit la elaborarea a numeroase proiecte de legi, fiind unul dintre principalii colaboratori ai reputatului jurist Jean T. Florescu, în opera legislativă inițiată de acesta în calitate de ministru de justiție.

Ca vicepreședinte al Grupului interparlamentar român, V. V. Pella a obținut, începând cu 1925, succese de prestigiu în cadrul conferințelor interparlamentare care au avut loc la Washington, Ottawa, Berlin, Geneva sau Madrid, unde s-a impus cu autoritate ca expert în materie. El a dublat juristul de prestigiu cu diplomatul de mare finețe. Mai bine de zece ani, din 1927 și până în 1938, V.V. Pella a fost delegatul României la Societatea Națiunilor. A avut șansa de a face parte din delegațiile oficiale ale țării noastre la sesiunile anuale ale Societății Națiunilor, alături de Nicolae Titulescu (de a cărui prețuire s-a bucurat), Nicolae Petrescu-Comnen, Constantin Antoniadă, George Oprescu, Elena Văcărescu, Dimitrie Drăghicescu și mulți alți fruntași ai vieții politice și cultural-științifice românești.

Într-un efort de sintetizare vom reține cu titlu de exemplificare câteva din misiunile sale. Astfel, în 1929 a fost numit delegat al guvernului român la Conferința diplomatică a Societății Națiunilor pentru reprimarea falsului de monedă și raportor general al acestei reuniuni. Un an mai târziu a fost ales în Comitetul Societății Națiunilor pentru punerea în armonie a Pactului Societății Națiunilor cu Pactul Briand-Kellogg, pentru ca în perioada 1932-1934 să facă parte din delegația României la Conferința dezarmării și raportor în chestiunea adaptării legislației interne la stadiul dezvoltării vieții internaționale. În 1933 îl întâlnim ca reprezentant al țării sale și raportor la conferința diplomatică pentru facilitarea circulației internaționale a filmului educativ; a fost raportor al celei de a V-a Comisii asupra chestiunii prevenirii crimei și unificarea internațională a dreptului penal, la sesiunile ordinare ale Adunării Societății Națiunilor Unite din anii 1931, 1932, 1933, 1935 și 1936. În 1937 a fost delegat al României și raportor general al Conferinței diplomatice a Societății Națiunilor pentru adoptarea convențiilor privind reprimarea terorismului și crearea unei Curți penale internaționale, iar doi ani la rând (în

1936 și 1937) a fost membru supleant al Consiliului Societății Națiunilor, membru al Comitetului pentru Reforma Pactului Societății Națiunilor (1937) și președinte al Comisiei generale pentru chestiunile juridice și constituționale ale celei de a XIX-a Adunări a Societății Națiunilor (1938); președinte al Asociației Internaționale de Drept Penal și secretar permanent al Biroului Internațional pentru Unificarea Dreptului Penal.

Discursurile oficiale și intervențiile sale în probleme de diplomație multilaterală, sub egida Societății Națiunilor și a instituțiilor sale specializate, au cunoscut o largă recunoaștere și apreciere.

Nu putem omite însă o serie de misiuni și însărcinări pe linie diplomatică ce vin să completeze schița de portret a acestui mare jurist și diplomat român încă atât de puțin cunoscut generațiilor de după al doilea război mondial. La 2 noiembrie 1933, Nicolae Titulescu l-a numit pe V.V. Pella în funcția de ministru plenipotențiar și delegat al României în Comisia Internațională Permanentă a Regimului Apelor din Bazinul Dunării, funcție ce îi va fi reconfirmată ulterior. Șase ani mai târziu, Grigore Gafencu, devenit ministru de externe, semna decretul prin care V.V. Pella era numit delegat al țării noastre în Comisia Europeană și Comisia Internațională ale Dunării, cu reședința la București.

În sfârșit, nu putem omite stagiile sale de ministru plenipotențiar și trimis extraordinar al României la Haga (numit la 17 martie 1936),

iar începând cu 1 septembrie 1943, prezența sa, în aceeași calitate, la Berna, contribuind, în ambele cazuri, la strângerea relațiilor dintre România și cele două țări europene.

Conferențiind Tribunalului de la Nürnberg

După al doilea război mondial, V.V. Pella a fost membru al Delegației române la Conferința de Pace de la Paris,

V.V. Pella (stânga), ministrul României la Haga, împreună cu Ion Magheru, consilier de legație

doi ani la rând (în

din 1946-1947, și, apoi, reprezentant cu însărcinări speciale pe lângă Organizația Națiunilor Unite. La 11 octombrie 1946, ministrul afacerilor externe Gheorghe Tătărescu l-a însărcinat pe ministrul plenipotențiar V.V. Pella „să urmărească activitatea și să țină contact cu serviciile europene ale Organizației Națiunilor Unite, precum și cu toate instituțiile aflate în Elveția care desfășoară activitate convergentă cu aceea a Națiunilor Unite“. Un an mai târziu, la 8 august 1947, a fost investit cu aceleași înalte atribuții pentru New York.

În îndeplinirea misiunilor încredințate de guvernul român s-a bucurat nu doar de aprecierea oficialităților române, ci și de o mare autoritate și prețuire din partea cercurilor juridice și diplomatice din străinătate, unde era invitat și consultat ca expert în probleme de mare importanță. Astfel, în mai 1947, a fost invitat la Nürnberg, unde, în fața elitei Tribunalului internațional, a făcut o expunere asupra noilor sale teorii de drept penal internațional, multe din ideile sale fiind, apoi, regăsite în sentințele pronunțate de celebrul tribunal.

Tot în mai 1947, a fost invitat la Lake Success, ca expert al Organizației Națiunilor Unite pentru problemele de drept penal internațional, secretarul general al Națiunilor Unite numindu-l ca membru în Comitetul de juriști chemat să elaboreze un proiect de convenție pentru prevenirea și reprimarea genocidului. De altfel, la solicitarea Secretariatului O.N.U., V.V. Pella a elaborat o serie de lucrări ce au fost utilizate de Comisia de Drept Internațional. Memorandumul său cu

privire la crimele împotriva păcii și umanității, de pildă, a cunoscut o largă apreciere în cercurile politico-diplomatice din întreaga lume.

Interesant și de mare actualitate ni se pare faptul că multe idei ce aparțin lui V.V. Pella au fost reluate în cursul dezbaterilor organizației mondiale, cu prilejul examinării modalităților de reprimare a crimei de genocid, de combatere a terorismului, luarea de ostăteci. De numele său sunt legate și alte inițiative și acțiuni concrete privind repudierea violenței din relațiile internaționale.

Importanta moștenire lăsată de marele jurist și diplomat – telegrame și rapoarte politico-diplomatice, discursuri, conferințe, declarații și memorandumuri – relevă bogăția și originalitatea ideilor, a argumentelor și conceptelor sale de o uimitoare actualitate. Invitând la meditație, prețioasa zestre de patrimoniu național așteaptă să fie valorificată pe măsura.

În finalul acestei scurte evocări, reproducem un document inedit. El aducea în prim-plan personalitatea lui V.V. Pella, așa cum s-a profilat ea în timpul Conferinței Interguvernamentale pentru Represiunea Terorismului, desfășurată la Geneva în perioada 1-16 noiembrie 1937, unde diplomatul român s-a dovedit un mare clarvăzător într-o problemă ce avea să devină în deceniile postbelice una dintre principalele primejdii internaționale. Întreruperile de text au fost marcate prin trei puncte, iar completările noastre prin paranteze drepte.

Constantin I. TURCU

Legatia Regală a României
de pe lângă Societatea
Națiunilor
Nr. 865

Geneva, 11 decembrie 1937

Domnule ministru¹,

Am onoarea a comunica
mai jos Excelenței Voastre

câteva observațiuni asupra
Conferinței Interguvernamen-
tale pentru Represiunea Tero-
rismului care s-a întrunit la
Geneva, în Palatul Societății
Națiunilor; de la 1-16 noiem-
brie a.c. și în special asupra
strălucitei activități a d-lui mi-
nistru V. V. Pella cu acest prilej.

Într-adevăr, în cercurile
Secretariatului [Societății
Națiunilor] se consideră cele
două convențiuni – pentru
represiunea terorismului și
pentru crearea unei curți penale
internaționale, adoptate de
Conferința interguvernamen-
tală la care 35 de state au fost

reprezentate, ca o strălucită
consacrare a tezelor originale
de drept penal internațional
pe care dl. ministru Pella, raportor
general al conferinței, le-a sus-
ținut necontenit din 1926 și
până astăzi în fața Societății
Națiunilor.

În ce privește problema
terorismului nu trebuie uitat
că încă din 1926 (deci cu opt
ani înainte de atentatul din
Marsilia)², guvernul român a

¹ Precizăm că în acel moment, cel care deținea portofoliul Ministerului afacerilor străine era fruntașul politic național-liberal Victor Antonescu (1871-1947). Cel care semna raportul din care reproducem aceste pasaje era juristul și diplomatul Gheorghe Crutcescu (1890-1948), care din 15 noiembrie 1936 fusese numit trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României la Geneva și delegat permanent al țării noastre pe lângă Societatea Națiunilor. De altfel, în această ultimă calitate și a redactat documentul de mai sus.

² Este vorba despre asasinarea regelui iugoslav Alexandru I și a ministrului de externe farnez L. Barthou, la Marsilia, în ziua de 9 februarie 1934, de către un grup de extremiști de dreapta croai.

propus Societății Națiunilor încheierea unei convenții internaționale pentru represiunea terorismului...

Textul elaborat în 1935 de comitetul de juriști numit de Consiliul Societății Națiunilor în urma atentatului de la Marsilia se bazează, precum afirmă comitetul în raportul său, tot pe proiectul alcătuit de dl. ministru Pella... În convenția adoptată de conferință

toate principiile fundamentale conținute în proiectul d-lui Pella au fost menținute...

În ce privește Curtea Penală Internațională este locul să amintesc că membrii conferinței au fost unanimi în a aduce omagiul lor delegatului român, considerându-l ca promotorul acestei idei. Într-adevăr, sunt 17 ani, adică în 1919, de când dl. ministru Pella a conceput planul general al unui drept penal interstateric. În acest plan, profesorul român prevăzuse creațiunea unei curți penale internaționale chemată să se pronunțe nu numai asupra răspunderii statelor, dar și asupra răspunderii indi-

vizilor care au comis infracțiuni de natură a turbura relațiunile internaționale. Ideile d-lui Pella, atât de originale, își făcură un drum încet și sigur.

Viena, octombrie 1943: V.V. Pella (al cincilea de la stânga spre dreapta) – delegatul României în comisiile Dunării

În august 1924, Conferința interparlamentară de la Berna a decis, la propunerea delegatului român, de a pune în studiu problema creării unei jurisdicțiuni penale internaționale. O importantă rezoluție prezentată de dl. Pella în calitate de raportor general, a fost adoptată în 1925 de către Conferința interparlamentară de la Washington.

Mai târziu, ca o consecință naturală a publicării unei cărți fundamentale a d-sale în această materie – *Criminalitatea colectivă a statelor și dreptul penal al viitorului* – Asociațiunea Internațională de Drept Penal a decis să aducă chestiunea în fața

primului congres internațional de drept penal care s-a întrunit la Bruxelles în 1926. Larga dezbateri au avut loc și congresul de la Bruxelles a adoptat, la propunerea raportorilor săi generali, ...o rezoluție preconizând crearea unei jurisdicțiuni penale internaționale.

În 1928, dl. ministru Pella, în numele guvernului român, cerea celei de a 9-a Adunări a Societății Națiunilor ca o competență în materie penală să fie atribuită Curții Permanente de Justiție Internațională.

Un prim pas înspre admiterea unei astfel de competențe fu făcut în 1929, când dl. ministru Pella obținu, în calitate sa de raportor al Conferinței interguvernamentale a Societății Națiunilor pentru represiunea falsificării monedei, ca Curtea Permanentă de Justiție Internațională să cunoască nu numai diferențele privind interpretarea Convențiunei pentru represiunea falsificării monedei, dar și diferențele relative la aplicarea zisei convențiuni.

(Continuare în p. 64)

8 iulie 1992. Pentru prima oară, Constantin Brâncuși în Parlamentul României

Pe marginea proiectului de Lege privind declararea Ansamblului Monumental Calea Eroilor, realizat de Constantin Brâncuși în municipiul Târgu Jiu, județul Gorj, ca bun de utilitate publică, de interes național, dezbătut în Senatul României (*Magazin istoric*, nr. 9-12/1996) ia cuvântul și dl. senator *Romulus Vulpesu*.

Reținem din intervenția d-sale, așa cum a fost reprodusă în *Monitorul oficial al României*, partea a II-a, an III, nr. 9, joi 9 iulie 1992, aceste considerații privind operațiunile de restaurare a Ansamblului de la Târgu Jiu: „În ceea ce privește structurile, vreau să vă informez că omul care a fost antreprenorul lucrării — mă refer în special la *Coloana*, că despre ea e vorba, ea este cea mai afectată de rugină interioară — acest om a fost inginerul Gorjan (care a avut, printre altele, și o editură, în fine); și există aceste documente, eu le-am văzut, există la fiica lui, există toate planurile și toate relevele, toate secțiunile transversale, longitudinale etc. Prin urmare, toate aceste elemente există în țară. *Coloana* a fost făcută în țară atunci, de români, executată de români, montată și ridicată de români — cu atât mai abilități astăzi poate fi făcută”.

Este relevant faptul că, în realizarea proporțiilor Ansamblului Monumental, Brâncuși „respectă niște proporții de aur, respectă numărul de aur”.

Sintetizând cele abordate în intervenția sa, dl. *Romulus Vulpesu* încheie: „Este vorba de modul în care se va reface structura interioară de metal a *Coloanei* și cine va face acest lucru? Că noi avem în țară schemele originale, planurile originale și, pe de altă parte, ce se întâmplă cu transmutarea bisericii?”.

Adresându-se senatorilor dl. *Aurică Popescu*, originar din Gorj, arată că „interesul pe care acest proiect de lege l-a generat în Senatul României, în Comisia pentru artă, este îndreptățit”.

După ce amintește că „de-a lungul timpului s-au depus destule eforturi pentru conservarea acestui complex de opere ale lui Brâncuși”, eforturi care „nu au fost suficiente”, continuă: „La ora aceasta, într-adevăr, complexul operelor lui Brâncuși suferă. Apa roade în piatră, pe sub învelișul de fontă al *Coloanei Infinitului*, în partea cealaltă, opusă, datorită lucrărilor de regularizare a râului Jiu. S-au făcut niște lucrări care strică extraordinar toată această ambianță, și, după revoluție, trebuie să vă spun că organele administrației locale, împreună cu noua Fundație Brâncuși (Fundația Internațională Constantin Brâncuși — n.r.), cu organele chiar ale administrației centrale, au încercat să găsească soluție la aceste mari

probleme. Din păcate, sumele care erau necesare pentru a se îndrepta aceste erori sau pentru a se reface lucrările lui Brâncuși erau foarte mari. Și atunci, noi trebuie să fim fericiți că s-a găsit acest om de inimă care este domnul Radu Varia, care a depus toate eforturile și a creat această Fundație Brâncuși (The Constantin Brâncuși International Foundation — n.r.) la New York și această Fundație Brâncuși (Fundația Internațională Constantin Brâncuși — n.r.) de la București. Nu trebuie să ne facem nici o grijă și trebuie să eliminăm toate suspiciunile. Este vorba ca această zonă, această stradă, practic, pe care se află înșiruite lucrările lui Brâncuși și este vorba ca Strada Unirii din Târgu Jiu să fie declarată zonă de interes național, de utilitate publică, pentru a se putea permite demararea lucrărilor, pentru a oferi o garanție celor care participă la fondurile Fundației (Internaționale) Constantin Brâncuși de la New York, pentru a se vedea că și Guvernul român este cointeresat.

Proiectul — continuă dl. *Aurică Popescu* — este măreț, splendid și de o grandoare nemaipomenită. Noi nu trebuie să intrăm acum în amănunte, să vedem ce anume se va face. Pentru că și acest proiect, la rândul lui, va fi aprobat de organele competente, conform proiectului de lege. Noi aici, în principiu, trebuie să declarăm această zonă de utilitate publică și de interes național, pentru a se putea demara lucrările. Iar acele amănunte despre care vorbea domnul *Romulus Vulpesu*, trebuie spus că toate vor fi cuprinse în proiectul de lucrări care va fi aprobat de organele competente, chiar de Guvernul României”.

Doamna Sanda-Maria Tătărescu-Negropontes intervine cu o precizare de mare importanță: „Pentru a răspunde domnului *Romulus Vulpesu*, am în față scrisoarea domnului Varia care se termină: «Aș vrea să menționez că, așa cum spuneam în discuția noastră de dimineață, biserica Sfinții Apostoli Petru și Pavel nu va fi dărâmată, ci restaurată. Îmi iau acest angajament personal»”.

Supus la vot, după ce a fost discutat și aprobat pe articole și după ce au fost evocate unele aspecte urbanistice, proiectul de lege este adoptat în unanimitate. În total la discuții au participat 16 senatori, iar votul final consacră opinia plenului acestei camere a Parlamentului României.

... O unanimitate care, cinstind memoria marelui creator român, oferă posibilitatea ocrotirii și preservării capodoperelor sale de la Târgu Jiu într-un binevenit cadru legal.

(V. urma)

1 OCTOMBRIE 1996: ROMÂNIA LA MAISON DE L'EUROPE

În plin Marais – unul dintre cartierele istorice celebre ale capitalei franceze – nu departe de încântătoarea Place des Vosges, atât de legată de vremea lui Henri IV (vezi *Magazin istoric*, nr. 8/1974) și de Piața Bastiliei, la Palatul Coulonges Sevigné – pe rue de Francs Bourgeois 35-37 se găsește Casa Europei. Instituție de adânci semnificații, ai cărei întemeietori în 1956, André François-Poncet, Maurice Schuman, François Seydoux de Chaussone, sunt în același timp și părinți fondatori ai Uniunii Europene. Aici, am avut privilegiul de a fi pentru prima oară mesagerul – împreună cu academicienii Eugen Simion și Răzvan Theodorescu – unei dezbateri consacrate României. Dezbateră inițiată de Ambasada României (prof. dr. Caius Traian Dragomir – ambasador, Anca Opreș – consilier cultural) a fost susținută din partea franceză de profesorul Alain Guillemlou, fost director al Școlii de limbi orientale din Paris, un celebru romanist, doctor honoris causa al Universității din București, de profesorul Thierry de Montbrial, președintele Institutului Francez de relații internaționale, membru de onoare al Academiei Române, de Maurice Zinovieff, președintele Comitetului ortodox al prietenilor franceze. O sală străjuită de portretele marilor oameni politici și de stat ai Franței și ai Europei, a fost arihiplină, ca un răspuns al intelectualilor francezi la invitația președintelui, vicepreședintelui și a secretarului general ai Casei Europei, domnii Michel Junot, Jean-Pierre Gouzy și Olivier Passelecq de a participa la ciclul de conferințe despre Culturile Europei.

Dacă aceasta era prima prezentă a oamenilor de cultură români la Maison de l'Europe, tot pentru prima oară într-o jumătate de secol, ziarul *Le Figaro* a inclus între recomandările evenimentelor zilei de 1 octombrie *Cultura română în Europa* *culturilor*. Argumentele susținute de cei prezenți au ilustrat cu profunzime subiectul, și au deschis o perspectivă pentru misiunea Culturilor europene într-o lume în care presingul modului de viață american este tot mai resimțit în mijloacele de difuzare a culturii, în special TV și filmul. Într-un moment în care Uniunea Europeană își asociază numeroase state din centrul și sud-estul continentului, în așa fel încât, la Conferința la vârf de la Cannes din iunie 1996 am putut întâlni 27 de șefi de state și de guverne din Europa, serile românești de la Maison de l'Europe (în ajunul conferinței noastre, s-a deschis tot aici, expoziția de arte plastice a doamnei Gabriela Adoc) își demonstrează legitimitatea.

Cristian POPIȘTEANU

Doamna și domnul Michel Junot

HOW TO STUDY EUROPE

Cum să studiem Europa – prima conferință internațională de studii europene de acest gen s-a ținut la București în zilele de 22, 23, 24 noiembrie 1996. Finalizând o inițiativă a ambasadoarei Comisiei Europene la București, doamna Karen Fogg și a Fundației Soros pentru o societate deschisă (director pentru România, prof. Lazăr Vlăsceanu), conferința a adus la noi un important grup de profesori și experți în domeniile principale de activitate ale Uniunii Europene: legislativ, politic, economic. Desfășurată la un foarte bun nivel academic, antrenând în discuții un număr impresionant de tineri participanți (studenți și post-universitari), conferința a oferit ocazia și pentru o substanțială atitudine analitică și de conștiință a câtorva personalități ale vieții publice românești: doamna profesor Zoe Petre, consilier prezidențial, Adrian Severin, Lazăr Comănescu, Daniel Dăianu, prof. I. Mihăilescu, rectorul Universității București, dr. Ilie Șerbănescu, prof. dr. Mișu Negritoiu, Gabriel Andreescu și alții. În final, cred că, toți cei ce am fost la această primă conferință de studii europene, am înțeles mai bine cum să studiem Uniunea Europeană și raportul România – Instituțiile europene contemporane, raport care devine de importanță majoră pentru istoria noastră.

C. P.

STEPHAN LUDWIG ROTH:

„NICI UN CUVÂNT DESPRE EMIGRARE“

CAMIL MUREȘANU

Cel mai asiduă cercetător al vieții și operei lui Stephan Ludwig Roth (1796-1849), Otto Folberth, scria în 1939 că acesta

fusese un veritabil și reprezentativ erou național, având pentru sași – foarte probabil și pentru români – conotație de simbol.

Această valoare a personalității lui Roth (*Magazin istoric*, nr. 4/1967, 8/1996) este incontestabilă. Ea a fost exponenta ideii de a se statornici un echilibru al drepturilor între naționalitățile din Transilvania, de acum un veac și jumătate. A fost întâiul glas, al membrilor altor naționalități decât cea română, care a apărut cu consecvență această

idee. De aceea St. L. Roth s-a bucurat de simpatia intelectualilor și a oamenilor politici români de până la 1918, care au

apelat adesea la amintirea tezelor sale, în acțiunea lor pentru emanciparea politică a românilor ardeleni.

După 1918, opera lui Roth a fost popularizată tot mai intens de publicistica și de istoriografia română, în intenția de a dovedi, sprijinindu-se pe ea, sau și pe ea, posibilitatea unei bune conviețuiri a naționalităților în statul român unificat și existența unei tradiții a relațiilor de înțelegere între români și sași.

Iubire câștigată prin iubire

Întâia amplă și fermă luare de poziție a lui Roth în favoarea românilor s-a produs cu prilejul luării în dezbatere de către dieta de la Cluj, în 1842, a unui proiect de lege care prevedea introducerea în Transilvania a limbii maghiare ca limbă oficială, în locul latinei. Sașilor și românilor proiectul le acorda un termen de 10 ani pentru a-și însuși limba maghiară.

Spre a-l combate, Roth a scris importantul eseu intitulat *Der Sprachkampf in Siebenbürgen* (Lupta pentru limbă în Transilvania), în care susținea că încercarea de a impune supremația unei limbi prin măsuri administrative este destinată eșecului, prin urmare – inutilă. El aducea, în sprijinul acestei aserțiuni, numeroase exemple din istorie.

Mai invoca și faptul, de care istoriografia română își aduce mereu aminte cu satisfacție, că în Transilvania exista o limbă majoritară, accesibilă tuturor

locuitorilor și servindu-le pentru comunicare: *limba română*.

La fel de importantă era călduroasa pledoarie a lui Roth, pe bază moral-umanitară, de a se acorda românilor un statut politic prin care să li se aline nemulțumirile. „Vouă, nobili maghiari – scria el – vă revine să dați satisfacție supușilor români, câștigându-le iubirea prin iubire... și prin încredere“.

Acestei idei Roth îi va da o interpretare politică precisă, atunci când va comenta problema uniunii Transilvaniei cu Ungaria, aflată pe ordinea de zi a dietei de la Cluj, la 28-29 mai 1848. „Români – declara el – au de asemenea un drept să se pronunțe... Conform principiilor de libertate, egalitate și fraternitate, ați deșteptat pe români din somn... Și-acum, ei vă cer să vă respectați cuvântul... Dacă Transilvania ne este tuturoră mamă, înseamnă că suntem cu toții frați. Iar frații nu se cuvine să se oprească ori să se înșele unii pe alții“.

Un alt moment în care s-au manifestat înțelegerea și simpatia lui Roth pentru români a fost cel al Adunării Naționale de la Blaj, la care Roth a participat și despre care a făcut o largă dare de seamă în suplimentul ziarului *Siebenbürgen Bote* (Curierul Transilvan), din 16 iunie 1848.

El își începea relatarea declarând că nu va folosi niciodată alt nume decât acela de *români*, și nu de olahî, vlahi etc. folosite de alții, nume în care românii resimt o expresie de dispreț la adresa lor.

Roth a sesizat faptul că adunarea de la Blaj a constituit semnalul trezirii conștiinței naționale românești, într-o proporție de masă, ridicându-se mult peste dimensiunea fenomenului care până atunci fusese prezent doar în mentalitate și în scrierile elitei intelectuale.

„La sfârșit – scria învățatul german – gândul naționalității se înrădăcinase așa de adânc în toate inimile, încât el nu va mai putea fi niciodată smuls din ele”; și – continua el – „fluturarea culorilor (naționale – n.C.M.) va fi pricinuit desigur bătaie de inimă și la Iași și București”.

Atitudinea generoasă a lui Roth față de cauza românească s-a bucurat, de atunci și până astăzi, de aprecierea constantă din partea istoricilor, a oamenilor de cultură și a oficialităților din țara noastră.

Îndată după apariția eselui *Der Sprachkampf in Siebenbürgen*, frunțașul român Ion Maiorescu scria: „Foarte puțini sunt aceia dintre străini care ne-ar da atâta dreptate câtă ne dă Domnia Sa”. Același studiu a fost anunțat și comentat în presa românească din Brașov, a lui Barițiu. Acesta i-a reprodus lui Roth fragmente și din alte articole. Ei au fost în corepondență, e aproape sigur că s-au cunoscut personal și, în orice caz, purtau multă stimă unul pentru celălalt.

În perioada interbelică, articole și studii despre Roth au apărut la noi în numeroase reviste și ziare, sub semnătura unor publiciști cunoscuți, ca: Horia Petra-Petrescu, Elie Dăianu, Octav Șuluțiu ș.a. și a doi mari istorici, Nicolae Iorga și Ioan Lupas.

Climatul emoțional (în care generozitatea ideilor lui Roth și tragicul său sfârșit, la 11 mai 1849, în baza sentinței unui tribunal maghiar – care a calificat toate acțiunile sale în vederea instaurării unei egalități de drept între națiunile Transilvaniei drept tot atâtea acte de „trădare” – au fost evocate mereu) a determinat un anumit grad de idealizare a personalității sale¹, idealizare de altminteri pe deplin meritată. Rămâne totuși recomandabilă încercarea de a o surprinde și din unghiuri de vedere realiste, spre a-l înțelege pe Roth, așa cum a fost și cum a gândit cu adevărat, fără adaosuri sentimentale din partea unei posterități, și ea – la rândul ei – generoasă.

Naționalitățile – doar părți dintr-un întreg

O întrebare frontală: „De ce a adoptat el o poziție atât de surprinzător de înțeleghătoare

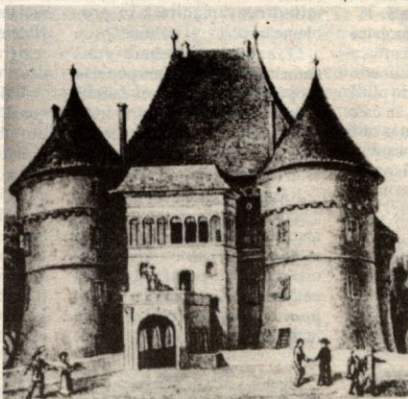
pentru cauza românilor?” Un răspuns nu se poate constitui dintr-o singură motivație, deoarece Roth a fost o personalitate complexă, în care s-au împletit predispoziții sufletești, o cultură multilaterală și convingeri formate atât pe temelia acesteia, cât și a experienței vieții personale și a comunității etnice și religioase în mijlocul căreia a trăit, cu toată intensitatea iubirii de locurile natale și de oamenii lor.

Motivația generală a atitudinii sale politice pare a fi fost credința creștină. Pe ea și-a fundamentat compasiunea pentru cei nedreptățiți și asupriți, între care îi cuprindea și pe români. În fapt, el nu accentua asupra favorizării unei comunități anume, ci pe apărarea drepturilor tuturor. Pentru el, *umanitatea* era valoarea supremă, iar naționalitatea – una derivată.

Clar se exprimă, în sensul de mai sus, în scrisoarea către George Barițiu, din 20 martie 1848: „Pentru mine, diferitele naționalități înseamnă doar părți dintr-un mare întreg... Fiecare popor va vorbi în limba sa, toate limbile vor lăuda pe Dumnezeu, iar prin acestea ele vor fi sacrificate”.

Spiritul în care Roth i-a privit pe români a mai avut cu certitudine o sursă în cultura sa filosofico-politică, temeinic adâncită în anii de studii petrecuți în Germania și Elveția. În ea, dominantă a fost concepția luministă, cu viziunea ei specifică, larg umanitară, convinsă de egalitatea genuină a oamenilor. Apoi – ideile lui Herder cu privire la

Cetatea de Baltă, unde în 1848 Stephan Ludwig Roth a fost comisar al revoluției

¹ În ultimii vreo treizeci de ani personalitatea marelui învățat și gânditor s-a făcut obiectul unor studii întinse, cum au fost cele semnate de Carol Gölner și Michael Kroner. I s-a consacrat un capitol în lucrarea colectivă *Istoria filosofiei românești*; s-a publicat, în versiune germană și română, o antologie a celor mai importante scrieri ale sale. La Mediaș s-a înființat o casă memorială, iar liceului din localitate, la care a funcționat un timp ca profesor și director, i s-a dat numele său. I s-a consacrat, de-a lungul anilor, multe sesiuni științifice și cuvântări comemorative. A fost așezată o placă pe locul unde a fost executat, în baza unei sentințe neînteințate, nechibzuite și crude, care a lovit unul din cele mai luminate spirite născute pe pământul Transilvaniei.

caracterul organic al existenței popoarelor și la îndreptățirea locului aparte al fiecăruia în lume, prin originalitatea capacității creatoare a fiecăruia. Din Herder i-a provenit – credem – și o nuanță de entuziasm romantic, în care se exprimă simboluri ale luminismului și ale misticii mesianice a revoluției franceze. În Fichte a aflat, probabil, sursa primară a imaginii sale despre națiune. Unele speculații din filosofia lui Hegel au putut contribui și ele la întărirea convingerii că orice expresie concretă a Absolutului își constituie, prin ea însăși, un drept de existență. „Abstractul” scrisese el în *Der Sprachkampf in Siebenbürgen* – poate să apară în lume numai în ipostaza *Concretului*, iar *Esența*, numai ca *Formă*. Dar deși *umanitatea* nu poate să apară decât ca *naționalitate* fiecare dintre ultimele are datorită să se întoarnă în *umanitate*.¹ Cuvintele din urmă nu sunt doar o reflecție filosofico-morală: pentru secolul nostru, cel atât de des-trecător-cu-vederea, ele au valoarea unui mare și actual principiu de doctrină politică universală.

În ansamblu, i s-a putea spune lui Roth „un liberal idealist”, cu tentă creștină. Dar a avut uneori și izbucniri radicale, ca de pildă într-o scrisoare din 1819, în care vorbește cu amar despre o țară (a se citi Austria...): „în care se doarme, dar nu se visează, probabil fiindcă cenzura a interzis acest lucru”.

Pentru a bloca ascensiunea naționalismului maghiar

Roth n-a fost însă numai un gânditor, un vizionar, ci a avut și simț politic practic. Astfel, atitudinea față de români i-a fost inspirată și de considerente tactice. A simțit prompt că, în condițiile politico-sociale noi,

instaurate de revoluția de la 1848, era oportun ca românii să fie atrași la alianță cu sașii, pentru a bloca ascensiunea naționalismului maghiar.

Roth era adept al menținerii integrității monarhiei austriece. El lua în considerare, cu neînlăstă, pericolul tendințelor „separatiste” ale românilor, atrase de ideea unirii cu Principatele dunărene, sau de propaganda panslavistă și ortodoxă¹.

Și de aici, deci, insistența lui de a se da drepturi românilor, aceasta fiind metoda cea mai bună de a-i sustrage influențelor centrifuge în raport cu monarhia austriacă.

În fine, deși în ordine cronologică argumentul e anterior celor de până acum, Roth a susținut în teza sa de doctorat, intitulată *Das Wesen des Staates als ein Erziehungsanstalt für die Bestimmung des Menschen* (*Esența statului, ca instituție educativă pentru vocația omului*), că statul s-a întemeiat și se întemeiază pe iubire. Opinie strident idealizantă, dar care a putut, la rândul-i, să-i influențeze atitudinea umanitară în problemele sociale și politice².

O a doua întrebare fundamentală ce s-ar putea pune, în scopul mai îndeaproapei definirii a personalității lui Roth, ar fi: „Care este actualitatea ideilor sale și cum sunt ele receptate astăzi și valorizate, în patria sa?”

Răspunsul e mai simplu decât s-ar crede. Întreg conținutul umanist, etic, democratic sau liberal al gândirii lui Roth, toate solicitările sale pentru drepturi cetățenești și naționale egale, pentru respectul identității naționale, sunt principii accep-

tate, a căror punere în aplicare se încearcă, într-o formulă cât mai satisfăcătoare pentru toți. Evident, ea nu va ajunge cu prea multă ușurință și foarte curând la o expresie perfectă și definitivă. Iar pe când va ajunge, ea va fi întâmpinată cu noi scheme contestare, elaborate între timp...

Mai trebuie ținut seamă de faptul că din vremea vieții și activității lui Roth au trecut 150 de ani, în care în Europa și în lume s-au petrecut în existența statelor și popoarelor schimbări uriașe. De aceea, dacă *principiile generale* ale gândirii sale rămân valabile, *detaliile* lor nu mai sunt integral aplicabile, așa cum au fost de el preconizate. Iar pe de altă parte, sub aspectul, de pildă, al reprezentării politice a naționalităților în Parlament, ne aflăm – noi, ca și alte state – mai departe decât putea să întrevadă Roth, cu ochii unui luminist din ultima generație a acestui curent de secol XVIII.

Înșiși conaționalii săi au renunțat la unele din solemnile lui îndemnuri: „Iubiți prieteni, nici un cuvânt despre emigrare... Nicăieri în lume nu există un colț mai frumos, mai bun și mai dulce decât aici...”

Valoarea operei unei personalități se măsoară adesea prin durata și actualitatea ideilor acestora în posteritate. Dar un criteriu este și acela al raportării ei la epoca în care a fost elaborată, căreia ea s-a adresat, cu speranța de a o face mai bună și mai dreaptă.

Privite din acest al doilea punct de vedere, care evită modernizări înșelătoare, excesive, ale sensurilor lor, viața și opera lui Stephan Ludwig Roth apar integrate în climatul eroic-romantic al vremii ale unui luptător care a crezut cu sinceritate, cu tăria ce a mers până la sacrificiul de sine, în eternele principii ale libertății și egalității oamenilor și națiunilor. ■

¹ Roth a vorbit de latinitatea românilor, dar n-a crezut pe de-a-ntregul în ea, afirmând uneori că românii sunt slavi.

² Ecouri ale acestui punct de vedere se regăsesc, palid, în istoriografia germană din secolul XIX-XX, sub forma postulatului unui acord necesar între autoritate și moralitate.

Politică – diplomatie – comerț la Dunărea de Jos

CASA DE COMERT

BELL & ANDERSON

(1834-1836)

PAUL CERNOVODEANU

Evenimentele anului 1833 răniseră profund orgoliul Imperiului otoman. În urma unei convenții încheiate la Kutaieh (8 aprilie - 4 mai 1833), Poarta fusese silită să cedeze lui Mahomed Ali, pașă de Egipt, întreaga provincie a Siriei și orașul Adana. Acest înscuș l-a obligat pe sultanul Mahmud II să încheie o umilitoare alianță cu rivalul tradițional, Rusia, singura țară dispusă atunci să-i ofere ajutor militar împotriva rebelului de pe malurile Nilului. Așa s-a ajuns la tratatul ruso-turc semnat la Unkiar Iskelessi, din 8 iulie 1833 și care avea o valabilitate de 8 ani. Acest tratat aducea serioase modificări regimului Strămtorilor: prin cele 6 articole comunicate oficial semnatarilor se angajau să-și ofere asistență reciprocă în eventualitatea unui atac din partea unei terțe puteri (la cererea sultanului, Rusia acorda ajutor pe mare și uscat Turciei). Există însă și o clauză secretă

în baza căreia, în schimbul ajutorului oferit de Rusia, în caz că aceasta s-ar afla în război cu o altă putere, la solicitarea St. Petersburgului, Turcia urma să închidă Strămtorile oricărei puteri străine inamice Rusiei, în timp ce flota rusă avea asigurată libera trecere din Marea Neagră în Mediterana. În felul acesta, Rusia devenea invulnerabilă în bazinul pontic și, având posibilitatea să-și scoată flota de război din Marea Neagră, își putea neutraliza lesne adversarii, în speță Anglia și Franța.

În mod firesc, tratatul a provocat proteste vehemente în cercurile diplomatice din Londra și Paris, contribuind la încordarea deosebită a relațiilor anglo-ruse în deceniul patru al secolului XIX. Anglia va depune eforturi deosebite pentru anularea prevederilor tratatului de la Unkiar Iskelessi și refacerea „echilibrului” dintre marile puteri în atât de disputata „problemă orientală”.

Prima navă engleză pe Dunăre

Imediat în Anglia s-a înregistrat o accentuare a curentului rusofob, împărțit nu numai de o parte a cercurilor oficiale și de regele William IV (1830-1837), dar și de unele părturi ale opiniei publice, influențate de propaganda virulent antirusă efectuată prin intermediul unor articole din presă și broșuri.

La sugestia influentului publicist scoțian David Urquhart (*Magazin istoric*, nr. 11, 12/1995), aflat în strânse relații cu Foreign

Office-ul, lordul Palmerston i-a încredințat o misiune secretă concepută ca o meticuloasă „călătorie de inspecție în vederea promovării consumului [produselor] manufacturilor britanice” în Europa și Asia de Vest. Instrucțiunile date lui Urquhart în martie 1834 au căpătat o însemnătate deosebită în urma înțelegerii ruso-turce din 29 ianuarie 1834 de evacuare a Principatelor dunărene și instaurarea primilor domni reglementari.

Pentru planurile politice și economice ale Marii Britanii, încetarea ocupației ruse asupra Țărilor Române, numirea dom-

nilor reglementari și dreptul celor două principate de a-și arbora pavilioane naționale pe navele lor comerciale reprezentau condiții favorabile pentru dezvoltarea relațiilor directe româno-engleze. Implicit, un câștig pentru programul britanic de înlocuire a importurilor din Rusia cu produse și materiale procurate din teritoriile turcești de pe litoralul pontic sau aflate sub suzeranitatea Porții, cum era cazul Țărilor Române.

În cursul verii anului 1834 (august-septembrie), un mineralog britanic și, după toate aparențele, emisar al lui Urquhart, anume

Lovi, a întreprins o excursie geografică în Carpații meridionali, rezultatele anchetei sale fiind comunicate deopotrivă la București și Istanbul. Tot în 1834 a luat ființă și prima casă de comerț englezăscă din principate patronată de scoțienii George Bell și Andrew Lockhart Anderson, urmărind achiziționarea produselor locale și desfășurarea mărfurilor importate din Marea Britanie în porturile dunărene. Bell a venit la București cu o scrisoare de recomandare adresată de lordul Palmerston la 11 septembrie 1834 consulului britanic E.L. Blutte, rugându-l pe acesta din urmă să-l sprijine „să înființeze o casă de comerț în portul Galați”.

Dar Bell și-a desfășurat activitatea mai mult în principatul muntean, asociatul său Anderson stabilindu-se chiar la București în toamna aceluiași an. La 11 octombrie, agentul consular Blutte a murit pe neașteptate, stârnind bunul mers al treburilor. Ambasadorul lord John Ponsonby de la Istanbul l-a numit pe amintitul Lovi ca „agent politic *pro tempore*”, aspiranți la acest post fiind Anderson, asociatul lui Bell, și chiar William Churchill din serviciul Ambasadei Marii Britanii la Istanbul. Momentan, până la sosirea noului titular al postului, scoțianul Robert Gilmour Colquhoun (numit la 14 noiembrie 1834, dar venit la 6 martie 1835), consulul francez din București, Jean François Mimaud, a fost însărcinat cu calitatea de girant al afacerilor consulare britanice. Lucrurile au fost temporizate și de întreruperea survenită în secretariatul lui Palmerston, odată cu schimbarea guvernului din Londra.

În cursul șederii sale în principate (octombrie-noiembrie 1834), după cum raporta el ducelui de Wellington la 16 decembrie 1834, George Bell a avut prilejul să discute și să observe o seamă de aspecte ale vieții politice din Țara Românească. Domnitorul Al. D. Ghica și guvernul său i-au cerut să mijlocească un împrumut englez pentru exploatarea prețioaselor mine – de sare, cupru, fier,

plumb și cositor, prospectate în parte de Lovi –, dar și pentru construcția de drumuri, adâncirea albiei unor râuri și terminarea altor lucrări menite să sprijine dezvoltarea agriculturii și comerțului. Reintors la Londra, Bell a dorit să se asigure în prealabil – prin raportul înaintat ducelui de Wellington la 31 decembrie 1834 – dacă guvernul britanic recunoștea „autonomia Țării Românești, așa cum este ea asigurată prin tratatul de la Adrianopol și prin convențiile și actele semnate de curând între guvernele rus și turc”. Voia, de asemenea, să știe dacă, în consecință, se recunoștea celor două țări românești și valabilitatea pavilionului lor național: „Sub aceste stindarde – arăta Bell – câteva nave valahe și moldovene vor sosi cu încărcături în Marea Britanie, în primăvara următoare, când, conform legilor vamale, încărcătura este respinsă pentru consumul intern, dacă pavilioanele lor nu sunt recunoscute de către guvernul britanic”.

Răspunsurile s-au dovedit multumitoare, căci la 30 noiembrie 1834 consulul francez Mimaud își informa ministerul său de externe că firma Bell & Anderson a închiriat pentru transportul mărfurilor pe Dunăre o navă de 115 tone, construită la Giurgiu și proprietate a unui boier din București și că în același timp a fost expediat la Galați un vas englezesc și se aștepta sosirea unui al doilea. Vasul firmei Bell & Anderson este socotit *azi cea dintâi navă englezăscă propriu-zisă care a urcat pe Dunăre*, cele dinainte de 1834 fiind din Insulele ionice sub pavilion britanic.

Capital englez pentru „minele dacice”

În ianuarie 1835 Urquhart s-a deplasat în persoană la București și Iași. Importanța economică și strategică a celor două țări române în cadrul „problemei orientale” l-a determinat să-și depășească misiunea și atribuțiile încredințate de

Foreign Office. În contactele sale cu cercurile politice din Iași și București, el a dat de înțeles că se putea conta pe sprijinul Angliei în încercarea de emancipare de sub protectoratul rus. În discuțiile cu domnitorii Al. D. Ghica și M. Sturdza, ultimul i s-a părut a fi mult superior tuturor celor cu care se întâlneau și cu care discutate în această parte a continentului.

La întoarcerea în patrie, Urquhart a pledat cu energie pe lângă guvern spre a-l determina să acorde atenție multiplelor avantaje pe care le ofereau cele două principate, „care au fost cu totul neglijate de oamenii de stat din Apus”. Speranțele sale se bazau pe faptul că Anglia putea „să smulgă aceste provincii bogate și importante destinului care le amenința”, iar comerțul în această zonă ar urma să se dezvolte printr-un împrumut acordat de Marea Britanie, capitalul englez putând prelua exploatarea miniere. „Dl. Lovi – scria Urquhart – a fost atât de norocos încât a descoperit minele dacice” și „coborând în ele, le-a găsit în perfectă stare”.

Deși Urquhart era în favoarea autonomiei Principatelor Române și eliminării protectoratului țarist, el nu împărtășea deloc ideea independenței acestora, fiind un înfocat apărător al integrității Imperiului otoman (*Magazin istoric*, nr. 3/1995). Oricum, rezultatele misiunii sale au fost primite bine la Londra, iar memoriile sale adresate regelui William IV, ducelui de Wellington și apoi lui Palmerston (revenit la Foreign Office în aprilie 1835) i-au atras intrarea în diplomatie. La 3 octombrie 1835 a fost numit secretar al Ambasadei Marii Britanii din Istanbul, luându-și în primire postul în iulie 1836. Până atunci însă, s-a angajat într-o campanie intensă ca polemist și agitator politic. A început să editeze colecția bilingvă *The Portofolio*, în care a publicat documente secrete compromițătoare pentru diplomația rusă, articole privind situația politică din Principatele dunărene, date despre comerțul și traficul pe Dunăre, activitatea din porturile românești etc.

Revenind la situația din principate, trebuie spus că după sosirea noului consul britanic Colquhoun la București, la cererea lui George Bell, pe care îl cunoscuse la Londra în ianuarie 1835, el a pledat, printr-o scrisoare trimisă la 16 martie 1835 ducelui de Wellington, pentru crearea unui vice-consulat britanic la Brăila, solicitând numirea în post a unui funcționar al firmei Bell & Anderson, anume John Hutchinson. Domnitorul Al. D. Ghica comunica kapukehaiei sale la Poartă, N. Aristarchi, despre insistențele consulului englez în această privință, cerând instrucțiunile convenite dregătorilor Divanului imperial. Colquhoun a și avut câștig de cauză, la 12/24 noiembrie 1835 informându-l pe lordul Palmerston că primise beratul sultanului Mahmud II de numire a lui Hutchinson în postul solicitat la Brăila.

În tot acest timp casa de comerț Bell & Anderson și-a continuat afacerile, consulul prusian, baronul Constantin Sakelarie, arătând într-un raport din 13 martie 1835 că această companie nutrea ambiția de a contrabalansa chiar și comerțul austriac în principate și că ar urma să angajeze, în curând, un vas cu aburi – după modelul companiei contelui István Széchenyi – pentru remorcarea barjelor și vaselor comerciale pe Dunăre. La 16 august 1835, noul consul francez la București, Adrien Louis Cochelet, menționa și el firma printre celelalte case comerciale din principatul muntean și preciza că Anderson, asociatul lui Bell se ocupa și cu exploatarea forestieră. Printre produsele achiziționate de casa Bell & Anderson din principate – menționate în hârtiile de afaceri ale firmei – se aflau: seul, ceara, lăna, sămânța de cânepă, pieile crude, doagele de butoaie, grinzile, cheresteaua, fierul vechi etc.

În p. 59: portul Brăila în primele decenii ale sec. XIX

Case comerciale pe celebra Regent Street din Londra (gravuri din 1825)

Stradă din București (imaginea de jos; gravură de Ch. Doussault, 1843)

În 1835 George Bell a revenit în principate, având chiar o întrevedere cu domnitorul Al. D. Ghica. E semnificativ totuși faptul că deși Bell îl considera pe Ghica un om slab, incapabil să se sustragă tutelei țariste, consulul Colquhoun raporta lui Palmerston la 25 octombrie 1835 că domnitorul îl consultase pe Bell în privința mijloacelor celor mai potrivite pentru îngrădirea influenței rusești în principate.

Interesat de aspectele politice, Bell a intrat în legături cu cercurile politice ale opoziției muntene, formată din boieri și negustori ostili Rusiei și animați de sentimente prooccidentale. Figura proeminentă a acestor cercuri politice era Ion Câmpineanu, iar apropierea acestuia de Bell nu se datoră doar interesului manifestat de fruntașul politic român pentru promovarea comerțului, industriei și agriculturii moderne, ci și de preocupările sale de a găsi noi mijloace politice pentru emanciparea Țărilor Române de sub tutela străină. Orientarea politică a grupului Câmpineanu spre democrație și sistemul parlamentar al Europei occidentale și-a găsit expresia și în broșura polemică *Coup d'oeil sur l'état actuel de la Valachie et la conduite de la Russie relativement à cette province*, publicată în 1835 la Paris și preluată imediat de Urquhart în al său *The Portfolio*.

Ucazul lui Nicolae I

Reacția Rusiei n-a întârziat însă. Autoritățile ruse au înșpărit imediat controlul navigației pe fluviu între Sulina și Galați, solicitând căpitanilor de nave să prezinte hârtiile de bord de-a lungul traseului, chiar atunci când nu traficau pe malul răsesc. Guvernul rus a mers chiar mai departe: ucazul țarului Nicolae I din 7 februarie 1836 a instituit o stație de carantină pe malul stâng al brațului Sulina, cu stabilimente adiționale în ostroavele Sf. Gheorghe, Ceatal și Letea din

Deltă. Sub pretextul aplicării normelor de carantină, autoritățile vamale, căpitaniile și poliția fluvială rusă căpătau dreptul de a inspecta toate navele ce doreau să înainteze pe Dunăre spre porturile românești, de a percepe unele taxe pentru remorcare și cabotaj, iar în caz de nesupunere la control, de a reține vasul respectiv, a-i confiscă încărcătura și a-l îndrepta spre portul Odessa.

Măsurile luate au stârnit profunda nemulțumire a cercurilor de afaceri engleze și în special a casei Bell & Anderson. Urquhart, înștiințat imediat, s-a adresat la 15 martie 1836 subsecretarului de stat la Foreign Office, William Fox-Strangways, exprimându-și opinia că „evenimente importante vor avea loc în amândouă principatele” și sperând „că există mijloace pentru a întârzia catastrofa și a opune rezistență Rusiei, care cu toată recenta ocupare [de teritorii], cu toată existența trupelor sale permanente, a regulamentelor sale și a întregii sale puteri și influențe, este silită să folosească înșelătoria, intrigă și corupția pentru a-și atinge scopurile”. Revenind într-un apel către succesorul subsecretarului de stat la externe, John Backhouse, la 18 aprilie 1836, Urquhart stăruia să se înființeze o comisie parlamentară de anchetă sistematică asupra comerțului Marii Britanii cu regiunea Levantului și în țările de pe litoralul pontic, pentru a culege informații exacte. În același sens au depus o plângere lui Backhouse și asociații Bell & Anderson, la 27 aprilie, imediat difuzată în marile organe de presă londoneze (*Times*, în 27 aprilie, a publicat-o sub titlul *Russian Aggression on British Commerce*; a fost reluată și de *The Portfolio*), dezlănțuindu-se o violentă campanie de presă anti-rusă pe tema nerespectării libertății de navigație pe Dunăre. La această campanie a replicat oficiosul *Journal de St. Petersburg* – articolul fiind reprodus în traducere și de *Curierul românesc*, nr. 30, din 22 mai 1836 –, acuzând partea engleză de falsuri și denaturări.

Oricum, s-a creat vâlvă în jurul acestei chestiuni și negustorii din Londra și Glasgow au sesizat Parlamentul, iar deputatul cu vederi liberale Patrick Stewart, ca și lordul Dudley Stuart – un apropiat al cercurilor de exilați poloni de la Paris din jurul principelui Adam Czartorisky, înverșunată dușmani ai țarismului – au făcut o serie de interpelări în Camera Comunelor (31 martie și 20 aprilie), acuzându-l pe lordul Palmerston că nu a luat măsuri de protecție a navelor britanice împotriva actelor arbitrare ale autorităților ruse. Moțiunea de neîncredere în guvern a fost însă respinsă.

La scrisoarea firmei Bell & Anderson, subsecretarul de stat Backhouse a răspuns la 5 mai 1836, arătând că autoritățile ruse nu au dreptul să perceapă nici o taxă vamală la gurile Dunării și, prin urmare, negustorii englezi nu erau obligați să plătească nimic. În cursul lunii iunie, consulul Colquhoun s-a deplasat în persoană la Galați, iar la întoarcerea sa în București a redactat un raport către lordul Palmerston (1 iulie 1836), în care, pe baza notificării primite din partea vice-consulului rus din Galați, Karneev, arăta că în acel moment se făceau ultimele pregătiri pentru intrarea în funcțiune a unei carantine la Sulina, putându-se proceda de către ruși la verificarea amănunțită a tuturor transporturilor străine sub pretext igienico-sanitar și că pe Dunăre activau 7 canoniere rusești însărcinate cu paza și controlul documentelor de bord ale tuturor vaselor, canonierele fiind amplasate în diferite puncte strategice: la gurile Dunării, la punctul Sf. Gheorghe, în fața Isacei, la Ismail, Reni și în alte părți.

Iritat, Urquhart (și luase în primire postul de secretar de ambasadă la Istanbul) s-a deplasat din nou la București, între 13 și 16 iulie, fiind apoi însoțit de consulul Colquhoun într-o inspecție la Silistra (16-17 iulie). La București, diplomatul scoțian a avut o întrevedere cu domnitorul Al. D. Ghica. Potrivit celor relatate de el

subsecretarului de stat Backhouse, la 6 și 8 septembrie, discuțiile cu domnitorul muntean s-au axat pe trei mari probleme: un împrumut de 120 000 lire sterline; planul de emancipare a principatelor de sub tutela Rusiei și impactul pe care l-ar fi putut avea asupra vieții economice a Țărilor Române apropiata încheiere a unui tratat de comerț între Turcia și Marea Britanie. În cadrul discuției pe care a avut-o cu consulul francez Cochelet, Urquhart a ținut să precizeze că „Anglia nu ia în considerare navigația pe Dunăre decât în raport cu tratatul de la Viena din 1815 relativ la libera navigație de-a lungul fluviilor. Obstacolele sau piedicile pe care Rusia ar dori să le aducă acestuia vor fi luate de noi drept acte ostile, pe care vom ști să le împiedicăm“.

Aventura goaletei Vixien

Pe Urquhart îl obseda ideea încheierii unui nou tratat comercial între Marea Britanie și Turcia, care să deoaze aplicarea prevederilor de la Unkiar-Skelessi și să asigure controlul britanic asupra Mării Negre. Luând în considerare zonele limitrofe ruso-turce, Urquhart era preocupat și de soarta principatelor, dar și de Circasia, de pe litoralul pontic de răsărit. În ambele cazuri, el a lăsat să se înțeleagă de către cercurile politice din aceste zone că se putea conta pe ajutorul britanic în obținerea independenței lor politice și comerciale. La insistența lui Urquhart s-a declanșat o acțiune conjugată a firmei Bell & Anderson pentru a provoca o stare de tensiune la Dunărea de Jos și în Circasia. În noiembrie 1836, cei doi avocați ai firmei Bell & Anderson s-au deplasat la Iași, spre a se plângeră noului consul britanic instalat aici, Samuel Gardner, despre o preținsă agresiune comisă în condiții neclare de canonierele rusești împotriva navelor comerciale ale firmei — *Hero* și *Star*. În același timp, a fost pusă la cale o forțare a blocajului instituit de ruși pe coastele

Circasiei, într-o regiune caucaziană bântuită de triburi turbulente ostile dominației ruse. Goeleta *Vixien*, închiriată de casa Bell & Anderson, a fost trimisă cu o încărcătură de sare din Țara Românească spre a fi desfăcută în Caucaz. Din echipajul, pus sub comanda căpitanului Thomas Childe, făcea parte și fratele lui George Bell, James Stănescu, în calitate de „supercargo“ (supraveghetor al încărcăturii de pe vas).

Aventura lui *Vixien* s-a încheiat însă rapid și într-un fel cu totul nedorit. La 27 noiembrie 1836, nava de război rusească *Ajax* a interceptat goeleta în golful circasian Sugiuk-Kalé, a capturat-o și, împreună cu echipajul și încărcătura ei, a condus-o în portul Sevastopol. Englezii erau bănuți că transportă clandestin arme și muniții pentru triburile circasiane răsculate.

Exasperați de acțiunile firmei Bell & Anderson, autoritățile ruse au considerat necesar să le pună capăt — prin mijloace indirecte, desigur —, cu atât mai mult cu cât întreprinzătorii scoțieni au încercat să înființeze și o bancă de credit cu capital englez, menită să perturbe serios activitățile economice rusești în principate. În intențiile lor, rușii au fost ajutați și de o dispoziție a domnului Al. D. Ghica din toamna lui 1836 provocând deprecierea monedei prin scăderea cursului piaștrilor și al paralelor pe piață, în așa fel încât casa de comerț Bell & Anderson a înregistrat însemnate pierderi la schimb și având greutăți în achitarea creanțelor și plăților pentru mărfurile livrate. În al doilea rând, autoritățile rusești s-au folosit de concursul unor bancheri înfeudați intereselor austriece — Hilel Manoaș și Ioan Ștefan Hagi Moscu — care, încântați să scape de concurență, au cerut restituirea împrumuturilor acordate casei Bell & Anderson. Totodată, agentul la Brăila al firmei Bell & Anderson, anume Hutchinson, împreună cu negustorul lipsit de scrupule John Harbottle, s-au datat unor speculații hazardate și au achiziționat mărfuri în schimbul unor creanțe

neacoperite. În sfârșit, printre creditorii lui Bell & Anderson se aflau supuși ruși ca Mihai Dimcea, Zefcovicu Hristo Petală, Lambrus Pandele și Anastasios Xantos sau austrieci ca Ioan Faranga sau Anton Fatutas, prusieni ca Simeon Aprilovici și localnici precum paharnicul Ioan Slătineanu, slugerul Atanasie Rîșanu, Const. Cernovodeanu, fiul serdarului Dinu, părtaș la afaceri cu Manuc bei și Ioan Șt. Hagi Moscu, Dimitrie Orășanu din Râmnicul Sărat, polcovnicul Parascheva Gherge, frații Diamandidi și Andrei Statiri din București ș.a., care au cerut comitent achitarea totalului datorat de 554 625 piaștri și 31 parale sau confiscarea mărfurilor livrate și rechiziționate prin scrisori de schimb și polițe onorare de către beneficiari.

Datorită insolabilității, casa Bell & Anderson a dat faliment la 28 noiembrie 1836. Declarat părtaș la faliment, vice-consulul englez de la Brăila, Hutchinson, a fost obligat să-și dea demisia, la 7 decembrie 1836. La cererea domnitorului Al. D. Ghica, Andrew Anderson a fost reținut la București, în timp ce Bell s-a deplasat la Iași, unde consulul austriac depuse o plângere la Postelnicia Moldovei împotriva firmei engleze din partea creditorilor supuși austrieci.

Prăbușirea atât de rapidă a casei Bell & Anderson era deplănsă de Colquhoun într-o scrisoare din 15 decembrie 1836 și considerată ca un fapt ce a întunecat prestigiul Angliei, fiind nevoie „de oarecare timp pentru a risipi această impresie. Tristul eveniment a fost salutat cu bucurie de Rusia și ea nu a pierdut ocazia să-l folosească ca un mijloc spre a-și întări propriile sale interese“.

La Sevastopol, în ziua de 27 ianuarie 1837, căpitanul navei *Vixien*, Childe, învinuit de contrabandă, a fost judecat și expulzat, împreună cu ceilalți membri ai echipajului, la Istanbul; vasul și întreaga sa încărcătură au fost confiscate.

Eforturile lui Urquhart și George Bell de a provoca un curent

UN MARE EUROPEAN

(Urmare din p. 53)

În 1934, în urma aten-
tatului de la Marsilia, guver-
nul francez propune ca Con-
siliul Societății Națiunilor să
pună în studiu elaborarea con-
vențiilor pentru represiunea
terorismului și pentru crearea
unei curții penale internațio-
nale. Un comitet de 11 juriști
a fost numit de către Consiliul
Societății Națiunilor... Luând
ca bază pentru lucrări un
ante-proiect redactat de dl.
ministru Pella, comitetul a
ajuns, la prima sa sesiune din
mai 1935, la un proiect de
convenție pentru represiunea
terorismului... Acest
proiect, pentru crearea curții
penale internaționale, consti-
tue o mărturie a tenacității
d-lui Pella care a știut să puie
în evidență concepțiunile pe
care le considera susceptibile,
în raport cu circumstanțele
actuale, de o acceptare mai
generală, rezervând însă po-
sibilitatea curții penale de a-și
lărgi competența în viitor. În
sfârșit, cu prilejul conferinței
actuale ideile d-lui ministru
V.V. Pella și-au văzut triumful
definitiv.

....Se poate afirma că în
afară de importanța lor poli-
tică, cele două convențiuni
consacrând din punct de
vedere științific tezele ori-
ginale ale d-lui Pella, în mate-
ria dreptului penal interna-
țional, o doctrină juridică
românească pătrunde astfel
pentru prima oară în patri-
moniul universal al dreptului
gîntilor.

Domnul ministru Pella a
făcut, o dată mai mult, cinste
țării sale... ■

de opinie în Marea Britanie în
sensul unei replici aspre la adresa
Rusiei n-au fost înclinuate de
succes. Interpelării violente din 17
martie 1837 a deputatului radical
în Camera Comunelor, John
Arthur Roebuck, i-a răspuns calm
și temperat Palmerston, ceea ce l-a
determinat pe Dudley Stuart să
rotească o incisivă diatribă, în-
vinuindu-l de „lipsă de energie și
de zel în apărarea țării”. La 19
aprilie 1836, Palmerston a cerut
explicații guvernului rus în cazul
navei *Vixen*. La 17 mai, cabinetul
din Petersburg l-a împuternicit pe
lordul John George Durham,
ambasadorul britanic în capitala
rusă, să răspundă lui Palmerston
că la Sugiuc-Kalé, locul unde
fusesse capturată nava cu pricina,
se afla fortul rus Alexandrovski cu
garnizoană permanentă, într-o
regiune ce aparținea Rusiei prin
tratatul de la Adrianopol. Palmer-
ston s-a declarat mulțumit cu
această precizare și a considerat
incidentul încheiat la 23 mai 1837.

Acest episod a dăunat însă
carierii diplomatice a tempera-
mentalului Urquhart, care a fost
rechemat la Londra.

Substratul unei aventuri financiare

Care a fost epilogul afacerii Bell
& Anderson?

În ciuda presiunilor domnului
Al. D. Ghica, pentru ca procesul
firmei să fie judecat la București,
consulul Colquhoun raporta la 22
februarie 1837 că toate actele
companiei fuseseră trimise sub
sigiliu la Istanbul, unde urma să se
judece litigiul. Proprietarii casei au
fost reținuți însă în principate,
Anderson la București și Bell la
Iași. Un călător străin, abatele
irlandez Nathaniel Burton, care a
trecut prin București între 22 și 25
iunie 1837, a izbutit să se vadă cu
Anderson, care era găzduit într-o
casă luxoasă și primitoare a unui
distins boier, cultivat și vorbitor al
limbii franceze, cu grad de colonel,
nimeni altul decât Ion Câm-
pineanu. Astfel apare și mai
limpede legătura dintre acțiunea

lui Urquhart din anii 1835-1836
și a conaționalilor săi Bell și An-
derson cu opoziția politică bucu-
reșteană din acei ani, în fața lui
Ion Cămpineanu.

Proprietarii casei de comerț Bell
& Anderson, la rândul lor, au știut
să-și manifeste recunoștința față de
prietenul lor român. Cu prilejul
călătoriei lui Cămpineanu la Lon-
dra și Paris, pentru a pleda cauza
principatelor și a solicita ajutor în
vederea emancipării lor, el a fost
găzduit la Londra, în casa lui
George Bell din 81 Guilford
Street, în Russel Square din centrul
capitalei britanice, accesibilă și
emigranților poloni din jurul prin-
cipalei Czaritorisky. Aici a primit
îngrijiri medicale în octombrie
1839, în timp ce era suferind de
gripă. Un an mai târziu, Ion Ghica,
nepotul lui Cămpineanu, a fost
găzduit în aceeași casă de către
frații George și John Stanislas
(„Circasianul”) Bell.

Atâta știm, deocamdată, despre
legăturile dintre frații Bell, Andrew
Anderson (acești „gentlemen
adventurers”) și patrioții români
din partida națională. Anderson a
dispărut încă din vara anului 1837,
iar George Bell a avut o moarte
tragică, în 28 octombrie 1841, la
Acoyapa, într-o încăierare cu
indigenii din America Centrală.
Doar David Urquhart a mai păstrat
relații cu oamenii politici români,
îndeosebi Ion Ghica.

Ce rămâne în istorie după
această aventură financiară? Casa
de comerț Bell & Anderson este
prima încercare serioasă de
penetrare engleză în viața eco-
nomică a Țărilor Române și de
barare a expansiunii Rusiei în
sud-estul continentului și regiunea
ponto-circasiană. Pentru început,
a fost o nereușită. Dar tenacitatea
tipic britanică n-a întârziat să-și
dea roadele. Printr-o politică co-
mercială activă și inteligentă,
englezii au recăștigat pozițiile
solide în comerțul exterior danu-
biat al principatelor în deceniul
cinci al veacului trecut, iar prin
noua convenție a Strămtorilor,
încheiată la Londra în 13 iulie
1841, au reușit să anuleze pre-
vederile tratatului ruso-turc de la
Unkiar Isklessi. ■

„SĂ NU MĂ PREA ÎNALȚE“

Personajele istorice nu mor atunci când încetează să trăiască din punct de vedere biologic; amintirea lor persistă în conștiința contemporanilor și urmașilor, uneori cu tărie, alteori în amorfie, fiind apoi din nou actualizată atunci când împrejurările o cer. Iar împrejurările depind și ele de interesele diferitelor grupuri de oameni, care, uneori înconștient, alteori

MIRELA-LUMINIȚA
MURGESCU

în mod premeditat, nu ezită să folosească imaginea diferitelor personalități istorice pentru scopurile lor concrete și imediate.

Un exemplu de asemenea utilizare pragmatică a trecutului este felul în care Gheorghe Bibescu, domnul Țării Românești în anii 1842-1848, a încercat să-și întărească poziția politică prin cultivarea asemănării cu Mihai Viteazul.

Factorul politic nu rămâne indiferent

De ce l-a ales Bibescu pe Mihai Viteazul?

În deceniul patru al secolului al XIX-lea, literatura și arta din Țara Românească începuseră să fie tot mai des străbătute de umbra lui Mihai Viteazul. Romantismul redescoperea și mai ales readucea la viață personaje istorice care prin aura lor eroică aveau menirea de a se transforma în părinți protectori și

îndrumători ai națiunii române. În anul 1837, Ion Heliade-Rădulescu îl evoca pe domnul muntean printre ruinele Târgoviștei, pentru ca în 1844 să înceapă epopeea *Mihaida*, rămasă însă neterminată. În același timp, artiștii plastici încep să se intereseze de soarta tragică a acestui erou. În anul 1829, *Biblioteca românească* anunța că tânărul Constantin Lecca, „aprinș fiind de zelul patriotic și vrând după puteri a sluji neamului, au zăgăvit trista

Domnul Bibescu și mantia „împrumutată” de la Mihai Viteazul, voievodul înfățișat în clipa intrării în Alba Iulia (pictură de D. Stoica)

și lăcrămoasă moarte a viteazului princip Mihai... și spre veșnică aducere aminte, ca suvenir au dat-o la Școalele Naționale, ca să se poată în școală înaintea tinerimei, ca să vadă pre un iroi, ce au fost scutitorul a toate creștinătății de tirania varvaricească și carele era minunat de toată Europa, să vadă zic ce era strămoșii ei în lume". Încet, și prin contribuția artistilor pictori, figura lui Mihai căpăta contur material. La acestea se adăugau, cu un rol extrem de important în impunerea figurii lui Mihai Viteazul în societatea românească a mijlocului de secol al XIX-lea, lucrările de istorie. Acum aproape uitat, prăfuit și desuet, Aaron Florian, pe atunci profesor la Sf. Sava, are meritul că, preluând și adăncind informații și cunoștințe referitoare la istoria lui Mihai Viteazul ce apăreau în lucrările anterioare (Șincai, Bojincea), a clarificat elementele-cheie ce vor defini imaginea domnitorului ani și ani în urmă.

În anul 1837, Aaron Florian publica volumul al doilea al lucrării sale *Idee repede de istoria Prințatului Țării Românești*, al cărei prim volum apăruse cu doi ani înainte și trata istoria principatului până la domnia lui Radu de la Afumați. Continuând pe firul istoriei, profesorul de la Colegiul Sf. Sava alocă cea mai mare parte a celui de-al doilea tom domniei lui Mihai Viteazul. Astfel, 209 din 322 de pagini sunt dedicate acestui domnitor, totul încheiat într-un antrenant și mobilizator discurs patriotic. Scriitura lui Aaron Florian este mai aproape de literatură decât de rigoarea omului de știință. Ce trebuia să rețină cititorul despre Mihai Viteazul? Faptul că acesta simbolizează: 1 – lupta pentru „slobozenie” de sub „despotismul turcesc”; 2 – unirea teritoriilor locuite de români; 3 – afirmarea rolului românilor în apărarea Europei; 4 – justificarea stării actuale a românilor prin „nenorocirile și nefericirile” care s-au abătut asupra Țărilor Române odată cu asasinarea lui Mihai.

Conștient de acest lucru, colegul lui Aaron Florian, Simion

Marcovici, stăpânitor și el al unei rafinate tehnici de mânăuire a condeiului în calitate de profesor de retorică la același colegiu, publica ceea ce astăzi am numi o notiță promoțională despre cartea amintită. Astfel, în *Curierul de ambe-sexe*, suplimentul literar al *Curierului românesc* el se arăta convins că „toți patrioții se vor întrece a dobândi câte un exemplar și a-l citi cu luare aminte ca să cunoască ce au fost slăviții lor strămoși...”. Pentru mai multă culoare, el își amintește: „mi s-a întâmplat să văz citind domnia prea acrișului și de vecinica pomenire vrednicului Mihai Viteazul cu lacrimile pe ochi și cu peptul saltând de suspinuri. Apoi ce dovadă mai mare se poate da de interesul și entuziasmul ce a știut autorul să reverse în cartea sa cu atâtă iscusință și finețe?... Însumi am citit, față cu bărbății și cu dame, viața aceluiași erou și cu mare mulțumire a sufletului am văzut șiroaie de lacrimi curgând din ochii ascultătorilor”. În același timp se socoțește dator să facă un îndemn pentru a se ridică lui „Mihai Viteazul, acest Cezar al Românilor, un monument la locul ce s-ar găsi mai de cuviință și cu inscripție mai potrivită cu isprăvile și vitejia lui. Tot sub acest monument s-ar cuveni a se depune și rămășițele capului lui ce stau ascunse și necunoscut sub o lespezioară în sfânta biserică a Mănăstirii Dealului. Nu este îndoială că toți cei ce poartă în peptele inimă și simțiment de român, vor merge spre vizitația monumentului acestui erou și al slavei României cu aceeași smerenie și râvnă cu care se zice că pelerinii de deosebite religii mergeau odinioară la locuri sfinte spre sfințire sau pocăință”. Elocința profesorului este emoționantă.

Un simbol care conta din ce în ce mai mult pentru un număr tot mai mare de oameni era firesc să intereseze și pe factorii politici. Numai câțiva ani după apariția *Istoriei* lui Aaron Florian, însuși domnul Țării Românești a inițiat preluarea și asimilarea de către puterea politică a simbolului Mihai Viteazul. Ajunși în acest punct, se

cuvîin câteva lămuriri despre conjunctura politică generală și despre poziția domnitorului Gheorghe Bibescu.

„Până la plinirea veacurilor“

În octombrie 1842 domnitorul Alexandru Ghica fusese depus printr-un firman al sultanului cerut insistent de Rusia. După ce presiunile Rusiei au blocat încercarea de a-l alege ca domn pe lăderul „partidei naționale”, Ion Cămpineanu, Obștească Aduhare Extraordinară a ales pe Gheorghe Bibescu. Conform unor mărturii mai mult sau mai puțin directe, se pare că pentru ceremonia de încoronare acesta ar fi îmbrăcat o pelerină albă care multora le-a evocat pe Mihai Viteazul. Consulul francez, Adolphe Billecocq, într-o relatare nu foarte favorabilă domniei lui Bibescu, amintește cu destulă malițiozitate faptul că domnul „și-a făcut pentru investitura sa un costum de ceremonie croit după o serie de tablouri ce au pretenția de a-l reprezenta pe acest erou model [Mihai Viteazul]”, deși aceste tablouri fuseseră pictate la mult timp după moartea acestuia. Mulți ani mai târziu, în 1902, într-o conferință dedicată domniei lui Bibescu, C.G. Dissescu avea să comenteze relațiile francezului, afirmând că toată lumea știa că de fapt era vorba de costumul lui Mihai Viteazul. Într-o mică lucrare intitulată semnificativ *Domnii regulamentari și istoria celor trei ani de la 11 februarie până astăzi*, Dimitrie Bolintineanu pomenește faptul că „la instalare, [Bibescu] păru pe cal în costumul lui Mihai Viteazul... Astfel văzurăm pe Domnul Bibescu călare în costumul trecut de timp al lui Mihai Viteazul”. Nici ochiul vigilent al lui Nicolae Iorga nu scăpa momentul și insolitul situației îl va face ca în a sa istorie a românilor, aproape de fiecare dată când amintește de Gheorghe Bibescu, să-l înă numai în vârful condeiului, amintind mantia și cușma lui

Mihai Viteazul. „Romantismul... l-a făcut sensibil la amintirea străbunelor lupte ale națiunii sale. El a avut dorința de a dovedi, măcar prin costumele lui Mihai Viteazul pe care l-a purtat la consacrare, din care a vrut să facă o adevărată încoronare, că el se conducea după eroiul cel mai puternic din sufletele românilor”. Ideea aceasta a fost întărită și de o litografie pusă în circulație în epocă. Conform analizei lui G. Opreșcu, litograful francez A. Morin a realizat, după un portret al domnitorului datorat vienezului Anton Kaufmann, o imagine care îl reprezenta pe acesta „în picioare, în costum militar, plin de maiestrate pe o estradă în fața unor coloane de marmură... Domnul poartă pe umeri o manta largă și în cap o căciulă cu o egretă și un ac cu diamante. Poza cam teatrală, fără îndoială, sub care îi plăcea să apară în fața supușilor săi, Domnul care, după cum se pare, era chinuit de amintirea lui Mihai Viteazul”.

Cum nimic nu este inocent în politică, Gheorghe Bibescu urmarea de fapt ca prin apropierea de marele înaintaș să se legitimeze pe sine în fața contemporanilor săi. Mihai Viteazul trebuia să îi transmită noului domn prerogativele puterii. Totodată, Bibescu avea pretenția de a trece în ochii românilor ca un nou Mihai Viteazul. Intenția, așa cum se întâmplă întotdeauna, este rapid sesizată de oamenii de litere și, în 1843, C.C. Aristia – autorul unui ciclu de poezii în onoarea lui Bibescu, poeme cu tentă eroico-mitologizantă – oferă domnitorului de ziua numelui o poezie omagială în care nu este greu să surprindem un adevărat program propagandistic. „Veniri timpuri grele, certări pentru păcate; / Păgânii ce-mpilări pământ prea fericit! / În jug gemeau românii, ființe desarmate, / Când un Mihai eroul de el i-a mântuit. / ... Eroi în graii și-n fapte, trec seculi până vin! / Zăriși din nou lumina, pământ cercat de soartă, / Pe tronu-ți ce Pronia, zic vru a-ți lă păsra, / Azi alt Mihai domnește, în mâini și spada poartă, / Și spirit pentru cărmă, născut da impera. /

Știa Mihai să frângă dușmanul cât de tare, / Știa să-și mute piatra departe de Carpați, / Va ști Bibescu ai aduce și leul-nfrânare; / Va ști păstra dreptate și celor apăsați”. Paralelismul este clar. Lucrurile se vor contura cu pregnanță în momentul în care Bibescu va încerca să realizeze adevărata comuniune cu spiritul tutelar al lui Mihai Viteazul printr-un pelerinaj la Mănăstirea Dealu.

În 1844, în timpul călătoriilor sale prin Țara Românească, Bibescu se oprește la Mănăstirea Dealu, cum spune Billecoq, pentru „a plânge pe mormântul modelului său”. Schema este simplă, iar gestica elocventă avea rolul de a sugera transmiterea prerogativelor puterii de la înaintașul-erou la domnul actual: îngenunchere, meditație pioasă, lăcrămare, sărut. Momentul va fi popularizat, întâi prin oficiosul vremii *Vestitorul românesc*. În numărul 68 din 29 august al acestuia era publicată o relatare a călătoriei, însoțită de o meditație în proză cu titlul *Asupra țărânei lui Mihai*, text semnat de „unul din suita Măriei-Sale”, M.S., și datat 24 august 1844. În epocă, acest anonim a fost probabil un secret a la Polichinelle, deci cunoscut de toată lumea. Era vorba despre Simion Marcovici, cel care relatează în același ziar călătoria lui Bibescu la Constantinopol. Comentariile credem că sunt de prisos în fața unui text ce glăsuiește mai mult decât elocvent, așa că mai bine să-l ascultăm pe reporterul nostru. La Mănăstirea Dealu, oprit în fața pietrei tombale, domnitorul „a privit-o un minut cu întristare și suspin, apoi simțindu-se pătruns de un fior care este privilegiu dumnezeiesc numai al sufletelor celor mari, a îngenunchiat cu ochii plini de lacrimi și a sărutat-o oftând. Numeroși privitori ce sta împrejur au rămas în uimire. Această scenă care de a patra oară se reproduce acum în istoria omenirii dovedește nestinsul dor al unui suflet preauris de cel Prea-puternic pentru fapte mari”. Dar cum numai o relatare nu era suficientă pentru a convinge, autorul adăuga și o elegie

în proză, în care pe de o parte exalta virtuțile războinice ale lui Mihai Viteazul, iar pe de altă parte invoca protecția și binecuvântarea acestuia pentru domnia celui ce se dorea asemenea lui. „O țărână sfântă! Odor prea scump românilor! Tu ai fost mai cu osebite poadoaba și fala României! Patria era acoperită de negura apăsării, ființa ei amenințată a fi prada peirei, geniul tău cel înalt se deșteaptă... La glasul tău, tot românul s-a făcut erou. Numele tău însuflă groază pretutindenea. Răsăritul și apusul s-au cutremurat de incusința minții tale, de nepilduita ta vitejie și mărima sufletului tău și de colosalele tale întreprinderi... Solia ta a fost mare, dar răutatea și pizma au curmat-o pe Câmpiile Turdei prin vânzarea cea mai cumplită! Fie! Ai făcut îndestul pentru vecinica slavă a numelui tău și prin urmare a Rumâniei. Cu toate acestea, ai zăcut veacuri întregi uitat și părăsit supt această smerită piatră. Saltă însă, țărâna sfântă, saltă, simțindu-te astăzi udată de duoasele lacrimi ale unui al tău urmaș care suindu-se pe strălucitu-ți scaun, a venit să depue asupra mormântului tău prinsoasă recunoștință... și totodată să-ți ceară inspirații mănuitoare. Înalță-te, o umbră trufașă, întinde către dânsii brațele tale, primește-l supt acoperământul tău, întârește-l în necazuri, însoțește-l în toate chibzuirile lui și slujește-i de model și povăzător la împlinirea grelelor datorii ce sunt puse asupra-i. Este vrednic a ședea pe scaunul ce tu ai slăvit. Era suflet mare, sentimente frumoase și cugete înalte. Lui a fost păstrat să-ți așeze țărâna într-un locaș potrivit marelui tău nume, și să dea cea dintâia pilda românilor a veni în toți anii să-ți împodobească mormântul cu cununi drept meritoare și să-l ude cu lacrimi de recunoștință. Frumoasa poveste a izbânzilor tale este catechismul adevăratului român cetățean. Fă ca și dorul lui să se împlinească și atunci nepărtinitoarea istorie îl va așeza alături cu tine și cu un odor de o potrivă scump îl va trece din generație în generație până la plinirea veacurilor”.

Un destin inevitabil?

Fragmentul este reluat aproape în întregime de *Foaia pentru minte, inimă și literatură*, nr. 40 din 2 octombrie 1844, gazeta de apărare la Brașov. Pasajul este însoțit de o corespondență datată 19 septembrie și primită de la un abonat din Câmpulung. Acesta, pătruns de importanța momentului, se simte dator să facă publică ceremonia și, mai mult, să adauge și o poezie semnată C.I., „înfocat român”, pătruns de solemnitatea momentului imortalizat într-un poem intitulat *O lacrimă de prinț pe mormântul lui Mihai Viteazul*. Conform poetului, domnitorul „șoptește el în taină, pe piatra mormântală, / A prințului sub care românul triumfă! / Cu umbra el vorbește, îi da o socoteală, / De tot ce are-n pieptu; de tot ce va lucra! / ... Mihai pe prinț salută și prințul pe Mihai!”.

Propaganda vremii așază tot mai mult domnia lui Bibescu sub umbra protectoare a lui Mihai Viteazul. *Almanahul statului pe anul 1844* publica două articole despre Mihai Viteazul. Unul este doar o *Prescurtare istorică a Țării Românești și a vestimentelor prințului Mihai Viteazul*. Celălalt articol, intitulat *Vestitele fapte și silueta moarte ale lui Mihai Viteazul, prinț stăpânitor al Țării Românești*, este semnat de un anume O.G. Gaudi și este o prelucrare după Damaschin Bojincă și Aaron Florian. Cheia acestei compilații o găsim în finalul articolului. „Dumnezeiască pronie binevoind iarăși a înălța Țara Românească la o treaptă de fericire și de strălucire, a rădicat acum pe scaunul domniei un adevărat patriot a căruia vrednicie, înțelepciune și iubire de omenire îi asigurază în prezent precum și în viitorul veacurilor celor mai depărtate numirea de «părinte al patriei». Nația românească poruncește cu sporire în toate înaintările politice și morale sub umbra făcătoare de bine a mărețelor aripi a Prințului stăpânitor Gheorghe Bibescu Vv., bucu-

rându-se de facerile de bine ce el nu încetează a revărsa cu îmbelșugare asupra norodului său. Aici, români convăcuiitori, aici cinstind pomenirea Viteazului Mihai, dați lauda și adâncă mulțumire prea puternicului cărmuitor ceresc, care milostivindu-se a vă împărțiși de folosurile biruințelor acestui erou, câștigate cu sângele strămoșilor voștri, v-a hărăzit astăzi pe un Gheorghe D. Bibescu Vv. ca să vă bucurați pe lângă acele folosuri și de dulcele roduri ce cresc și să plămădesc sub ramurile finicului păcii și sub ocrotirea unei binecuvântate obăduiri părintești”. În același timp, domnul Țării Românești, vizibil nemulțumit de starea în care se găsea lăcașul de odihnă al modelului său, se implica în restaurarea și refacerea acestuia. Din anul 1845 a inițiat lucrările de reconstrucție și refacere a Mănăstirii Dealu.

Această anexare politică nu putea să lase indiferent spiritul caustic și pus pe glumă al românilor. În epocă începuse să circule o malițioasă satiră la adresa gestului lui Bibescu, cu referire directă la vizita domnitorului la Mănăstirea Dealu. Intitulată *Umbra lui Mihai către Egumenul Palada*, ea dădea glas chiar lui Mihai Viteazul: „Părintele Palada, / Tămăie groapa mea: / Căci peatra-mi cea curată / Fu astăzi sărutată / D-un drac împielit”.

Implicarea lui Simion Marcovici în propaganda domnitorului și susținerea acordată trezesc în sufletele colegilor de breaslă sentimente de nemulțumire. Într-o scrisoare din 22 septembrie 1844, la scurt timp după publicarea textului encomiastic din *Vestitorul românesc*, Aaron Florian îi scrie lui George Barițiu: „Ce socotești de relațiile lui Marcovici asupra călătoriilor lui Vodă? Așa e că lingușitorii din stăpânitorul cel mai bun pot să facă cel mai rău prinț? Pe la noi acele relații pe care numai *Vestitorul* le poate publica, se critică strașnic”. Ce a crezut Barițiu e mai greu de aflat, ceea ce

știm este că la scurt timp a publicat textele referitoare la pelerinajul la Dealu. Oricum, Bibescu se interesa mai mult sau mai puțin direct de activitatea gazetărească de la Brașov. Astfel, profesorul Ion Maiorescu îi relatează lui George Barițiu o discuție pe care domnitorul, în timpul unei vizite la Craiova în anul 1843, a purtat-o în legătură cu gazetele acestuia. „Veni la Vodă vorba de gazeta ta! Poenaru [Petrașche Poenaru] m-am mirat că ți-a făcut un encomiu mare, lăudând atât gazetele, cât și pe redactor. Dar știi ce a zis Vodă? Scrieți-l... Atunci când voi face câte o ispravă bună și însemnătoare, poate să o descrie, numai să nu mă prea înalțe.”

Dincolo de nemulțumirile firești pe care atitudinea lui Bibescu de anexare a personajului Mihai Viteazul în scopuri politice și propagandistice le genera în epocă, este uimitor cum timpul schimbă și uitarea selectează opiniile. Sufuse interesul lui vremurilor, atitudinile și părerile politice aleg din noianul de fapte ale unui personaj istoric ceea ce pare util și favorabil timpului respectiv. Așa că în necrologul publicat de Cezar Bolliac în *Trompeta Carpaților*, la moartea lui Gheorghe Bibescu, aplecarea acestuia către amintirea lui Mihai Viteazul devine axul reprezentativ pe care se structurează personalitatea domnitorului muntean. El devine, sau mai bine spus rămâne în istorie drept cel care „a înălțat patriotismul român mai presus de toate, care a rechemat imaginea lui Mihai Viteazul pe tronul României...”.

Poate că pe undeva Bolliac nici nu greșește, căci această anexare politică a figurii lui Mihai Viteazul a contribuit la difuzarea cunoștințelor despre acesta și la impunerea în conștiința contemporanilor a figurii sale ca principalul erou al Țării Românești. Totuși, ne putem întreba dacă este destinul inevitabil al marilor personalități istorice să servească drept proptea și trambulină pentru tot felul de epigoni mai mult sau mai puțin reușiți. ■

După ce dusesse la bun sfârșit una dintre cele mai spectaculoase lovituri de palat și înscăunarea fiului ei minor pe tronul Chinei, cum am văzut în numărul trecut, împărăteasa-mamă Cixi a impus și instituționalizat guvernarea în spatele perdelelor de voal. Cu fermitate și mână de fier, a inițiat măsuri drastice în vederea eradicării corupției, venalității și delăsării manifestate de funcționarii civili și militari în vederea refacerii activității productive și ordinii sociale. Măsurile preconizate de tânăra împărăteasă nu au putut fi traduse în viață așa cum dorea ea. A trebuit să recunoască realitatea dură că „nenorocirile din interior și cele venite de afară” au scindat curtea imperială și întreaga clasă dominantă în două fracțiuni:

– *îndărătnici*, cei pătrunși de măreția istoriei și civilizației chineze, cei convinși că imperiul chinez este cea mai puternică și cea mai bogată țară din lume, ce nu se poate compara cu nici un alt stat de pe glob, cei care refuzau să vadă avantajele pe care le ofereau străinii, opuneau rezistență contactelor de orice natură cu ei, considerând cunoștințele lor „otrăvă pentru sufletul poporului și pericol pentru țară”. Cu ocazia conflictelor militare cu puterile străine ei se pronunțau în favoarea „adoptării unei atitudini ferme”;

– *reformiști*, cei care, fără să desconsidere civilizația și tradițiile Chinei, după ce avuseseră contacte cu străinii „veniți de peste mări”, înțelegeau că China nu mai este atât de puternică cât se credea și că se impun măsuri pentru întărirea ei, înainte de toate din punct de vedere militar, apoi din punct de vedere economic, care să-i aducă prosperitate. Ei nu pregetau să militeze pentru împrumutarea roadelor cuceririlor tehnico-științifice din țări ca Anglia, Franța S.U.A. etc.

Documentele de arhivă atestă faptul că împărăteasa Cixi, puternic afectată de înfrângerile suferite de China și de tratarea umiltoare a țării sale de către reprezentanții puterilor străine, a dat câștig de cauză reformiștilor, adepților „treburilor străine”.

În vara anului 1862 ea a aprobat alocarea, din veniturile vămii, a sumei de 800 000 liang de argint pentru achiziționarea din Anglia a opt vase de război care să formeze nucleul unei flote moderne a Chinei. A ordonat însă rezilierea contractului, când a aflat că partea engleză revendica dreptul de a numi un comandant britanic și că vasele urmau să fie echipate cu marinari străini. „Noi trebuie să trimitem oamenii

„MICA ORHIDEE“

A MARELUI

IMPERIU QING

Dr. ANNA EVA BUDURA

noștri să învețe de la străini, pentru ca o dată întorși ei să-i instruiască pe soldații noștri. Să folosim instructori străini într-un număr cât mai mic", scria ea pe unul din rapoarte. În anul 1865 a aprobat fondurile necesare construirii primului arsenal de mari proporții, iar cu doi ani mai târziu a încuviințat construirea primului șantier naval, convinsă fiind că „propășirea Chinei se poate realiza prin spiritul nostru entuziast, prin capacitatea noastră de a asimila tot ce este nou, prin atitudinea noastră de a fi pragmatici.

Procesul de modernizare a armatei odată început, el a antrenat treptat și sectorul civil, activizând și implicarea capitalului privat în ramuri ale industriei ușoare și în exploatarea miniere. În anul 1876, s-a inaugurat în China prima linie de cale ferată, iar în anul 1879, prima linie de telegraf.

Pentru a pune pe baze noi relațiile cu statele din ce în ce mai numeroase care și-au trimis reprezentanți diplomatici la Beijing, în anul 1861, împăratul Xianfeng a aprobat organizarea Cancelariei pentru administrarea tuturor treburilor cu străinii, numindu-l pe prințul Gong în fruntea acesteia, iar în anul 1862 s-a creat Școala de traducători unde erau pregătiți viitorii diplomați ai Chinei și cunosători ai limbilor engleză, franceză, rusă, germană și japoneză. Cursurile acestei școli au fost extinse în anul 1866 – cu sprijinul ferm și insistențat al împărătesei Cixi – și asupra studierii matematicii, astronomiei și a științelor naturale.

Răsfoind documentele arhivei imperiale, nu sunt puține acelea care ne-o prezintă pe tânăra împărăteasă dornică de a afla noi informații despre „țările de peste mări” și comentând cele ce i se aduceau la cunoștință. În această stare de spirit ea a acceptat, în anul 1866, propunerea ca prima echipă guvernamentală de investigație să întreprindă o călătorie în zece țări din Europa, iar în anul 1868 a aprobat plecarea primei delegații de ambasadori itineranți. Anul 1872 a înregistrat tot o premieră: plecarea primului lot de 30 de studenți bursieri ai statului chinez în S.U.A. În anul 1876 numărul lor a ajuns la 120.

Tongzhi își ofensează mama...

O preocupare majoră a celor două împărătese a fost educarea micului împărat, instruirea lui din fragedă copilărie pentru acumularea cunoștințelor necesare unui suveran înțelept și capabil să conducă marea imperiu.

În anul 1862, Zaichun a fost încredințat unui tutore care să-l învețe să scrie și să citească în limba chineză și unui altuia care să-i predea

limba manciuriană. Alți dascăli îl inițiau în limba mongolă, cărțile clasice chineze scrise în limba veche. În cadrul unui program extrem de încărcat, el trebuia să se exerseze în compunere, stilistică, caligrafie, să însușească mânuirea armelor, să facă echitație. Acestora li s-au adăugat obligațiile de a fi prezent la audiențele foarte matinale, de care era foarte rareori scutit și să îndeplinească numeroase obligații protocolare.

Sarcini și obligații ce depășeau puterea sa fizică și psihică, capacitatea sa de asimilare și înțelegere. Se pare că instrucția sa nu numai că nu i-a dezvoltat aptitudinile innăscute, dar chiar le-a inhibat și dacă până la 9 ani era sânguinos și un bun elev, după această vârstă el a început să dea semne de oboseală și de delăsare.

Modul de viață din palat era croit parcă să submineze evoluția normală a viitorului suveran. Fiind deja împărat, acest copil a crescut de mic înconjurat de respectul cuvenit unui domnitor, respect a cărui semnificație el nu-l înțelegea încă și îl folosea pentru impunerea capriciilor sale copilărești.

Autoritatea mamei sale naturale a fost întrecută de cea a împărătesei titulare și, cum Ci'an a fost mai indulgentă, micul Tongzhi găsea în ea mereu un sprijin pentru a contracara exigențele lui Cixi.

Asupra formării lui ca om un rol negativ au exercitat eunucii, care au preluat îngrijirea lui. Aceste ființe mutilate, cu numeroase tare psihice și de comportament, i-au dirijat preocupările spre vicii contra naturii, după ce a trecut de pragul pubertății. La vârsta de 14 ani era deja cunoscut în cartierele rău famate ale Capitalei.

După ce pe căi ocolite aventurile micului împărat au ajuns la urechile împărăteselor, ele au intrat în panică și au hotărât să-i găsească, așa cum prevedea datina, o împărăteasă și 4 consoarte. Fiecare dintre cele două împărătese pleda pentru o altă candidată. Cixi și-a exprimat preferința pentru una foarte tânără, o copilă lipsită de personalitate, care să-i fie supusă. Ci'an, fără veleități, a propus intuitiv una cu doi ani mai mare decât împăratul, mai scolită și cu un caracter mai puternic. Consultat pentru a ajunge la o decizie, fiul lor a ales-o pe cea din urmă, iar candidata împărătesei Cixi a fost numită Consoarta Înteleaptă de rangul I.

Cixi s-a simțit profund jignită. Ea nu a iertat niciodată fiului său această ofensă, iar tinereii Alute i-a hărăzit o soartă tragică.

În toamna anului 1872 întregul imperiu a celebrat marea nuntă imperială, iar în primăvara anului următor suveranul, în vârstă de 17 ani, a fost declarat – în cadrul unei ceremonii fastuoase

– apt pentru a prelua prerogativele domniei. Cele două împărătese urmăreau cu ochii umeziți de lacrimi cum fiul lor urca treptele tronului. Aveau o singură dorință: ca el, cel de al 8-lea suveran al dinastiei Qing, să devină un domnitor înțelept, demn de predecesorii săi.

Cu ocazia înscăunării împăratului, pentru prima oară în istoria imperiului a fost arborat steagul național al Chinei¹ pe toate navele flotei militare.

În semn de recunoștință pentru cei 12 ani de guvernare în numele lui, împăratul Tongzhi a copleșit cele două împărătese cu noi cognomene, titluri onorifice și noi semne ale respectului său.

Ci'an a fost fericită că a fost eliberată de corvoada treburilor de stat și că avea posibilitatea să se odihnească și să petreacă clipe reconfortante în grădinile și pavilioanele palatului.

...și moare împreună cu soția

Cixi își făcea planuri. Ar fi dorit să călătorească, să vadă țara, să urce munții sfinți ai Chinei. Sfetnicii curții l-au determinat pe Tongzhi să o refuze: vistieria era goală, nu existau fonduri pentru o asemenea deplasare costisitoare și, apoi, ar fi fost și împotriva „legilor strămoșești”. Cixi nu-și găsea nicidecum locul. Deseori apărea în cancelarie și citea depeșele, dădea indicații. Se simțea frustrată. Nu-i era pe plac nici faptul că tânăra pereche imperială se înțelegea prea bine, că între ei se infiripase o dragoste fiebinte, că împăratul petrecea prea multă vreme în iatacul tinerei sale soții. Ajunseser chiar să o sechestreze pe împărăteasa mică, invocând cutume din palat, reproșându-i că îi subminează sănătatea și îl sustrage pe împărat de la treburile statului.

¹ În anul 1862, când amiralul Osborn a fost însărcinat cu achiziționarea celor 8 vase ale primei flote moderne a Chinei, s-a ridicat problema necesității arborării unui steag național și s-a constatat că China nu dispune de așa ceva. Considerându-se Marea țară a Dinastiei cerești, ea nu a simțit nevoia să se distingă de alte state. Prințul Gong a înțeles această necesitate și, împreună cu consulul englez, a creat primul steag național al Chinei: pe fundal verde, intersectat de două dungi galbene, un dragon într-un triunghi.

În p. 69: Cixi, la 40 de ani

Diplomat străin, purtat în litieră, spre sala de audiențe imperiale

Guangxu, o strălucită minte reformatoare și un împărat destoinic

Împăratul a luat atunci hotărârea să o îndepărteze de la curte și a ordonat reconstruirea Palatului de vară (Yuanming yuan) – incendiat de armatele aliate anglo-franceze în anul 1860 – pentru a-i oferi un loc de desfătare și distracții.

Într-un glas dregătorii au protestat împotriva acestui ordin: „Majestate, visteria este secătuită. Țineți seama de starea de spirit a populației, greu încercată. Vor fi din nou răzmerițe“. Cixi – omul politic – cu inima zdrobită, a intervenit și a reușit să-l determine pe fiul ei să renunțe la acest plan măreț, care de fapt fusese și dorința ei. Cât de mult visase să-și serbeze cea de a 40-a aniversare a zilei ei de naștere acolo unde cunoscuse câteva clipe de fericire!

În anul 1874, la 18 decembrie, împăratul Tongzhi a căzut subit grav bolnav. Tot corpul îi era acoperit cu pustule. Medicii curții priveau neputincioși și îngroziți. Nu au putut pronunța diagnosticul și nici anunța sfârșitul suveranului de boala contactată în cartierul bucuriilor vicioase.

Cixi a înțeles că se încheia o etapă a vieții ei. A înălțat rugi fierbinți, a adus sacrificii, a acordat amnistii. Pentru a câștiga sprijinul dregătorilor și al populației, a oferit cu generozitate favoruri și distincții. Dându-și seama că tot ce a clădit pentru întărirea puterii imperiale se află în pericol, a sugerat dregătorilor ideea că boala împăratului ar putea fi de lungă durată și treburile statului nu pot fi lăsate în derivă. Îi ruga deci să găsească o soluție. Sfetnicii au înțeles gândul ei și au pregătit în grabă o petiție, în care le-au implorat pe cele două împărătese „să guverneze din nou în spatele perdelelor de voal“, până la însănătoșirea împăratului. Tongzhi și-a dat acordul.

La 12 ianuarie 1875, împăratul s-a stins înainte de a împlini 19 ani.

Tronul era din nou gol. Curtea imperială fierbea. Cine va fi moștenitorul tronului? Fătul pe care-l purta, după toate aparențele, împărăteasa Alute? Vreunul din verii defunctului suveran sau vreunul din fiii acestora?

La cei numai 40 de ani ai ei, Cixi privea cu ochi îndurerați corpul desfigurat al fiului ei, așa cum, cu 14 ani în urmă, privise trupul neînsuflit al soțului ei. Tot ce avea mai drag ca femeie pierise. Ce îi mai rămăsese? Puterea.

După ce împăratul Tongzhi și-a dat suflul, Cixi, împreună cu Ci'an, i-a convocat pe reprezentanții clanului imperial, membrii Marelui Consiliu, pentru a discuta problema continuității domniei¹. După dezbateri jenante, când fiecare prinț căuta să refuze o posibilă numire a fiului său, până la urmă alegerea a căzut asupra lui Zaitian, fiul prințului Chun, Yixuan și al surorii lui Cixi, precizându-se că el îl moștenește pe împăratul Xianfeng și doar fiul lui, dacă îl va avea, îl va moșteni pe Tongzhi. La aflarea știrii, prințul Chun a leșinat. Cixi era satisfăcută, Zaitian, fiind din generația fiului ei, ea continua să rămână împărăteasă mamă și regentă, până când acest copilăș de 4 ani creștea mare și ocupa tronul.

Lată-le pe cele două împărătese din nou „în spatele perdelelor de voal“, guvernând țara. Ci'an se simțea obosită, Cixi încrâncenată.

Ci'an mai avea 6 ani de trăit, Cixi 34, sub povara îndatoririlor istovitoare ale unei domnii asupra unui imperiu a cărei decădere o intuia, dar pe care nu vroia să o accepte. ■

(Va urma)

¹ Cixi nu a privit-o niciodată cu ochi buni pe tânăra împărăteasă, sigură de ea, voluntară și isteată. A refuzat să ia în calcul copilul zămislit de fiul ei. Alute a trebuit să moară – cum apreciază un autor – „din cauza urii“ pe care i-o purta Cixi și, la 27 martie 1875, ea și-a urmat soțul în mormânt.

1967 – MAGAZIN ISTORIC – 1997

La împlinirea a 30 ani de la apariția primului număr al revistei noastre, în aprilie 1967, stimații noștri cititori sunt invitați să ne scrie despre:

- Prima dumneavoastră întâlnire cu Magazin istoric
- Ce a însemnat și ce înseamnă revista pentru dumneavoastră
- Ce alte amintiri vă leagă de revistă
- Ce ați dori să mai citiți în paginile noastre
- Cum propuneți să fie viitoarele concursuri Magazin istoric

Scrieți-ne! Scrisorile dumneavoastră – ferestre deschise spre deceniul patru al Magazinului istoric!

Războiul din Vietnam a marcat cel puțin o generație de americani. Întrebarea fundamentală pe care și-au pus-o a fost: ce au căutat ei acolo. Răspunsul oficial – pentru a apăra democrația și lumea liberă de pericolul roșu – nu i-a mulțumit. Chiar actualul președinte al S.U.A., William Clinton, a trecut prin momente dificile, fiind acuzat că s-a sustras efortului de război american din motive de conștiință. În același timp America a eternizat amintirea băleților pierduți în războiul din Vietnam printr-un memorial ridicat la Washington. De curând, S.U.A. și-au anunțat dorința de a contribui la renașterea Vietnamului cu care și-a reluat relațiile.

În 1995, Robert McNamara, pe atunci secretarul Departamentului Apărării (adică ministrul apărării), a publicat o carte pe care n-ar fi dorit niciodată să o scrie: *In Retrospect. The Tragedy and Lessons of Vietnam* (împreună cu Brian VanDeMark). Analiza lui este critică și autocritică. „În momentul în care Statele Unite au părăsit Vietnamul de Sud, în 1973, noi pierdusem peste 58 000 de bărbați și femei; economia noastră fusese afectată de ani de cheltuieli grele și nepotrivit finanțate pentru război; iar unitatea politică a societății noastre fusese sfărâmată, ea nemaiputând fi refăcută câteva decade“. Și pentru că în titlul cărții sale Robert McNamara anunță că se va ocupa și de lecțiile ce pot fi trase, să rezumăm în continuare cele 11 cauze majore ale dezastrului american din Vietnam, în viziunea sa: 1) greșita apreciere – atunci, dar și mai târziu, – a intențiilor geopolitice ale adversarilor, exagerând pericolele pe care acțiunile lor le prezentau pentru S.U.A.; 2) considerarea conducerii Vietnamului de Sud și a populației respectivei țări la fel de dornice să lupte pentru democrație ca și poporul american; 3) subestimarea forței pe care o are naționalismul în motivarea unui popor de a lupta și a se jertfi pentru idealurile sale; 4) ignorarea istoriei, culturii și ambianței politice din zonă, a personalității și comportamentului liderilor (și aici este subliniată contribuția lui T. Thompson, C. Bohlen și George Kennan, specialiști în problemele sovietice, care au împiedicat producerea unor catastrofe în relațiile cu Moscova în momente de mare tensiune, regretându-se absența unor specialiști de aceeași anvergură pentru problemele Asiei de Sud-Est; și, ne permitem să adăugăm, pentru cele ale Europei Centrale și de Est); 5) incapacitatea de a recunoaște limitele armamentelor și tehnologiilor moderne atunci când se confruntă cu forțe puternic motivate; 6) incapacitatea de a organiza o dezbateri adecvată la nivelul Congresului și al poporului american înainte de a trece la acțiune; 7) incapacitatea de a păstra sprijinul populației din momentul în care evenimentele nu au urmat cursul planificat; 8) americanii nu au dreptul din de a turna orice națiune în imaginea pe care ei i-o concep; 9) nerespectarea principiului că orice acțiune militară în teritorii străine trebuie dusă în colaborare cu forțe multinaționale; 10) nerecunoașterea faptului că pot apare probleme pentru care să nu existe soluții imediate; 11) eșecul de a organiza eșaloanele executive de vârf în așa fel încât să poată face față complexității problemelor

KHE SANH –

11 SĂPTĂMÂNI

DE ASEDIU

politice și militare și lipsa unei dezbateri serioase asupra consecințelor, așa cum s-a întâmplat în timpul crizei cubane.

Robert McNamara a părăsit Departamentul Apărării în februarie 1969. „Din 20 noiembrie – scrie el – și până când am plecat de la Pentagon, trei luni mai târziu, s-au succedat criză după criză: trupele nord-vietnameze au asediat baza infanteriei de marină de la Khe Sanh, în colțul îndepărtat nord-vestic al Vietnamului de Sud; Coreea de Nord a capturat nava de spionaj Pueblo în apele internaționale ale Peninsulei Coreene, la 23 ianuarie 1968; o săptămână mai târziu, Vietnamul a lansat sângeroasa ofensivă Tet, croindu-și drum până în zona Ambasadei americane din Saigon“.

Prima dintre crizele de mai sus vrem să o prezentăm și cititorilor revistei Magazin istoric, utilizând și un articol apărut în *American History Illustrated*, scris de Richard G. Harris, care a luptat în Vietnam. Astăzi, el colaborează la diferite publicații. Tot el a analizat și raidul eșuat întreprins de americani împotriva închisorii de la Son Tay (Magazin istoric, nr. 1/1994).

Din 21 ianuarie și până la 6 aprilie 1968, militarii americani au rezistat asalturilor date de trupele nord-vietnameze asupra pozițiilor de la Khe Sanh. Întrebarea este: a meritat?

Diabolicul general Giap

În crepusculul de dinaintea ivirii zorilor zilei de 21 ianuarie 1968, un ofițer din armata populară a Vietnamului de Nord, ascuns în iarbă înaltă de la marginea pădurii, privea printr-un binoclu, capturat de la americani, spre lucrările defensive ce înconjurau satul Khe Sanh, din provincia Quang Tri, în Vietnamul de Sud. El avea ordin să conducă un asalt împotriva satului, în acea dimineață. Înainte de aceasta, baterii de mortiere și lansatoare de rachete trebeau să bombardeze baza de luptă americană Khe Sanh, aflată la două mile spre nord. Era ora 4.55. Peste cinci minute urma să înceapă turul.

În perimetrul bazei, caporalul Dennis Jennings, din infanteria de marină a S.U.A., se ghemuise în spatele mitralierei M-60. Se întreba dacă de data asta era adevărat sau se repeta încă o alarmă falsă. În ultimele zile, tot felul de zvonuri se răspândiseră printre cei 2 000 oameni ai garnizoanei.

La câteva mii de kilometri distanță, un alt personaj se frământa din cauza bazei de la Khe Sanh. Președintele S.U.A. Lyndon B. Johnson își pierduse liniștea și somnul. Starea de anxietate se datora experienței pe care o încercase în 1954, pe când era liderul minorității din Senat. În acel an, francezii solicitaseră americanilor sprijin aerian pentru despresurarea bazei lor de la Dien Bien Phu, atacată de trupele conducătorului comunist vietnamez Ho Și Min. În calitate sa de membru al Comitetului senatorial pentru servicii armate, Johnson a insistat pe lângă președintele de atunci al S.U.A., Dwight D. Eisenhower, să refuze cererea franceză. La scurtă vreme, trupele franceze de la Dien Bien Phu au capitulat, Franța fiind obligată să se retragă din Vietnam.

După 14 ani, președintele se afla în fața unui posibil Dien Bien Phu american. El știa că unii dintre șefii militari americani abia așteptau confruntarea de la Phe Sanh. Pentru ei, îndepărtatul avanpost era locul ideal pentru a distruge câteva mii de soldați ai inamicului. Dar președintele era conștient că poporul american începuse să pună, în mod deschis, sub semnul îndoielii politica sa în Vietnam. Dacă suferau o catastrofă similară celei franceze la Dien Bien Phu, președintele avea să piardă orice urmă de sprijin popular.

La mijlocul lunii ianuarie Johnson își pierduse pofta de mâncare și somnul. În fiecare noapte cobora în subsolul Casei Albe, unde se afla punctul de comandă pentru situații de criză, pentru a citi și reciti ultimele telegrame și a studia macheta poziției de la Khe Sanh.

În mod oficial, pușcașii de marină americani se cramponau la Khe Sanh din cauza poziției strategice: baza se afla la numai 30 km sud de Zona demilitarizată, care separa Vietnamul de Sud de cel de Nord, și la 15 km est de Laos. Adevăratul motiv însă era faptul că William C. Westmoreland, comandantul forțelor americane din Vietnamul de Sud, îi vroia acolo. După părerea lui, atâtă vreme cât americanii dețineau Khe Sanh puteau interzice accesul inamicului de la bazele sale din Laos. De asemenea, Westmoreland considera baza locul ideal de unde putea declanșa un contraatac asupra Laosului, un proiect pentru care spera să obțină sprijinul prezidențial.

În ianuarie 1968, generalul Vo Nguyen Giap (*Magazin istoric*, nr. 8/1977) cel care gândise și victoria din 1954, de la Dien Bien Phu, stabilea ultimele detalii ale unei îndrăznețe operațiuni militare. El vroia să arunce peste 60 000 de oameni într-un atac surpriză contra centrelor

populate din Vietnamul de Sud. În vreme ce Westmoreland își întârea bazele din nord, Giap infiltra oameni săi spre sud. El plănuia să lanseze atacul în momentul celei mai venerate sărbători vietnameze, Tet, începutul anului lunar chinezesc.

Din 90 în 90 de minute

Chiar și astăzi, după atâția ani, rămâne neclară conexiunea dintre planul general al lui Giap și atenția pe care a acordat-o bazei de la Khe Sanh. Putem presupune că Giap a privit concentrarea de forțe americane de acolo cu multă neliniște. El se temea că Westmoreland putea folosi baza ca punct de pornire pentru invadarea Zonei demilitarizate. Marea ofensivă Tet putea reuși doar dacă realiza elementul surpriză. Bănua că americanii aveau deja unele informații despre pregătirile lui, dar era încrezător că nu știau nimic precis. Dacă reușea să îi angajeze la Khe Sanh, obligându-i să maseze trupe numeroase acolo, atunci le-ar fi fost mult mai greu să îi stăvilească ofensiva din sud. Giap era conștient de teama președintelui american și a generalului Westmoreland de a nu se repeta tragedia de la Dien Bien Phu.

Imediat după apusul soarelui, în ziua de 2 ianuarie 1968, pușcașii de marină din Compania Lima a Batalionului 3 s-au instalat în pozițiile de apărare, la vestul pistei de aterizare de la Khe Sanh. După ce a verificat dispozitivul, căpitanul Richard Camp s-a reîntors la postul de comandă, cu speranța că va putea prinde câteva ore de somn. Nu a avut noroc. Un operator radio l-a trezit. La flancul drept fuseseră auzite zgomote ciudate. A încercat să ia legătura radio cu postul de ascultare, dar nu i-a răspuns nimeni. „Puteai să tai tensiunea acumulată în bunker cu un

cuțit" – își amintea căpitanul Camp. Până la urmă, a reușit să stabilească un contact cu postul de ascultare, care i-a confirmat prezența inamicului. Le-a trimis opt oameni ca întărire.

„Trecusem de gardul de sârmă ghimpată de 30 minute, când locotenentul Nile Buffington s-a oprit și le-a cerut să se identifice. Atunci s-a coborât iadul pe pământ" – povestea caporalul Charles Thorton. În urma schimbului de focuri au căzut cinci militari nord-vietnamezi. Erau îmbrăcați în uniforme americane. Ofițerii de informații i-au identificat ca fiind un comandant de regiment și membrii statului său major. Vestea a ajuns rapid până la generalul Westmoreland, care a realizat că o asemenea prezență presupunea că nord-vietnamezii pregăteau o lovitură serioasă. Din urmărirea traficului radio al inamicului, generalul știa deja că se pregătea un atac din direcția Laos împotriva bazei de la Khe Sanh.

În după-amiaza zilei de 20 ianuarie, o santinelă americană a observat un nord-vietnamez, care se apropia cu un steag alb în mână. S-a prezentat drept locotenentul La Thanh Tonc, un ofițer demoralizat din cauza îndelungatei sale absențe de acasă și a grelelor pierderi suferite de trupele nord-vietnameze. El s-a dovedit aur curat pentru americani. Le-a descris planul de atac pus la cale de conaționalii săi, prezentându-le toate detaliile.

Ofițerii de informații aveau păreri împărțite în ceea ce privea confesiunile lui Tonc. Până la urmă, colonelul Lownds a ordonat ca întreaga garnizoană să fie pusă în stare de alertă. Curând după miezul nopții, așa cum îi anunțase dezertorul nord-vietnamez, Dealul 861 a fost atacat.

În p. 73: președintele Johnson era extrem de îngrijorat din cauza bazei de la Khe Sanh

Scene din timpul luptelor și (imaginea din mijloc) o vedere aeriană a bazei

Cei 250 nord-vietnamezi au reușit să treacă de perimetrul poziției americane, fiind până la urmă respinși. Apoi, la ora 5.00, dealurile din jurul Khe Sanh s-au aprins când sute de aruncătoare de mine și de rachete au început să bombardeze baza. Unul dintre proiectile a lovit depozitul principal de muniție. „În clipa asta eram în spatele mitralierei așteptând inamicul să vină, apoi primul lucru pe care l-am știut era că mă găseam întins pe spate, iar mitraliera dispăruse”, își amintea un fost pușcăș de marină.

Singurul lucru pe care îl mai putea face colonelul Lowndes a fost să-și dirijeze artileria contra atacatorilor. În dimineața următoare însă, satul a trebuit să fie abandonat.

La Saigon, intensitatea atacului nord-vietnez l-a surprins pe generalul Westmoreland. Dar imediat a hotărât să dea o ripostă fermă. În cele 11 săptămâni care au urmat, aviația S.U.A. a executat aproximativ 300 de zboruri tactice pe zi contra unor ținte de la Khe Sanh, aruncând în total 40 000 bombe. Și mai devastatoare au fost bombardamentele executate cu avioanele B 52. La fiecare 90 minute, escadrile de bombardament strategic ajungeau deasupra obiectivului, desșertând, fiecare, câte 25 t de bombe. Zburând la o asemenea altitudine încât erau invizibile de la sol, bombardierile loveau concentrările de trupe nord-vietnameze fără avertisment preliminar, pulverizând vaste sectoare ale junglei ce înconjură Khe Sanh. Bombardamentul executat de aviația americană a constituit cea mai puternică utilizare a forței de foc împotriva unei ținte tactice din istorie. Nord-vietnamezii nu aveau, practic, cum să-și concentreze forțele pentru a executa atacuri masive.

Dar în ciuda Operațiunii Niagara – numele de cod al bombardamentului aviației S.U.A. – nord-vietnamezii au pisat în continuare, cu artileria lor, poziția americană de la Khe Sanh. Au

fost zile când trupele americane au încasat și 1 000 de proiectile. În funcție de distanța de la care plecau acestea, americanii aveau între 20 secunde și două minute pentru a se adăposti. Un fost participant își amintea: „Noaptea eram într-o alertă permanentă, zgâindu-ne în întuneric și întrebându-ne când aveau să ne lovească”.

Un război prost condus

La Washington, președintele Johnson era tot mai obsedat de bătălia de la Khe Sanh. Anul 1968 era unul electoral. Înainte de începerea asediului nord-vietnez, Johnson l-a întrebat pe seful Comitetului reunat al sefilor de stat major, generalul Wheeler, dacă puteau fi folosite arme nucleare în cazul în care Khe Sanh se afla în pericol să cadă în mâinile inamicului. Wheeler l-a asigurat pe președinte că Westmoreland putea să facă față situației cu mijloace convenționale. Pentru mai multă siguranță, i-a ordonat totuși lui Westmoreland să creeze un grup de studii care să examineze în secret eventualitatea utilizării armelor nucleare tactice.

Imediat după miezul nopții de 31 ianuarie, ofițerul de serviciu de la cartierul general al lui Westmoreland a început să primească sute de rapoarte, din toate colțurile Vietnamului de Sud, despre un puternic atac inamic, ce viza principalele orașe și instalații. Până la ora 3.00, 36 din cele 44 de capitale provinciale se aflau sub asediul trupelor nord-vietnameze, câteva fiind cucerite. La Saigon, Ambasada S.U.A. era atacată, la fel cartierul general al lui Westmoreland.

Comandantul trupelor americane din Vietnamul de Sud avea toate motivele să fie îngrijorat. În 1967, el îl asigurase pe președinte că întrezărea lumina la capătul tunelului și că inamicul nu va

reuși niciodată să captureze o instalație americană importantă. Și iată că nord-vietnamezii atacau chiar Ambasada americană din Saigon.

În prima săptămână a lunii martie, generalul Westmoreland a început să primească informații că nord-vietnamezii începuseră să-și retragă forțele din jurul bazei de la Khe Sanh. La 10 martie i-a spus președintelui Johnson că bătălia se apropia de sfârșit. Ofensiva Tet se încheiase și nu mai exista vreo rațiune ca nord-vietnamezii să atace, cu pierderi grele, Khe Sanh. La 1 aprilie 1968, Divizia 1 Cavalerie a lansat o ofensivă helipurtată pentru despresurarea bazei de la Khe Sanh. La 6 aprilie, elementele înaintate au făcut joncțiunea cu trupele americane care rezistaseră vreme de 11 săptămâni ofensivei trupelor generalului Giap.

Ambele tabere realizaseră câte ceva. Generalul Westmoreland reușise să decimeze două dintre cele mai bine pregătite divizii ale inamicului. Iar generalul Giap reușise să distragă atenția americanilor de la obiectivul ofensivei Tet. Dar succesele respective fuseseră plătite din greu.

Sfârșitul asediului de la Khe Sanh este marcat de ironie. În iunie 1968, după ce luptaseră zi și noapte timp de 11 săptămâni, trăgând peste 150 000 proiectile și aruncând peste 100 000 tone de bombe, trupele americane au primit ordin să părăsească Khe Sanh. Explicația oficială a fost că avanpostul nu mai era util. Motivul real îl constituia înlocuirea lui Westmoreland cu generalul Abrams, care considera prezența americană acolo inutilă. Și cum președintele Johnson hotărâse să nu mai candideze pentru încă un mandat, nu mai exista vreo presiune din partea Washingtonului. Khe Sanh rămâne încă o tragică amintire a unui război prost condus. ■

**Adaptare de
Dorin MATEI**

ÎN BAGDADUL LUI HARUN AL-RAȘID

Iulie 758. Tânărul calif abbasid el-Mansur (nume arab care semnifică „Victoriosul”), priceput administrator al unui vast imperiu, hotărăște să construiască orașul Bagdad, pe malul apusean al Tigrului, în apropierea anticiei așezări Seleucia. Preocupat de soarta noii localități, pe care o vrea fericită, al-Mansur (754-775) îl convoacă în prealabil pe astrologul Curtii, pentru a calcula minutul exact al primei lovituri de sapă.

Vor mai trece apoi patru ani până la începutul construcției propriu-zise și alți câțiva până la terminarea ei. La sfârșitul lor, califul arab al Abbasizilor¹ avea o reședință sumptuoasă, care va înlocui repede Damascul, capitala Omeiazilor², de

care Abbasizii n-au mai vrut să audă niciodată. Damascul mișuna de partizani ai fostei dinastii. Noilor suverani le trebuia o capitală mai sigură.

Orașul a fost construit – cum l-a imaginat el-Mansur – ca pentru un despot ce stăpânea cel mai mare imperiu din Evul Mediu. Arhitecții au proiectat edificiile, cartierele de locuit, piețele, străzile meșteșugarilor cu o maximă eficiență, pentru nevoile guvernului. Numărul meseriașilor veniți din toate culturile imperiului pentru a înălța metropola – cărămidari din Mesopotamia, zidari din Persia, ceramiști din Anatolia, fierari din Afganistan, sticlari din Siria și țesători de brocarturi din Damasc – se estimează la peste 100 000 persoane. Potrivit unui geograf contemporan, metropola lui el-Mansur număra 10 000 străduțe și 15 000 băi – un peisaj urban întins cât vedeai cu ochii, în care, în epoca Abbasizilor, locuiau 1 500 000-2 000 000 locuitori. În centrul orașului se afla palatul califului, care adăporea și cancelariile miniștrilor. Așezat pe o fundație de 1,6 km², cuprindea 17 curți interioare și o sală de audiențe, a cărei principală funcție consta în a-i impresiona pe ambasadorii străini cu luxul neobișnuit al decorației ei interioare.

Peste veacuri, imperiul Abbasizilor a rămas personificat prin califul Harun al-Rașid (*Magazin istoric*, nr. 6/1972), în timpul căruia Bagdadul a înregistrat culmea strălucirii sale economice și culturale.

¹ Dinastie de califi arabi (750-1258), care se considerau descendenții lui Abbas, unchiul lui Mahomed. În timpul domniei lor, au avut loc puternice răscoale ale popoarelor subjugate, ale robilor, ale țăranilor înfeudați și ale meșteșugarilor, care au slăbit puterea califilor, luminând-o (în sec. IX-X) la orașul Bagdad și la împrejurimile lui.

² Dinastie de califi arabi (661-750), descendenți din ginta omeia a tribului Koreișților din Mecca, întemeiați de Muavia (661-680), guvernatorul Siriei, care stabilise capitala califatului la Damasc. Ca urmare a unei puternice răscoale populare (747) condusă de un fost sclav de origine persană, Abu Muslim, Omeiazii au fost răsturnați (750), fiind înlocuiți de Abbasizii.

În imagine: omagiul califului Harun al-Rașid adus lui Carol cel Mare pictură de Jacob Jordaens.

Noaptea califilor

Frumos, inteligent și puternic, favorit al mamei sale, Kaizuran, care îl persecută pe celălalt fiu al ei, Hadi, în favoarea viitorului stăpân al orașului, tânărul Harun (23 ani) are de la început toate șansele „naturale” de partea lui. Dar moștenitor oficial al tronului este Hadi, primul născut. El domnește. Kaizuran izbutește însă, grație ingeniozității sale în materie de intrigi de palat, să urzească uciderea lui Hadi, prin sufocare, de câte una dintre femeile din haremul lui, aflată în slujba lui Kaizuran. Era noaptea de 15 septembrie 786. În aceeași noapte, în haremul lui Harun, una dintre slujitoarele sale naște un fiu, un copil al lui Harun, care va căpăta numele de Mamun, nume sub care va și urca pe tronul califatului, aducând dinastia Abbasizilor la apogeeul său. A doua zi, aclamat de mulțime, Harun intră în palatul imperial din Bagdad, unde va rămâne timp de 23 ani. Istoricii arabi au calificat noaptea de 15 spre 16 septembrie 786, când un calif a murit, un altul s-a urcat pe tron, iar un al treilea s-a născut, „noaptea califilor”.

În Bagdadul sec. VIII și IX se cheltuiesc, pentru fiecare sărbătoare, nuntă a prinților, pelerinaje, primiri de ambasadori, milioane și milioane de dirhami. De unde vin toți acești bani? Bagdadul este orașul reședințelor luxoase; de-a lungul fluviului Tigru se înalță șiruri întregi de palate, cu câte șase etaje, în care sunt adăpostite... birouri comerciale. La mal, pe kilometri întregi, se înghesuie corăbii chinezești, dar și plute flexibile, venite tocmai din nordul Mosulului (oraș pe Tigru). În antrepozitele de pe cheiuri și în caravanseriurile de la porțile orașului se îngrămădesc produse importate din Scandinavia și din Rusia: piei, miere, ceară și... sclave albe. Velierile abbaside

străbat mările spre India și China, unde înființează chiar, așa cum vor face mai târziu europenii și americanii, agenții comerciale. La Bagdad, chinezii au bazele lor pentru vânzarea porțelanurilor. Din Transoxiana (regiune în Asia Centrală între Amu-Daria și Sir-Daria) și Buhara vin covoare. Șirazul, metropola textilelor persane, livrează țesături minunate de mătase, pe care negustorii le exportă în Europa. De asemenea, hârtia, care avea atunci o valoare de neprețuit, este exportată în diverse colțuri ale lumii, de când Fasl, fiul marelui vizir, și-a construit propria lui manufactură, în anul 794, folosind procedeul din Samarkand, așa încât Bagdadul devine și un centru al cărții.

„Detectivii” de cărți

Cele mai importante încasări ale imperiului provin din impozitele (a zecea parte) percepute pe veniturile rezultând din produsele agricole. Dar afară de grâu și alte cereale, pe întinsul imperiului se mai cultivă orez, bumbac, în, smochine, trestie de zahăr, portocale, necunoscute încă în Europa. Plantații de

trandafiri și de violete, destinate industriei de parfumuri furnizate întregii lumi, se întind cât vezi cu ochii.

Suveranii unui astfel de imperiu, în plin „miracol economic”, pot conta pe fantastice încasări de impozite. S-au păstrat trei registre din vremea Abbasizilor, potrivit cărora totalul încasărilor varia între trei milioane și patru milioane dirhami.

Familiiile califilor câștigă sume astronomice în întreprinderile lor particulare. Astfel, atunci când el-Mansur a construit orașul, el a împărțit terenul din jurul lui în parcele mici, pe care le-a dat, o parte, familiei, miniștrilor și generalilor săi, iar pe cealaltă parte, care era și cea mai mare, a pus să se construiască locuințe și piețe, pe care le-a închiriat particularilor. Socoteala era simplă. Pentru construirea Bagdadului au fost folosiți 100 000 muncitori, care primeau: 1 dirham pe săptămână – „un muncitor auxiliar”, 1,25 dirhami – un zidar, 2,5 – un șef de echipă. Dacă includem și familiile lucrătorilor, înseamnă că în jurul aceluia șantier trăiau 400 000 oameni. Așa încât, era inevitabil ca pe acolo să roiască negustori ambulanți de tot felul, dar și circari – cum s-ar spune azi –, veniți să-i distreze pe cei ce-și duceau viața în acele locuri. Toți acei oameni, cel puțin 500 000, voiau să aibă un adăpost, să-și exercite negoțul lor, să cumpere. Califul îi ajuta. În urma acestor tranzacții imobiliare, a diverselor speculații cu prețul terenurilor, în continuă creștere, suma de 18 milioane dinari-a ur pe care o investise în proiect el-Mansur, sumă provenită din vistieria statului, a intrat curând în buzunarele califului. Prinții și prințesele, soțiile și concubinele, familia vizirului și funcționarii statului, ca și oamenii de afaceri și aventurieri imită exemplul venit de sus.

La apogeeul domniei lui Harun al-Rașid, Bagdadul se

întinde pe o suprafață de 70 km², cuprinzând aproape două milioane de locuitori, adică de cinci ori mai mult decât Constantinopol. Este cel mai mare oraș din lume. Oricât de risipitori ar fi – și sunt! – califii nu reușesc să secătuiască tezaurul statului sau al familiei lor. El-Mansur, fondatorul Bagdadului, lasă în urma lui 74 milioane dinari-aur, Harun al-Rașid – 90 milioane.

O poliție centralizată veghează la păstrarea ordinii și liniștii în califat. Fiecare oraș are „*muktasib*”-ii lui, care nu se mărginesc doar să-i prindă pe hoți și ucigași. Ei controlează și balanțele în bazine, urmăresc ca văduvele să nu se remărite înainte de terminarea doliului, interzic vânzarea băuturilor alcoolice în hanuri și-i dojenesc pe bărbații care-și cânesc barba.

Remarcabilă pentru această perioadă rămâne organizarea serviciului de comunicații și transporturi, unic în genul său. În timpul domniei lui Harun, rețeaua mijloacelor de transport se extinde până în cele mai îndepărtate orașe, ea stând la dispoziția particularilor, în schimbul unei plăți. Doar la o distanță de o zi de drum, călătorii găsesc caravanseriuri, moschei (cu băi), fântâni și cisterne, iar la fiecare „stație poștală” – mângari, cămile

și cai de schimb. Mai mult decât atât: în caravanseriuri se află afișate planurile complete ale călătoriilor – cu toate drumurile și descrierea halțelor și a itinerarelor, așa încât pelerinii își pot planifica perfect călătoria sau transportul mărfurilor. Traficul poștal ia și el o mare dezvoltare, ca și schimbul de devize, și apare corespondența particulară. Timp de secole, carnetele de drum ale serviciului poștal din epoca Abbasizilor vor constitui un prețios material de investigație pentru geografi și istorici.

În țară pătrund cele mai prețioase influențe din toate colțurile lumii. Apar numeroase traduceri din persană, sanscrită, siriană și greacă. Nici n-au trecut o sută de ani de la întemeierea Bagdadului și se poate spune, fără exagerare, că elita lumii arabe, care știe să scrie, a asimilat cele mai de seamă opere filosofice ale lui Aristotel, majoritatea scrierilor lui Galenus despre medicină, ca și multe alte lucrări persane sau indiene.

Când el-Mansur se îmbolnăvește de stomac, el ordonă să i se aducă un creștin, Djurdjis (Georges) Ibn-Bahtišu, și când acesta reușește să-l vindece, îl numește medic al palatului, fără să-i ceară să se convertească la islam. Timp de șase generații, adică peste 250 ani, Bahtişti vor rămâne medicii de încredere ai califilor.

Un medic nu-i însă doar un tămăduitor de boli, ci și un metafizician, un filosof, un cercetător și un savant, ca Huneyn Ibn-Ishak, și el tot creștin. Lui îi încredințează Mamun, al șaptelea calif abbasid (813-833), edificarea „Casei înțelepciunii”, pe care istoricii o consideră încă și azi ca fiind, după biblioteca din Alexandria (înființată în sec. III î.e.n.), cea mai însemnată instituție de cultură. Această „Casă a înțelepciunii”, concepută, inițial, pentru efectuarea unor traduceri științifice, devine, mai târziu, un

centru de cercetări, o bibliotecă uriașă și o universitate.

Califii folosesc toate mijloacele spre a aproviziona „Casa înțelepciunii” cu noi manuscrise. Trupele au ordin să aducă toate cărțile pe care le găsesc în orașele cucerite. Achiziționarea de lucrări științifice e inclusă în toate tratatele de pace. Mai mult încă: spre a-și procura manuscrise care nu se mai găsesc, cum ar fi, de pildă, lucrările matematicianului grec Euclid, califii renunță la orgoliul lor și-l roagă pe împăratul Bizanțului să le trimită. „Detectivi” de cărți străbat lumea din Savoia până în Sumatra, căutând noi comori științifice.

Beneficiind de cărțile de astronomie ale grecilor, specialiștii lui Huneyn, „șeful cercetărilor științifice”, construiesc un uriaș observator la poarta răsăriteană a Bagdadului, cu ajutorul căruia arabii voiau să cunoască nu principiul divin al armoniei, așa cum făceau grecii, ci situația exactă a orașului Mecca, în raport cu celelalte puncte ale Pământului, precum și drumul cel mai scurt spre India. Firește, ei pleau de la principiul, ca și grecii înaintea lor, că Pământul este rotund. Ei fac o nouă evaluare a circumferinței lui și nu se înșală decât cu 3,6 la sută. În Occidentul

european, orice inchiizitor care se respectă își mai face încă cruce când aude că Pământul este rotund.

Arabii însă lasă frâu liber curiozității intelectuale, fără ca ea să fie stăvilită de dogme oarbe, ostile științei.

Infirmerii și farmacii itinerante

Acest Bagdad medieval se bucură însă de cea mai mare strălucire a sa datorită medicinei, care, într-un interval destul de scurt, face mari progrese. Cărând, medicii din Bagdad încep să întreprindă cercetări personale, doi dintre ei impunându-se imediat: Abu-Bakr Mahomed Ibn-Zakarya ar-Rasi, născut la Buhara, cunoscut în Europa sub numele de Razi și Ibn-Sina, care, în analele Occidentului, figurează sub numele de Avicenna.

Ar-Rasi (865-925), care nu era doar medic, ci și matematician, astronom, teoretician al muzicii și filosof, este, indiscutabil, părintele cercetărilor în domeniul poluării. Când urmează să se determine poziția unui nou spital, el pune să se agate în tot Bagdadul bucăți de carne și stabilește amplasarea spitalului în locul unde carnea e mai puțin descompusă.

Pe vremea aceea, Bagdadul are 34 spitale, toate dotate cu multe băi. Majoritatea lor au un buget anual de 1 milion de dirhami. În spitalul său din Adula, Ar-Rasi, împreună cu alți 24 specialiști, îi tratează pe pacienți, ei fiind repartizați după boala de care suferă, de la oftalmologie până la neurologie. El publică tratate despre variolă și pojar, calculi renali și biliari, reumatism articular, precum și o carte de medicină populară „pentru cei care n-au medici la dispoziția lor”, prima de acest fel. După moartea lui, elevii săi, descop-

rind un bogat material documentar, l-au clasat, obținând o enciclopedie medicală de 30 volume, cea mai importantă ca număr și calitate, din tot Evul Mediu oriental și occidental.

Ibn-Sina (Avicenna, 980-1037) conduce și el un spital din Bagdad, făcând și operă de pionierat; instituie certificate medicale, atestând competența medicului practicant. Astfel, datorită documentelor care s-au păstrat, aflăm că într-un oraș de două milioane de locuitori, cum era Bagdadul, existau 860 medici autorizați, adică un medic la 2 325 locuitori, ceea ce constituie o realitate demnă de invidiat. La țară, unde numărul medicilor e insuficient, Ibn-Sina organizează un sistem de infirmerii și farmacii itinerante.

Datorită negustorilor, arabii dispun de o enciclopedie geografică care oferă surse de o bogăție inepuizabilă pentru istoricii islamului, prin descrierile amănunțite ale economiei, istoriei, etnografiei, chiar și ale arheologiei diferitelor popoare. Cu minuția unui fabricant de covoare, topografi din Bagdad construiesc din hârtie un model redus al orașului, fără să uite vreo stradă, vreo casă, cu o asemenea bogăție de amănunte, încât s-ar putea reconstitui azi, fără greutate și cu o mare precizie, tot orașul, deși din metropola lui Harun n-a rămas nici o singură piatră. Fabricile de hârtie din Bagdad nu mai pridisec de lucrul. Se dezvoltă comerțul de carte: doar în Capitală sunt

peste 100 librării. În 1200, Bagdadul posedă 30 școli superioare, Damascul 20, Mosulul 6. Fiecare moschee are biblioteca ei.

* * *

Noaptea de 27 ianuarie 803. Din ordinul lui Harun, un slujitor al său îi taie capul marelui vizir Djafar. În continuare, califul poruncește poliției secrete ca, înainte de zorii zilei, toți membrii familiei Barmak să fie arestați, toți miniștrii, iar palatul vizirului încercuit. Această lovitură de stat pune capăt unei rivalități mai vechi între Harun și Djafar, a căruia bogăție a atins-o și a depășit-o pe cea a califului și despre care tot Bagdadul vorbește că la moartea lui Harun îi va lua locul.

Începând din ianuarie 803, Bagdadul nu mai e același. Harun își mută reședința la Rakka, în Siria. De aici, el înregistrează, autocompătindu-se, declinul prosperității. Constată cu amărăciune că, în lupta pentru succesiune, cei doi fii ai săi au și început să se sfășie între ei, riscând să târască țara într-o prăpastie. Harun e bolnav (probabil un cancer al rinichilor și al intestinului) și suferă de mania persecuției. De teamă să nu fie otrăvit, nu mai mănâncă. Medicul lui personal, Djibril Ibn-Bahtisu, care-l îngrijește de mulți ani, fuge, fiindcă a aflat că, într-un acces de furie, Harun l-a condamnat la moarte.

Harun al-Rașid e numele care a supraviețuit, ca un simbol, unei epoci. El dispare la 24 martie 809, murind nebun și lăsând în urma lui un Bagdad ce-i va supraviețui patru secole și jumătate, până în 1258, când va fi ocupat și distrus de hanul mongol Hulagu, moment ce marchează sfârșitul califatului condus de dinastia Abbasizilor. ■

Adaptare de

Paul B. MARIAN

(după datele din lucrarea istoricului german Rolf Palm *Stindardele Profetului. Sarasini.*)

„O navă comercială neidentificată îmi ordonă să mă opresc“. În timpul celui de-al doilea război mondial, 22 comandanți au transmis sau, mai precis, au încercat să transmită acest mesaj. 22 vase au dispărut, scufundate de bastimentul misterios, purtând diverse pavilioane și rătăcind dintr-un ocean în altul, în căutare de pradă. O pradă de 136 500 tone, în numai 20 luni.

La începutul războiului, marele amiral Räder, comandantul lui Kriegsmarine, îl numește pe un anume căpitan Bernhard Rogge, din cadrul serviciilor speciale germane, la comanda unei nave-pirat, fostul cargou de 7 880 tone „Godenfels“, pe care Rogge îl botează „Atlantis“.

După aproape trei luni de „metamorfozări“, mai exact după optzeci de zile, la 22 martie 1940, „Atlantis“ se pregătește de plecare în portul Kiel. Pe puntea lui se pot zări șase tunuri de 150 mm, câteva mitraliere și un hangar. Dar nu se pot zări patru tuburi lans-torpilor, o vedetă rapidă, ascunsă sub prelate, un hidroavion „Arado“, aflat în hangar. Cu motoarele sale Diesel, „Atlantis“ are o autonomie de 60 000 mile marine. Munițiile, alimentele, apa potabilă – odată aflate la bord – îi permit o navigație de luni de zile fără escală. Sub aspectul lui pașnic, de navă comercială, „Atlantis“ este, de fapt, o redutabilă navă de război. Povestea avatarurilor ei ne este relatată de un cunoscut istoric naval francez, Léonce Peillard, în revista Historama. Am adaptat-o și noi pentru Magazin istoric.

În ce constă misiunea lui Rogge? Să iasă în Atlanticul de nord, să se apropie de portul african Freetown, fără știrea englezilor, și să scufunde navele lor comerciale. După fiecare atac, nava-pirat, trebuie să se pună rapid în mișcare, pentru a i se pierde urmele.

Rogge are la bord specialiști în arta camuflajului. Astfel, la 9 aprilie 1940, „Atlantis“, urcând pe lângă coastele Norvegiei, își ascunde piesele de 150 mm sub lăzi de lemn, din care ies țevile tunurilor; de departe pot fi luate drept macarale. „Atlantis“ arborează un pavilion de carantină și echipajul său, în civil, își vede de treburile, ca pe orice cargou. Sau, altă înprejurare. În Atlantic,

Marele amiral Dönitz, unul dintre artizanii reconstruirii flotei de submarine germane, începând din 1934

nava engleză „City of Exeter“ se încrucișează foarte aproape cu bastimentul japonez „Kashii Maru“. Comandantul vasului englez zărește pe puntea navei străine câțiva oameni scunzi, îmbrăcați în yukata, cu aparatul de fotografiat în mână. Japonezii veritabili. Dacă ofițerul britanic ar fi un mai bun observator, ar constata că pasagerii niponi sunt destul de prost deghizați.

Prima victimă

Acestei comedii îi urmează prima dramă. La 3 mai 1940, dimineața, „Atlantis“ reperează un vapor. Distanța scade rapid. La 7 000 metri, Rogge ordonă să se ridice pavilionul internațional XL („Opriți sau deschideți focul“) și să se dea avertismentul „Nu utilizați radioul“.

Fallen Tarnung! (Jos camuflajul!) strigă Rogge.

Tunul de 150 mm de la prova este scos la iveală și îndreptat spre nava engleză, care pare să nu fi înțeles nimic. Atunci, pe catargul lui „Atlantis” se ridică pavilionul de război german și este trasă o lovitură de tun. Obuzul cade foarte aproape, în fața vasului dinamic. Un avertisment! Radioul navei emite: „«Scientist»... O navă comercială neidentificată îmi ordonă să mă opresc”. „Scientist” vi-rează dintr-o parte în alta și încearcă să scape. Furios, Rogge ordonă să se deschidă focul. Sub potopul de proiectile, „Scientist” semnalizează „Opresc”.

Imediat, Rogge ordonă încetarea focului. El nu provoacă niciodată pagube și nici morți

inutile. Un sfert de oră mai târziu, un echipaj de priză, la ordinele locotenentului Mohr, pășește pe puntea cargoului controlat. Tot echipajul de pe „Scientist” este transferat pe „Atlantis”. Răniții primesc îngrijiri. Încă-tiruirea prizonierilor creează probleme. „Atlantis” se îndepăr-tează, pe când încărcăturile ex-plozive lăsate de marinarii nemți în coastele navei „Scientist” sar în aer.

Din acest prim succes, atât de ușor, Rogge trage câteva învă-țăminte. În nici un caz, nava co-mercială vizată de el nu trebuie să emită apeluri radio sau să comunice poziția. Va trebui deci să atace noaptea sau în zori și de la foarte mică distanță. Fără să aștepte, fără nici un avertisment, trebuie să distrugă postul de radio. Concomitent, să dea ordinul de oprire și predare.

La 23 mai, „Atlan-tis” capătă o nouă iden-titate: „Abbekerk”. Port de înregistrare: Rotterdam, pavilion olandez. Va trece în Oceanul Indian.

Următoarea victimă a lui „Atlantis” este „Tirranna”, un superb cargou norvegian de 7 280 tone, întâlnit la 10 iunie 1940. Rogge se hotărăște să păstreze nava, aflată în bună stare, și să o trimită cu câțiva oameni în An-tarctica.

Noi victime: „City of Bagdad”, „Kem-mendine”, „Talley-rand”. Numărul pasa-gerilor de la bordul lui „Atlantis” este atât de mare, încât, la capătul a șase săptămâni de staționare, „Tirranna” primește ordin să se

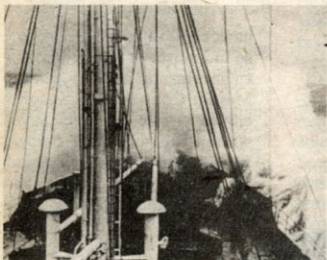
ralieze pe „Atlantis”. Nava pleacă la 4 august. La bordul ei se află 300 de „pasageri”: toate femeile și copiii, ca și bărbații peste cinci-zeci de ani. „Tirranna” este tor-pilată la sosirea în estuarul Gironde, din vestul Franței, de un submarin englez. Numărul exact al celor dispăruți nu se va cu-noaște niciodată.

La cel mai mic gest ostil...

În acest timp, Rogge își con-tinuă vânătoarea în Oceanul Indian. Între 4 august 1940 și 14 aprilie 1941, el capturează două-sprezece nave [circa 82 400 tone], între care „Commissaire Ramel”, o navă franceză de 10 000 tone, navigând sub pa-vilion englez.

Surprins în largul coastei ves-tice a Sumatrei, la 22 octombrie 1940, cargoul iugoslav „Dur-mitor” nu este scufundat de Rogge. Nu fără motiv. Din nou „Atlantis” geme de prizonieri, cei de pe „City of Bagdad”, „Talleyrand”, „Commissaire Ramel”. 300 dintre ei sunt îmbarcați pe „Durmitor”, care trebuie să-i predea italienilor, în Eritreea. Din ordinul lui Dehnel, șeful echi-pajului german, o mitralieră este plasată pe puntea de comandă și rămâne îndreptată spre pri-zonieri, îngrămădiți ca animalele pe punte. Dehnel îi previne pe ofițerii englezi că la cel mai mic gest ostil va trage și că nu va ezita, dacă va fi cazul, să arunce vaporul în aer; încărcăturile sunt pregătite. „Durmitor” va fi pentru englezi „Hell Ship” (corabia iadului). Este încărcat cu sare, care miroase și pătrunde în toate colțurile. Mai mult, mecanicul iugoslav a dat o cifră inexactă în privința combustibilului din bun-căre; el trebuie deci economisit.

„Durmitor” înaintează cu nu-mai 5 noduri. Cum durata tra-versării se va prelungi, se fac rații prizonierilor. Mulți se îm-

Nava corsar „Atlantis” la drum, în Atlanticul de Nord și... un grup de prizonieri pe navă

bolnăvesc din cauza căldurii din Oceanul Indian și a exalațiilor sării aflate în cală. Fiecare persoană are dreptul la un pahar de apă pe zi. Nici echipajul german nu bea mai mult.

Combustibilul începe să lipsească. Dehnel are ideea să amestece praf de cărbune cu vopsea și să verse această pastă în combustibil. Vaporul este invadat de un nor dezgustător de fum.

Câteva zile mai târziu, Dehnel dă ordin să fie arsă toată lemnăria navei. Este sfârșitul... În fine, apar coasta somaleză, un mic port. Dehnel oprește nava și cere un pilot. În zadar. Locotenentul german ordonă atunci continuarea călătoriei. Și „Durmitor“ eșuează pe un recif de corali. În locul celor optsprezece zile prevăzute pentru traversare, au fost necesare douăzeci și nouă! În condiții îngrozitoare, în picioare, în camioane care se clatină pe drum, sunt transportați în Somalia, la Mogadiscio. Pentru prizonieri, închisorile italiene se dovedesc mai rele decât corabia iadului!

În acest timp, „Atlantis“ își continuă războiul pirateresc. Încă trei vapoare scufundate în Oceanul Indian; apoi Rogge se hotărăște să se facă uitat, îndreptându-se spre regiunile pustii ale Antarcticii. Din nefericire pentru el, „Atlantis“ eșuează, la 24 decembrie 1940, pe o stâncă.

Sunt necesare zile și nopți pentru a ușura nava de tonele de apă pătrunse peste bord. Cu riscul de a deteriora nava, Rogge decide să arunce în aer cu dinamită stâncă pe care a eșuat. Pe neașteptate, începe un vânt puternic. Pe o mare turbată, „Atlantis“ se mișcă ușor, se lovește

de stâncă. Rogge constată că nava s-a deplasat datorită vântului și asaltului valurilor. Prin manevre abile, el reușește să o pună pe direcția încotro bate vântul. Și nava-pirat plutește din nou liberă! Este salvată.

„Atlantis“ urcă spre regiunile calde ale Oceanului Indian. Între Madagascar și Reunion, ea scufundă încă trei nave.

„Zam Zam“ se scufundă

La 17 aprilie 1941, în zori, „Atlantis“ se găsește din nou în Atlanticul de sud. Rogge este la al șaisprezecelea vas distrus sau capturat. Deodată unuia dintre ofițerii de carti i se pare că a văzut un fum. Pe puntea de comandă Rogge observă cu binoclul viitoarea pradă. Un vapor! Patru catarge, un coș! Extraordinară întâlnire! „Atlantis“ trage primele salve. Cea de-a treia distruge postul de radio al navei necunoscute. Urmează un semnal optic de pe puntea de comandă a acesteia: „Încetați tirul“.

Pe „Atlantis“, marinarii nemți văd cum sunt lansate în apă bărcile de salvare. În ele, majoritatea sunt femei și copii mici. Se crapă de ziuă și acești oameni, surprinși în somn poartă haine de noapte. Bărbați înnoată spre „Atlantis“. Rogge se pregătește să-i primească, să-i îmbărbăteze. În sfârșit, căpitanul navei pune piciorul pe „Atlantis“. „Căpitan William Grey Smith, comandant pe

„Zam Zam“. Navă egipteană. Venim de la New York. Destinația noastră este Capetown. Avem la bord 76 femei, 35 copii. Pentru a nu-i expune, am oprit „Zam Zam“, fără a semnaliza prin radio. Mai am, în plus, spus el, arătând pe cei ce se îmbarcau, 138 americani“.

Americani! Ce complicații diplomatice în perspectivă [la acea dată, americanii nu intraseră în război]!

– Voi trimite o echipă la bordul lui „Zam Zam“. Oamenii mei vor lua haine călduroase, cufere și valize din cabine, spune Rogge.

Tanc petrolier în flăcări, victimă a „Atlantisului“

Barcă de salvare plină cu supraviețuitori

¹ În 1940, Somalia britanică a fost ocupată de trupele italiene, dar în 1941 a fost recucerită de armata engleză.

Echipa revine, pe când, încet, „Zam Zam” se scufundă. O delegație americană nu întârzie să protesteze pe lângă comandantul Rogge care promite că-i va transfera pe o navă neutră sau că-i va debarca într-un teritoriu nebeligerant. A doua zi, îi predă unei nave de aprovizionare germane, „Dresden”, pe care o știe prin apropiere. Timp de o lună, acești nefericiți trebuie să rămână într-o închisoare pe apă, înainte de a fi debarcați la Saint-Jean-de-Luz. Americanii sunt repatriați. Deși Gestapoul a confiscat toate peliculele fotografice, un anume David Schermann, reporter la *Life*, reușește să salveze patru role, încredințându-le unui misionar.

Ziarele americane fac mare caz de această torpilare. Una dintre fotografiile făcute pe „Zam Zam” reprezintă nava „Atlantis”. Este transmisă englezilor și difuzată acelor crucișătoare care caută navele-corsar germane.

Mult timp, „Atlantis” rămâne de negăsit. Rogge s-a îndreptat spre sud, a atins limita regiunilor polare. A trecut apoi mult la sud de Africa, Australia și a revenit, pe la capul Horn, în Atlantic. Apoi a urcat din nou, cu intenția de a merge în Germania.

„Regret, trebuie să plecăm”

În zorii zilei de 22 noiembrie 1941, căpitanul englez H.D. Oliver, comandantul crucișătorului „H.M.S. Devonshire”, este trezit brusc de un apel de pe puntea de comandă. Un vapor pare oprit în mijlocul Atlanticului de sud. Oliver nu are încredere. Ordonă nu apropierea de nava suspectă, ci îndepărtarea de ea. La bord, se află un hidroavion. Lansat la apă, acești își ia zborul,

Căpitanul Bernhard Rogge, sub comanda căruia „Atlantis”, rătăcind dintr-un ocean în altul, a scufundat 22 de bastimente

în timp ce „Devonshire” revine spre nava necunoscută.

Ora 9. Pilotul avionului semnalizează: „Navă oprită aprovizionează cu combustibil un submarin. Sunt zărit. Conducța de combustibil desprinsă. Submarinul se scufundă”.

Nu încapă nici o îndoială. Este vorba despre o navă ce aprovizionează submarinele germane. La ora 9.30 de pe „Devonshire” pornește prima salvă. Radioul de pe crucișătorul englez înregistrează un mesaj emis de necunoscut: „Polyphemus RRR. Navă neidentificată ne ordonă să oprim. Polyphemus”.

„Polyphemus” există. Oliver o știe. Straniu este însă că el aprovizionează un submarin, în mijlocul Atlanticului. Pentru a afla exact cum stau lucrurile, Oliver telegrafiază la Londra: „Unde este «Polyphemus»?”. Răspunsul sosește rapid. „În apropierea coastelor Portugaliei”.

Or, Oliver are o fotografie a lui „Atlantis”, cea făcută de pe „Zam Zam”. Este desigur vorba despre o navă-pirat. Comandantul ei a încercat, printr-o viclenie, să-l înșele pe căpitanul Oliver. „Devonshire” face zig-zaguri, pentru că știe că un submarin german se află în zonă. La această viteză, nu are deloc șanse să-l torpileze. A doua salvă de pe „Devonshire” cade în fața lui „Atlantis”, care este învăluit într-un nor de fum, dar hidroavionul englez de deasupra reglează tirul. Apoi semnalizează: „Nava atinsă se scufundă. Echipajul coboară în bărci”. „Opriti tirul”, ordonă căpitanul Oliver. Și își pune întrebarea: „Trebuie să mă apropii, să încetinesc, să opresc să-i salvez pe acești oameni? Da, dar submarinul german se învârteste prin preajmă. «Devonshire» va fi pentru el o pradă ușoară!”

Atunci Oliver face semn ofițerului cu navigația, semn care vrea să spună: „Regret, trebuie să plecăm”. Rogge are lângă el pe locotenentul Ernst Bauer, comandantul submarinului 126. Acesta este furios. Secundul său, auzind strigătul „Crucișător inamic la orizont”, a desprins repede conducta de păcură și s-a scufundat, fără a-și mai aștepta comandantul, în vizită pe „Atlantis”.

„Devonshire” dispare la orizont, când o carcasă de submarin apare alături de ambarcațiile de pe „Atlantis”. Este U126. Bauer hotărăște: „Patruzeci de oameni, între care cei răniți, vor fi îmbarcați pe U126. Bărcile vor fi remorcate”. Nu poate fi luată în considerare, în aceste condiții, escala într-un port francez.

Pe drum se vor rupe parâmele, vor fi nevoiți să se oprească, pentru a aproviziona bărcile și pentru a-i lua pe cei bolnavi. Călătoria va dura șaptezeci și

șase de ore interminabile. Și, deodată, naufragiații cred că li se dă o șansă: o navă comercială pare că-i așteaptă. Puțin mai târziu, Rogge urcă la bordul lui „Python”, o navă de aprovizionare germană. Marele amiral Räder, informat printr-un mesaj radio emis de submarinul 126, a organizat această întâlnire.

„Python”, după ce ia la bord echipajul de pe „Atlantis” și chiar pe unicul prizonier de pe „Zam Zam”, rămas la bord, Frank Vicovari, pornește la drum, lăsând U 126 departe în urmă. Speranța echipajului de pe „Atlantis” de a ajunge în Germania, după atâta timp, nu se va împlini.

Spre Insulele Capului Verde

Räder i-a lăsat viceamiralului Karl Dönitz dreptul de a dispune de nava care aprovizionează submarinele. „Python”, continuându-și misiunea, trebuie să se îndrepte spre coastele Africii, unde are fixate mai multe întâlniri cu submarine.

În după-amiaza zilei de luni 1 decembrie, „Dorsetshire” comandat de căpitanul A.W. Agar, observă o navă mare oprită în largul mării. Apropiindu-se cu mare viteză, căpitanul Agar constată că nava are, de o parte și de alta, două submarine. „Python” le dă combustibil! La bord, Rogge aude din nou: „Crucișător inamic la orizont”. Cele două submarine se desprind imediat de „doica lor” și se scufundă. Comandantul lui „Python” ordonă pornirea motoarelor cu toată viteza. Cu toată viteza! 14 noduri! În timp ce crucișătorul englez poate atinge 32! Urmărirea durează, totuși, o jumătate de oră. „Dorsetshire”

merge în zig-zag și păstrează distanța. Astfel, tunurile de pe „Python”, fără bătaie lungă, nu-l pot atinge. Obuzele de 205 mm ale englezului îl încadrează cu jerbele lor pe „Python”.

Conștient că nu va putea salva nava de la distrugere sau captură, comandantul lui „Python”, ordonă sabordarea și evacuarea. În vreme ce sunt coborâte bărcile de salvare nava se scufundă. Un avion de pe „Dorsetshire” zboară deasupra. Cele două U-Boot-uri au dispărut. Urmău oare să torpileze crucișătorul englez? Germanii naufragiați speră acest lucru. Ca și comandantul de pe „Devonshire”, căpitanul Agar își cunoaște meseria. Crucișătorul englez, acționând ca și nava-soră, din aceleași motive, se îndepărtează. Atunci cele două submarine revin la suprafață.

Odissea naufragiaților de pe „Atlantis” continuă. De această dată, alături de cei de pe „Python”. Se ia hotărârea ca cele două submarine să-și împartă

supraviețuitorii. Dar ele și-au epuizat torpilele și nu mai au combustibil. Pornesc, în consecință, spre Insulele Capului Verde. Curând, se face simțită lipsa hranei, a apei. În submarinul în care se găsește comandantul Rogge, se mai află – în afara echipajului format din 40 oameni, 5 ofițeri, 10 subofițeri – 80 naufragiați.

Traversarea durează trei săptămâni, până în insulele Capului Verde. Acolo îi așteaptă patru submarine italiene, pentru a ușura cele două nave germane de o parte din pasageri.

La 1 ianuarie 1942, submarinele italiene ajung, în sfârșit, la Saint-Nazaire. Au trecut aproape trei ani de la plecarea lui „Atlantis”. Murdari, bărboși, slabi, marinarii nemți sunt întâmpinați pe cheu de comandantul lor. Și Rogge are barbă... Uniforma îi este pătată de grăsime. Strânge mâinile tuturor, apoi intră în biserica din Saint-Nazaire. ■

**Adaptare de
Victor ANGHELESCU**

IMPORTANT!

În numărul următor al revistei, februarie 1997,

**PRIMA SERIE DE ÎNTREBĂRI
a Concursului**

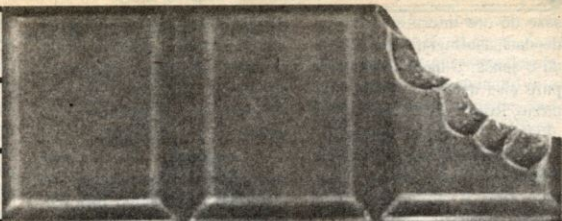
1967 • MAGAZIN ISTORIC 30 • 1997

- O atractivă formă de prezentare
- Importante premii în bani
- Un concurs pentru toți cititorii

Așa vă place

istoria?

CIOCOLATA

O istorie a mămăligii, iată titlul unei cărți care ar stârni la noi mai curând zâmbete cu subînțeles decât interes. Și probabil că va mai trece o vreme până când un istoric își va propune să o scrie.

Încă din 1961, Fernand Braudel scria: „istoria alimentației este, între altele, un domeniu de cercetare și interpretare istorică, având deci aceleași regularități monotone ca și celelalte“. În 1978, o lucrare de referință, *La Nouvelle Histoire* (Noua istorie), apărută la Paris, mai considera istoria alimentației o cucerire recentă. Peste numai un an, apărerea cartea lui Fernand Braudel, *Civilisation matérielle, économie et capitalisme. XV-e - XVIII-e siècle* (Civilizație materială, economie și capitalism, secolele XV-XVIII), în care istoricul

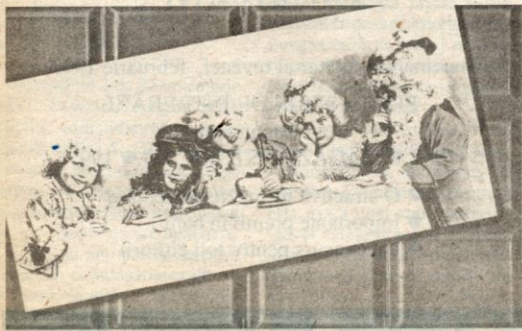
francez consacra capitole substanțiale hranei și băuturilor. Au apărut și până atunci și mai apoi articole și lucrări consacrate unui aliment sau unei băuturi aparte. De curând, ziarul *International Herald Tribune* anunța o carte ce ar merita eventual să fie tradusă și în limba română. Scrisă de Sophie D. Coe și Michael D. Coe, ea se intitulează *The True History of Chocolate* (Adevărata istorie a ciocolatei). Despre istoria ciocolatei (sau cacao, cum mai este ea numită, după numele arborelui care dă respectivele boabe) ce a urmat aducerii ei în Europa, cititorul român a putut afla din cartea citată a lui Braudel.

Noua lucrare apărută oferă amănunte interesante despre istoria ciocolatei dinainte de Cristofor Columb. După cum

spun autorii, perioada scursă din secolul XVI și până astăzi reprezintă doar o cincime din istoricul acestui produs. Michael D. Coe este, de altfel, unul dintre cei mai buni specialiști în istoria civilizațiilor americane precolumbiene. Se pare că olmecii au fost primii care, pe la 1500 î.e.n., au descoperit gustul ciocolatei, obținută din prelucrarea boabelor de cacao. De la ei a fost preluată de civilizația maya, apoi de tolteci și de azteci. Multe din războaiele purtate de aceste populații au avut la origine și lupta pentru controlul drumurilor pe care circula cacaoa.

Era consumată în principal ca o băutură, rezervată mai ales aristocrației. Dar boabele erau folosite și ca monedă. În timpul sacrificiilor, băutura de culoare închisă, densă, putea simboliza sângele tășnit din inimă. Războinicul care bea o ceașcă de ciocolată devenea mai curajos, iar victima unui sacrificiu, se presupunea, căpăta detașarea și fericirea necesare pentru întâlnirea cu zeii. Uneori, băutura era recomandată și ca medicament, pentru regularizarea bătăilor inimii.

Autorii se ocupă, desigur, și de cinciimea de istorie a ciocolatei de după Columb, ajungând până în zilele noastre. Să menționăm doar un moment: inventarea presei lui Van Houten, ceea ce a permis

fabricarea pe scară largă și la un preț rezonabil a ciocolatei.

Pe bună dreptate, amatorii de istorie politică – cei care, de obicei, privesc cu neîncredere, dacă nu cu dispreț domeniile mai noi ale cercetării istorice, precum cel al vieții cotidiene sau al istoriei alimentației – se pot întreba care este semnificația unei asemenea abordări. Un răspuns îl oferea Marc Bloch: „istoria alimentației este asemenea unui aparat de înregistrat, pe care se înscriu, cu întârzieri datorate rezistențelor psihologice, toate vicisitudinile economiei“. Ca să dăm un singur exemplu, un mecanism simplu supune regimul alimentar „foarfecelor malthusiene“, provocând o variație imensă cu sarcina demografică și cu cea a resurselor disponibile. La rândul lor, preferințele alimentare sunt unul dintre suportii majori ai identității culturale, dar, în egală măsură, și rezultatul segregării sociale.

Principala problemă pentru cel ce se aventurează pe acest domeniu o constituie sursele documentare. Rezultatele obținute merită însă efortul. Iar pentru marele public, istoria poate deveni astfel mult mai atractivă.

Revenind, în final, la importanța istoriei ciocolatei – cel puțin din punctul de vedere al societății americane de azi – să arătăm, citându-l pe ziaristul Michael Dirda, cel care recenza pentru *International Herald Tribune* cartea soților Coe, că, potrivit sondajelor de opinie, consumul de ciocolată constituie pentru funcționarii americani a treia preocupare importantă, după fantasmile sexuale puse pe seama colegilor și gândurile asasinale la adresa șefilor.

D. M.

ÎN CONSILIUL DIRIGENT
DIN 1918
(Biverb: 5, 4)

L R L R V^D

Gheorghe BRAȘOVEANU

ÎN TABĂRA TĂTARILOR
(Criptografie: 5, 1, 6, 6)

~~H~~ T R K^R

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția careului *Petru Rareș* (11/1996): PANAITESCU - ELENA - FIER - RM - ASC - RAS - AAP - IOLE - U - SOL - ROTH - R - PUTNA - UM - OLE - CE - ASA - SASI - APRET - CICEU - OAIE - ACU - POLONI

Soluția jocului din pag. 86: CASERARE (CA-S-E/RAR-E)

Soluția jocului din pag. 92: PETRU RAREȘ ÎNVINDE LEȘII (PE-T-R/U-RAR E-ȘI-N/V-IN-GE/LE-SI-I)

Soluția integralei *Artizanii Marii Uniri* (12/1996): G - L - UNU - GOLDIS - NJ - GU - SUCIU - PACLA - ATM - O - AICI - AA - PACE - TURN - LI - HAN - C - ABUR - RIGA - A - OG - RR - FILM - TEAM - UMANA - PA - VL - NERVIN - ITI - IONI - LAZAR - TIU

IANUARIE
1947

MICROARHIVA MAGAZIN ISTORIC ÎN BUCUREȘTI, ACUM 50 ANI

Cronică mărunță

- La Brașov, uzinele IAR predau reprezentanților guvernului primele două tractoare fabricate în țară, dintr-o comandă de 5 000.

- Scriitorii Tudor Arghezi și Gala Galaction sunt sărbătoriți la Ministerul artelor cu prilejul împlinirii a 50 ani de activitate literară. Ministrul Ion Pasleu oferă câte un premiu în valoare de 5 milioane de lei.

- La sediul Federației Democratice a Femelor din România au sosit 17 000 de scrisori de la prizonierii români din U.R.S.S.

- Prefectura Poliției Capitalei, pe baza unei hotărâri a Ministerului de Interne, închide barurile Fu-Chang, Melody, Don Juan, Monte Cristo, Cafe București și Pigal's, care urmează a fi transformate în cantine muncitorești.

- Se află în România pentru o suită de concerte ansamblul sovietic „B.A. Alexandrov”. Mai mulți membri ai ansamblului sunt decorați de regele Mihai cu ordinul „Meritul cultural”, în grade de ofițer și de cavalier, și cu medalia „Meritul cultural”, cl. I.

- Prof. univ. C. Daicoviciu este numit subsecretar de stat la Ministerul muncii și asigurărilor sociale.

- Pe strada Lipscani nr. 110 se află Arhiva de folclor, condusă de Hary Brauner, unde sunt păstrate peste 30 de mii de imprimări de compoziții populare.

- Din cele 600 de stații de tramvai ale Capitalei, STB-ul desființează 190. „Se constată două fapte, scrie Scânteia: mulți călători care se urcau în tramvai pentru 3-4 stații fac acum drumul pe jos; tramvaiele circulă cu o viteză mai mare – în loc de 60 de minute, un traseu este parcurs în 40 de minute”.

Începem un nou an, stimați cititori ai acestei rubrici, în peregrinarea noastră prin lumea presei din urmă cu cinci decenii. La mulți ani!

Cu ce speranțe este întâmpinat noul an? Iată ce scrie I. Flavius în *Timpul* din 1 ianuarie.

„Am vrea să nu mai auzim ca deunăzi la postul de radio Hamburg că de Crăciunul 1946 în Austria și în România populația a fost mulțumită să poată avea pâine și legume, că în Grecia și Bulgaria n-a fost pic de grăsimă, că în Belgia n-a fost alcool, că în Franța n-au cunoscut bucuriile Crăciunului decât bogații, că nemții au avut un Crăciun mai prost decât anul trecut și că în toată Europa singurele țări care au sărbătorit Nașterea Domnului aproape ca altădată au fost Elveția și Suedia.

Am vrea să nu-l mai auzim pe Papă spunând și la anul cum a spus acum: «Pe întinse teritorii din Europa și din Extremul Orient planează spectrul celor mai îngrozitoare lipsuri. Populația lipsită de pâine cade pradă bolilor și mizeriei generatoare de ură și de adânci turburări sociale».

Am vrea – continuă I. Flavius – ca toate straturile sociale să poată, în sfârșit, gusta din bucuriile vieții și să fie eliberate – cum dorea Roosevelt – de teamă, de sărăcie, de lanțuri.

Am vrea, cum visa Maupassant, să putem adormi fără măhniri, să ne putem trezi fără griji, să putem lucra fără necazuri, să ne putem odihni fără angoase, să putem trăi fără cauză”.

Ce se întâmplă în lume în acest început de 1947? Rubrica *Zi la zi* a ziarului *Jurnalul de dimineață*, din 1 ianuarie, consemnează, între altele: Presa mondială este de părere că anul 1947 este anul care va aduce pacea și concordia în lume, așa cum a arătat sfârșitul anului 1946, prin cele realizate la O.N.U. • Comitetul pentru energia atomică a depus Consiliului de Securitate primul raport referitor la abolirea energiei atomice în scop de război și controlul dezarmării atomice • De Anul Nou, mareșalul Montgomery se va afla la Moscova, unde se crede că va avea importante convorbiri • Andrei Gromiko a fost numit ministru adjunct al afacerilor străine al U.R.S.S. • Guvernul polonez a cerut printr-o notă adresată guvernului englez bunurile soldaților polonezi care au luptat în vest • Gandhi va face o călătorie în regiunile musulmane răsculate împotriva hindușilor • La Ministerul de război american s-a declarat că serviciul militar obligatoriu este o necesitate în era bombei atomice • Trupele britanice din Palestina sunt în stare de alarmă în urma atacurilor date de teroriști.

PORUMBIELUL PĂCII...

Mesajul
de Anul Nou
al graficianului
Ross

Iarnă
bucuresteană:
în Cismigiu...

Dar să vedem ce vești din București și din țară aduc ziarele din primele zile ale noului an. Iată câteva dintre cele consemnate de *Ultima oră*: Au fost sărbători și pentru bătrânii din aziluri • În noaptea de Anul Nou, poliția a operat numeroase arestări de periculoși răufăcători • Este presantă necesitatea „retușării” Cismigiuului? • La Banca Națională – un nou Consiliu de administrație, prezidat de guvernatorul Tiberiu Moșoiu • Nenumărate blocuri și instituții publice neîncălzite de câteva zile; mii de cetățeni îngheață de frig în fața centrelor de distribuire a păcurii și gazului lampant • Sporește producția de cărbuni • Crimă la restaurantul „Rex”: Dan Constantin zis Cairo, cunoscut de întreaga lume interlopă, cade ciuruit de gloanțe • Se majorează pensiile scriitorilor.

Care este nota caracteristică a guvernării la început de an? N. Carandino, în *Dreptatea* din 25 ianuarie, organul PNT-*Maniu*, crede că este „acel unanim sentiment de provizorat, care ne îndeamnă să considerăm cu scepticism tot ceea ce se întâmplă și cu speranță vie tot ceea ce într-un viitor mai mult sau mai puțin apropiat s-ar putea săvârși”. De doi ani, continuă autorul, românii trăiesc „într-un regim care din incertitudine, din îngrijorare, din panică își trage substanța”.

Trei zile mai târziu, în același ziar, N. Carandino notează despre *Răspunderile guvernării*: „Să nu pierdem din vedere obligațiile pe care le-am contractat față de mase și să nu uităm că aceste obligații singure justifică odată cu popularitatea noastră de astăzi șansele pe care le avem de a contribui efectiv la reclădirea țării și la orientarea spiritului public spre idealurile adevăratei democrații”.

O „adevărată democrație” presupune libertatea de exprimare și de acțiune a tuturor grupărilor și factorilor politici. Existența opoziției constituie ea însăși o expresie a democrației. Despre rosturile opoziției scrie și *Liberalul* din 17 ianuarie 1947: „A face opoziție înseamnă a urmări acțiunile cărmuitorilor în marea lor orientare politică, a le urmări actele administrative și a urmări actele individuale ale demnitarilor, atunci când ele au un caracter public.

A le urmări, a lămuiri opinia publică asupra înțelesului lor și a face toate observațiile critice pe care ele le comportă.

O asemenea acțiune de control și de critică este socotită în țările adevărat democratice nu numai nedăunătoare, dar absolut necesară bunului mers al treburilor statului.

Cronică mărunță

• Din cauza lipsei de păcură, Societatea Generală de Gaz și Electricitate anunță restricții în furnizarea energiei electrice în cartierele Capitalei, între orele 7.30 și 24.00. Este interzisă funcționarea reclamelor luminoase și iluminarea vitrinelor. Abonații nu au dreptul să ilumineze fiecare încăpere decât cu un singur bec de 40 sau 60 wați. Întrebuințarea radiatoarelor electrice este interzisă.

• La modă sunt pantalonii pentru femei, consemnează *Jurnalul de dimineață*. Această modă „se propagă cu aceeași repeziciune cu care acum vreo câțiva ani, când a început a se face mai simțită lipsa ciorapilor de mătase, s-a întins moda mersului fără ciorapi în timpul verii. Merga cu picioarele goale muncitoarea din fabrică, vânzătoarea din prăvălie și cucoana din lumea mare. După cum azi, îmbracă pantalonii femeia simplă care se duce la uzină sau doamna îmbălnătită care pleacă după cumpărături sau face un tur pe la vitrinele din centru”.

• La hotelul „Waldorf Astoria”, din New York, Clubul muzicienilor oferă o mare recepție în onoarea lui George Enescu, aflat într-un turneu de concerte în S.U.A. Participă o mie de invitați.

• Un excentric, Dumitru Cretu, din str. Polovraci, face, cel puțin o dată pe săptămână, o baie în Lacul Tel, la temperaturi sub zero grade. Este – după cum mărturisește unui reporter al *Jurnalului de dimineață* – un foarte bun tratament împotriva... reumatismului.

• Monitorul oficial publică noul tarif al telefoanelor: 12 000 lei pe lună pentru abonații la

IANUARIE
1947

... în cartiere...

Cronică mărunță

domiciliu, 24 000 – liber profesionaliști, 36 000 – abonații comerciali. În cadrul acestor tarife, abonații pot efectua 90 convorbiri lunar, fiecare convorbire care depășește această cifră fiind taxată cu 225 de lei.

• Casa Autonomă a Monopolurilor anunță că vânzarea țigaretelor și tutunurilor se va face pe bază de cartelă numai fumătorilor, bărbații de la vârsta de 18 ani și femeile de la 21 ani.

• La sala „Dales” se deschide expoziția Cartea franceză după eliberare. Participă primul-ministru, dr. Petru Groza, și ministrul Franței la București, Jean Paul Boncour.

• Un nou partid, „D.C. Argetoianu” – scrie Ultima oră din 4 ianuarie – a lansat ieri un manifest prin care anunță formarea unui nou partid politic: Uniunea Națională Muncă și Refacere (U.N.M.R.). Programul noului organizații prevede îmbunătățirea situației tuturor categoriilor, punând accentul pe redresarea economică și pe contribuția României la organizarea păcii alături de marii aliați.

• Același ziar relatează că serviciul special de „telescrip”⁴, utilizat în timpul războiului pentru conversații transatlantice între fostul prim-ministru al Marii Britanii, Winston Churchill, și fostul președinte al Statelor Unite, Franklin Roosevelt, a fost deschis pentru comunicațiile internaționale de afaceri, astfel că, în schimbul unei anumite taxe, oamenii de afaceri din New York pot să dicteze direct și instantaneu scrisori colegilor lor din Londra și viceversa, evitându-se prin acest mijloc întâzierile inerente vechii metode de a se folosi cablurile sub-

Prin opoziție, prin observațiile și prin criticile ei, opinia publică își exercită controlul și expune punctul de vedere asupra tuturor problemelor guvernării.

Din viața Parlamentului. O comisie, prezidată de Ed. Mirtol, alcătuiește proiectul unui nou regulament de funcționare a Adunării Deputaților.

Între altele, se prevede ca ședințele să aibă loc, în mod obișnuit, marțea, miercurea, joia și vinerea, între orele 15 și 21, cu posibilități de „prelungire până la orele 24 și cu latitudine din partea Camerei de a fixa și alte zile sau ore dacă nevoia o va cere”.

Zilele libere sunt lăsate „la dispoziția parlamentarilor, pentru ca aceștia să poată pleca în circumscripțiile lor electorale și lua contact cu alegătorii și nevoile locale”.

În vacanța parlamentară prilejuită de sărbătorile de iarnă, deputații Capitalei, scrie *Scânteia* din 6 ianuarie, „au luat contact cu alegătorii din fabrici și cartiere, expunând activitatea depusă de ei în Parlament și explicând importanța legilor economice votate, ridicând diferite probleme în legătură cu producția, disciplina în muncă, aprovizionarea cu materii prime etc. și interesându-se de situația concretă de pe teren”.

Unde sunt intelectualii noștri? se întreabă Sebastian Șerbescu în *Semnalul* din 17 ianuarie (ziar al cărui director este) scriind despre necesitatea implicării intelectualilor în viața publică a țării. Cu câteva excepții, constată autorul, toți „sunt absenți. Unii, ca Tudor Vianu, ca Mihail Ralea, ca Basil Munteanu, au preferat o retragere pe meleaguri străine, unde pierd contactul cu viața națională și cu sărmenele ei realități”.

Alții „se înfundă prin cluburi politice sau în seminarii de specialitate, irosindu-și elanul matuțității în așteptări pline de dezamăgire. Niciunul nu se încumetă să-și întrebuințeze glasul sau condeiul pentru a ieși în arena publică și a dezbate acele probleme fundamentale care – pe de-asupra unor contingente politice schimbătoare – cer o grabnică rezolvare, pentru ca poporul român să fie salvat din haosul spiritual.

Nici o țară n-a pierit vreodată prin război sau prin foamete – consemnează în încheiere autorul citat. Dar multe au decăzut și au dispărut prin lipsa resortului moral, prin carența intelectualilor. Ai noștri poartă o grea răspundere”.

... și
în unele
apartamente

Premieră
pe ecranele
Capitalei:
Cezar și Cleopatra,
producție
engleză
tehnicolor,
cu Vivien Leigh
și Claude Rains

Să reținem și o consemnare din ziarul *Timpul* din 16 ianuarie referitoare la un eveniment extern: deschiderea la Londra a Conferinței adjunctilor miniștrilor de externe ai celor patru mari puteri. Sunt reproduse afirmațiile titularului de la Foreign Office, E. Bevin, care aprecia că „toți aliații sunt convinși că una din bazele păcii europene este realizarea unui Bazin Dunărean sănătos, atât din punct de vedere politic, cât și economic”.

Comentând această afirmație, Gheorghe Dinu scrie în același ziar, a doua zi, 17 ianuarie: „Perfecta înțelegere între țările dunărene este un imperativ al păcii de mâine. În dezarmarea generală, marile puteri chemate să instaureze pacea lumii trebuie să se gândească și la cealaltă dezarmare: a animozităților dintre popoare, arme tot atât de periculoase care călesc pe cele ale războiului.

Aceste animozități — continuă autorul — existau mai ales între țările balcanice, atâtea de șovinisme și resentimente rasiale. Iată de ce trebuie ca odată cu distrugerea depozitelor de bombe, tunuri și alte mașini ucigătoare, trebuie să sară în aer, pentru totdeauna, și butoiul cu pulbere din Balcani”.

La 13 ani de la tragica moarte a lui I. G. Duca, asasinat la 29 decembrie 1933 pe peronul gării Sinaia de un grup de legionari, B. Brănișteanu publică o evocare în *Adevărul* din 4 ianuarie, din care reținem: „Dacă ar putea vorbi astăzi, poate că ar reflecta cu mai multă convingere cuvintele pe care le-a amintit în cuvântarea pe care a rostit-o cu prilejul deschiderii efective a Bibliotecii Ion I.C. Brătianu: «Ion I.C. Brătianu — ar repeta desigur Duca — a avut dreptate să spună că cu cât te adâncești în studiul istoriei, cu atât te întrebi mai uimit dacă anume idealuri merită jertfele ce se fac pentru ele și dacă în fața disproporției dintre scop și rezultat omeniarea nu a sacrificat, prea adeseori în zadar, liniștea, fericirea și seninătatea ei»”.

Și aceste rânduri de încheiere: „Și încă o remarcă: dacă Duca mai trăia astăzi, ar fi raliat el, oare, asupra persoanei sale unanimitatea aprecierilor favorabile? Și să nu ne gândim oare la cuvântul Ecclesiastului că «morții care au murit mai înainte sunt mai fericiți decât cei vii care sunt încă în viață?»”.

Rubrică de Ioan LĂCUSTĂ

Cronică mărunță

marine în transmiterea telegrafelor scrie.

● La împlinirea a 23 ani de la moartea lui V.I. Lenin, Dreptatea scrie: „Lenin n-a avut norocul să vadă complet realizate ideile sale, după cum n-a apucat să vadă nici strălucita victorie de arme a poporului său, precum nici situația preponderantă pe care Rusia Sovietică o ocupă azi în areopagul mondial.

Este însă limpede că a avut viziunea lor și că a murit liniștit, știindu-și țara pe mâna experimentată și sigură a celui mai înalt tovarăș și colaborator al său”.

● Tot în Dreptatea, Margareta Nicolau, despre Iuliu Maniu, care împlineste 74 ani: „Pentru noi, cei mulți, Iuliu Maniu e ca o figură de legendă. Îl avem înaintea și inimile noastre vibrează, privirea se aprinde, iar capetele se apleacă cu respect. E omul de nimic atins. Logodit din fragedă vârstă cu nația, ea i-a fost și iubită și cămin, bucuriile și durerile ei, izbânzile și înălțările fiind ale sale proprii.

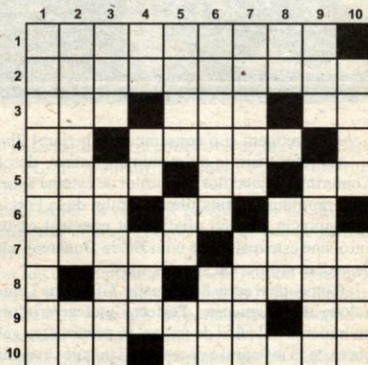
● Liberalul, Organul P.N.L., Brătianu, îl omagiază și el pe șeful partidului, C.I.C. Brătianu care împlineste 81 ani. „N-a fost călăuzit pe întinsul întregii sale vieți în toate acțiunile sale decât de marea sa dragoste pentru țara sa și de voința hotărâtă de a apăra și consolida înfăptuirile înaintașilor săi.

De aceea, în vremurile acestea atât de aspre, privirea și nădejdea întregii suflări românești sunt îndreptate spre sine (el — n.l.l.) și de la sine se așteaptă și îndemnul călăuzitor și cumpănitoare care să aducă îndreptarea”.

VLAD ȚEPEȘ

ORIZONTAL: 1) Cunoscut istoric român, autorul monografiei „Vlad Țepeș”, în care afirmă că acest domnitor al Țării Românești „se înscrie printre personalitățile de seamă ale istoriei României, fiind un remarcabil om de stat și un conducător devotat și priceput al apărării independenței țării” (Nicolae; n. 1924). 2) Localitate din județul Dâmbovița care, pe vremea lui Vlad Țepeș, era principala reședință domnească și cel mai mare oraș al țării. 3) Final de problemă! – Sportul armelor – Aflate în țară! 4) Florica Baciuc – Rege al Ungariei care, ca urmare a calomniilor negustorilor sași, l-a arestat pe Vlad Țepeș în noiembrie 1462 și l-a ținut închis la Vișegrad și Pesta, timp de 12 ani (Corvin; 1458-1490). 5) Mare boier care, prin anii 1457-1460, s-a ridicat împotriva lui Vlad Țepeș, pustiind mănăstirea Govora și luându-i cu sila satele Glodul și Hîntea, pedepsit de Vlad prin decapitare, „atât pe el cât și tot neamul lui” – Atacat pe flancuri! – Început de discuție! 6) Cap în Spania, la Marea Mediterană – Vlad Țepeș – Doctor (abr.). 7) Pânză pe care se proiectează filmul – Poet arab anteislamic, contemporan cu Mahomed. 8) În fața Giurgiului! – Voievod al Transilvaniei (1441) și regent al Ungariei (1446), care l-a sprijinit pe Vlad Țepeș în 1456, să ia tronul Țării Românești (... de Hunedoara). 9) Turn ridicat din porunca lui Vlad Țepeș în apropierea palatului voievodal din Târgoviște și care, reconstruit de Gheorghe Bibescu (1842-1848), constituie astăzi unul dintre punctele de atracție ale vechii cetăți de scaun – Plin de apă. 10) Strigăt cu care se pornește la atac – Cel mai mare port al Țării Românești, incendiat de sultanul Mehmed al II-lea în iunie 1462, sperând ca în acest fel să diminueze comerțul și veniturile vistieriei lui Vlad Țepeș.

VERTICAL: 1) Cunoscut istoric român care i-a consacrat lui Vlad Țepeș mai multe lucrări în care a scos în evidență faptul că acest domnitor a fost o personalitate complexă și contradictorie, singulară atât prin politica internă cât și prin lupta antiotomană, numărându-se printre figurile proeminente ale Europei secolului al XV-lea (Ștefan; n. 1929). 2) Sol trimis de Ștefan cel Mare, în primăvara anului 1475, să insiste pe lângă

Matei Corvin să-l elibereze pe Vlad Țepeș din închisoare (Ion) – Horia Radu. 3) Ceas – Tiran renescentist cu care B.P. Hasdeu l-a comparat pe Vlad Țepeș, susținând că faptele lui nu sunt condamnabile pentru că au avut drept țel ridicarea patriei (Cesare). 4) Ion Grigore – Începe muzica! – În taină! 5) Înălțime – Vin gol! – Dorina Bădescu. 6) Ocolit – Pseudonimul lui Ion Heliade Rădulescu. 7) Râu din Moldova, pe malul căruia, la 6 septembrie 1476, Vlad Țepeș a susținut o bătălie cu turcii – Cuvânt care imită strigătul gaiei. 8) Coș gol! – Fratele domnului Țării Românești, Vladislav al II-lea (1447-1456), care a încercat în mai multe rânduri să-l înlăture din domnie pe Vlad Țepeș, dar a fost prins și ucis în primăvara anului 1460. 9) Cutat la mijloc! – Porecla familiei lui Vlad Țepeș care se trăgea de la faptul că, tatăl acestuia, a făcut parte din Ordinul Dragonului, în calitate de cavaler. 10) Viteji – Capitala Ungariei, unde Vlad Țepeș a stat un timp după ieșirea din închisoare, și unde, după cum relatează „Povestirile slavone”, a beneficiat de o locuință impunătoare.

Dicționar: NAO, CAAB, IIR, CAAA

Prof. Gheorghe BRAȘOVEANU

ISTORIA ȘI ȘCOALA

NICOLAE IORGA OMAGIAT LA PETROȘANI

Dl. profesor **CORNEL PLATON**, de la Liceul de informatică din *Petroșani*, ne mărturisește că este „un foarte statornic cititor al revistei de cultură istorică pe care o realizați cu competență și pasiune și pe care mă străduiesc să o fac cunoscută în rândul elevilor mei dintotdeauna în cei 27 ani de activitate didactică chiar dacă în ultimii ani acest lucru este din ce în ce mai greu (scade interesul pentru istorie a tinerei generații?)”.

D-sa ne trimite și nr. 5/1996 al revistei *Info-Pet*, a cercului de istorie „Nicolae Iorga”, de la acest liceu, publicație dedicată celor 125 ani de la nașterea marelui istoric.

Între 3 și 8 iunie 1996, elevii cercului au organizat o săptămână omagială Nicolae Iorga, în cadrul căreia s-au prezentat comunicări, a fost vernisată o expoziție de fotografii și cărți, a avut loc un concurs, s-au proiectat diapositive și filme, s-a realizat o videotecă documentară ș.a.

SLUJITOR AL CREDINȚEI ȘI CULTURII

Dl. profesor **PAVEL PANDURU**, din *com. Prigor, jud. Caraș Severin*: „Am revista *Magazin istoric* de la primul număr, din 1967 – când eram student. De la absolvirea facultății sunt profesor în această localitate, așezată în frumoasa Vale a Almăjului, cuprinsă între munții Semenic și Almăj. Ținut cu populație pur românească și cu numeroase personalități care au luptat pentru limbă și neam, întreaga lor viață, în vremurile de dominație străină, cum au fost: Eftimie Murgu, dr. Ion Sârbu, Traian Doda, Coriolan Iosif Buracu și alții”.

Colaboratorul nostru ne trimite și o evocare a luptătorului pentru drepturile românilor din monarhia habsburgică, pentru unirea cu frații din Țara Mamă – Coriolan Iosif Buracu (1888-1964).

La 18 noiembrie 1918, C.I. Buracu a fost ales președinte al Consiliului Național Român din districtul Mehadia și comandant al Gărzilor Naționale din ținut.

În anii interbelici a desfășurat o rodnică activitate culturală ca director al Palatului Cultural din Turnu Severin, a organizat cursuri de alfabetizare în Almăj, a înființat biblioteci școlare în 14 sate, a organizat muzee de istorie la Băile Herculane, Turnu Severin, Caransebeș, a ridicat troite și monumente în diferite localități ș.a.

A fost slujitor al bisericii și al culturii, dintre multele sale lucrări și articole corespondentul nostru amintind: *Almanahul Almăjului* (1930), *Din istoria Banatului Severin* (1932), *Din trecutul Almăjului și al Rudăriei* (1932), *Din istoricul școlilor din Almăj* (1932), *Din trecutul bisericilor din Almăj* (1932), *Cronica istorică a Almăjului* (1940-1943).

În imagine: protopop iconom stavrafor, locotenent-colonel Coriolan Iosif Buracu.

NOI PRIETENI

Iată gândurile despre istorie și revista noastră, ale unor noi prieteni și colaboratori, ai acestei rubrici.

„Mă numesc **MONICA CRISTINA BUSUIOC** și sunt elevă în clasa a X-a G la Liceul teoretic Al. I. Cuza Iași.

Am moștenit de la părinții mei întreaga colecție a *Magazinului istoric* și dragostea de istorie, pe care mi-o alimentez lună de lună cu noi articole inedite, neînvătate la școală până acum. La orele de curs, d-na profesoară de istorie se bucură când vin cu noi completări la lecții”.

Din *Constanța*, studentul **GICĂ SCARLAT**, de la Facultatea de istorie din acest oraș, care a primit o bursă „Monica și Dimitrie Sturdza”, prin intermediul Fundației Culturale Magazin Istoric, în anul 1996, ne scrie:

„Mai întâi dați-mi voie să vă numesc, prietenii mei cei mai buni din presa românească, cei cărora le datorez foarte mult, cei care m-au învățat tainele muzei Clio. Să știți că vă urmăresc de mult, am toată colecția revistei *Magazin istoric*, cum îi stă bine unuia care studiază istoria. Voi apăreați în aprilie 1967 – era primul număr, eu atunci nu eram, dar vreau să vă spun că acest număr m-a costat în 1986 – 2 000 lei, un salariu de muncitor calificat. Ați fost și veți rămâne cei mai buni, nu vreau să vă ridic în slăvi, dar toate articolele pe care le-ați

publicat au fost nu bune, ci foarte bune, veți fi mereu una din cărțile de bază ale sufletului meu pentru că mi-am format o cultură istorică datorită vouă, prieteni, uneori poate obligați de fostul regim și, de ce nu, forțați să dați alte interpretări”.

Eleva **CAMELIA DASCĂLU**, din *Galați*, ne transmite câteva cuvinte: „Consider că *Magazinul istoric* umple un mare gol lăsat de manualele școlare și nu numai; iar caracterizarea mea pentru publicație este: revistă extrem de utilă și plăcută”.

REVISTE ȘCOLARE LA BACĂU

Dl. profesor **LAURENȚIU STROE**, de la Liceul „Vasile Alecsandri”, din *Bacău*, ne comunică unele date din istoria acestei instituții de cultură, înființată în toamna anului 1921, ca Școală secundară de fete, care avea 253 elevi și 11 profesori.

În perioada 1922-1932, cursurile școlii s-au desfășurat într-unul din pavilioanele Regimentului 67 infanterie. Construcția actualului local a început în 1928, fiind dată în folosință pe etape, în 1935 și 1938.

În iarna anului 1928, un grup de eleve de clasa a VI-a reușea să scoată prima publicație a școlii, intitulată sugestiv *Revista Noastră*.

În 1935 școala dispunea de 10 săli de clasă, biblioteca număra 2 587 de volume și exista un singur laborator.

În 1957 un grup de elevi seraliști a scos, pentru scurt timp, o altă revistă, *Aricul*. Inițiativa lor a fost preluată de elevii de la cursurile de zi, iar replica lor s-a concretizat în revista școlară *Tinere Lamuri*. Grupul de elevi care a reușit să lanseze revista era format din Vasile Baltă, actualul inspector general școlar din Bacău, alături de colegii săi Vasile Drăgan și Ion Cernat. Profesorul V. Baltă își amintește despre acel moment cu emoție: „Am prins timpuri grele, dar am beneficiat de o generație de profesori de excepție, cu formare occidentală, francofilă.

Revista noastră era o reacție contra cenzurii timpului, în care Eminescu era prezentat numai cu *Împărat și prolețar*, iar Alecsandri exista doar cu *Peneș Curcanu*”.

În 1959, la propunerea cadrelor didactice, școala primește numele actual, „V. Alecsandri”.

La împlinirea celor trei sferturi de veac ai liceului băcăuan, profesorii și elevii săi au scos, în mai 1996, o nouă publicație, intitulată *Revista noastră – Orizont*.

ASTRA LA LUGOJ

Dl. profesor **DUMITRU TOMONI**, din *Făget, jud. Timiș*, scrie despre prima adunare organizată de ASTRA în Banat, la Lugoj.

Adunarea a fost deschisă în ziua de 15 august 1896 prin cuvântul președintelui Asociațiunii, profesorul Ion Micu Moldovan, care arăta că „e primul pas ce se întreprinde spre a lărgi cursul de activitate al

societății... scoborând coasta munților și înaintând spre marginile extreme ale țărâmului ocupat de neamul nostru”, pentru că „legătura sângelui și a limbii s-a dovedit de neînvins”. I-a răspuns Alexandru Mocioni, personalitatea politică cea mai influentă a Banatului. „Simțit-am – spunea el – cu toții că adunarea are să fie un eveniment de mare importanță pentru năzuințele și interesele noastre culturale. Prin aceasta se dăramă un zid de despărțire între frații de același neam, setoși de aceeași cultură. Asociațiunea noastră în această adunare se dezbracă de caracterul ei provincial, se proclamă principiul solidarității naționale pe terenul cultural”.

Vicențiu Grozescu, protopop greco-catolic în Lugoj, vorbind despre creștinăitatea românilor în Banat, combătea cu argumente istorice teoriile imigraționiste, arătând că „de la Orșova până la Mureș se văd numai valuri de drumuri române... urme de caste și municipii, care toate dovedesc că populația nu putea într-o bună dimineață la trompeta unui legionar să fugă în Balcani”.

Seara, invitații au participat la un impresionant concert dat de corurile țărănești din Banat, în fața miilor de spectatori adunați în curtea bisericii greco-ortodoxe și în grădina hotelului Concordia.

Referindu-se la aceste momente *Gazeta Transilvaniei* consemna: „A fost o prilejistică măreață, neobișnuită și totodată mișcătoare, a vedea această mare mulțime de cântăreți și cântărețe, în costumele lor naționale românești, și a fost o plăcere rară de a le auzi intonând de toate părțile încântătoare ale melodii naționale”.

În ședința a doua, ținută în 16 august 1896, s-au făcut înscrieri de noi membri fondatori, pe viață și ordinari din toate colțurile Banatului. Printre cei 132 de membri ordinari înscrși în Asociațiune figurau nume reprezentative pentru Banat: familia Brediceanu, Ion Vidu, George Popovici, Patriciu Dragalina, Dionisie Pascuțiu, Dionisie Feneșiu etc.

Manifestările culturale s-au încheiat seara cu concertul și reprezentarea teatrală a Reuniunii române de cântări și muzică din localitate, cuprinzând un program cu piese reprezentative din creația compozitorilor I. Vidu, G. Verdi, Fr. Chopin și Gr. Muzicescu.

Exprimându-și satisfacția față de hotărârile adunării, revista *Transilvania* consemna: „A fost o adevărată și splendidă sărbătoare culturală a românilor... și prin farmecul ei a făcut să uităm hotarele politice, divergențele de vederi și interesele locale și cu toții să ne întâlnim într-un singur cuget, într-o singură simțire, în conștiința romanității noastre, a unității noastre de sânge, de limbă, și de cultură”.

Publicistul Valeriu Braniște considera „memorabila adunare de la Lugoj ca un moment important în unirea bănățenilor cu ardelenii” și, în același timp, ca o formă de protest contra serbărilor maghiare milenare din Budapesta. Pornind de la ideea lui Valeriu Braniște, I.D. Suciu, aprecia, peste ani, adunarea de la Lugoj ca ultimul moment de unificare culturală a națiunii române.

DIALOG CU CITITORII

Ca și în anii precedenți, ca de altfel în toate cele trei decenii de existență, Magazin istoric a primit cu prilejul sărbătorilor Crăciunului și ale Anului Nou 1997 numeroase felicitări și urări de la cititorii din țară și din străinătate.

Felicitări cu ocazia apropiatei aniversări a 30 ani de la apariția primului număr, în aprilie 1967, și urări de la mulți ani însoțite de căldura unor gânduri de mult bine revistei și colaboratorilor săi, de a înfrunta cu succes și în 1997 dificultățile cu care Magazin istoric se confruntă.

Le mulțumim tuturor, dorindu-le, la rândul nostru, multă sănătate, bucurii și fericire, într-un 1997 mai bun.

SESIUNE PETRU MOVILĂ

Secția de filologie și literatură a Academiei Române a organizat marți, 19 noiembrie 1996, în Aula Academiei, Sesiunea științifică omagială consacrată împlinirii a 400 ani de la nașterea mitropolitului cărturar Petru Movilă (Magazin istoric, nr. 12/1996).

Au luat cuvântul acad. EUGEN SIMION, vicepreședinte al Academiei Române, IPS dr. NESTOR VORNICESCU, mitropolit al Olteniei, membru de onoare al Academiei Române, IPS dr. ANTONIE PLĂMĂDEALĂ, mitropolit al Ardealului, Crișanei și Maramureșului, membru de onoare al Academiei Române, MIHAI CIMPOI, președintele Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, membru de onoare al Academiei Române, prof. dr. STANISLAV SEMCINSKI (Kiev), prof. dr. GHEORGHE VLĂDUȚESCU, membru corespondent al Academiei Române, prof. dr. GHEORGHE MIHAILĂ, membru corespondent al Academiei Române.

A participat, de asemenea, Excelența sa OLEXANDR CIALII, ambasadorul Ucrainei în România, care a rostit o alocuțiune.

POSTUL DE RADIO DE LA MARELE STAT MAJOR

În completarea celor publicate de revista noastră în nr. 8/1988 și 1/1995 despre postul de radio de la Marele Stat Major, care a funcționat, neoficial, în anii 1940-1944, adresându-se locuitorilor din nord-vestul țării, din teritoriul ocupat de Ungaria horthystă în urma dictatului de la Viena, din 30 august 1940, cititorul nostru, dl. MIRCEA PIETREANU, din Pitești, ne trimite informații documentare suplimentare.

Acest post de radio - cu două programe diferite, Radio Ardeal (în limba română) și Radio din Secuime (în limba maghiară) - era ascultat cu deosebit interes în teritoriul cedat horthystilor. Documente de arhivă o consemnează.

Astfel, la 7 ianuarie 1941, un refugiat din Bistrița relatează că ascultase acasă un post de radio în românește, pe unde scurte... L-au podidit lacrimile, spune, căci pentru prima dată de la cedarea

Ardealului încoace auzea adevărate despre Ungaria și cuvinte de îmbărbătare pentru români, ce lăsu impresia că nu erau cu totul uitați și că Țara-mamă se ocupa totuși de interesele sale".

Un alt refugiat, din Gherla, mărturisea: „Românii din Ardealul vremelnice cedat au prins un curaj exemplar în urma emisiunilor postului Radio Ardeal". Un inginer din Satu Mare, refugiat și el la București, declara că a ascultat de mai multe ori emisiunile celor două programe „pe care românii le urmăreau cu ușile închise, ca pe niște cuvinte venite din cer".

La Budapesta, Radio Ardeal și Radio din Secuime erau urmărite cu furie. O radiogramă, interceptată la București la 31 ianuarie 1941, comunica unor agenți maghiari din România indicația de a supraveghea cu atenție emisiunile postului Radio din Secuime, cu indicarea lungimilor de undă și a orelor de transmisie. La 14 februarie același an, Radio Budapesta, în emisiunile sale atât în limba maghiară cât și în limba română califica cele două programe drept „pirati ai undelor radio".

Emisiunile radioului de la Marele Stat Major erau semnalate și de posturi de radio din străinătate. Astfel, Radio Londra, la 22 februarie, și Radio Cairo, la 15 iulie 1941, își anunțau ascultătorii de existența acestui post de radio, indicând, de asemenea, orelle și lungimile de undă ale emisiunilor.

CORUL „ZĂRÂNDUL” - 20 ANI

DL. jurist IOAN PASCAL, din Arad, abonat permanent al revistei noastre din 1969, ne relatează un eveniment cultural arădean.

Din inițiativa unui grup de veterani de război din Arad, spre a onora actele și faptele de arme ale celor ce s-au jertfit întru slava și neamului, în anul 1976 s-a constituit formația corală „Zărândul".

De două decenii această formațiune este o prezență vie în arta corală arădeană și nu numai, obținând numeroase distincții la concursuri naționale sau participând la aniversarea unor evenimente istorice, cum au fost cele de la Carei, Păuliș, Tebea, Prunișor etc.

Pentru a evoca activitatea corală desfășurată în cele două decenii, Asociația Națională a Veteranilor de Război, Filiala județeană „Zărândul" Arad, în colaborare cu Episcopia Aradului și conducerea Garnizoanei Arad, au organizat în ziua de 5 octombrie 1996 un parastas de pomenire a membrilor decedați ai corului, urmat de un spectacol cultural-artistic și patriotic.

Sub bagheta dirijorului prof. Ovidiu Boar au fost interpretate - printre altele - cântecele: Bătrâne vino și povestește, de Ed. Caudella; Românil, de C. Porumbescu, Pui de lei, de I. Brătianu, Eu mă duc codrul rămane, de T. Popovici.

CERERI ȘI OFERTE

ION PANAITESCU, str. Mladinovic Dragoș, nr. 3, bl. R15, ap. 58, București, oferă numere disparate din anii 1967-1995.

CONSTANTIN NICOLAE, bd. Nicolae Grigorescu, nr. 25, bl. Y9B, ap. 18, telefon 643 56 35, București, oferă numere disparate din anii 1967-1981.

GHEORGHE POSEA, șos. Olteniței, nr. 81, bl. 6, ap. 9, București, telefon 683 09 11, oferă colecția completă.

REMUS GLEGOR, str. Axente Sever, nr. 22, Sibiu, solicită: nr. 2/1990; 8/1993; oferă numere disparate din 1967-1969, 1974-1979, 1981, 1983, 1985, 1986, 1989.

TEODOR CRISTEA, str. De Mijloc, nr. 2, Brașov, oferă numere disparate din 1967-1992.

NICOLAE BALINT, bd. Mihai Viteazul, bl. 11A, ap. 9, Sibiu, solicită: nr. 6, 12/1993; 4, 6/1994; 4/1995; oferă: nr. 11, 12/1990; 6, 9, 11/1991.

GABRIELA ADINA MARCO, str. Mioriței, bl. 166, ap. 3, Arad, solicită: nr. 5-7/1967; 11, 12/1972; 3, 10, 12/1973; 11/1984; 2/1985; oferă: nr. 7, 12/1983; 3, 5, 10/1984; 1, 5, 11/1985; 6, 11/1990.

IONEL ZĂNESCU, bd. Unirii nr. 25, bl. 14, ap. 2, București, oferă numere disparate din 1969-1971, 1983-1989, 1993, 1996.

CONTENTS (Romanian History)

V. Stroescu For Nation and Country • I. Scurtu, P. Otu, P.P. Panaiteescu The Communist Party and the Iron Guard • R. McNally, B. Le Blanc An Unknown Painting of Dracula • V. Cădea The Romanian Countries and the Christianization of Alaska • G. Ștrempel Metropolitan V. Mangra and Old Manuscripts • Hrușciiov about Romania • I. Mamina Governors of the National Bank • Ș. Leibovici Laiș 1940-1944. Romanians help the Jews from Northern Transylvania • C. Troncotă Pages from the Anticomunist Resistance Movement 1944-1946 (II) • C. Turcu Centennial Vespasian V. Pella • C. Mureșanu St. L. Roth about Romanians and Saxons • P. Cernovodeanu An English Trade House in the Romanian Countries • M.L. Murgescu Prince Gh. Bibescu and Michael the Brave's Legacy • I. Lăcustă In Bucharest, 50 Years Ago

SOMMAIRE (Histoire roumaine)

V. Stroescu Pour la nation et la patrie • I. Scurtu, P. Otu, P.P. Panaiteescu Le Parti Communiste et les membres de la Garde de fer • R. McNally, B. Le Blanc Dracula dans une peinture inconnue • V. Cădea Les Pays Roumains et la christianisation de l'Alaska • G. Ștrempel Le métropolitain Vasile Mangra et les anciens manuscrits • Khrouchtchev sur la Roumanie • I. Mamina Les gouverneurs de la Banque Nationale • Ș. Leibovici Laiș 1940-1944. Des Roumains à l'aide des Juifs de la Transylvanie du Nord • C. Troncotă 1944-1946. Pages de la Résistance anticomuniste (II) • C. Turcu Centenaire Vespasian V. Pella • C. Mureșanu St. L. Roth sur les Roumains et la minorité allemande de Roumanie • P. Cernovodeanu Une maison de commerce anglaise dans les Pays Roumains • M.L. Murgescu Gheorghe Brătianu - Michel le Brave • I. Lăcustă À Bucarest il y a 50 ans

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) В. Строеску За нацию и родину • И. Скурту Коммунистическая партия и Железная Гвардия (1946-1952) • П. Оту, П. П. Панайтеску Коммунисты и легионеры - сотрудники • Р. МакНэлли, Б. Ле Бланк Дракула в неизвестной картине • В. Кында Румынские княжества и крещение Аляски • Г. Штремпел Митрополит Василе Мангра и старые рукописи • Хрущев о Румынии • И. Мамина Губернаторы Национального Банка • Ш. Лейбович-Лайш 1940-1944. Румыны в поддержке евреев Северной Трансильвании • К. Тронкотă 1944-1946. Страницы национального антикоммунистического движения • К. Турку Веспасиан В. Пелла - сто лет со дня его рождения • К. Мурешану Шт.Л.Рот о румынах и саксах • П. Черноводяну Английская торговая палата в Румынских княжествах • М. Л. Мурджеску Георге Бибеску и Михай Храбрый • И. Лăкустă В Бухаресте 50 лет тому назад

INHALT (Rumänische Geschichte)

V. Stroescu Für Volk und Vaterland • I. Scurtu, P. Otu, P.P. Panaiteescu Die Kommunistische Partei und die sogenannten Legionäre • R. McNally, B. Le Blanc Dracula in einem unbekannten Gemälde • V. Cădea Die rumänische Fürstentümer und Alaskas Christianisierung • G. Ștrempel Der Metropolit Vasile Mangra und die alten Manuskripten • Hruschew über Rumänien • I. Mamina Die Gouverneure der Nationalen Bank • Ș. Leibovici Laiș 1940-1944. Rumänen halfen die Juden aus Nord-Transylvanien • C. Troncotă 1944-1946. Aus den Nationalen Antikommunistischen Widerstand-Bewegung (II) • C. Turcu Vespasian V. Pella - 100 Jahre von seinen Geburt • C. Mureșanu St. L. Roth über die Rumänen und Sachsen • P. Cernovodeanu Eine englische Handelsfirma in die Rumänischen Fürstentümer • M.L. Murgescu Gheorghe Bibescu - Mihai der Tapfere • I. Lăcustă In Bukarest vor 50 Jahre

SUMARIO (Historia romana)

V. Stroescu Por la nación y el país • I. Scurtu, P. Otu, P.P. Panaiteescu El partido comunista y los miembros de la organización „La Guardia de hierro” • R. McNally, B. Le Blanc Dracula en un lienzo desconocido • V. Cădea Los Principados Rumanos y la cristianización de Alaska • G. Ștrempel El mitropolit Vasile Mangra y los antiguos manuscritos • Hrușciiov sobre Rumanía • I. Mamina Los gobernadores del Banco Nacional • Ș. Leibovici Laiș 1940-1944. Los rumanos apoyan a los judíos del Norte de Transilvania • C. Troncotă 1944-1946. Páginas del Movimiento Nacional de Resistencia anticomunista (II) • C. Turcu Centenario Vespasian V. Pella • C. Mureșanu St. L. Roth sobre los rumanos y la minoría nacional alemana de Rumania • P. Cernovodeanu Una casa de comercio inglés en los Principados Rumanos • M.L. Murgescu Gh. Brătianu - Miguel el Valiente • I. Lăcustă En Bucarest hace 50 años

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factorii poștali de la orașe și de la sate; difuzare redacție, Constantina Mușat, telefon: 615.09.91.

ABONEMENTS: RODIPET S.A., P.O. BOX 33-57

FAX 0040-1-222.64.07 sau 222.64.39

telex: 11995 - Piața Presei Libere, nr. 1,

Sector 1, București, România

Abonamentul pe un an - 80 dolari U.S.A.

Revista Magazin istoric poate fi găsită pe INTERNET la

<http://www.itc.ro/history/magazin.htm>

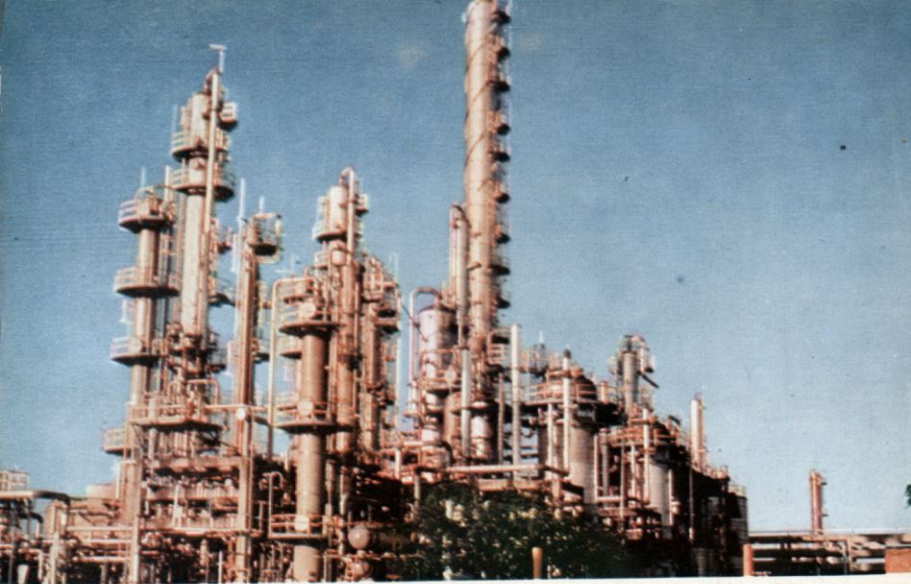
E-mail address: anuntul@matco.kappa.ro

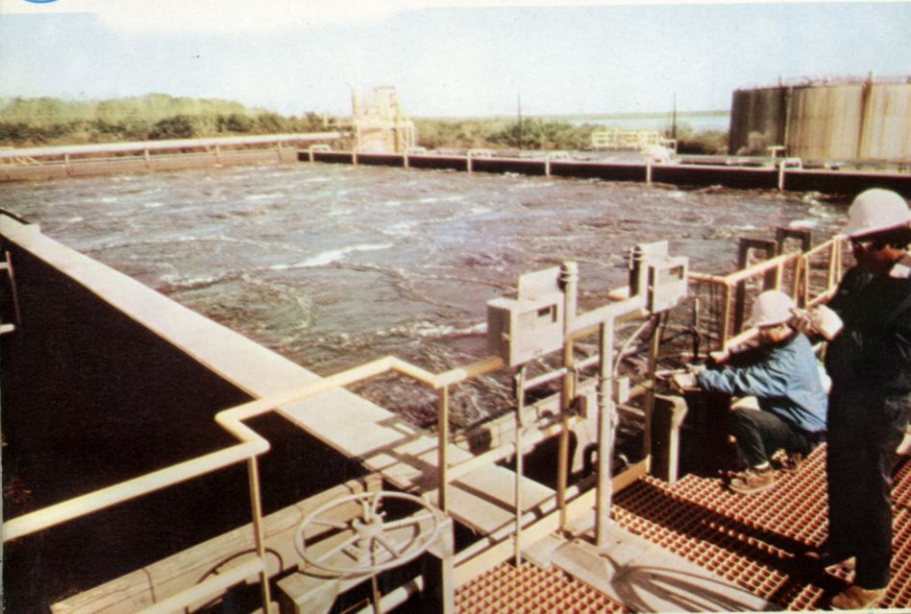
Tiparul executat la R.A.I. - Imprimeria „Coresi” - București

ISSN 0541-881X

Lei 1 700

 RHÔNE-POULENC

83/38

magazin istoric